

การจัดการศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ : กรณีศึกษา
บ้านโปรงถนน ตำบลบ้านโปรง อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ
บัณฑิตศึกษา สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน
ปีการศึกษา 2559
ลิขสิทธิ์สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

การจัดการศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ: กรณีศึกษา
บ้านโปรงถนน ตำบลบ้านโปรง อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี

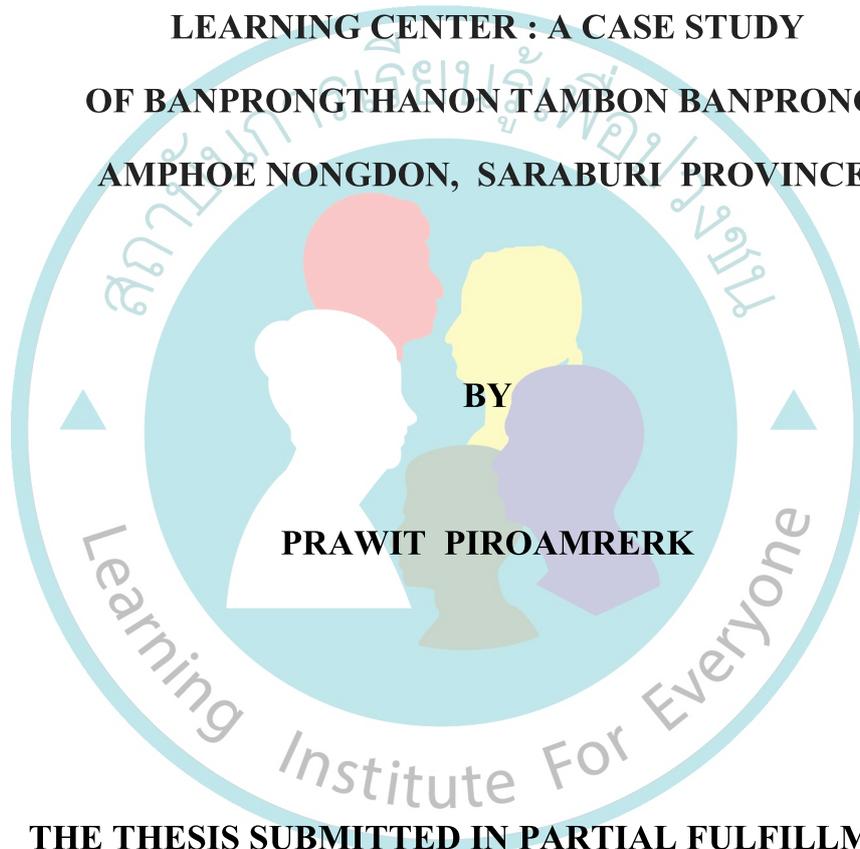
วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ
บัณฑิตศึกษา สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน
ปีการศึกษา 2559

MANAGEMENT OF THE SUFFICIENCY ECONOMY VILLAGE

LEARNING CENTER : A CASE STUDY

**OF BANPRONGTHANON TAMBON BANPRONG,
AMPHOE NONGDON, SARABURI PROVINCE.**

THE THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT

OF THE DEGREE OF MASTER OF ARTS

IN THE PROGRAM OF

INTERGRATED LOCAL DEVELOPMENT

FACULTY OF GRADUATE STUDY

LEARNING INSTITUTE FOR EVERYONE (LIFE)

2016

วิทยานิพนธ์เรื่อง (Title)	การจัดการศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ : กรณีศึกษาบ้านโปรงถนน ตำบลบ้านโปรง อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี
ผู้วิจัย	ประวิทย์ ภิรมย์ฤกษ์
สาขาวิชา	การพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	ดร. วงศ์สถิตย์ วิสุทิ
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม	ดร. เข็นฤดี กะมุกดา

คณะกรรมการการสอบวิทยานิพนธ์

ลงชื่อ.....	ประธานกรรมการ (ศาสตราจารย์ ดร.จรรยา สุวรรณทัต)
ลงชื่อ.....	กรรมการ (ผู้ทรงคุณวุฒิ) (ดร.ศรีปริญญา รูปกระจ่าง)
ลงชื่อ.....	กรรมการ (อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก) (ดร.วงศ์สถิตย์ วิสุทิ)
ลงชื่อ.....	กรรมการ (อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม) (ดร.เข็นฤดี กะมุกดา)
ลงชื่อ.....	กรรมการ (ผู้แทนบัณฑิตศึกษา) (รองศาสตราจารย์ ดร.เสรี พงศ์พิศ)
ลงชื่อ.....	กรรมการ (ผู้แทนบัณฑิตศึกษา) (ดร.ทวิช บุญธิรัมย์)
ลงชื่อ.....	เลขานุการ (อาจารย์อัญมณี ชุมณี)

บัณฑิตศึกษา สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน อนุมัติให้วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เรื่อง	การจัดการศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ : กรณีศึกษาบ้านโป่งถนน ตำบลบ้านโป่ง อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี
ชื่อผู้เขียน	ประวิทย์ ภิรมย์ฤกษ์
ชื่อปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา	การพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ
ปีการศึกษา	2559
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	ดร. วงศ์สถิตย์ วิสุทิ
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม	ดร. เย็นฤดี กะมุกดา

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ : กรณีศึกษาศูนย์บ้านโป่งถนน ตำบลบ้านโป่งถนน อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี 2. เพื่อศึกษาความสำเร็จและความล้มเหลวของการจัดการศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ : กรณีศึกษาศูนย์บ้านโป่งถนน ตำบลบ้านโป่งถนน อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี และ 3. เพื่อศึกษาแนวทางการฟื้นฟูการจัดการศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ : กรณีศึกษาศูนย์บ้านโป่งถนน ตำบลบ้านโป่งถนน อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือการวิจัย ได้แก่ การสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า

1. ประวัติความเป็นมาของศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ : กรณีศึกษาศูนย์บ้านโป่งถนน ตำบลบ้านโป่งถนน อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี พบว่า ศูนย์เรียนรู้ฯ ได้รับการสนับสนุนงบประมาณเป็นกองทุนหมุนเวียนจากภาครัฐกำหนด ปี 2540 ได้แก่ โครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) ต่อมาปี 2544 ได้จัดตั้งกองทุนหมู่บ้าน 1 ล้านบาท จากนั้นปี 2548 จัดตั้งเป็นกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ปี 2549 จัดตั้งสถาบันการเงินชุมชน และได้รับประเมินเป็นศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ปี 2554

2. เพื่อศึกษาความสำเร็จและความล้มเหลวของการจัดการศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ : กรณีศึกษาศูนย์บ้านโป่งถนน ตำบลบ้านโป่งถนน อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี พบว่า 1) ความสำเร็จ ดังนี้ การจัดการคน มีโครงสร้างคณะกรรมการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบที่ชัดเจน เป็นระบบ ผู้นำมีวิสัยทัศน์คิดกว้าง มองไกล ใฝ่เรียนรู้ มีคุณธรรม 3 ค. ได้แก่

การครองคน การครองตน และการครองงาน ด้านการจัดการเงิน พบว่า มีระบบการทำบัญชีครัวเรือนและของศูนย์ฯ การทำงานโปร่งใส ตรวจสอบได้ ด้านการจัดการวัสดุสิ่งของ แต่งตั้งผู้รับผิดชอบแต่ละฐานเรียนรู้ เป็นผู้มีความรู้ความสามารถด้านช่าง และทุกคนช่วยกันดูแลรักษาทรัพย์สินของส่วนรวม ด้านการจัดการ ได้แก่ การจัดการปัจจัยการผลิต คือ ที่ดิน มีการจัดที่ดินเป็นระบบ การทำเกษตรผสมผสาน การใช้ปุ๋ยอินทรีย์แทนปุ๋ยเคมี การจัดการทุนต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน การจัดการแรงงาน โดยทุกคนช่วยกันทำงานและมอบหมายตามความรู้ความสามารถ และการประกอบการ ทำงานโปร่งใส มีธรรมาภิบาล รักใคร่สามัคคีกัน 2) ความล้มเหลว พบว่า (1) การจัดการคน ขาดผู้นำในการทำงาน และขาดความสามัคคี (2) การจัดการเงิน พบว่า กรรมการหลายคนถอนหุ้นออกไป และรายได้เข้ากลุ่มน้อยลง (3) การจัดการวัสดุอุปกรณ์ พบว่า วัสดุอุปกรณ์บางอย่างใช้งานไม่ได้ เกิดชำรุดเสียหาย (4) การจัดการ คือ ปัจจัยการผลิต พบว่า ที่ดิน บางคนหันกลับไปใช้ปุ๋ยเคมีเหมือนเดิม เรื่องทุนชุมชน ขาดแคลนวัตถุดิบในการผลิตขาดแรงงาน และการประกอบการ ขาดความสามัคคี (5) ตลาด พบว่า ตลาดแคบลง ไม่มีการผลิตสินค้าบางอย่างไว้จำหน่าย เช่น อัญชัน และปุ๋ยปั้นเม็ดชีวภาพ

3. เพื่อศึกษาแนวทางการฟื้นฟูการจัดการศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ : กรณีศึกษาศูนย์บ้านโปร่งถนน ตำบลบ้านโปร่งถนน อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี พบว่า 1) การจัดการคน ควรสรรหาผู้นำคนใหม่ ที่มีคุณธรรมจริยธรรม การครองตน การครองคน และการครองงาน 2) การจัดการเงิน ควรทำงานโปร่งใส ตรวจสอบได้ ผู้รับผิดชอบมีความรู้และซื่อสัตย์ 3) การจัดการวัสดุสิ่งของ ควรแต่งตั้งผู้รับผิดชอบโดยตรงที่เก่งด้านช่าง และช่วยกันดูแลรักษาทรัพย์สิน 4) การจัดการ ควรจัดโครงการคณะกรรมการที่ชัดเจน และการทำงานเป็นระบบ และ 5) การจัดการตลาด ควรเน้นการทำกินทำใช้ เพื่อลดรายจ่าย เพิ่มรายได้และการออม และควรมี การขยายเครือข่ายการตลาดภายนอกชุมชน

Abstract

Thesis Title	Management of the Sufficiency Economy Village Learning Center: A Case Study of Ban ProngThanon Tambon Ban Prong, Amphoe Nong Don, Saraburi Province.
Researcher	Prawit Piromrerk
Degree	Master of Arts
In the Program of	Integrated local Development
Year	2016
Principal Thesis Advisor	Dr. Wongsatit Wisupee
Associate Thesis Advisor	Dr. Yenruedee Kamukda

This research aims to 1) To study the history of the Sufficiency Economy Village Learning Center: A case study of BanProngthanon 2) to study the success and failure of the management of the Sufficiency Economy Village Learning Center: a case study of Baan Aurong Road BanProngThanon, Amphoe Nong Don, Saraburi and 3) to study the approach to restoration of the management of the Sufficiency Economy Village Learning Center. BanProngthanon, Amphoe Nong Don, Saraburi Is a qualitative research Research tools include observation, interview and group discussion. Analyze data by descriptive analysis. The research found that

1. History of the Sufficiency Economy Village Learning Center: A Case Study of BanProngthanon Tambon BanProngthanon, Amphoe Nong Don, Saraburi found that the learning center. The budget was funded by the state budget set up in 1997, namely the Poverty Reduction Project (KKU). In 2001, the village fund was set up with a budget of 1 million baht. Made in 2006, established a community financial institution and was evaluated as a learning center for Sufficiency Economy Village in 2011

2. To study the success and failure of the management of the Sufficiency Economy Village Learning Center. BanProngthanon, Amphoe Nong Don, Saraburi 1) Success is the management of the people, the structure of the board of directors, clear responsibilities, the leadership system, the vision, the long-term vision, the moral education, The Money management found that the system of accounting household and the center. Transparent work to monitor

equipment management. Appoint each responsible person to learn. He is a skilled technician. And everyone helps to maintain the property of the collective Management is the management of inputs: land is systematically organized. Mixed farming Use of organic fertilizer instead of chemical fertilizer. Capital management Available in the community Labor management Everyone helps each other and works according to their abilities. And the operation of transparency, good governance, affection, unity. 2) Failure was found that (1) management lacked leadership in the workplace. (2) Money management found that many of the directors had to withdraw their shares. (3) The material handling equipment found that some materials were unavailable. Damaged (4) Management is the production factor. Some land is turned to chemical fertilizers. About community capital Raw material shortages in production, labor shortage and entrepreneurship. (5) Marketing has shown that the market is narrowed down, not producing some products, such as brick, cement, and pellets.

3. To study the guideline for the restoration of the management of the Sufficiency Economy Village Learning Center: A case study of BanProngthanon Tambon BanProngRoad, AmphoeNongDon, Saraburi found that: 1) Management people should recruit new leaders. With morality, ethics, domination, domination and dominance; 2) money management; It should work transparently. The responsible person is knowledgeable and honest. 3) Material Handling Equipment Should appoint a responsible person who is technically skilled. 4) Management should provide a clear board of directors. And work as a system and 5) marketing should focus on doing, doing, doing To reduce expenses Increase revenue and savings, and expand the network outside the community.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลงได้ด้วยดีด้วยความอนุเคราะห์จากคณาจารย์ทุกท่านที่ได้
ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ ทักษะและประสบการณ์ที่ดีแก่ผู้วิจัย ตลอดถึงเจ้าหน้าที่สถาบัน
การเรียนรู้เพื่อปวงชนทุกท่าน ที่ให้ความสะดวกในการติดต่อประสานงานด้วยดีเสมอมา

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.เสวี พงศ์พิศ อธิการบดี อาจารย์ ดร.สุรเชษฐ
เวชพิทักษ์ รองอธิการบดี อาจารย์ ดร.ทวิช บุญธิรัมย์ คณบดีสำนักบัณฑิตศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิ
และคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่าน ที่กรุณาให้คำแนะนำปรับปรุงแก้ไขวิทยานิพนธ์

ขอบพระคุณ อาจารย์ ดร.วงศ์สถิตย์ วิสุทธิ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก และอาจารย์
ดร.เย็นฤดี กะมุกดา อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม ที่ได้กรุณาให้ความรู้ คำแนะนำ และแก้ไข
ปรับปรุงในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ขอบพระคุณรองนายกฯ สุชีรา พานพุ่ม ประธานศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง
ต้นแบบบ้านโป่งถนน นายสมบัติ พานพุ่ม และคณะกรรมการศูนย์เรียนรู้ฯ พร้อมด้วยชาวบ้าน
โป่งถนน หมู่ที่ 4 ทุกท่านที่กรุณาให้ความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลและเข้าร่วม
กระบวนการวิจัยในทุกขั้นตอนเป็นอย่างดี

คุณค่าและประโยชน์จากการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบบูชาพระคุณบิดามารดา
ครูอาจารย์ ครอบครัวภริมย์ฤกษ์ และญาติพี่น้อง ตลอดถึงเพื่อนร่วมรุ่นที่ 3/2558 ศรีป.ปากช่อง
ทุกท่าน ที่มีส่วนคอยส่งเสริมสนับสนุน และให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยด้วยดีตลอดมา ส่งผลให้สำเร็จ
การศึกษาเป็นมหาบัณฑิตด้วยความภาคภูมิใจ

ประวิทย์ ภริมย์ฤกษ์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ช
สารบัญภาพ.....	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
ขอบเขตหรือสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อเรื่อง.....	4
กลุ่มประชากร/กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย.....	5
คำถามสำคัญของการวิจัย.....	6
คำนิยามศัพท์เฉพาะ.....	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	7
บทที่ 2 ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
บริบทชุมชนบ้านโป่งถนน.....	8
แนวคิดการจัดการ.....	10
แนวคิดศูนย์เรียนรู้ของชุมชน.....	23
แนวคิดศูนย์เรียนรู้ของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง.....	31
แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง.....	36
แนวคิดทฤษฎีการพึ่งตนเอง.....	44
แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน.....	52
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	55
กรอบความคิดในการวิจัย.....	60

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	
รูปแบบในการวิจัย วิธีการและเทคนิคที่ใช้ในการวิจัย	61
ประชากรกลุ่มเป้าหมาย วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างและขนาดตัวอย่าง....	62
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	62
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล.....	65
สถานที่ในการวิจัย.....	68
ระยะเวลาดำเนินการวิจัย.....	68
ปฏิทินการปฏิบัติงาน.....	69
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	
ประวัติความเป็นมาของศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงฯ.....	70
ความสำเร็จและความล้มเหลวของการจัดการศูนย์เรียนรู้ฯ.....	97
แนวทางการฟื้นฟูการจัดการศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงฯ.....	112
บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
สรุปผลการวิจัย.....	117
อภิปรายผลการวิจัย.....	123
ข้อเสนอแนะ.....	127
บรรณานุกรม:.....	129
ภาคผนวก:.....	135
ประวัติผู้วิจัย:.....	151

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
2.1	หลักการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ของชุมชน.....	25
3.1	ปฏิทินการปฏิบัติงานวิจัย.....	69

สารบัญญภาพ

ภาพที่	หน้า
2.1 กรอบความคิดในการวิจัย.....	60
4.1 อาคารที่ทำการของศูนย์เรียนรู้ฯ บ้านโป่งถนน.....	72
4.2 ป้ายศูนย์เรียนรู้และขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงบ้านโป่งถนน...	75
4.3 อาคารที่ทำการของศูนย์เรียนรู้ฯ บ้านโป่งถนน.....	75
4.4 แผนผังโครงสร้างการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ฯ.....	76
4.5 แผนที่ของศูนย์เรียนรู้ฯ บ้านโป่งถนน.....	78
4.6 ฐานเรียนรู้ ICT ชุมชน.....	80
4.7 สถาบันการเงินชุมชนบ้านโป่งถนน.....	81
4.8 โครงสร้างคณะกรรมการสถาบันการเงินชุมชนบ้านโป่งถนน.....	82
4.9 สมุดบัญชีเงินฝากของกองทุนฯ สนับสนุนโดย ธนาคาร ธ.ก.ส.....	82
4.10 ก่อด้วยน้ำหว่า นำมาแปรรูปเป็นก๋วยม้วน.....	84
4.11 ฐานเรียนรู้ปุ๋ยปั้นเม็ดชีวภาพ.....	86
4.12 ฐานเรียนรู้อิฐประสาน.....	87
4.13 ฐานเรียนรู้โรงสีชุมชน.....	88
4.14 ฐานเรียนรู้กบคอนโด นักศึกษาปริญญาโท ศูนย์นครสวรรค์.....	89
4.15 ฐานเรียนรู้น้ำหมักชีวภาพ.....	90
4.16 ฐานเรียนรู้สุกชีวภาพ.....	91
4.17 ฐานเรียนรู้การทำน้ำล้างจานไว้ใช้ในครัวเรือน.....	91
4.18 ฐานเรียนรู้การเลี้ยงปลาตก.....	92
4.19 ฐานเรียนรู้การปลูกผักปลอดสาร.....	92
4.20 ป้ายองค์ความรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.....	93
4.21 ป้ายองค์ความรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.....	93
4.22 ป้ายองค์ความรู้ ความหมายคำว่า พอเพียง.....	94
4.23 ป้ายองค์ความรู้ทฤษฎีใหม่.....	94
4.24 ป้ายองค์ความรู้ทฤษฎีใหม่.....	95
4.25 ป้ายองค์ความรู้ยุทธศาสตร์ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา”.....	95

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
4.26 สัมภาษณ์ประธานศูนย์เรียนรู้ฯ อุดกำนันสุชีรา พานพุ่ม.....	98
4.27 เกียรติบัตรศูนย์เรียนรู้ชุมชนดีเด่น ระดับจังหวัด ปี 2556.....	105
1. สัมภาษณ์พระครูสถิตสังฆคุณ เจ้าอาวาสวัดโปรงถนน(ที่ปรึกษาศูนย์ฯ)	143
2. สัมภาษณ์ประธานศูนย์ฯ และหัวหน้าคณะกรรมการศูนย์เรียนรู้ฯ.....	143
3. การสนทนากลุ่มประธานและคณะกรรมการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ฯ	144
4. ถ่ายภาพร่วมกันกับประธานและคณะกรรมการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ฯ	144
5. สัมภาษณ์นายเจริญ รอดมาลัย (ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 4 บ้านโปรงถนน)...	145
6. ผู้ใหญ่เจริญ รอดมาลัย คราวเรือนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง 30 คราวเรือน	145
7. สัมภาษณ์นางฉวี วงษ์ศรี (ชาวบ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง).....	146
8. สัมภาษณ์นางถาวร อ่อนตา (ชาวบ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง).....	146
9. สัมภาษณ์นายสมบัติ พานพุ่ม (กรรมการศูนย์ฯ ต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง)	147
10. ฐานเรียนรู้น้ำหมักชีวภาพ.....	147
11. ฐานเรียนรู้การเลี้ยงไก่ไข่.....	148
12. ฐานเรียนรู้การเลี้ยงปลา.....	148
13. ฐานเรียนรู้การเผาถ่าน ได้น้ำส้มควันไม้.....	149
14. ผลผลิตทางการเกษตร.....	149
15. ฐานเรียนรู้การเลี้ยงกบคอนโด.....	150

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในรัชกาลที่ 9 พระองค์ ทรงชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ภาครัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี (สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน, 2554, หน้า 7)

กระทรวงมหาดไทยได้มอบหมายภารกิจให้กรมการพัฒนาชุมชน เป็นหน่วยงานหลักในการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจากกระบวนการพัฒนาชุมชน มีความสอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล สร้างภูมิคุ้มกันที่ดีด้วยการใช้ความรู้ ความชอบธรรมและคุณธรรม ทำให้ชุมชนพึ่งตนเองบนความพอเพียง โดยบูรณาการการทำงานร่วมกันในทุกกรมและรัฐวิสาหกิจ โดยเฉพาะกรมการปกครอง และกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น ดังนั้น กรมการพัฒนาชุมชนจึงได้น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาขยายผลในกระบวนการทำงาน โดยดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงด้วยเกณฑ์ประเมิน 6 ด้าน คือ ลดรายจ่าย (ทำสวนครัว ปลูกคอกบાયมุข) เพิ่มรายได้ (มีอาชีพใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม) ประหยัด (มีการออม มีกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต) การเรียนรู้

(สืบทอดภูมิปัญญาที่มีการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง) อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (ใช้วัตถุดิบในชุมชน ประกอบอาชีพปลูกต้นไม้) เอื้ออารีต่อกัน (ช่วยเหลือคนจน รู้รัก สามัคคี) ในปี 2549-2551 โดยดำเนินการทั่วประเทศ จำนวน 58,537 หมู่บ้าน และยังแบ่งศักยภาพการพัฒนาหมู่บ้าน เป็น 3 ระดับ คือ 1) ระดับ “พออยู่ พอกิน” เป็นต้นแบบในการใช้ชีวิตพึ่งตนเอง เน้นการปฏิบัติ ทำกิน ทำใช้ในครัวเรือน เพื่อลดรายจ่ายเพิ่มรายได้และมีการออมและขึ้นก้าวหน้า 2) ระดับ “อยู่ดี กินดี” เป็นต้นแบบในการบริหารจัดการพัฒนาในรูปกลุ่มการพัฒนารายได้ด้วยระบบกลุ่ม เพื่อรายได้และขยายโอกาสในชุมชน และ 3) ระดับ “มั่งมี ศรีสุข” เป็นต้นแบบการบริหาร การพัฒนาในรูปแบบองค์กรเครือข่ายเพื่อใช้ศักยภาพในการดำเนินการยกระดับคุณภาพชีวิตของคน ในชุมชน เพื่อขยายโอกาสในการประกอบอาชีพและส่งเสริมการจัดสวัสดิการให้กับคนในหมู่บ้าน และชุมชน (สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน กรมพัฒนาชุมชน, 2554, หน้า 21-22)

การพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบโดยทุนชุมชน เป็นเป้าหมายสำคัญในการทำงานของกรมการพัฒนาชุมชน เพื่อให้ประชาชนในหมู่บ้านทั่วประเทศ ได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ไปปรับใช้ในการดำรงชีวิตตามวิถีพอเพียง สร้างชุมชนเข้มแข็ง เศรษฐกิจฐานรากมั่นคง โดยการส่งเสริมให้ชุมชน มีระบบการบริหารจัดการที่เหมาะสม โดยอาศัยกลไกของชุมชน เช่น ผู้นำชุมชน แกนนำหมู่บ้านและเจ้าหน้าที่ โดยใช้ทุนชุมชนที่มีอยู่ ทั้งทุนที่ไม่ใช่เงินและทุนที่เป็นเงิน เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กองทุนหมู่บ้าน กองทุนกลุ่มอาชีพ กองทุนพัฒนาบทบาทสตรี ฯลฯ นำมาสนับสนุนกิจกรรมชุมชนให้เกิดอย่างต่อเนื่องพร้อมทั้งนำเครื่องมือต่างๆ สนับสนุนการเรียนรู้ เช่น การมีและใช้ระบบข้อมูลทุนชุมชน จัดทำและปรับแผนชุมชน ให้มีมาตรฐาน ส่งเสริมให้มีศูนย์เรียนรู้ชุมชน การวัดความสุขมวลรวมชุมชน ตลอดจนให้มีการจัดการความรู้ชุมชน (สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน กรมพัฒนาชุมชน, 2557, หน้า 14)

ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน เป็นกระบวนการ (process) เพราะมีหลายขั้นตอนที่ต่อเนื่องกัน หลายองค์ประกอบ หลายปัจจัย หลายลักษณะที่สัมพันธ์กัน ประการแรกเป็นกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งมีหลายขั้นตอน มีการทำแผนยุทธศาสตร์ โดยการทำประชาพิชญ์ หรือการทำแผนแม่บทชุมชน การสำรวจวิจัย การวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลให้เป็นความรู้ เป็นแผนแม่บทชุมชน หรือแผนชีวิตของชุมชน ประการที่สอง เป็นกระบวนการจัดการไปพร้อมกัน กับการเรียนรู้ คือการจัดการชีวิต จัดการเวลา จัดการกินการอยู่ จัดการทรัพยากร จัดการอาชีพ จัดการทุน จัดการสุขภาพ จัดการการผลิต การบริโภค การแปรรูป การตลาดและอื่น ๆ โดยเอาชีวิตของชุมชนเป็นตัวตั้ง มีเป้าหมายคือการพึ่งตนเอง ทำอย่างมีขั้นตอนด้วยความหนักแน่นมั่นคง “ต่อเมื่อ มีพออยู่พอกินพอใช้แล้วค่อยพัฒนาขั้นต่อไป” ตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในรัชกาลที่ 9 (กรกฎาคม พ.ศ. 2517) (เสรี พงศ์พิศ, 2554, หน้า 73-74)

บ้านโปรงถนน ตำบลบ้านโปรง อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี มีประชากรทั้งสิ้น 487 ราย ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาเป็นหลัก มีการใช้ปุ๋ยเคมี สารเคมีในการทำนามายาวนาน ส่งผลให้เกิดปัญหาตามมามากมาย เป็นอันตรายต่อสุขภาพ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หนี้สินของชาวบ้านเพิ่มมากขึ้นจากการลงทุนในการประกอบอาชีพ ในช่วงภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วประเทศ ในปี 2540 รัฐบาลมีนโยบายแก้ไขปัญหาค่าความยากจน โดยน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิต เริ่มตั้งแต่ปี 2540 ได้แก่ โครงการแก้ไขปัญหาค่าความยากจน (กช.ก.) ต่อมาปี 2544 ได้จัดตั้งกองทุนหมู่บ้าน 1 ล้านบาท ตามนโยบายของรัฐบาล ปี 2544 ได้จัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และในปี 2548 จัดตั้งสถาบันการเงินชุมชนบ้านโปรงถนนขึ้นมาตามลำดับ และได้พัฒนาเรื่อยมาจนกลายเป็นศูนย์เรียนรู้ของชุมชน ดังนั้น การดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงบ้านโปรงถนนในอดีตเป็นศูนย์ที่เข้มแข็งพึ่งตนเองได้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ฯ ตามนโยบายของกรมการพัฒนาชุมชน ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2552 ถึงปัจจุบัน มีฐานเรียนรู้หลายอย่าง โดยจดทะเบียนเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ประกอบด้วย กลุ่มกล้วยม้วน กลุ่มโรงสีชุมชน กลุ่มอิฐประสาน กลุ่มปุ๋ยพื้นเม็ดชีวภาพ นอกจากนี้ในศูนย์ฯ ยังมีฐานเรียนรู้ ได้แก่ สถาบันการเงินของชุมชน และศูนย์เรียนรู้ ICT ชุมชนตำบลบ้านโปรง ศูนย์เรียนรู้ฯ บ้านโปรงถนน ได้รับการประเมินศักยภาพหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ โดยผ่านเกณฑ์ระดับที่ 1 “พออยู่พอกิน” โดยเป็นต้นแบบการพึ่งตนเองอย่างพอเพียง เน้นทำกินทำใช้ เพื่อลดรายจ่ายเพิ่มรายได้และมีการออม ในปัจจุบันผู้นำศูนย์เรียนรู้ฯ เป็นกำนันตำบลบ้านโปรง ท่านเกษียณอายุราชการส่งผลให้การดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ฯ ประสบปัญหา กล่าวคือ ฐานเรียนรู้บางฐานหยุดการเคลื่อนไหวในการดำเนินงาน ด้วยสาเหตุหลายประการ ได้แก่ ขาดการบริหารจัดการที่เป็นระบบและมีประสิทธิภาพ ขาดผู้นำชุมชนที่สานงานต่อก่อนงานใหม่ สมาชิกไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร และขาดแรงงานในการปฏิบัติ (สุชีรา พานพุ่ม สายัณห์ ปานผา และสมบัติ พานพุ่ม, 2560, สัมภาษณ์)

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาวิจัย เรื่อง การจัดการศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ : กรณีศึกษาบ้านโปรงถนน ตำบลบ้านโปรง อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี เพื่อเป็นการถอดบทเรียนองค์ความรู้ ภูมิปัญญาและประสบการณ์ของศูนย์เรียนรู้ฯ ตามหลักการจัดการ 5 ประการ คือ คน เงิน วัสดุสิ่งของ การจัดการ และตลาด โดยศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ได้แก่ 1) ศึกษาประวัติความเป็นมาของศูนย์เรียนรู้ฯ บ้านโปรงถนน 2) ความสำเร็จและความล้มเหลวการจัดการศูนย์เรียนรู้ฯ และ 3) แนวทางการฟื้นฟูการจัดการศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านโปรงถนน ตำบลบ้านโปรง อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี ให้กลับมาเข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของการจัดการศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง
ต้นแบบ : กรณีศึกษาบ้านโปรงถนน ตำบลบ้านโปรง อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี
2. เพื่อศึกษาความสำเร็จและความล้มเหลวการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้หมู่บ้าน
เศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ : กรณีศึกษาบ้านโปรงถนน ตำบลบ้านโปรง อำเภอหนองโดน จังหวัด
สระบุรี
3. เพื่อศึกษาแนวทางการฟื้นฟูการจัดการศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ:
กรณีศึกษาบ้านโปรงถนน ตำบลบ้านโปรง อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี

ขอบเขตหรือสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อเรื่อง

1. ขอบเขตพื้นที่
เป็นการศึกษาวิจัยในเขตพื้นที่ของศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงบ้านโปรงถนน
หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านโปรง อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี
2. ขอบเขตเนื้อหา
ขอบเขตเนื้อหาที่ศึกษาวิจัยในครั้งนี้ มีดังนี้
 - 2.1 บริบทชุมชนบ้านโปรงถนน
 - 2.2 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
 - 2.2.1 แนวคิดการจัดการ
 - 2.2.2 แนวคิดศูนย์เรียนรู้ของชุมชน
 - 2.2.3 แนวคิดศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ
 - 2.2.4 แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง
 - 2.2.5 แนวคิดการพึ่งตนเอง
 - 2.2.6 แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน
 - 2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 2.4 กรอบความคิดในการวิจัย
3. ขอบเขตระยะเวลาดำเนินการวิจัย
ขอบเขตระยะเวลาดำเนินการวิจัย เริ่มตั้งแต่ 1 มกราคม 2560 – 31 ธันวาคม 2560

ประชากรเป้าหมาย/กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

1. ประชากรเป้าหมาย

ประชากรเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ประชาชน คณะกรรมการ สมาชิกศูนย์เรียนรู้ฯ ผู้นำชุมชน และประชาชนทั่วไป ในเขตอำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย โดยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และยินดีเข้าร่วมกระบวนการวิจัยในครั้งนี้ จากประชากรบ้านโปรงถนน หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านโปรง อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานวิจัยในเขตอำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี ประกอบด้วย 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ และกลุ่มผู้ปฏิบัติ รวมจำนวน 32 ราย/ 1 รูป ดังนี้

2.1 กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 4 ราย/ 1รูป ดังนี้

2.1.1 เจ้าอาวาสวัดบ้านโปรงถนน จำนวน 1 รูป

2.1.2 สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดสระบุรี(สจ.) เขตอำเภอหนองโดน

จำนวน 1 ราย

2.1.3 พัฒนาชุมชนอำเภอหนองโดน จำนวน 1 ราย

2.1.4 ที่ปรึกษาศูนย์เรียนรู้ จำนวน 2 ราย

2.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลการปฏิบัติ จำนวน 28 ราย ดังนี้

2.2.1 คณะกรรมการศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านโปรงถนน

จำนวน 15 ราย

2.2.2 ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 1 ราย

2.2.3 ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 2 ราย

2.2.4 ชาวบ้านโปรงถนนที่มารับบริการศูนย์เรียนรู้ฯ จำนวน 5 ราย

2.2.5 ประชาชนทั่วไปที่มาศึกษาดูงาน จำนวน 5 ราย

คำถามสำคัญในการวิจัย

1. ประวัติความเป็นมาของการจัดการศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ : กรณีศึกษาบ้านโป่งถนน ตำบลบ้านโป่ง อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี มีความเป็นมาอย่างไร
2. ความสำเร็จและความล้มเหลวการจัดการศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ : กรณีศึกษาบ้านโป่งถนน ตำบลบ้านโป่ง อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี เป็นอย่างไร
3. แนวทางการฟื้นฟูการจัดการศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ: กรณีศึกษาบ้านโป่งถนน ตำบลบ้านโป่ง อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี มีแนวทางฟื้นฟูอย่างไร

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

การจัดการ หมายถึง กระบวนการหรือวิธีการในการทำงานเพื่อให้ประสบความสำเร็จ โดยมีองค์ประกอบของการจัดการ 5 M คือ คน (Man) เงิน(Money) วัสดุสิ่งของ(Material) การจัดการ (Management) และตลาด (Market)

ศูนย์เรียนรู้ชุมชน หมายถึง สถานที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชนตำบลบ้านโป่ง อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี เป็นศูนย์ถ่ายทอดองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการจัดการศูนย์เรียนรู้ชุมชน เพื่อชุมชนเรียนรู้ ชุมชนเข้มแข็งต่อไป

ศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ หมายถึง เป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชนมาก่อน แต่มีการพัฒนาที่ดีขึ้นเพื่อต่อยอดเป็นศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ตามนโยบายของกรมการพัฒนาชุมชน โดยศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงบ้านโป่งถนน ได้เข้าร่วมการพิจารณาเป็นศูนย์เรียนรู้ฯ ต้นแบบเมื่อปีพ.ศ. 2554 ตามตัวชี้วัดได้ระดับ “พออยู่ พอกิน” ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วยด้านจิตใจและสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเรียนรู้ และด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรง รัชกาลที่ 9 มีพระราชดำรัสแก่พสกนิกรชาวไทย ตั้งแต่ปี 2517 เป็นต้นมา เศรษฐกิจพอเพียง มีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ ความพอประมาณ คือ ไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป ตั้งอยู่ในทางสายกลาง มีเหตุผล คือ การประกอบอาชีพมีหลักการตามหลักวิชาการ และมีภูมิคุ้มกันตนเอง คือ จะต้องอาศัยความรอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง และความรู้คู่คุณธรรม

การพึ่งตนเอง หมายถึง การมีเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยการพึ่งตนเอง ช่วยตนเอง ทำกินทำใช้ในครัวเรือน มีชีวิตความเป็นอยู่แบบพออยู่พอกิน ซึ่งจะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและประสบความสำเร็จในการพัฒนา

การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง ประชาชนในบ้านโป่งถนน ตำบลบ้านโป่ง อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี มีส่วนร่วมในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงของตนเอง ประกอบด้วย ร่วมกันคิด ร่วมกันวางแผน ร่วมกันตัดสินใจ ร่วมกันปฏิบัติ ร่วมกันประเมินผล และร่วมกัน รับประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านโป่งถนน ได้ทราบองค์ความรู้ในความสำเร็จและความล้มเหลว ตลอดจนถึงแนวทางการฟื้นฟูการจัดการของศูนย์เรียนรู้ฯ เพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาศูนย์เรียนรู้ฯ ให้กลับมาเข้มแข็งเหมือนเดิมและยั่งยืนต่อไป
2. ประชาชน กรรมการ สมาชิก และชาวบ้าน โป่งถนน ได้ร่วมกันพัฒนาศูนย์เรียนรู้ฯ ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
3. เป็นแนวทางการจัดการศูนย์เรียนรู้ชุมชนแห่งอื่น ๆ ที่จะนำแนวทางไปพัฒนาศูนย์ฯ ของตนเอง “เป็นชุมชนเรียนรู้ ชุมชนเข้มแข็ง”
4. เป็นแนวทางการพัฒนาอาชีพหลักและเสริมของประชาชนในชุมชนตำบลบ้านโป่ง และชุมชนอื่น ๆ สามารถนำไปปรับใช้กับอาชีพของตนเองได้
5. เป็นข้อมูลสารสนเทศสำหรับการศึกษาวิจัย และการศึกษาดูงานแก่ประชาชนทั่วไป

บทที่ 2

ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การจัดการศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ : กรณีศึกษา บ้านโป่งถนน ตำบลบ้านโป่ง อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

1. บริบทชุมชนบ้านโป่งถนน
2. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
 - 2.1 แนวคิดการจัดการ
 - 2.2 แนวคิดการจัดการทุนชุมชน
 - 2.4 แนวคิดศูนย์เรียนรู้ของชุมชน
 - 2.5 แนวคิดศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ
 - 2.6 แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง
 - 2.7 แนวคิดการพึ่งตนเอง
 - 2.8 แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
4. กรอบความคิดในการวิจัย

บริบทชุมชนบ้านโป่งถนน

1. บริบทชุมชนบ้านโป่งถนน

1.1 ประวัติความเป็นมาของบ้านโป่งถนน

นับย้อนหลังไปเมื่อประมาณ 120 ปีเศษ (พ.ศ. 2430) ที่ผ่านมาเชื่อว่า บรรพบุรุษของพี่น้องชาวบ้านโป่งถนนแห่งนี้ ได้อพยพมาจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว สมัยรัชกาลที่ 1 มาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่บ้านโป่งเก่าในปัจจุบัน ครั้งหนึ่งได้เกิดโรคห่าระบาดครั้งใหญ่ ทำให้ผู้คนเจ็บป่วยล้มตายจำนวนมาก ผู้คนบางกลุ่มมีความหวาดกลัวโรคระบาดจึงได้อพยพมาจากบ้านโป่งเก่าไปแสวงหาที่ตั้งถิ่นฐานใหม่ ได้เพียรพยายาม อดทน ต่อสู้ ต่ออุปสรรคร้ายนานปีการ

แต่ก็สามารถสร้างบ้านเมืองได้อย่างน่าสรรเสริญยิ่ง กลายเป็นมรดกตกทอดมาถึงลูกหลานในยุคปัจจุบันนี้ โดยเริ่มจาก 3 ตระกูล คือ 1. ตระกูลโสภณ 2. ตระกูลพลยุทธ และ 3. ตระกูลฉิมเล็ก ประกอบด้วย 6 ครอบครัว ได้แก่

- 1.1.1 ขุนอินทร์ โสภณ ภรรยาคือ นางพัน ภายหลังมีบุตรธิดา 11 ราย
- 1.1.2 นายทอง โสภณ ภรรยาคือ นางอ้วน ภายหลังมีบุตรธิดา 8 ราย
- 1.1.3 นายทา พหลยุทธ ภรรยาคือ นางปา โสภณ ภายหลังมีบุตรธิดา 5 ราย
- 1.1.4 นายที ฉิมเล็ก ภรรยาคือ นางหมา โสภณ ภายหลังมีบุตรธิดา 9 ราย
- 1.1.5 นางพรหม โสภณ สามีคือ นายสิงห์ สิงห์เดช ภายหลังมีบุตรธิดา 7 ราย
- 1.1.6 นายสม โสภณ ภรรยาคือ นางมา ภายหลังมีบุตรธิดา 6 ราย

เดิมพื้นที่บ้านโป่งถนน เป็นป่าที่มีสัตว์ป่านานาชนิดอาศัยอยู่มาก เช่น ช้าง เสือ กวาง ฯลฯ และนกนานาชนิด ซึ่งบริเวณพื้นที่ป่านี้จะเป็นดินโป่งที่ฝูงช้างและนกบางชนิดชอบมากินดินโป่งเป็นอาหาร เมื่อครอบครัวที่อพยพมาขยายเพิ่มขึ้น จึงได้มีการถางป่าเพื่อจับจองที่ทำมาหากิน แล้วแบ่งปันกันระหว่างญาติพี่น้องอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มจนเกิดชุมชนใหม่ สภาพพื้นที่ป่าที่เคยอุดมสมบูรณ์ก็ถูกทำลายไปจนหมดไม่มีเหลือให้เห็นดังเช่นปัจจุบัน ต่อมาทางราชการได้มีการสร้างทางรถไฟจากกรุงเทพฯ ถึงลพบุรี ผ่านพื้นที่ชุมชนใหม่แห่งนี้ มีการขุดดินไปถมเป็นรางรถไฟและทำถนน จึงเรียกชื่อหมู่บ้านแห่งนี้ว่า “บ้านโป่งถนน” (ตามทะเบียนรายชื่อหมู่บ้านของกรมการปกครอง) หรือบ้านโป่งหัวถนน (ตามคำเรียกของชาวบ้าน) จึงนับได้ว่าบรรพบุรุษทั้งหลายเหล่านี้เป็นผู้ร่วมบุกเบิก สร้างบ้านแปลงเมือง นับได้ว่าเป็นผู้ที่มีคุณประโยชน์สร้างคุณงามความดี เกิดคุณค่าอย่างอนงอนันต์ต่อลูกหลานอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุขสบาย เมื่อเกิดปัญหาอะไร ก็จะมานั่งพูดคุยปรึกษาหารือกันอยู่เสมอ เปรียบเสมือนพี่น้อง มีความรักความสามัคคีกันและมีความสุขถ้วนหน้าทุกคนจนถึงปัจจุบัน

บ้านโป่งถนน หมู่ที่ 4 เดิมขึ้นอยู่กับตำบลบ้านกล้วย อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี ต่อมาเมื่อจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้นทางราชการจึงได้จัดตั้งเป็นตำบลใหม่ เรียกว่า ตำบลบ้านโป่ง แบ่งออกเป็น 5 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านโป่งสว่าง หมู่ที่ 2 บ้านโป่งใหม่ หมู่ที่ 3 บ้านโป่งเก่า หมู่ที่ 4 บ้านโป่งถนน และหมู่ที่ 5 บ้านโพนกโก

บ้านโป่งถนน มีผู้ใหญ่บ้านคนแรกจนถึงปัจจุบัน รวม 10 ราย ดังนี้

1. นายทอง โสภณ	อยู่ครบเกษียณอายุ 60 ปี
2. นายนม โสภณ	เสียชีวิตก่อนเกษียณอายุ
3. นายสง่า ฉิมเล็ก	เสียชีวิตก่อนเกษียณอายุ
4. นายจำปา ฉ่ำใจหาญ	เสียชีวิตก่อนเกษียณอายุ

5. นายทองมา (มานิตย์) โสภณ เสียชีวิตก่อนเกษียณอายุ
6. นายสะไบ หลวงเจริญ เสียชีวิตก่อนเกษียณอายุ
7. นายสวาท บัวละอ อู่ครบวาระ 5 ปี
8. นายวิเชียร คำเมือง อู่ครบวาระ 5 ปี
9. นางสุชีรา พานพุ่ม ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านและต่อมาเป็นกำนัน ตำบลบ้านโปร่งจนเกษียณอายุราชการ
10. นายเจริญ รอดมาลัย ปัจจุบัน

1.2 ที่ตั้งของหมู่บ้าน

บ้านโปร่งถนน หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านโปร่ง อำเภอนองโค่น จังหวัดสระบุรี ห่างจากอำเภอนองโค่นไปทางทิศเหนือ ระยะทางจากอำเภอนองโค่นประมาณ 4 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อ	หมู่ที่ 5 บ้านโพนกกโก ตำบลบ้านโปร่ง
ทิศใต้	ติดต่อ	ตำบลคอนทอง อำเภอนองโค่น
ทิศตะวันออก	ติดต่อ	หมู่ที่ 3 บ้านโปร่งเก่า ตำบลบ้านโปร่ง
ทิศตะวันตก	ติดต่อ	ตำบลบ้านกลับ อำเภอนองโค่น

1.3 การคมนาคม

ในอดีตการติดต่อภายนอกหมู่บ้าน มีอยู่ 2 เส้นทาง คือ ทางเรือผ่านคลองลำราง ซึ่งเรียกว่า “คลองควาย” และ “คลองขนมมุด” จะมีพ่อค้าจากบ้านคาบ ตำบลโคงธนู อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี นำเกลือมาแลกข้าวและนำหม้อไหมาขาย ทางบกอาศัยทางเกวียน ต่อมาได้มีการถมคลองทำถนน ซึ่งปัจจุบันมีเส้นทางคมนาคมในการขนส่งตลอดปี มีถนนคอนกรีตรอบหมู่บ้าน สามารถใช้รถยนต์ รถจักรยานยนต์ได้อย่างสะดวก การติดต่อกับภายนอกหมู่บ้าน มี 3 เส้นทาง คือ ถนนสายบ้านกลับ-หนองโค่น-พระพุทธบาท ถนนสายบ้านโปร่งเก่า-บ้านโปร่งถนน และถนนสาย บ้านโปร่งถนน-หนองโค่น

1.4 สภาพพื้นที่ทั่วไป

อาณาบริเวณพื้นที่บ้านโปร่งถนน ประมาณ 4 ตารางกิโลเมตร

1.5 ลักษณะภูมิประเทศ

บ้านโปร่งถนน มีสภาพพื้นที่ราบลุ่ม ดินส่วนใหญ่เป็นดินเหนียวเหมาะแก่การทำนา อยู่ในเขตปฏิรูปที่ดิน มีคลองส่งน้ำชลประทานรับน้ำจากคลองชลประทานชัชนาท-ป่าสัก เข้าถึงพื้นที่ ทำนาทุกพื้นที่ ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่สามารถทำนาได้ถึงปีละ 3 ครั้ง พื้นที่ทั้งหมดของหมู่บ้านประมาณ 3,750 ไร่ แบ่งพื้นที่ทำการเกษตร 2,654 ไร่ ที่เหลือเป็นพื้นที่ปลูกบ้านอาศัย

1.6 ลักษณะของประชากร

ประชาชนส่วนใหญ่เป็นลาวแก้ว มีภาษาพูดเป็นของตนเอง คือ ภาษาลาวแก้ว ชาวบ้านอาศัยอยู่กันเป็นกลุ่ม มีลักษณะคล้ายเกาะ โดยมีพื้นที่นาล้อมรอบภายในหมู่บ้าน มีถนนคอนกรีตเสริมเหล็กเชื่อมกันทุกตรอกทุกซอย โดยมีวัดบ้านโปรงถนนและโรงเรียนวัดหัวถนน เป็นจุดศูนย์กลางของหมู่บ้าน ประชาชนมีความรักความสามัคคีเป็นอย่างดี มีความสงบสุขปราศจากการทะเลาะวิวาทบาดหมางหรือคดีความอื่น ๆ

1.7 จำนวนประชากร

ประชากรรวมทั้งสิ้น 487 คน แยกเป็นชาย 230 ราย หญิง 257 ราย

1.7.1 ผู้สูงอายุ(อายุ 60 ปีขึ้นไป) รวมทั้งสิ้น 97 ราย โดยแยกเป็นชาย 33 ราย หญิง 64 ราย

1.7.2 คนพิการ รวมทั้งสิ้น 15 ราย โดยแยกเป็นชาย 7 ราย หญิง 8 ราย

1.8 จำนวนครัวเรือน

บ้านโปรงถนน มีจำนวน 121 ครัวเรือน

1.9 สภาพทางเศรษฐกิจ

สมัยก่อนชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพหลัก คือ การทำเกษตร ลักษณะเป็นการปลูกพืชเชิงเดี่ยว คือ การทำนาที่ต้องพึ่งพาดินฟ้าอากาศทางธรรมชาติเป็นหลัก ข้าวที่ปลูกส่วนใหญ่เป็นข้าวเหนียว ข้าวจักเขย มีการใช้แรงงานคนและวัวควายเป็นหลัก ถ้าบ้านใดไม่มีวัวควายก็จะขอแรงจากเพื่อนบ้านที่ชาวบ้านมักเรียกว่า “ลงแขก” โดยจะสลับผลัดเปลี่ยนเอาแรงงานกันจนครบทุกบ้าน ข้าวเปลือกที่เก็บเกี่ยวได้ก็จะนำมาเก็บไว้ในยุ้งฉางเอาไว้กินเป็นส่วนใหญ่ ต่อมามีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้มากขึ้น มีคลองส่งน้ำจากชลประทานเข้าถึงพื้นที่นาทุกพื้นที่ การรวมกลุ่มกันทำนาเริ่มหายไปกลายเป็นต่างคนต่างทำ เปลี่ยนจากปลูกพืชเชิงเดี่ยวมาเป็นเกษตรผสมผสานมากขึ้น เช่น มีการทำไร่ เลี้ยงสัตว์ เลี้ยงปลา ทุก ระยะเวลาที่ดินเริ่มเสื่อมสภาพลง ผลผลิตที่ได้ก็ลดน้อยลงทำให้ชาวบ้านต้องหันมาใช้ปุ๋ยและสารเคมี เพื่อเพิ่มผลผลิตการเกษตรให้มากขึ้น ซึ่งมีผลทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น ชาวบ้านจึงเริ่มมีหนี้สินมากขึ้น เกิดอาชีพรองตามมา เช่น อาชีพรับราชการ พนักงานโรงงาน และรับจ้างทั่วไป ดังนั้น สามารถแบ่งอาชีพของชาวบ้านออกเป็นอาชีพหลักและเสริม ดังนี้

1.9.1 อาชีพหลักของครัวเรือน

1.9.1.1 อาชีพเกษตรกรรวม จำนวน 30 ครัวเรือน

1.9.1.2 อาชีพค้าขาย จำนวน 6 ครัวเรือน

1.9.1.3 อาชีพรับราชการ จำนวน 15 ครัวเรือน

1.9.1.4 อาชีพพนักงานบริษัท จำนวน 20 ครั้วเรือน

1.9.1.5 อาชีพรับจ้างทั่วไป จำนวน 20 ครั้วเรือน

1.9.2 อาชีพเสริมของครั้วเรือนหรืออาชีพรอง

1.9.2.1 อาชีพเลี้ยงปลา จำนวน 5 ครั้วเรือน

1.9.2.2 อาชีพเลี้ยงสุกร จำนวน 5 ครั้วเรือน

1.9.2.3 อาชีพเลี้ยงไก่ จำนวน 10 ครั้วเรือน

1.9.2.4 อาชีพทำขนมกล้วยม้วน จำนวน 10 ครั้วเรือน

1.9.2.5 อาชีพต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 30 ครั้วเรือน

1.10 สภาพทางสังคม

ในอดีตชาวบ้านโป่งถนน มีความผูกพันแน่นแฟ้นแบบญาติพี่น้อง มีความเอื้ออาทร ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เด็กจะให้ความเคารพผู้ใหญ่ ผู้สูงอายุและผู้เฒ่า เมื่อมีงานบุญหรือกิจกรรมประเพณีต่าง ๆ ภายในหมู่บ้านก็จะมี การช่วยเหลือกันเป็นอย่างดีด้วยความเต็มใจ มีการจัดบ้านเรือนเป็นระเบียบ ถูกสุขลักษณะ ครอบครัวมีความอบอุ่น สมาชิกในครั้วเรือนส่วนใหญ่ มีสุขภาพแข็งแรง เด็กและเยาวชนได้รับการศึกษาภาคบังคับทุกคน ประชาชนที่มีอายุ 15-60 ปี อ่านออกเขียนได้ ไม่มีผู้ติดสุรา ไม่ติดยาเสพติด ผู้สูงอายุและผู้พิการได้รับการดูแลเป็นอย่างดี ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงของภาวะทางเศรษฐกิจของประเทศ ทำให้ชาวบ้านส่วนหนึ่งต้องออกไปทำงานนอกบ้านหรือทำงานต่างจังหวัด บุตรหลานส่วนหนึ่งต้องไปศึกษาต่อในต่างจังหวัด จะกลับมาเยี่ยมพ่อแม่ญาติพี่น้องปีละ 1 - 2 ครั้ง ทำให้ความสัมพันธ์ของครอบครัวและระหว่างเพื่อนบ้านที่มีอยู่เดิมจางหายไป การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ยังคงหลงเหลืออยู่บ้างในหมู่เครือญาติแต่ก็ไม่มากนักเหมือนแต่ก่อน

1.11 การศึกษา

ในอดีตชาวบ้านโป่งถนนไม่มีโรงเรียนเหมือนปัจจุบัน ชาวบ้านเริ่มได้เรียนหนังสือโดยอาศัยวัด เป็นสถานที่ศึกษา โดยมีพระเป็นครูสอนหนังสือ พ่อแม่จึงนิยมส่งลูกชายมาเรียนที่วัด ส่วนลูกผู้หญิงจะให้ช่วยพ่อแม่ทำนาและทำงานบ้าน นักเรียนในสมัยนั้นจะเขียนหนังสือโดยใช้กระดานชนวน ถ้าวินิจฉัยผิดหรือมีกิจกรรมของหมู่บ้าน เช่น งานบุญ งานศพ จะไม่มีการเรียนการสอน สำหรับผู้ชายจะมีโอกาสได้เรียนหนังสือมากกว่าผู้หญิงซึ่งมีความรู้อยู่บ้าง ส่วนใหญ่เมื่อเรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 แล้ว จะไม่ได้เรียนหนังสือต่อเพราะต้องช่วยพ่อแม่ทำมาหากิน ต่อมาเมื่อมีการจัดตั้งโรงเรียนวัดหัวถนนขึ้น เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ.2472 โดยมีอำมาตย์โทขุนบริรักษ์ บทวรัณย์ นายอำเภอบ้านหมอ เป็นผู้สร้างโดยยังคงอาศัยศาลาการเปรียญวัดโป่งถนน ตั้งชื่อว่า “โรงเรียนประชาบาลตำบลบ้านกลับ 2” เปิดสอนนักเรียนตั้งแต่ ชั้น

ประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 อย่างเป็นทางการ มีนักเรียนชาย 52 ราย หญิง 19 ราย และมีครูประจำชั้น 2 ราย คือ พระภิกษุทองสุข เจริญวรี เป็นครูใหญ่ และพระภิกษุมณี แส่นแก้ว โดยมีพระภิกษุอ่อน อินุทสิโร เป็นเจ้าอาวาส และเป็นผู้อุปการะในปัจจุบันมีโรงเรียนประจำหมู่บ้านในระดับประถมศึกษา ชื่อโรงเรียนวัดหัวถนน

1.12 ด้านศาสนา

ชาวบ้านโปรงถนน หมู่ที่ 4 นับถือพระพุทธศาสนา ร้อยละ 99 โดยมีวัดบ้านโปรงถนน เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ และเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศล ทำบุญสุนทาน ซึ่งมีประเพณีสงฆ์ คือ พระครูสถิตย์สังฆคุณ เจ้าอาวาสวัดบ้านโปรงถนน ชาวบ้านจะพากันไปทำบุญที่วัดอย่างต่อเนื่อง ในช่วงเทศกาลวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันเข้าพรรษา และออกพรรษา นอกจากนี้ยังมีประเพณี สรงน้ำพระรัตนตรัย ได้แก่ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ รดน้ำผู้สูงอายุ การละเล่นพื้นบ้านต่าง ๆ และการออกร้านอาหารในช่วงเทศกาลสงกรานต์

1.13 ความเชื่อ ประเพณีและวัฒนธรรม

ชาวบ้านโปรงถนนแต่ก่อนมีความเชื่อเหมือนคนทั่วไป อาจมีความแตกต่างในรายละเอียดบ้าง เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ ได้แก่ การเกิดจันทรคราส จะต้องลุกขึ้นมาดูและเคาะต้นไม้เพื่อให้ต้นไม้ตื่น มีผลตก ความเชื่อเกี่ยวกับความฝัน ถ้าหากฝันไม่ดีจะต้องไปหาพระเพื่อให้ท่านรดน้ำมนต์ ความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์และศาสนา กูศผีปศาจ เป็นต้น แม้ในปัจจุบันความคิดความเชื่อเหล่านี้จะลดลงไปบ้างแล้วก็ตาม แต่ชาวบ้านโปรงถนน ทุกคนยังนับถือศาสนาพุทธ มีวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจ คือ วัดบ้านโปรงหัวถนน เริ่มก่อสร้างเมื่อปี 2442 แต่เดิมเรียก “วัดหัวถนน” ชาวบ้านจะรวมตัวกันมาทำบุญตักบาตรที่วัดเป็นประจำและใช้วัดเป็นสถานที่จัดกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน มีการรักษาขนบธรรมเนียม ประเพณีท้องถิ่น ได้แก่ การทำบุญกลางบ้านในเดือนหกทุกปี ทำบุญสารทลาวกลางเดือนสิบ การกวนกระยาสารท หล่อเทียนพรรษา และรักษาประเพณีสำคัญอื่นๆ ตามแบบอย่างประเพณีไทยดั้งเดิมไว้อย่างเหนียวแน่น เช่น ประเพณีสงกรานต์ มีการรดน้ำคำหัวผู้ใหญ่ ก่อพระเจดีย์ทราย การละเล่นพื้นบ้าน เช่น มอญซ่อนผ้า เต้สะบ้า เป็นต้น นอกจากนี้ยังจัดให้มีโครงการ “ส่งเสริมคนดีศรีบ้านโปรงถนน” เพื่อให้เกิดความรัก ความสามัคคี และการแสดงออกซึ่งความกตัญญู กตเวทิตะ โดยการมอบเกียรติบัตรของนายอำเภอหนองโดน

1.14 การอนามัยและสาธารณสุข

ในอดีตเมื่อมีการเจ็บป่วยจะทำการรักษาโดยหมอแผนโบราณที่ชาวบ้านเรียกว่า “หมอโงน” มีการใช้ยาสมุนไพรที่ขึ้นอยู่ทั่วหมู่บ้านโดยวิธีการต้มยา กวาดยาและมีการใช้คาถา

ในการรักษาไข้ป่าหรือไข้มาลาเรีย คนถูกงูกัด การคลอดลูกจะใช้หมอตำแยเป็นผู้ทำคลอดและต้อง
อยู่ไฟ ประมาณ 7-15 วัน เพื่อต้องการให้มดลูกแห้งหรือเข้าอุ้งรื้อขึ้น และมีความเชื่อว่าผู้หญิง
ที่คลอดลูกแล้วถ้าไม่ได้อยู่ไฟจะทำให้มีการกลั้วฝน หมอตำแยในสมัยนั้น มี 2 คน ได้แก่
แม่ใหญ่คอก และแม่ใหญ่ไข ปัจจุบันได้เสียชีวิตแล้ว และไม่ได้มีการถ่ายทอดวิชาหมอตำแย ให้
ลูกหลานรุ่นหลังได้สืบทอด ประกอบการแพทย์สมัยใหม่มีความเจริญก้าวหน้าและมีความปลอดภัย
สูง คนส่วนใหญ่จึงนิยมคลอดลูกกับแพทย์แผนปัจจุบัน การรักษาแบบแผนโบราณ ได้แก่ หมอ
เหลือ นายศักดิ์สิทธิ์ โสภณ (ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว) รักษาเกี่ยวกับโรคกระดูก อัมพฤกษ์ อัมพาต
โดยใช้สมุนไพรรักษาผู้ที่เป็นตาแดง โดยการเคี้ยวหอมแดงแล้วเป่าพ่นจะหายภายใน 3 วัน ปัจจุบัน
ชาวบ้านส่วนใหญ่นิยมซื้อยามารับประทานเอง เนื่องจากมีอาการไม่รุนแรงมากนัก และหาซื้อได้
ง่ายไม่ต้องเสียเวลารอหมอตรวจรักษา ดังนั้น บ้านโป่งถนน มีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำ
ตำบลบ้านโป่ง ตั้งอยู่ที่บ้านโป่งสว่างหมู่ที่ 2 และมีแพทย์ประจำตำบล คือ นางสุภาพ ดิศรี บ้าน
โป่งถนน หมู่ที่ 4

1.15 การวิเคราะห์ข้อมูล

1.15.1 การวิเคราะห์ปัจจัยภายในหรือสภาพแวดล้อมภายในจะทำให้หมู่บ้าน
ทราบถึงความเป็นตัวตนของหมู่บ้าน

1.15.2 จุดอ่อน คือ ลักษณะหรือข้อด้อยของหมู่บ้านเมื่อเทียบกับหมู่บ้านอื่น คือ
ไม่มีเครื่องออกกำลังกายประจำหมู่บ้าน

1.15.3 จุดแข็ง คือ ศักยภาพความสามารถหรือข้อเด่นของหมู่บ้าน เมื่อเทียบกับ
หมู่บ้านอื่น

- 1) โรงเรียนข้าวชุมชน
- 2) โรงเรียนแม่คิ้วภาพ
- 3) อัฐิประสาน
- 4) กลุ่มกล้วยม้วน
- 5) สถาบันการเงินชุมชน
- 6) ศูนย์เรียนรู้ ICT ชุมชนตำบลบ้านโป่ง

หมายเหตุ หมายเลข 1 - 4 ได้จดทะเบียนเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน
บ้านโป่งถนน

1.15.4 การวิเคราะห์ปัจจัยภายนอก หรือสภาพแวดล้อม จะทำให้หมู่บ้านทราบ
ถึงโอกาสและอุปสรรคการทำงานของหมู่บ้าน

1) โอกาส คือ สิ่งที่จะเป็นประโยชน์ หรือทำให้การดำเนินงานของหมู่บ้านอื่น เช่น หลายหมู่บ้านมีจุดขายด้านแหล่งท่องเที่ยวเช่นเดียวกับหมู่บ้านเรา แต่เรามีโอกาสที่เหนือกว่า คือ เรามีธรรมชาติที่คงความเป็นธรรมชาติมากกว่า ดังนี้

(1) บ้านโป่งถนน หมู่ที่ 4 มีโอกาสพัฒนาไปได้ไกล เนื่องจากผู้นำชุมชนเข้มแข็ง ชาวบ้านให้ความร่วมมือกันดี และที่สำคัญหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนให้ความช่วยเหลือ แนะนำสิ่งดีๆ ให้ความรู้ความเข้าใจ และโครงการต่าง ๆ ที่ดีมีประโยชน์ มอบให้กับหมู่บ้านโป่งถนน แล้วให้ชาวบ้านช่วยกันต่อ ยอดพัฒนาตนเอง ด้วยดีเสมอมา

(2) จากโครงการต่างๆ ที่ลงสู่ชุมชนบ้านโป่งถนน เช่น สถาบันการเงิน โรงสีชุมชน โรงปุ๋ยหมักชีวภาพ อัฐุประสาน กลุ่มกล้วยม้วน เป็นต้น ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก

2) อุปสรรค มีดังนี้

(1) กิจกรรมบางอย่างที่หมู่บ้านมอบหมายให้หน่วยงานภายนอกดำเนินการ เพราะเกินขีดความสามารถของหมู่บ้าน

(2) แจ้งหน่วยงานที่รับผิดชอบหรือเกี่ยวข้องช่วยแก้ไขปัญหาในหมู่บ้าน

(3) ขาดแคลนคนงานในการดำเนินการโครงการต่าง ๆ เช่น โรงสีชุมชน โรงปุ๋ยหมักชีวภาพ อัฐุประสาน เพราะเยาวชนหนุ่มสาวต่างก็ไปทำงานโรงงานกันหมด

1.16 วิสัยทัศน์

หมู่บ้านปลอดภัยเสพติด พึ่งพาตนเองได้ ตามวิถีพอเพียง

1.17 ยุทธศาสตร์การพัฒนา

1.17.1 ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 การสร้างภูมิคุ้มกันและป้องกันปัญหาเสพติด

1) กลยุทธ์ที่ 1 สร้างภูมิคุ้มกันในหมู่บ้าน

2) กลยุทธ์ที่ 2 จัดเวรยาม เพื่อดูแลและป้องกันปัญหาเสพติดทั้งภายใน

และนอกหมู่บ้าน

3) กลยุทธ์ที่ 3 จัดเวรยามรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของ

ชาวบ้านในช่วงเทศกาล 7 วัน อันตราย ได้แก่ เทศกาลวันขึ้นปีใหม่และเทศกาลสงกรานต์

1.17.2 ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

1) กลยุทธ์ที่ 1 ครอบครัวดันแบบเศรษฐกิจพอเพียง 30 ครัวเรือน

2) กลยุทธ์ที่ 2 ปลูกพืชผักสวนครัวรั้วกินได้ไว้รับประทานเอง

3) กลยุทธ์ที่ 3 ทำน้ำยาล้างจานไว้ใช้เอง

4) กลยุทธ์ที่ 4 ทำปุ๋ยหมักชีวภาพไว้ใช้เองในหมู่บ้าน

1.17.3 ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาแบบมีส่วนร่วม

1) กลยุทธ์ที่ 1 ประชุม/ปรึกษาหารือกันเป็นประจำ

2) กลยุทธ์ที่ 2 รับฟังความคิดเห็นของสมาชิก เป็นประชาธิปไตย

3) กลยุทธ์ที่ 3 ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันพัฒนา ร่วมกันได้

ประโยชน์

4) กลยุทธ์ที่ 4 มีจิตสาธารณะ เสียสละเพื่อส่วนรวม

จากบริบทชุมชนบ้านโป่งถนน สรุปได้ว่า บ้านโป่งถนนเป็นหมู่บ้านที่มีความเข้มแข็ง มีการบริหารจัดการที่ดี เป็นศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง มีวิสาหกิจชุมชนโดยจดทะเบียนเป็นกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มกล้วยม้วน โรงสีชุมชน ปุ๋ยชีวภาพอัดเม็ด และอิฐประสาน ส่งผลให้บ้านโป่งถนนได้รับรางวัลหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ปี 2554 จากกรมการพัฒนาชุมชน

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดการจัดการ

1.1 ความหมายการจัดการ

กิจจา บานชื่น และกณิกนันต์ บานชื่น (2559, หน้า 34) กล่าวว่า การจัดการ หมายถึง กระบวนการ กิจกรรม หรือการศึกษาเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ในอันที่จะเชื่อมั่นได้ว่า กิจกรรมต่างๆ ดำเนินไปในแนวทางที่บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน้าที่อันที่จะสร้างและรักษาไว้ซึ่งสภาพที่จะเอื้ออำนวยต่อการบรรลุวัตถุประสงค์ด้วยความพยายามร่วมกันของกลุ่มบุคคล

วิภาดา คุปตานนท์ (2551, หน้า 2) ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการ หมายถึง กระบวนการประสานเชื่อมโยง บุคคล เครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ ข่าวสารข้อมูล โดยอาศัยการวางแผน การจัดองค์การ การชักนำ และการควบคุม เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์

สมคิด บางโม (2555, หน้า 59) ได้สรุปความหมายของการจัดการจากนักบริหาร และนักการวิชาการ ได้ให้คำจำกัดความไว้ต่างๆ กัน ดังนี้ เฮอร์เบิร์ต ไชมอน กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง การทำงานของบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ร่วมกันปฏิบัติงานเพื่อบรรลุจุดประสงค์ร่วมกัน ทีเตอร์ ตรีเกอร์ กล่าวว่า การจัดการ คือ ศิลปะในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกับผู้อื่น และ แฮโรลด์ กูนต์ซ์ กล่าวว่า การจัดการ หมายถึง การดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดย

อาศัยปัจจัยทั้งหลาย ได้แก่ คน เงิน วัสดุสิ่งของ เป็นอุปกรณ์การจัดการนั้น ดังนั้น สรุปได้ว่าการจัดการ คือ ศิลปะในการใช้คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ขององค์กรและนอกองค์กร เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2544, หน้า 5) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “การจัดการ” กระบวนการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กรโดยอาศัยขั้นตอนในการวางแผน การจัดการองค์กร การนำและการควบคุม การใช้ทรัพยากรทางบริหารต่างๆ ได้แก่ มนุษย์ วัสดุ อุปกรณ์ เงินทุน ตลอดจนสารสนเทศซึ่งเกี่ยวข้องกับองค์กรอย่างเหมาะสมมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

สุดารัตน์ พิมลรัตนกานต์(ม.ป.ป., หน้า 16) กล่าวว่าไว้ว่า การจัดการเป็นกระบวนการบริหารที่มีการบูรณาการระหว่างคนกับงานโดยมีการวางแผนการจัดโครงสร้างองค์กร การเป็นผู้นำและการควบคุมที่มีประสิทธิภาพ ที่ทำให้องค์กรดำรงอยู่และเกิดสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้โดยการใช้เทคนิควิธีต่างๆที่จะนำองค์กรไปสู่เป้าหมาย การปฏิบัติงานขององค์กรอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล หรือจุดมุ่งหมายขององค์กร โดยการจัดการนิยมใช้ในวงการธุรกิจ การบริหาร และนิยมใช้ในวงการรัฐบาลหรือรัฐวิสาหกิจ และการจัดการนั้นเป็นกระบวนการติดตามการดำเนินการตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิผล โดยองค์กรหรือบุคลากรร่วมงานกันเพื่อบรรลุเป้าหมายเฉพาะนั้น โดยผู้จัดการมีบทบาทต่อความสำเร็จขององค์กรซึ่งการเป็นผู้บริหารที่ได้รับการยอมรับนั้น ไม่ได้มาจากพรสวรรค์เพียงอย่างเดียวแต่สามารถฝึกฝนได้เพราะการบริหารจัดการนั้นจะทำให้การให้คนทำงานให้สำเร็จตามที่กำหนด

อรุณ จิตตะเสโน และคณะ (ม.ป.ป., หน้า 7) ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการ หมายถึง กระบวนการ และวิธีการในการทำงาน ปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้งานนั้น ๆ สำเร็จตามที่ผู้บริหารกำหนด บางท่าน กล่าวว่า การจัดการ คือการทำงานอย่างหนัก ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Management

จากนักวิชาการกล่าวไว้ข้างต้น ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า การจัดการ หมายถึง วิธีการในการทำงานขององค์กรหน่วยงานต่าง ๆ ประกอบด้วย คน เงิน วัสดุสิ่งของ การจัดการ และตลาด

1.2 ความสำคัญของการจัดการ

บุคคลจะทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะเน้นดำเนินการให้เป็นไปตามนโยบายของการจัดการ ดังนี้ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2544, หน้า 7)

- 1.2.1 แผนที่วางไว้ การจัดการมีลักษณะและจุดมุ่งหมาย ดังนี้
 - 1.2.1.1 มีหน้าที่ในการจัดการ
 - 1.2.1.2 การจัดการเป็นสิ่งสำคัญสำหรับทุกองค์กร
 - 1.2.1.3 หน้าที่ของการจัดการในระดับที่แตกต่างขององค์กร
 - 1.2.1.4 ทักษะในการจัดการและลำดับขั้นขององค์กร
 - 1.2.1.5 มีผู้นำในสายบังคับบัญชาขององค์กร
 - 1.2.1.6 เป้าหมายของผู้บริหารและขององค์กร
 - 1.2.1.7 บริษัทที่เป็นเลิศทางการจัดการ
 - 1.2.1.8 องค์กรที่ยิ่งใหญ่
 - 1.2.1.9 ลูกจ้างต้องเป็นบุคคลสำคัญ
- 1.2.2 กระบวนการบริหาร โดยอาศัยหน้าที่ 4 ประการ คือ
 - 1.2.2.1 การวางแผน
 - 1.2.2.2 การจัดการองค์กร
 - 1.2.2.3 การชักนำ
 - 1.2.2.4 การควบคุมทรัพยากรขององค์กร
- 1.2.3 การจัดประเภทระดับผู้บริหาร มีดังนี้
 - 1.2.3.1 การมีผู้บริหารระดับสูง
 - 1.2.3.2 การมีผู้บริหารระดับกลาง
 - 1.2.3.3 การมีผู้บริหารระดับต้น
- 1.2.4 การมีศาสตร์ในการจัดการ ประกอบด้วย
 - 1.2.4.1 การศึกษาโดยใช้หลักวิทยาศาสตร์
 - 1.2.4.2 บทบาทของทฤษฎีการจัดการ
 - 1.2.4.3 การมีเทคนิคการจัดการ
- 1.2.5 องค์กร ลักษณะส่วนประกอบที่สำคัญมีดังนี้
 - 1.2.5.1 จุดหมายที่เด่นชัด
 - 1.2.5.2 บุคคลหรือสมาชิก
 - 1.2.5.3 โครงสร้างที่เหมาะสม
- 1.2.6 การจัดการการปฏิบัติการ
 - 1.2.6.1 ปัจจัยนำเข้าและผู้ที่ได้ประโยชน์จากองค์กร
 - 1.2.6.2 กระบวนการแปรสภาพทางการบริการ

1.2.6.3 ระบบติดต่อสื่อสาร

1.2.6.4 ตัวแปรภายนอก

1.2.6.5 ผลผลิต

1.2.6.6 การกระตุ้นระบบ

1.2.7 การเปลี่ยนแปลงและอนาคตของการจัดการ เช่น การขยายตลาดโลก การจัดการโดยใช้คุณภาพรวม องค์การที่มีการเรียนรู้ การมองการณ์ไกล จริยธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคม กระจายกำลังแรงงาน ค่านิยมในการจ้างแรงงานและสิทธิมนุษยชน การเปลี่ยนแปลงด้านสารสนเทศและเทคโนโลยี ลักษณะอาชีพและโครงสร้างลักษณะอาชีพ

1.3 องค์ประกอบการจัดการ

อรุณ จิตตะเสน และคณะ(ม.ป.ป., หน้า 8-9) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการจัดการไว้ ดังนี้

- 1.3.1 การวางแผน เป็นการเตรียมความพร้อมในการทำงาน ประกอบด้วย
 - 1.3.1.1 วางนโยบาย ตั้งแต่กำหนดแผนนโยบาย การลงนโยบายสู่ผู้ปฏิบัติ และการควบคุมแผนการทำงาน
 - 1.3.1.2 วางเป้าหมาย ทั้งเชิงพื้นที่ เป้าหมาย และระยะเวลา
 - 1.3.1.3 วางแผนกำหนดทิศทาง
- 1.3.2 การตัดสินใจ ต้องเป็นระบบ เป็นวิทยาศาสตร์ ประกอบด้วย
 - 1.3.2.1 มีหลักการ
 - 1.3.2.2 มีเหตุผล
 - 1.3.2.3 มีข้อมูล และข้อคิดที่ดีในเชิงคุณภาพและปริมาณ
 - 1.3.2.4 มีความเป็นจริงเชิงประจักษ์ชัดเจน
 - 1.3.2.5 มีอิสระ และไม่มีอคติ
- 1.3.3 การดำเนินการ คือ การทำงาน ซึ่งจะต้องปฏิบัติจริง ประกอบด้วย
 - 1.3.3.1 เข้าใจนโยบาย เป้าหมาย และวัตถุประสงค์
 - 1.3.3.2 ชัดเจนในแนวทางปฏิบัติ
 - 1.3.3.3 มีความสามารถและความคล่องตัวสูง
 - 1.3.3.4 มีส่วนร่วม มีความร่วมมือร่วมใจจากหลายๆ ฝ่าย
- 1.3.4 การแก้ปัญหา ในการทำงานต้องประสบปัญหาอยู่บ้าง ควรปฏิบัติ ดังนี้
 - 1.3.4.1 ติดตาม
 - 1.3.4.2 ประเมิน

1.3.4.3 แก้ปัญหาเฉพาะหน้า และช่วงต่างๆ ที่ทำให้ปัญหาต่าง ๆ หมักหมม
สะสม

1.3.4.4 เปลี่ยนแปลงวิธีการปฏิบัติให้เหมาะสม

1.3.5 การพัฒนาต่อยอด และถ่ายทอดไปสู่อนาคต ประกอบด้วย

1.3.5.1 สรุปรงาน และสรุปรบทเรียน

1.3.5.2 ทบทวนเป็นระบบ และทั้งระบบ

1.3.5.3 ปรับปรุง เปลี่ยนแปลงข้อบกพร่องต่าง ๆ

1.3.5.4 นำไปพัฒนาใหม่ และใช้งานทั้งปัจจุบันและอนาคต

1.3.6 อื่นๆ ตามที่ต้องการขององค์กรนั้น ซึ่งควรจะอยู่ในกรอบของ “กฎหมาย
กฎของสังคม กฎของศีลธรรม กฎทางธรรมชาติ และกฎแห่งกรรม”

1.4 หน้าที่การจัดการ

เซอร์โตและเซอร์โต (Certo and Certo, 2006; อ้างถึงในอนิวัช แก้วจางค์, 2554,
หน้า 24-26) ได้กล่าวถึงหน้าที่การจัดการไว้ ดังนี้

1.4.1 การวางแผน (Planning) เป็นการกำหนดขั้นตอน กระบวนการหรือวิธีการ
ที่ต้องทำเพื่อไปสู่จุดมุ่งหมายที่ต้องการได้ การวางแผนต้องใช้บุคคลที่มีความรู้ ความสามารถและ
ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน จึงอาจกล่าวได้ว่า การตัดสินใจของผู้บริหาร มีส่วนสำคัญและ
มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของแผนเป็นอย่างยิ่ง การวางแผนอาจจำแนกได้ 4 ประเภท ได้แก่
การจำแนกตามความกว้างของแผน การจำแนกตามระยะเวลา การจำแนกตามลักษณะเฉพาะ และ
การจำแนกตามลักษณะความถี่ในการใช้งาน

1.4.2 การจัดองค์การ (Organizing) เป็นการออกแบบโครงสร้างองค์การ
ให้หน่วยงานภายในองค์การมีความสัมพันธ์ของกันและงานที่เหมาะสม การจัดองค์การที่ดีอยู่ในรูป
ของแผนภูมิองค์การเพื่อแสดงการจัดแบ่งกิจกรรมภายในองค์การที่ชัดเจน

1.4.3 การจัดการทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Management) เป็นการ
ดำเนินงานในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพนักงานในองค์การ โดยพบว่า การจัดการทรัพยากรมนุษย์
จะเกี่ยวข้องกับกิจกรรมการวางแผนทรัพยากรมนุษย์ การสรรหา การคัดเลือก การประเมินผล
การธำรงรักษา การจ่ายผลตอบแทน การฝึกอบรมและพัฒนา พนักงานสัมพันธ์ แรงงานสัมพันธ์
และการให้พ้นจากงาน

1.4.4 การนำ (Leading) หรือการสั่งการ (Ordering) หรือการอำนวยการ
(Direction) เป็นการกระตุ้น จูงใจ แนะนำ ชี้แจง ดูแลและให้คำปรึกษาแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาและ
เพื่อนร่วมงาน เพื่อให้เกิดความเข้าใจในการทำงานและสามารถทำงานได้เป็นผลสำเร็จ

1.5 ทฤษฎีการจัดการ

ทฤษฎีที่สำคัญในการจัดการ ดังนี้ (สมคิด บางโม, 2555, หน้า 59)

1.5.1 การจัดการเป็นศิลปะในการใช้คนทำงาน

1.5.2 การจัดการต้องอาศัยปัจจัยพื้นฐาน คือ คน เงิน และวัสดุอุปกรณ์

1.5.3 การจัดการเป็นการดำเนินงานของกลุ่มบุคคล

ในทางธุรกิจ มีแนวคิดว่าการบริหาร คือการกำหนดนโยบายและแผนการจัดการ คือ การนำนโยบายและแผนไปปฏิบัติ

ในด้านธุรกิจเอกชนหรือการจัดการธุรกิจ ได้กล่าวถึงปัจจัยของการจัดการไว้ว่ามี 6 M โดยเพิ่มเรื่องตลาดจำหน่ายสินค้าและเครื่องจักรสำหรับผลิตสินค้า แต่ในปัจจุบันปัจจัยการจัดการยุคใหม่ มีกล่าวไว้ถึง 8 ประการ หรือ 8 M โดยเพิ่มปัจจัยอีก 2 ปัจจัย คือ ปัจจัยด้านวิธีการทำงาน และปัจจัยด้านเวลา ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้ (สุชาติรัตน์ พิมลรัตนกานต์, ม.ป.ป., หน้า 20)

1. คน (Man) เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน
2. เงิน (Money) สำหรับเป็นค่าจ้างและค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ
3. วัสดุสิ่งของ (Material) ได้แก่ อุปกรณ์ เครื่องใช้ และอาคารสถานที่
4. การจัดการ (Management) หมายถึง ความรู้เกี่ยวกับการจัดการ
5. ตลาด (Market) เป็นที่สำหรับจำหน่ายสินค้าและบริการ
6. เครื่องจักรกล (Machine) ใช้สำหรับผลิตสินค้าและบริการ
7. วิธีการทำงาน (Method) หมายถึง วิธีหรือขั้นตอนในการทำงาน
8. เวลา (Minute) หมายถึง เวลาในการดำเนินงาน

1.6 หลักการจัดการเชิงกระบวนการ

ฟาโยล์ ได้ให้เสนอแนวทางและหลักเกณฑ์ของการบริหารจัดการเชิงกระบวนการที่สำคัญไว้ 14 ประการ ดังนี้ (วรพจน์ บุษราคัมวดี, ม.ป.ป., หน้า 34-35)

1.6.1 อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ เป็นสิ่งที่แยกจากกันมิได้ ผู้ที่มีอำนาจหน้าที่นั้น จะต้องมีความรับผิดชอบต่อผลงานที่ตนได้ออกคำสั่งไป และผู้ปฏิบัติที่รับผิดชอบในงานใดก็ตาม จะต้องมียอำนาจและหน้าที่ในการปฏิบัติด้วยเพื่อให้งานนั้นสำเร็จลุล่วงลงได้

1.6.2 หลักการที่มีผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียว ผู้ปฏิบัติงานกิจกรรมใด ๆ ควรได้รับคำสั่งจากผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียว ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้เกิดความขัดแย้งระหว่างบุคลากรในองค์กร

1.6.3 หลักของการมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน คือ กิจกรรมของกลุ่มที่มีเป้าหมายเดียวกันจะต้องดำเนินไปในทิศทางเดียวกันตามหน้าที่ที่กำหนดไว้

1.6.4 หลักการชี้แจงไว้ซึ่งสายงาน คือ สายการบังคับบัญชาจากระดับสูงมายังระดับล่าง ตามหลักการมีผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียวและช่วยให้เกิดระเบียบในการส่งต่อข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน

1.6.5 หลักการแบ่งงานกันทำ คือ การแบ่งงานกันทำตามความถนัดทั้งนี้เพื่อให้เป็นไป ตามหลักของการใช้ประโยชน์จากแรงงานให้มีประสิทธิภาพสูงสุดจนได้รับผลผลิตเพิ่มขึ้น เนื่องจาก การลดเวลาของการเรียนรู้งานให้น้อยลงและเพิ่มทักษะของการทำงานให้สูงขึ้น

1.6.6 หลักการเกี่ยวกับระเบียบวินัย ระเบียบวินัยในการทำงานนั้นเกิดจากการปฏิบัติ ตามข้อตกลง ทั้งนี้โดยมุ่งเน้นที่จะก่อให้เกิดความเคารพ เชื่อฟัง และทำงานตามหน้าที่ด้วยความตั้งใจ

1.6.7 หลักการถือประโยชน์ส่วนรวมเหนือกว่าประโยชน์ส่วนตัว ซึ่งหลักการนี้ถือว่า ส่วนรวมย่อมสำคัญกว่าส่วนบุคคล เพื่อที่จะทำให้เกิดผลสำเร็จตามเป้าหมายของกลุ่มนั้น

1.6.8 หลักการให้ประโยชน์ตอบแทน การจ่ายผลประโยชน์ตอบแทนด้วยความยุติธรรม และให้เกิดความพึงพอใจแก่ทั้ง 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายนายจ้างและลูกจ้างหรือบุคลากร

1.6.9 หลักการรวมอำนาจไว้ส่วนกลาง ในการบริหารงานควรมีการรวมอำนาจไว้ที่ศูนย์กลาง และเมื่อความรับผิดชอบได้ถูกมอบหมายให้แก่ผู้บริหารแล้ว อำนาจหน้าที่จะต้องมอบหมายไปด้วย เพื่อให้สามารถควบคุมงานต่าง ๆ ขององค์การไว้ได้อย่างเหมาะสม

1.6.10 หลักความมีระเบียบเรียบร้อย โดยถือว่าทุกคนในองค์การจะต้องมีระเบียบ และรู้ตำแหน่งหน้าที่ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในองค์การ รวมทั้งการกำหนดขอบเขตของงานที่ชัดเจน

1.6.11 หลักความเสมอภาค ผู้บริหารต้องยึดหลักความยุติธรรมเป็นหลัก ปฏิบัติต่อผู้ใต้บังคับบัญชาทุกคน ทั้งนี้เพื่อให้ได้มาซึ่งความจงรักภักดี และการอุทิศตนเพื่องาน

1.6.12 หลักมีความมั่นคงในงาน ผู้บริหารและคนงานต่างต้องใช้เวลาระยะหนึ่งเพื่อการเรียนรู้งาน การให้คนงานออกจากงานกลางคืนย่อมเป็นการสิ้นเปลือง ดังนั้นผู้บริหารที่ดีควรใช้เวลา ในการเรียนรู้งานเพื่อลดปัญหาด้านการปรับตัวของคนงาน

1.6.13 หลักความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ โดยผู้บังคับบัญชาควรที่จะเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติได้ ใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของตนเองในการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาขององค์การ จะทำให้ผู้ปฏิบัติรู้สึกถึงความมีส่วนร่วม ความเป็นเจ้าขององค์การ และรับผิดชอบต่อผลงาน เป็นต้น

1.6.14 หลักความสามัคคี ซึ่งเน้นถึงการทำงานที่เป็นกลุ่มและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจะมีส่วนช่วยส่งเสริมให้การทำงานเป็นคณะทำงาน และสมาชิกทุกคนสามารถปฏิบัติงานสู่เป้าหมาย ร่วมกันให้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากความหมาย แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องข้างต้น ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า การจัดการ หมายถึง กระบวนการหรือวิธีการในการทำงานเพื่อให้ประสบความสำเร็จ โดยมีองค์ประกอบของการจัดการ 5 M คือ คน (Man) เงิน(Money) วัสดุสิ่งของ(Material) การจัดการ (Management) และตลาด (Market)

2. แนวคิดศูนย์เรียนรู้ของชุมชน

2.1 ความหมายของศูนย์เรียนรู้ของชุมชน

สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน (2556, หน้า 31) กล่าวว่าไว้ว่า ศูนย์เรียนรู้ชุมชนเป็นศูนย์กลางรวบรวมข้อมูล ข่าวสารและความรู้ของชุมชนที่จะนำไปสู่การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ สำหรับประชาชนในชุมชน เป็นแหล่งเสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ การถ่ายทอด การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การสืบทอดภูมิปัญญา วัฒนธรรม ค่านิยม และเอกลักษณ์ของชุมชน อีกทั้งเป็นแหล่งบริการชุมชนด้านต่าง ๆ เช่น การจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการเรียนรู้ของชุมชน โดยเน้นการกระบวนการเรียนรู้เพื่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน เพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม ก่อให้เกิดชุมชนแห่งเรียนรู้ และมุ่งการพัฒนาแบบพึ่งตนเอง เป็นศูนย์เรียนรู้ของประชาชนที่ดำเนินการโดยประชาชนและเพื่อประชาชน ที่จะก่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน

ครรชิต พุทธิโกษา (2554, หน้า 175) ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน หมายถึง สถานที่ที่เป็นศูนย์กลางการจัดการเรียนรู้ เป็นอีกรูปแบบหนึ่งของแหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่ปัจจุบันนิยมจัดตั้งขึ้นเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ ถ่ายทอด แลกเปลี่ยน ประสบการณ์ของประชาชนในชุมชน เป็นจุดถ่ายทอดความรู้ไปยังผู้ที่สนใจภายนอกชุมชน และเป็นแหล่งบริการชุมชนในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน เน้นถ่ายทอดความรู้และเรื่องราวเกี่ยวกับวิถีชีวิตและกิจกรรมการพัฒนาของชุมชน

ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ศูนย์เรียนรู้ของชุมชน หมายถึง สถานที่ที่เป็นศูนย์กลางของการรวบรวมองค์ความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ของชุมชน เป็นสถานที่ถ่ายทอด แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ศึกษาดูงานในกิจกรรมการพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นหลัก

2.2 หลักการสำคัญของศูนย์เรียนรู้ของชุมชน

สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน (2556, หน้า 32) ได้กล่าวถึงหลักการสำคัญของศูนย์เรียนรู้ของชุมชน ดังนี้

- 2.2.1 เป็นแหล่งเรียนรู้ทุกด้าน ทุกรูปแบบ ไม่เน้นการเรียนการสอนในห้องเรียน
- 2.2.2 เป็นศูนย์กลางที่ประชาชนทุกคนสามารถเข้ามาเรียนรู้ ค้นคว้าหาความรู้ แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ รวมทั้งการพบปะสังสรรค์ เพื่อสร้างความเข้าใจ ความร่วมมือ ในการพัฒนาตนเองและชุมชน
- 2.2.3 เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชน โดยประชาชนและเพื่อประชาชน

2.3 เป้าหมายของศูนย์เรียนรู้ของชุมชน

เป้าหมายของศูนย์เรียนรู้ของชุมชน ดังนี้ (สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน, 2559, หน้า 4)

- 2.3.1 มีศูนย์ฯ มีชีวิต ขับเคลื่อนได้จริง
 - 2.3.2 คนที่มาเรียนรู้ต้องนำไปใช้ได้ในชีวิตจริง
 - 2.3.3 ขยายผลการพัฒนาเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ
- ## 2.4 ภารกิจของศูนย์เรียนรู้ของชุมชน
- ภารกิจของศูนย์เรียนรู้ของชุมชน มีดังนี้ (สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน, 2556, หน้า 32-33)
- 2.4.1 จัดให้มีกิจกรรมการเรียนรู้ การถ่ายทอด การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ตลอดจนการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและการเรียนรู้ด้านต่างๆ ของประชาชนในชุมชน
 - 2.4.2 เป็นศูนย์รวมของข้อมูล เช่น ข้อมูล ๖ปฐ. กชช. 2 ค. แหล่งน้ำกลุ่มอาชีพ รวมทั้งข่าวสาร สาระความรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้เท่าทันสถานการณ์โลก
 - 2.4.3 รวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่น องค์ความรู้ของปราชญ์ชาวบ้านความรู้ที่มีอยู่กระจัดกระจายในชุมชน และจัดการให้เป็นหมวดหมู่ มีความชัดเจน เป็นรูปธรรม ที่ประชาชนสามารถเข้าไปสืบค้นศึกษา และเรียนรู้ได้ตลอดเวลา
 - 2.4.4 เป็นศูนย์กลางในการจัดการความรู้ ที่ดำเนินการโดยประชาชนและเพื่อประชาชน
 - 2.4.5 เป็นศูนย์ประสานและบูรณาการการทำงานของทุกภาคส่วน ภาคประชาชน ได้แก่ ผู้นำ กลุ่ม/องค์กร เครือข่าย ภาคเอกชน และภาคีการพัฒนาภาครัฐ
 - 2.4.6 เป็นสถานที่แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ของปราชญ์ชาวบ้าน

2.4.7 เป็นสถานที่ที่มีโครงสร้างเป็นอาคาร หรือสถานที่ใด ๆ ก็ได้ที่มีองค์ความรู้ สามารถให้การเรียนรู้แก่ประชาชนที่ต้องการความรู้ และสามารถเข้าถึงได้

2.5 หลักการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ของชุมชน

กรมการพัฒนาชุมชน มีเป้าหมายทางยุทธศาสตร์ ที่จะเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน ได้ผลักดันให้เกิดกระแสระเบียบวาระแห่งชุมชนที่จะเร่งให้เกิดการสร้าง ความเข้มแข็งของชุมชน โดยส่งเสริมกระบวนการแผนชุมชนที่มีคุณภาพในทุกหมู่บ้าน และเพื่อให้หมู่บ้านมีข้อมูล ข่าวสาร ความรู้เพียงพอที่จะตัดสินใจในการทำแผนชุมชน จึงมีแนวคิดที่จะให้มีการจัดตั้งและดำเนินการงาน “ศูนย์เรียนรู้ชุมชน” ขึ้น

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2553, หน้า 21) ได้กล่าวถึงหลักการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ของชุมชน ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2.1 หลักการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ของชุมชน

องค์ประกอบ	ลักษณะ
1. คน	<ul style="list-style-type: none"> - มีความเต็มใจ อย่างบังคับ อย่างขอร้อง อย่าใช้คำสั่งราชการ - มีเวลาให้มอบหมายงานให้ทำ เมื่อแน่ใจว่ามีเวลาจะทำให้ - มีปัญญา ในที่นี้หมายความว่าถึง พอจะรู้เกี่ยวกับสิ่งที่ทำ หรือเคยลงมือทำมาบ้างแล้ว - มีมนุษยสัมพันธ์
2. สถานที่	<ul style="list-style-type: none"> - มีความสะดวกทางกาย คือเดินทางมาถึงสะดวก ไม่ไกลเกินไป - มาถึงแล้วสบายใจ - มีความยืดหยุ่น พร้อมทั้งจะเป็นทั้งศูนย์ถาวรและศูนย์เคลื่อนที่
3. กิจกรรม	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นกิจกรรมของศูนย์การเรียนรู้ที่คนส่วนใหญ่เห็นชอบ - เป็นกิจกรรมขนาดค่อนข้างเล็กที่เห็นผลได้เร็ว และชัดเจน - เป็นกิจกรรมที่เป็นประโยชน์โดยตรงต่อกลุ่ม - เป็นพื้นฐานความรู้และความชำนาญของคนในกลุ่ม

2.6 กิจกรรมการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ของชุมชน

คณะนักวิจัยที่ปรึกษา ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ม.ป.ป.), หน้า 12) ได้กล่าวถึงรายละเอียดของกิจกรรมการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ของชุมชน ดังนี้

2.6.1 ภารกิจด้านการบริหารจัดการ เช่น

2.6.1.1 กิจกรรมประชุมกลุ่มย่อยเพื่อแลกเปลี่ยนแนวคิดในการบริหารจัดการ

จัดการศูนย์ฯ

2.6.1.2 กิจกรรมเชิญชวนสมาชิกเข้าร่วมดำเนินงานร่วมกับศูนย์ฯ

2.6.1.3 กิจกรรมรายงานผลการดำเนินงานของศูนย์ฯ

2.6.1.4 กิจกรรมสร้างแรงเสริม จูงใจ ผู้ใช้บริการ

2.6.2 ภารกิจด้านประชาสัมพันธ์

2.6.2.1 จัดทำแผ่นพับ ป้ายโฆษณา

2.6.2.2 จัดดำเนินการเสียดตามสาย แจกข่าวสารข้อมูล

2.6.2.3 จัดกิจกรรมทิวโรงเรียน วิทยาลัย ในชุมชน

2.6.2.4 จัดทำจุลสารศูนย์ฯ

2.6.2.5 จัดตั้งกลุ่มเครือข่ายศูนย์ฯ

2.6.3 ภารกิจด้านการติดตามและประเมินผล

2.6.3.1 จัดทำแบบประเมินผลการรับรู้ เข้าถึง ของผู้ให้บริการ

2.6.3.2 จัดทำสรุปผลการให้บริการ

2.6.3.3 จัดกิจกรรมระดมสมองประเมินผลการให้บริการของศูนย์ฯ

ประจำปี

2.6.3.4 จัดทำตัวชี้วัดสำหรับพื้นที่เพื่อประเมินผลของศูนย์ฯ ในด้านต่างๆ

2.6.4 ภารกิจอื่น ๆ

2.6.4.1 จัดกิจกรรมบันเทิง

2.6.4.2 ประชุมเครือข่ายผ่านระบบทางไกล

2.7 รูปแบบของศูนย์เรียนรู้ของชุมชน

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย (2553) ได้จำแนกรูปแบบของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนประเภทต่าง ๆ ไว้ 8 ประเภท โดยแต่ละประเภทมีจุดมุ่งหมายและกิจกรรมแตกต่างกันออกไป สรุปได้ดังนี้ (ครรชิต พุทธโกษา, 2554, หน้า 176-177)

2.7.1 ห้องแสดงวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นส่วนที่แสดงถึงการเรียนรู้เกี่ยวกับศิลปะ จารีต ประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของชุมชน

ซึ่งมีอัตลักษณ์และความเชื่อประเพณีเป็นของตัวเอง ซึ่งห้องแสดงวัฒนธรรมมีการจัดแสดงเครื่องมือเครื่องใช้ในการดำรงชีวิต วัฒนธรรมเครื่องแต่งกาย หรือประกอบอาชีพของคนในชุมชน

2.7.2 ห้องอินเทอร์เน็ตชุมชน เป็นส่วนที่ส่งเสริมการเรียนรู้เท่าทันโลกของเทคโนโลยีที่ไร้พรมแดน เปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้เข้าถึงเทคโนโลยีและมีพัฒนาการสารสนเทศ เป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่ส่งเสริมเครือข่ายแห่งการเรียนรู้ และพัฒนาเป็นศูนย์การเรียนรู้เสมือนจริง โดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัล และเป็นแหล่งรวมสารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ โดยทั่วไปจะจัดบริการให้สืบค้นข้อมูลที่เป็นความรู้ที่มีประโยชน์ต่อการพัฒนาการเรียนรู้ในเรื่องต่าง ๆ ที่บุคคลในชุมชนสนใจผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต เช่น ข้อมูลด้านวัฒนธรรม โดยเชื่อมโยงกับหน่วยงานที่มีข้อมูลด้านวัฒนธรรม อาทิ หอจดหมายเหตุ พิพิธภัณฑสถาน รวมทั้งจัดบริการส่งเสริมการศึกษาในระบบทางไกล เช่น ให้บริการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตโดยผู้มาใช้บริการลงทะเบียนเรียนกับสถานศึกษา ที่จัดการเรียนการสอนผ่านระบบออนไลน์ ที่เชื่อมโยงกับเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

2.7.3 ห้องวิชาการชุมชน เป็นสถานที่จัดประชุมสัมมนา ฝึกอบรมหัวข้อต่าง ๆ เช่น เรื่องภาษา การเลี้ยงลูกและแนวทางการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา มุมพัฒนาการศึกษาด้วยตนเอง เช่น มุมสายสามัญของการศึกษานอกโรงเรียน มุมมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช มุมมหาวิทยาลัยรามคำแหง เป็นต้นเป็นสถานที่จัดกิจกรรมกลุ่มพัฒนาความรู้ในชุมชน และเป็นห้องถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ ซึ่งจัดบริการแก่ชุมชน บุคคล หรือหน่วยงานภายนอก นอกจากนี้ยังเป็นจุดถ่ายทอดความรู้ด้านต่างๆ เช่น สารคดี ประวัติศาสตร์ต่าง ๆ องค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อเด็ก เยาวชน และประชาชนในชุมชน ห้องวิชาการชุมชนจัดตั้งโดยมุ่งหวังเพื่อให้เกิดกิจกรรมที่ส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและความเดือดร้อน โดยการเรียนรู้และร่วมกันแสวงหาคำตอบของปัญหาที่เกิดขึ้น

2.7.4 ห้องเรียนรู้กลุ่มอาชีพชุมชน เป็นส่วนเผยแพร่ผลงานกลุ่มอาชีพ การดำเนินงาน การรวมกลุ่ม การฝึกและพัฒนาอาชีพ และเป็นการเปิดโอกาสทางการตลาดของกลุ่มอาชีพในชุมชน จะได้สัมผัสกับการทำงานกลุ่มอาชีพอย่างแท้จริง

2.7.5 ร้านค้าชุมชน เป็นส่วนส่งเสริมการเรียนรู้การค้าเงินเชิงธุรกิจร่วมกัน เพื่อการพัฒนาก้าวไปเป็นรูปแบบของสหกรณ์ชุมชน และวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนเน้นการเชื่อมโยงเครือข่ายการผลิตจากชุมชน และดำเนินการตลาดร่วมกับชุมชน ซึ่งร้านค้าชุมชนจัดบริการสินค้าราคาต้นทุนต่ำ เพื่อเป็นทางเลือกของผู้บริโภคในชุมชน และเป็นศูนย์จัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากชุมชน หรือสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ มีมุมข้อมูลสินค้าภูมิปัญญาท้องถิ่นและผลิตภัณฑ์ ศูนย์สาธิตของดีเด่นของชุมชน เป็นต้น

2.7.6 ลานกิจกรรมชุมชน เป็นสถานที่ช่วยเสริมสร้างพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชน ให้มีการทำกิจกรรมกลุ่มร่วมกัน บริการเครื่องเล่นสำหรับเด็ก มีการจัดกิจกรรมเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์และสานสายใยครอบครัว เช่น กิจกรรมศิลปะ การร้องเพลง การเล่นเกมต่าง ๆ เวทีสำหรับปราชญ์ชุมชน คนเด่นคนดังมาแสดงให้ชุมชนทราบถึงความสามารถ

2.7.7 ห้องสมุดชุมชน/ห้องสมุดประชาชน เป็นรูปแบบของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนประเภทหนึ่ง ซึ่งปัจจุบันการดำเนินงานห้องสมุดประชาชนตำบล ได้มีการถ่ายโอนให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้รับผิดชอบ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนประเภทนี้จัดตั้งขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายให้มีการจัดการเรียนรู้และจัดกิจกรรมที่มีความยืดหยุ่นตามความต้องการของประชาชนเพื่อให้สามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิตและตอบสนองต่อความต้องการการเรียนรู้ของประชาชนในชุมชน ให้บริการหนังสือทุกประเภทตั้งแต่พัฒนาการของเด็กเล็ก เยาวชนผู้สนใจเฉพาะด้าน มีบริการสื่อวารสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่มีความทันสมัย และควรจัดให้มีสื่อซึ่งสามารถก่อให้เกิดลักษณะของการเรียนรู้ที่รื่นรมย์และมีชีวิตชีวา

2.7.8 ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน/ชุมชน เป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนอีกประเภทหนึ่งที่ได้มีการถ่ายโอนให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินงาน เป็นที่ให้ประชาชนได้รับทราบข่าวสารและความรู้ต่างๆ ส่งเสริมการอ่านหนังสือและป้องกันการลืมนหนังสือ รวมทั้งเพื่อสร้างนิสัยรักการอ่านหนังสือของประชาชน

ครรชิต พุทธโกษา (2554, หน้า 179-180) กล่าวไว้ว่า พื้นที่ที่มีศูนย์เรียนรู้ชุมชนหมายถึง พื้นที่ที่มีอาคารจัดแสดงองค์ความรู้ ภูมิปัญญา ข้อมูลข่าวสารความรู้ มีคณะกรรมการบริหารศูนย์เรียนรู้ชุมชน มีความรู้ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและการพัฒนาหมู่บ้าน และมีการส่งเสริมการเรียนรู้ภายในชุมชน แต่ยังไม่มีการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้เท่าใดนัก ไม่มีการพัฒนาความรู้ใหม่ ศูนย์เรียนรู้ชุมชนยังไม่มีระบบการจัดการที่ดี เป้าหมายของการดำเนินการ คือ ทำให้เป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชนสมบูรณ์แบบให้ได้ ซึ่งมีรูปแบบ ดังนี้

1. อาคาร เป็นเอกเทศ แบ่งสัดส่วนของพื้นที่ทำงาน พื้นที่เก็บข้อมูลข่าวสารความรู้ พื้นที่บริการความรู้ Internet ชุมชน และ Website
2. ปราชญ์ มีการจัดทำทะเบียนปราชญ์ชาวบ้าน มีบทเรียนที่จัดทำไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ปราชญ์แสดงตนชัดเจน มีศักยภาพในการถ่ายทอด
3. สารระ มีข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ ครบถ้วน หลายรูปแบบ
4. องค์กร มีกรรมการ มีวาระการดำรงตำแหน่ง มีแผนงาน มีระเบียบ กติกา
5. กิจกรรม มีกิจกรรมจัดการความรู้ครบวงจร มีกิจกรรมจัดการเรียนรู้
6. รูปแบบกิจกรรม มีส่วนจัดแสดงความรู้แบบถาวร บางส่วนอาจจัดแสดงความรู้

เป็นครั้งคราว มีการฝึกอบรม มีการนำทัศนศึกษา มีการเสวนา/อภิปราย/สัมมนา และมีการเรียนทางอิเล็กทรอนิกส์ ฯลฯ

2.8 โครงสร้างและองค์ประกอบของศูนย์เรียนรู้ของชุมชน

สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน (2559, หน้า 7)

ได้กล่าวถึงโครงสร้างและองค์ประกอบของศูนย์เรียนรู้ของชุมชน ดังนี้

2.8.1 มีสถานที่

2.8.2 มีคณะกรรมการ

2.8.3 ระเบียบข้อบังคับ

2.8.4 มีข้อมูล

2.8.5 มีฐานเรียนรู้

2.8.6 จุดเรียนรู้

2.8.7 มีวิทยากร

2.8.8 อบรมการใช้ชีวิต + ทักษะอาชีพ

สำนักส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพชุมชน (2551, หน้า 32-34) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของศูนย์เรียนรู้ชุมชน ดังนี้

1. วิธีการก่อเกิด

ศูนย์เรียนรู้ชุมชน จะเกิดขึ้นได้ต้องเป็นความต้องการของประชาชนในชุมชน เพราะเป็นสมบัติของชุมชน จึงควรนำแนวคิดเข้าเวทีประชาคมของหมู่บ้าน เผยแพร่ความคิด โน้มน้าว สร้างการยอมรับและชี้ให้เห็นความสำคัญของการมีแหล่งเรียนรู้ของชุมชน การจัดเก็บองค์ความรู้ ประวัติชุมชนและภูมิปัญญาของชุมชนอย่างเป็นระบบ การแสดงข้อมูล ข่าวสารของชุมชนให้ได้เรียนรู้กันอย่างทั่วถึง รวมทั้งมีกิจกรรมการเรียนรู้ให้สม่ำเสมอ เริ่มจากการจัดระเบียบแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ในชุมชน โดยให้เป็นไปตามกำลังที่ชุมชนจะสามารถดำเนินการได้ อีกทั้งให้มีขอบเขตและลักษณะตามความเห็นของชุมชน

2. โครงสร้างของศูนย์เรียนรู้ชุมชน ประกอบด้วย

2.1 คณะกรรมการ ประกอบด้วยผู้แทนจากผู้นำชุมชน กลุ่ม/องค์กรเครือข่ายองค์กรชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน อาสาสมัครฯลฯ ซึ่งมาจากการคัดเลือกของชาวบ้านเอง และชาวบ้านให้การยอมรับ คณะกรรมการจะร่วมมือกันวางแผนและดำเนินตามแผนยุทธศาสตร์ที่ได้ร่วมกันกำหนด เพื่อระดมพลังให้เกิดการเรียนรู้ และบริหารจัดการในศูนย์เรียนรู้สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.2 ที่ปรึกษา เป็นภาคีการพัฒนาภาครัฐ เช่น พัฒนาชุมชน การศึกษานอกโรงเรียน เกษตร สาธารณสุข และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2.3 ระเบียบข้อบังคับ ซึ่งคณะกรรมการ ได้จัดทำขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารศูนย์ฯ

2.4 สถานที่ เล็ก ใหญ่ไม่สำคัญอาจจะอยู่ในห้องของอาคาร อบต. บ้านผู้ใหญ่บ้าน บ้านผู้นำ บ้านปราชญ์ชาวบ้าน ศาลาวัด ใต้ต้นไม้ ศาลากลางบ้าน ซึ่งเป็นสถานที่ที่เป็นสัญลักษณ์ของการรวมตัวกันเพื่อการเรียนรู้ ไม่จำเป็นต้องหางบประมาณมากก่อสร้างศูนย์ใหม่

2.5 การบริหารจัดการศูนย์ฯ คณะกรรมการฯ ที่ได้รับการคัดเลือก มีการบริหารจัดการเพื่อให้ศูนย์ฯ สามารถบริหารจัดการได้อย่างเป็นรูปธรรม

2.6 งบประมาณ เพื่อพัฒนาคณะกรรมการของศูนย์เรียนรู้ชุมชนให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ชุมชน

3. กิจกรรมการเรียนรู้

3.1 สถานที่จัดกิจกรรมเรียนรู้ อาจดำเนินการได้ทั้งในอาคารศูนย์ฯ และนอกอาคารศูนย์ฯ โดยมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในชุมชน เช่น บ้านปราชญ์ชาวบ้าน ในไร่นา เพื่อสาธิตกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น การปลูกผัก การเลี้ยงสัตว์

3.2 กิจกรรมการเรียนรู้ ได้แก่ การเรียน/การสอน การจัดการความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชาติพันธุ์ ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม การรับความรู้จากปราชญ์ชาวบ้าน การจัดเวทีประชาคม เพื่อการเรียนรู้และการตัดสินใจร่วมกัน การเรียนรู้ผ่าน E-Learning การสาธิต การจัดนิทรรศการ การจัดสัมมนา อภิปราย ฯลฯ

4. เนื้อหาสาระข่าวสารความรู้

4.1 ข้อมูล ได้แก่ ข้อมูล จปฐ. กชช.2ค ทะเบียนผู้นำกลุ่ม/องค์กร ข้อมูลผลิตภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น อัตลักษณ์ของชุมชน แผนชุมชน โครงการกิจกรรม ฯลฯ

4.2 ข่าวสาร (สารสนเทศ) ได้แก่ สารสนเทศชุมชน องค์กรประกอบ ได้แก่ ประวัตินุ่บ้าน แผนที่ตั้ง ลักษณะภูมิประเทศ(ภูมิอากาศ/ฤดูกาล) ลักษณะของประชากร (อัตราความหนาแน่น โครงสร้างประชากร) ลักษณะการประกอบอาชีพของชุมชน (เกษตร อุตสาหกรรม/รับจ้าง ฯลฯ) ผลิตภัณฑ์มวลรวมของหมู่บ้าน ผลิตภัณฑ์ที่น่าสนใจของหมู่บ้าน ศิลปะ/วัฒนธรรม/ภูมิปัญญาของหมู่บ้าน สถานที่ท่องเที่ยว/สถานที่บริหาร การคมนาคม (การเดินทางไปยังหมู่บ้าน) ประเพณี/เทศกาลประจำปี ทักษะ/ฝีมือ/แรงงานของหมู่บ้านอื่น ๆ ข่าวสารเพื่อชีวิต ข่าวสารเพื่อการพัฒนาหมู่บ้าน

4.3 ความรู้ ได้แก่ ความรู้ด้านวัฒนธรรม การประกอบอาชีพ/ผลิตภัณฑ์ชุมชน องค์ความรู้ที่มีอยู่ในหมู่บ้าน ความรู้ข่าวสารจากภายนอก

จากความหมาย แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องข้างต้น ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า ศูนย์เรียนรู้ชุมชน หมายถึง สถานที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชนบ้านโป่งถนน ตำบลบ้านโป่ง อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี เป็นศูนย์ถ่ายทอดองค์ความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการจัดการศูนย์เรียนรู้ฯ เพื่อชุมชนเรียนรู้ ชุมชนเข้มแข็ง และยั่งยืน

3. แนวคิดศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง

3.1 ความหมายศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน

เสรี พงศ์พิศ (2554, หน้า 73) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงของชุมชน คือ กระบวนการจัดการตนเองของชุมชน เพื่อเรียนรู้และจัดระเบียบชีวิตของตนเองอย่างเหมาะสม ทำให้พึ่งพาตนเองได้และอยู่อย่างพอเพียง ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนจึงไม่ใช่เพียงแค่มีสถานที่ มี “ตึก” มี “ห้อง” ขึ้นป้ายศูนย์ แต่ต้องมีหลายองค์ประกอบหลายขั้นตอน

สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน (2554, หน้า 57) กล่าวไว้ว่า ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงของชุมชน หมายถึง สถานที่ที่เหมาะสมในการเรียนรู้ โดยชุมชนมีกิจกรรมที่เป็นความรู้ มีกิจกรรมแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เกิดการเรียนรู้ในชุมชน เป็นประจำ สามารถถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์ ตัวอย่าง ตัวแบบ ในด้านกระบวนการพัฒนา การบริหารจัดการ วิธีการทำงานที่ประสบผลสำเร็จ เพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดังนั้น หมู่บ้านหรือชุมชนมีการจัดสถานที่สำหรับเป็นศูนย์เรียนรู้ และมีการใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้ให้แก่คนในและนอกหมู่บ้าน

3.2 ความเป็นมาศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง

ตั้งแต่ปี 2549 กรมการพัฒนาชุมชน ได้น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาขยายผลในกระบวนการทำงานเป็นระยะ ดังนี้ (สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน, 2557, หน้า 7-9)

3.2.1 การก่อเกิด (ปี 2549-2551)

ดำเนินงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง โดย การสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนด้วยเกณฑ์ประเมิน 6 ด้าน 12 ตัวชี้วัด คือ

3.2.1.1 ด้านการลดรายจ่าย (ทำสวนครัว ปลูกคอกบวมข)

- 3.2.1.2 ด้านการเพิ่มรายได้ (มีอาชีพสุจริต ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม)
- 3.2.1.3 ด้านการประหยัด (มีการออม มีกลุ่มออมทรัพย์)
- 3.2.1.4 ด้านการเรียนรู้ (สืบทอดภูมิปัญญา มีการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง)
- 3.2.1.5 ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (ใช้วัสดุคิบบนชุมชนประกอบอาชีพปลูกต้นไม้)

3.2.1.6 ด้านการเอื้ออารีต่อกัน (ช่วยเหลือคนจน รู้รักสามัคคี)

3.2.2 การเติบโต (ปี 2552 –ปัจจุบัน)

ขยายผลการทำงานสู่ความยั่งยืน โดย พัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ให้เป็นหมู่บ้านต้นแบบ มีศักยภาพ 4 ด้าน 23 ตัวชี้วัด คือ

3.2.2.1 ด้านจิตใจและสังคม (สามัคคี มีข้อตกลงข้อมูลหมู่บ้าน มีกองทุนยึดหลักประชาธิปไตย มีคุณธรรม/จริยธรรม ชุมชนปลอดภัยพอเพียง เชื่อมั่นในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง) 7 ตัวชี้วัด

3.2.2.2 ด้านเศรษฐกิจ (มีข้อมูลชุมชน มีและใช้ประโยชน์จากข้อมูลและแผนชุมชน ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสร้างคุณค่า มีศูนย์เรียนรู้ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม สร้างเครือข่ายการพัฒนา ปฏิบัติตามหลักการพึ่งตนเอง) 7 ตัวชี้วัด

3.2.2.3 ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีกลุ่ม/องค์กรด้านสิ่งแวดล้อม มีการใช้พลังงานทดแทน มีการสร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม) 4 ตัวชี้วัด

แบ่งศักยภาพการพัฒนาหมู่บ้าน เป็น 3 ระดับ คือ

ระดับ “พออยู่ พอกิน” ผ่านเกณฑ์ 10 -16 ตัวชี้วัด เป็นต้นแบบในการใช้ชีวิตพึ่งตนเอง เน้นการปฏิบัติทำกิน ทำใช้ในครัวเรือน เพื่อลดรายจ่าย เพิ่มรายได้และมีการออม

ระดับ “อยู่ดี กินดี” ผ่านเกณฑ์ 17 - 22 ตัวชี้วัด เป็นต้นแบบในการบริหารจัดการพัฒนาในรูปแบบกลุ่ม การพัฒนารายได้ด้วยระบบกลุ่ม เพื่อเพิ่มรายได้และขยายโอกาสคนในชุมชน

ระดับ “มั่งมี ศรีสุข” ผ่านเกณฑ์ 23 ตัวชี้วัด เป็นต้นแบบการบริหารการพัฒนาในรูปแบบองค์กรเครือข่าย เพื่อใช้ศักยภาพในการดำเนินการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน เพื่อขยายโอกาสในการประกอบอาชีพและส่งเสริมการจัดสวัสดิการให้กับคนในหมู่บ้านชุมชน

ดังนั้น การพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ จึงเป็นการนำหมู่บ้านที่มีความพร้อม มีผลการปฏิบัติที่สำเร็จชัดเจนอยู่แล้ว มาเพิ่มเติมความสามารถในการเป็นต้นแบบสำหรับการขยายผลแนวทาง/วิธีปฏิบัติ ในการพัฒนาตนเอง ครอบครัวและชุมชน เพื่อให้เป็นสถานที่เรียนรู้/แหล่งเรียนรู้ สำหรับหมู่บ้านอื่น ๆ ที่ยังไม่ได้เริ่มต้นในการพัฒนาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

3.3 แนวคิด เป้าหมาย ผลลัพธ์ของศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง

สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน(ม.ป.ป., หน้า 35) ได้กล่าวถึงแนวคิด เป้าหมาย ผลลัพธ์ของศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

3.3.1 แนวคิด

ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง

3.3.2 เป้าหมาย

3.3.2.1 เป็นศูนย์การเรียนรู้ที่มีชีวิต ขับเคลื่อนได้จริง

3.3.2.2 คนที่มาเรียนรู้ต้องนำไปใช้ได้ในชีวิตจริง

3.3.2.3 ขยายผลการพัฒนาเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง

3.3.3 ผลลัพธ์

3.3.3.1 ให้บริการข้อมูล/ความรู้

3.3.3.2 เผยแพร่ความรู้

3.3.3.3 พัฒนาครัวเรือนและหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง

3.4 ขั้นตอนการก่อตั้งศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน

3 ขั้นตอนการก่อตั้งศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ดังนี้ (เสรี พงศ์พิศ, 2554, หน้า 74-76)

3.4.1 มีผู้ริเริ่มเป็นบุคคล กลุ่มบุคคล ที่เป็นแกนนำในการประสานงานเพื่อให้เกิดกลุ่มตัวแทนชุมชนและตัวแทนองค์กรในท้องถิ่น หรือทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เป็นทั้งเวทีและไม่เป็นเวที เสวนาหาหรือเรื่องการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง

3.4.2 เมื่อเสวนาหาหรือจนเป็นที่เข้าใจพอสมควรแล้ว จึงควรตั้งคณะกรรมการขึ้นมาคณะหนึ่งจะเรียกว่าสภาผู้นำหรือชื่ออะไรก็ได้ ขอให้ตัวแทนจากทุกหมู่บ้านในตำบลนั้น เช่น ถ้ามี 10 หมู่บ้าน ก็ควรมีตัวแทนอย่างน้อยหมู่บ้านละ 2 คน ก็ได้คณะกรรมการ 20 คน ซึ่งคณะกรรมการนี้มีประธาน รองประธาน เลขานุการและตำแหน่งอื่นที่เห็นว่าจำเป็น

3.4.3 แม้ว่าชุมชนและตำบลหลายแห่งอาจมีแผนแม่บทชุมชนแล้ว แต่ก็ควรทำซ้ำหรือทำใหม่ เพราะนี่เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ต้องทำต่อเนื่อง และข้อมูลเดิมอาจเก่าหรือไม่เป็นจริง ต้องวิจัยให้ได้ข้อมูลจริงและเป็นปัจจุบันมากขึ้น การทำแผนแม่บทชุมชนนี้ต้องมีแกนนำคณะกรรมการควรกำหนดให้มีคณะทำงานแผนแม่บทขึ้นมาอีกชุดหนึ่ง ถ้าหากไม่มั่นใจในการทำแผนแม่บทชุมชนก็ให้ขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานองค์กรภายนอกที่มั่นใจว่ามีผู้รู้เรื่องการทำแผนแม่บทชุมชนจริง ๆ มาให้คำแนะนำ เป็นพี่เลี้ยงทั้งกระบวนการตั้งแต่ต้นจนได้แผนที่ได้ออกมาแผนที่ที่ดีต้องครอบคลุมวิถีชุมชน เป้าหมายต้องชัดเจนว่าต้องการพึ่งตนเองมากที่สุดและอยู่แบบพอเพียง เอาชีวิต ปัญหาความต้องการ ความใฝ่ฝันของชุมชนเป็นตัวตั้ง ทำให้มีแนวปฏิบัติที่เกิดจากข้อมูลจริง ข้อมูลศักยภาพของชุมชนเป็นหลัก ทำให้มีแนวทางในการจัดการการผลิต การแปรรูป การบริโภค การตลาด การออม ทู่นและสวัสดิการ การศึกษา สุขภาพ สิ่งแวดล้อม ทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า โดยอาศัยทั้งภูมิปัญญาและความรู้สากล

ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนจะเกิดขึ้นได้ต้องมี

1. หลักการ หลักคิดที่ชัดเจนว่า ต้องการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของตนเอง ให้พึ่งตนเองได้ เชื่อมมั่นว่ามีทุนท้องถิ่นเพียงพอเพื่อที่จะเริ่มต้นอย่างมั่นคง ที่เหลือให้ข้างนอก มาเติมเต็มให้ได้ ต้องมีเครื่องมือ วิธีการที่ดีที่จะนำไปสู่เป้าหมาย คือ กระบวนการทำประชาพิชญ์และพัฒนา

2. แรงจูงใจ เป็นผลลัพธ์(output) หรือผลผลิตที่เห็นได้ สัมผัสได้และในระยะสั้นทำให้ชุมชนอยากมีส่วนร่วม เช่น ทำให้มีรายได้ แก้ปัญหาหนี้สินได้ ทำแล้วสุขภาพดีขึ้น

3. แรงบันดาลใจ เป็นผลสัมฤทธิ์ (outcome) ที่มาจาก “ข้างหลัง” และมองเห็น “ข้างหน้า” คือความปรารถนาที่จะเห็นชุมชนเข้มแข็งพึ่งตนเองได้ แก้ปัญหาความทุกข์ยากจากวงจรอุบาทว์ของหนี้สินและการกินการอยู่ที่ไม่เหมาะสม แรงบันดาลใจนี้สัมพันธ์กับ “วิสัยทัศน์” (vision)

3.5 การจัดกิจกรรมในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ส่งผลในภาพรวมดังนี้

3.5.1 พัฒนา ส่งเสริม สนับสนุน บทบาทของผู้นำให้เป็นแกนนำ หรือหัวเรี่ยวหัวแรงหลัก ในการนำประชาชนในหมู่บ้านให้ลุกขึ้นมาทำ กิจกรรม เพื่อจัดการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นหรืออาจจะเกิดขึ้นในอนาคต

3.5.2 ส่งเสริม สนับสนุนให้ครัวเรือน นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน มีการจัดทำบัญชีครัวเรือน จัดทำแผนชีวิต โดยมีครอบครัวพัฒนาเป็นต้นแบบ ขยายผลการปฏิบัติสู่ครัวเรือนข้างเคียง

3.5.3 ส่งเสริมให้ผู้นำ จัดกระบวนการจัดทำแผนชุมชน สร้างให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการคิด ตัดสินใจ กำหนดเป้าหมายการทำงาน โดยคนในชุมชนเอง ผลักดัน และสร้างความรับผิดชอบให้เกิดขึ้นกับคนในชุมชน ในการบริหารจัดการกิจกรรมตามแผนการพัฒนา ซึ่งสามารถบูรณาการกิจกรรมต่าง ๆ จากทุกหน่วยงาน โดยมีแผนชุมชนเป็นเครื่องกำกับการพัฒนา

3.5.4 เมื่อได้ดำเนินการ มีประสบการณ์ มีความรู้ จึงทำเป็นชุดความรู้ มีหลักสูตรสำหรับการถ่ายทอดความรู้ จัดเป็นแหล่งเรียนรู้ หรือศูนย์เรียนรู้ เพื่อการขยายผล ในฐานะเป็นเศรษฐกิจต้นแบบต่อไป

3.5.5 ผลการจัดโครงการ กิจกรรมต่าง ๆ นอกจากจะจัดขึ้นเพื่อการป้องกันแก้ปัญหา อนุรักษ์ เพิ่มมูลค่าให้กับชุมชนแล้ว ยังสามารถสร้างความรู้สึที่ดี ความพึงพอใจ ความสุข ซึ่งสามารถวัดได้ ด้วยการประเมินความ “อยู่เย็น เป็นสุข” หรือ ความสุขมวลรวมของหมู่บ้าน/ชุมชน (Grooa Village Happiness : GVH)

3.5.6 การจัดโครงการ กิจกรรมต่าง ๆ สามารถสร้างภาวะผู้นำ ทักษะการจัดการ สร้างและพัฒนาในกลุ่มต่างๆ ในชุมชนให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น

3.5.7 การทำงานในหมู่บ้านด้วยคน คณะเดียว/กลุ่มเดียว อาจเกิดข้อจำกัดในการปฏิบัติ เช่น ขาดทรัพยากร ความรู้ประสบการณ์ ความเชี่ยวชาญยังไม่มากต้องอาศัยผู้ที่มีประสบการณ์ ความชำนาญหรือแม้กระทั่งการพึ่งพา แลกเปลี่ยนทรัพยากรจากภายนอก ซึ่งสามารถสร้างความสัมพันธ์เป็นเครือข่ายระหว่างกันทั้งกับหน่วยงาน/องค์กร/หมู่บ้านอื่น ๆ เป็นการยกระดับการทำงานที่กว้างออกไป และทำงานที่ยากและท้าทาย เป็นประโยชน์มากยิ่งขึ้น (สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน, 2557, หน้า 10-11)

3.6 บทบาทของศูนย์เรียนรู้ชุมชนเพื่อการขยายผลหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงโดยทุนชุมชน รายละเอียดดังนี้ (สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน, 2557, หน้า 5-6)

3.6.1 จัดประชุมชี้แจงแนวทางการขยายผลหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงโดยทุนชุมชนแก่ผู้เกี่ยวข้อง กรมการศูนย์เรียนรู้ชุมชน ร่วมกับผู้นำชุมชน ดำเนินการประสานตัวแทนครัวเรือน ผู้นำกลุ่มองค์กรในชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เข้าร่วมประชุมรับฟังการชี้แจงรายละเอียดโครงการขยายผลหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงโดยทุนชุมชน จากเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน

3.6.2 จัดให้มีข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการ แนวทางการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง และการเข้าถึงทุนชุมชน

3.6.3 จัดแสดงภูมิปัญญา องค์ความรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางการขยายผลหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงโดยทุนชุมชน เช่น

3.6.3.1 ความรู้ด้านวัฒนธรรม

3.6.3.2 ความรู้การประกอบอาชีพ/ผลิตภัณฑ์ชุมชน

3.6.3.3 ความรู้ที่ชุมชนต้องการ เพื่อค้นหาตัวตนที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน

3.6.3.4 ความรู้ที่มีอยู่ในหมู่บ้าน เช่น วิธีการเลี้ยงปลาพันธุ์หายาก วิธีการแก้ปัญหาดินเค็มที่คิดค้นโดยภูมิปัญญาของคนในชุมชน วิธีการประหยัดน้ำเพื่อการเกษตรที่คนในชุมชนใช้ได้ผล ฯลฯ

3.6.3.5 ความรู้จากคนหรือบุคคลภายนอก

3.6.4 จัดให้มีการประชุมผู้เกี่ยวข้องเพื่อบูรณาการการทำงาน และวางแผนการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง โดยทุนชุมชน กรรมการศูนย์เรียนรู้ชุมชน ร่วมกับผู้นำชุมชน ดำเนินการประสานตัวแทนครัวเรือน ผู้นำกลุ่มองค์กรในชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เข้าร่วมประชุมวางแผนดำเนินงานตามโครงการ

3.6.5 จัดให้มีการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ที่เกิดจากการดำเนินการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงโดยทุนชุมชน

3.6.6 ดำเนินการจัดการความรู้ที่เกิดจากการดำเนินการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงโดยทุนชุมชน และเผยแพร่สู่สาธารณะ

จากความหมาย แนวคิดที่กล่าวไว้ข้างต้น ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า ศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง เป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชนมาก่อน แต่มีการพัฒนาที่ดีขึ้นเพื่อต่อยอดเป็นศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ตามนโยบายของกรมการพัฒนาชุมชน โดยศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงบ้านโป่งถนน ได้เข้าร่วมการพิจารณา เป็นศูนย์เรียนรู้ฯ ต้นแบบเมื่อปี พ.ศ. 2554 ตามตัวชี้วัดได้ระดับ “พออยู่ พอกิน” ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย ด้านจิตใจและสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเรียนรู้ และด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

4. แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

4.1 ความหมายเศรษฐกิจพอเพียง

สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน (2554, หน้า 7) กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและ

ภายใน จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ภาครัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

เสรี พงศ์พิศ (2553, หน้า 166-168) ได้กล่าวไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง (Suficiency Economy) เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในรัชกาลที่ 9 ทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมานานกว่า 25 ปี และเมื่อเกิดวิกฤตเศรษฐกิจเมื่อปี 2540 พระองค์ก็ทรงเน้นย้ำแนวทางแก้ไขเพื่อให้อยู่รอดและอยู่ได้อย่างมั่นคงยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์

“การเป็นเสือนั้น มันไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เราพออยู่พอกิน แบบพอมีพอกิน หมายความว่า พอเพียงกับตัวเอง” (พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว 4 ธันวาคม 2540)

หลักของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นทางสายกลาง คือ พอประมาณไม่ใช่อวดอยากขาดแคลน เป็นการพัฒนาอย่างเป็นขั้นเป็นตอน มั่นคงและมีคุณธรรม ช่วยเหลือเกื้อกูลแบ่งปันกัน ไม่ใช่มีมากเกินไป ไม่อยู่ในความฟุ้งเฟ้อและความประมาท มีเหตุมีผลและมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง เศรษฐกิจพอเพียงมิได้หมายความว่าต้องทำกินทำใช้เองทั้งหมด หากแต่ทำได้เพียงหนึ่งในสี่ก็เพียงพอ แต่มีการจัดการที่ดี เริ่มจากการพึ่งตนเองระดับครอบครัว ไปสู่ระดับชุมชนเครือข่าย ทำงานเป็นองค์กรชุมชน เป็นสหกรณ์และไปสู่เศรษฐกิจพอเพียงระดับชาติ จากเศรษฐกิจพื้นฐานสู่เศรษฐกิจก้าวหน้า ทำธุรกิจการค้า อยู่ในโลกที่มีการแข่งขันได้อย่างมั่นคง เศรษฐกิจพอเพียงเป็นการสืบทอดคุณค่าของอดีตที่สามารถจัดการตนเองได้ เน้นการคิดใหม่และการจัดการใหม่ ต้องอาศัยความรอบรู้ ความระมัดระวัง อาศัยวิชาการในการวางแผนและดำเนินการทุกขั้นตอน เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเศรษฐกิจคุณธรรม เสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบ เศรษฐกิจพอเพียงเน้นการดำเนินการโดยใช้ความรู้และวิชาการ ทำอย่างมีเป้าหมาย มีแบบมีแผน และเศรษฐกิจพอเพียงเน้นการสร้างระบบเศรษฐกิจท้องถิ่นเพื่อให้สร้างภูมิคุ้มกันและเป็นหลักประกันความมั่นคงยั่งยืน

จุไรรัตน์ แสนใจรักษ์ (2553, หน้า 111-12) กล่าวไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในรัชกาลที่ 9 ทรงชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมา

ประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นกรมองโลกในเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงโดยรอบอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยวิกฤติ เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลางและการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะพร้อม ๆ กัน ดังนี้ คือ ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและมากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัย ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ การมีภูมิคุ้มกันในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

จากนักวิชาการศึกษาให้ความหมายไว้ข้างต้น ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 พระองค์ทรงชี้แนะแนวทางในการดำเนินชีวิตตามทางสายกลาง ตามหลักการทางพระพุทธศาสนา ความพอเพียง คือ ความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว และมีความรู้คู่คุณธรรม

4.2 หลักแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีหลักพิจารณาอยู่ 5 ส่วน ดังนี้ (สำนักส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน, 2548, หน้า 13- 14)

4.2.1 กรอบแนวคิด

เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นกรมองโลกในเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัย และวิกฤติ เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

4.2.2 คุณลักษณะ

เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาตนเองเป็นขั้นตอน

4.2.3 คำนิยาม

ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 ลักษณะพร้อมๆ กัน ดังนี้

4.2.3.1 ความพอประมาณ หมายถึงความพอดีที่ไม่น้อยเกินไป และไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

4.2.3.2 ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

4.2.3.3 การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

4.2.4 เงื่อนไข

การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

4.2.4.1 เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

4.2.4.2 เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วยมีความตระหนักมีคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียรใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

4.2.5 แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ

จากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้ และเทคโนโลยี

4.3 การปฏิบัติตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

การประพฤติปฏิบัติตนตามเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลที่ 9 ทรงมีพระราชดำรัส ดังนี้ (สำนักงานกศน.จังหวัดสระบุรี, ม.ป.ป., หน้า 18-19)

4.3.1 ยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายทุกด้าน ลดละความฟุ่มเฟือยในการดำรงชีวิตอย่างจริงจัง ดังกระแสพระราชดำรัสความว่า “ความเป็นอยู่ที่ต้องฟุ่มเฟือย ต้องประหยัดไปในทางที่ถูกต้อง”

4.3.2 ยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้องสุจริต แม้ตกอยู่ในภาวะขาดแคลนในการดำรงชีวิตก็ตาม ดังกระแสพระราชดำรัสที่ว่า “ความเจริญของคนทั้งหลาย ย่อมเกิดมาจากการประพฤติชอบและการหาเลี้ยงชีพชอบเป็นสำคัญ”

4.3.3 ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์และแข่งขันในทางค้ำขาย ประกอบอาชีพแบบต่อสู้กันอย่างรุนแรงดังอดีต ดังกระแสพระราชดำรัสในเรื่องนี้ ความว่า “ความสุขความเจริญ

อันแท้จริงนั้น หมายถึงความสุขความเจริญที่บุคคลแสวงหาได้ด้วยความชอบธรรม ทั้งในเจตนาและการกระทำ ไม่ใช่มาด้วยความบังเอิญหรือด้วยการแก่งแย่งเบียดเบียนจากผู้อื่น”

4.3.4 ไม่หยุดนิ่งที่หาทางให้ชีวิตหลุดพ้นจากทุกข์ยากนี้ โดยต้องขวนขวายใฝ่หาความรู้ให้เกิดมีรายได้เพิ่มพูนขึ้น จนถึงขั้นพอเพียงเป็นเป้าหมายสำคัญ ดังกระแสพระราชดำริสตอนหนึ่ง มิให้ความชัดเจนว่า “การที่ต้องการให้ทุกคนพยายามที่จะหาความรู้ และสร้างตนเองให้มั่นคงนี้ เพื่อที่จะให้ตนเองมีความเป็นอยู่ก้าวหน้าที่มีความสุขพอมีพอกินเป็นขั้นต่อไปก็คือการมีเกียรติว่า ยืนได้ด้วยตนเอง”

4.3.5 ปฏิบัติตนในแนวทางที่ดี ลด ละ เลิกสิ่งชั่วให้หมดสิ้นไป ทั้งด้วยสังคมไทยที่ล่มสลายลงในครั้งนี้ เพราะยังมีบุคคลจำนวนมากมิใช่น้อยที่ดำเนินการโดยปราศจากความละเอียดต่อแผ่นดิน ดังกระแสพระราชดำริสความว่า “พยายามไม่ก่อความชั่วให้เป็นเครื่องทำลายตัวทำลายผู้อื่น พยายามละความชั่วที่ตัวเองมีอยู่ พยายามก่อความดีให้แก่ตัวอยู่เสมอ พยายามรักษาและเพิ่มพูนความดีที่มีอยู่ในห้วงอกงามสมบูรณ์ขึ้น

พอประมาณ : รายจ่ายสมดุลรายรับ

มีเหตุผล : ใช้จ่ายอย่างมีเหตุผล/มีความจำเป็น/ไม่ใช่สิ่งของเกินฐานะใช้ของทุกอย่างคุ้มค่า ประหยัด

มีภูมิคุ้มกัน : มีเงินออม/แบ่งปันผู้อื่น

ความรู้คู่คุณธรรม : ประกอบอาชีพที่สุจริต ด้วยความขยันหมั่นเพียรใช้สติปัญญาในการตัดสินใจต่าง ๆ เพื่อให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง

4.4 ปัจจัยในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชน

จุดแข็งของสังคมไทย ที่สามารถนำมาใช้เป็นปัจจัยในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน แบ่งเป็น 3 ปัจจัย ดังนี้ (สำนักส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน, 2548, หน้า 34-41)

4.4.1 ปัจจัยทุนทางสังคม แบ่งออกได้เป็น 2 รูปแบบ คือ

4.4.1.1 ทุนทางสังคมที่เป็นรูปธรรม อันรวมถึงทุนทางสังคมที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น ทรัพยากรและสมาชิกในสังคมกับทุนทางสังคมที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น นวัตกรรมต่าง ๆ ทางด้านเทคโนโลยี เป็นต้น

4.4.1.2 ทุนทางสังคมที่เป็นนามธรรม เช่น วัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่เป็นกรอบการดำเนินชีวิตของสมาชิกในสังคม ความรู้ในสังคม ความสัมพันธ์ไว้วางใจในชุมชน เป็นต้น

4.4.1.3 ภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ความสำคัญของวัฒนธรรมไทย คือ การมีคุณธรรมเป็นพื้นฐาน เราจึงต้องใช้คุณธรรมนำการพัฒนา โดยมี “ระบบดี ระเบียบสวย

รวยคุณธรรม” วางแผนการจัดการที่ดีของสภาชุมชน ชุมชนที่มีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาปกครองไม่ยาก ทั้งนี้ ต้องบริหารด้วยปัญญา ทำอะไรก็ต้องใช้ปัญญา ซึ่งเมื่อ “มีปัญหา ปัญญาจึงเกิด” และต้องมีจิตใจที่ตั้งอยู่ในวัฒนธรรม มิได้มุ่งเอาชนะกัน แต่เน้นความพอดี โปร่งใส มีคุณธรรม

4.4.1.4 ศาสนา ปัจจัยด้านศาสนา นับเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง เนื่องจากศาสนาทำให้คนเราคำเนินชีวิตตามกรอบคุณธรรม ไม่ฟุ้งเพื่อหลักร้อยทางศาสนาเป็นที่พึ่งของทุกคนมาตั้งแต่เด็กจนโต คนที่ปฏิบัติตามหลักศาสนาอย่างเคร่งครัดจะได้รับความนับถือจากคนอื่น ๆ ในชุมชนเป็นพิเศษ ดังนั้น การนำหลักศาสนามาประยุกต์ใช้นั้น จำเป็นที่จะต้องมีความระมัดระวัง ที่สำคัญคือต้องไม่ประมาท ควรอาศัยหลักคำสอนทางศาสนาควบคู่กับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

4.4.2 กลุ่มปัจจัยการรวมกลุ่มและชุมชนเข้มแข็ง

หนึ่งในพลังการขับเคลื่อนที่สำคัญในการพัฒนาบนพื้นฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ การสร้างเครือข่ายชุมชนเข้มแข็งในกลุ่ม และการชักจูงเครือข่ายกลุ่มต่าง ๆ ผู้นำมีส่วนสำคัญที่สุดในการขับเคลื่อนให้ชุมชนเกิดการพัฒนา กระตุ้นความสำเร็จของชุมชน ให้รู้จักเรียนรู้แผนชุมชน โดยกลุ่มจะต้องรู้จักคิด ร่วมคิด เรียนรู้ แลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์ทั้งในเชิงการผลิต การตลาด ตลอดจนคำนึงถึงผลประโยชน์ที่จะมีต่อกลุ่มเป็นหลักในการตัดสินใจ เมื่อกลุ่มมีความเข้มแข็งแล้ว เมื่อนั้นก็ขยายออกสู่การสร้างเครือข่ายกับชุมชนอื่น ๆ ทั้งในรูปแบบของการแลกเปลี่ยน พบปะ และพูดคุยกัน จนเกิดเครือข่ายที่ถูกร้อยและชักจูงจนขยายใหญ่และมีความเป็นปึกแผ่น หลักสำคัญเพื่อการมุ่งสู่ความสำเร็จของการชักจูงเครือข่าย ก็คือการค้นหากลุ่มเข้มแข็ง และการเรียนรู้จากความสำเร็จและล้มเหลวของกลุ่มที่เข้มแข็ง ซึ่งจะทำให้เกิดผลดีในการแพร่ขยายกลุ่มต่าง ๆ จึงต้องรู้จักหนุนเสริมซึ่งกันและกัน มีการแลกเปลี่ยนจนทำให้เกิดการเรียนรู้ในเครือข่าย ทั้งในการผลิต ด้านเทคโนโลยี และการตลาด

4.4.3 กลุ่มปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติ

ทรัพยากรธรรมชาตินั้น หมายถึง ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของประเทศ ที่ทำให้เรามีทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย ตั้งแต่ ป่า ดิน น้ำ ดันน้ำ ทะเล ปลายน้ำ ชายฝั่งทะเล ทรัพยากรทะเลและภูมินิเวศน์ ทั้งทางพืชและสัตว์ต่าง ๆ โดยมีหลักการสร้างจิตสำนึกชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กและเยาวชนในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนและรักษาสิ่งแวดล้อม กำหนดข้อบังคับในการใช้ทรัพยากรอย่างเป็นธรรมและร่วมกันเผื่อระวังไม่ให้มีการทำลายทรัพยากรเกิดขึ้น และส่งเสริมกิจกรรมอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรให้มิใช่ได้อย่างยั่งยืน

4.5 แนวทางสู่การสร้างชุมชนพอเพียง

เสรี พงศ์พิศ (2554, หน้า 76-95) ได้กล่าวถึงแนวทางสู่การสร้างชุมชนพอเพียง โดยการนำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ซึ่งเศรษฐกิจพอเพียง มีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ ดังนี้

4.5.1 ชุมชนพอประมาณ ดังนี้

4.5.1.1 พอดี พองาม (กินพอดี อยู่พอดี มีคุณธรรม มีความสัมพันธ์อันดี ระหว่างคนในชุมชน ระหว่างคนกับธรรมชาติ) เช่น 1) ครอบครัวอบอุ่น พ่อแม่ลูกอยู่พร้อมหน้า พร้อมตากันหรือไม่ มีเวลาคุยกันบ้างไหม 2) ชุมชนอยู่ร่วมกันฉันท์พี่น้อง สามัคคี ช่วยเหลือ เกื้อกูลกันหรือไม่ หรือต่างคนต่างอยู่ 4) วัฒนธรรมที่ดีในวิถีชุมชนยังรักษาไว้หรือไม่ 5) มีการสืบ ทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจากผู้สูงอายุสู่คนรุ่นใหม่หรือไม่ 6) ดิน น้ำ ป่า อากาศ สิ่งแวดล้อมยังดีอยู่ หรือเสื่อมโทรมไปมากแล้ว 7) มีการใช้สารเคมี มีการเผาหญ้า เผาป่า เผานาหรือไม่

4.5.1.2 ความเรียบง่าย (ความจำเป็นหรือความต้องการ คุณค่าหรือมูลค่า ความร่วมมือหรือการแข่งขัน) เช่น 1) งานบุญ งานประเพณี จัดงานเกินตัว ใหญ่เกินไป สูญเสีย งบประมาณหรือไม่ 2) มีการอนุรักษ์ การฟื้นฟูประเพณีดีงาม เช่น การรดน้ำดำหัว การทำบุญ บ้าน บุญข้าว การบายศรีสู่ขวัญ โดยเน้นคุณค่ามากกว่ารูปแบบภายนอกหรือไม่ 3) ร่วมกันทำงาน เป็นกลุ่มเพื่อการออมทรัพย์ ออมข้าว การจัดการการผลิต การแปรรูป และอื่นๆ แบบวิสาหกิจ ชุมชน หรือเป็นสมาชิกสหกรณ์หรือไม่ ฯลฯ

4.5.1.3 คุณธรรม (ความสมดุล จิตอาสาเพื่อส่วนรวม ปัญญา ความกล้าหาญ ความเพียรทน) เช่น 1) งบประมาณสมดุลหรือไม่ ก่อสร้างพื้นฐานมากไป ด้านอื่นน้อยไป เช่น การพัฒนาคน การศึกษา สุขภาพ สิ่งแวดล้อม 2) การมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาท้องถิ่นมีมากน้อยเพียงใด 3) มีความเพียรทนในการแก้ไขปัญหา

แม้ว่าบางครั้งจะมองไม่เห็นทางออกหรือไม่ เช่น ปัญหาหนี้สิน ปัญหาการขาดแคลนน้ำ ปัญหาลิ่งแวดล้อม (ดิน-น้ำ-ป่า-อากาศ) แก้ไขปัญหาความขัดแย้งในชุมชนหรือกับนอกชุมชน

4.5.2 ชุมชนมีเหตุผล ดังนี้

4.5.2.1 ชุมชนเรียนรู้ ชุมชนเข้มแข็ง (รู้ว่าอยู่ในยุคสังคมความรู้ รู้ปัญหาและความต้องการที่แท้จริง) เช่น 1) วันนี้ความรู้สำคัญและจำเป็นที่สุด เพื่ออยู่รอดและมีชีวิตที่ดี 2) ปัจจุบันเป็นยุคที่คนไม่มีความรู้อยู่ไม่ได้ ถึงอยู่ได้ก็ถูกเขาโกง ถูกเขาหลอก ถูกเขาเอาเปรียบ 3) ชุมชนเรียนรู้ มีข้อมูลความรู้ที่ดีเกี่ยวกับการผลิต เช่น การทำนา การทำการเกษตร การแปรรูป การตลาดหรือไม่ หรือทำไปเพราะทำต่อๆ กันมา ไม่ได้ใส่ใจ ในรายละเอียด และไม่มีการปรับปรุงการทำงาน การผลิต การแปรรูป

4.5.2.2 เรียนรู้จักตนเอง (เรียนรู้รากลแห่ง้ำ เรียนรู้เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น)

ดังนี้ 1) คนไม่มีรากลแห่ง้ำจะถูกเขาคอบงำ และกำหนดอนาคตให้หมดเลย โดยคิดเองไม่ได้ ตัดสินใจเองไม่ได้ เลือกเองไม่ได้ 2) มีการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชน รากลแห่ง้ำของตนเองหรือไม่ 3) มีข้อมูลและมีการเรียนรู้เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นในรายละเอียดมากน้อยเพียงใด

4.5.2.3 เรียนรู้จักปัญหาและทรัพยากร (เรียนรู้หนี้สิน ู้ค่าใช้จ่ายของ

ชุมชน สิ่งแวดล้อมและสุขภาพ ทรัพยากรของชุมชน เช่น 1) ู้จักปัญหาของชุมชนอย่างท่องแท้ 2) มีข้อมูลเกี่ยวกับหนี้สิน เป็นหนี้ในระบบนอกระบบมากน้อยเพียงใด 3) มีข้อมูลเกี่ยวกับทุนของชุมชน ได้แก่ ทุนทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า พืช สัตว์ จุลินทรีย์ แร่ธาตุ ความหลากหลายทางชีวภาพ ฯลฯ

4.5.2.4 แผนแม่บทชุมชน (แผนชีวิต แผนยุทธศาสตร์ แผนการพึ่งพา

ตนเองและ การสร้างเครือข่าย) ดังนี้ 1) มีแผนแม่บทชุมชน ซึ่งเป็นแผนชีวิต แผนเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนหรือไม่ 2) มีการทำแผนที่ดี โดยชุมชนมีส่วนร่วมทั้งกระบวนการ 3) มีแผนการทำแผนการลดรายจ่าย โดยการจัดการข้าว อาหาร สมุนไพร ของใช้ ปุ๋ย โดยชุมชนหรือไม่ 3) มีการออมและแผนสวัสดิการชุมชนหรือไม่

4.5.3 ชุมชนมีภูมิคุ้มกันที่ดี ดังนี้

4.5.3.1 มีระบบการบริหารจัดการที่ดี (การจัดการชุมชน, การจัดการ

องค์กร,และการจัดการทรัพยากร) เช่น 1) ชุมชนมีคณะผู้นำที่ดี มีคุณธรรม บริหารจัดการอย่างโปร่งใส ตรวจสอบได้หรือไม่ 2) มีระบบการบริหารจัดการชุมชนที่ดีหรือไม่ เพราะ “ระบบที่ดีทำให้คนทำถูกได้ง่าย ทำผิดได้ยาก” 3) ชุมชนเองเป็นผู้ตามที่ดี ที่รู้จักเรียนรู้ ร่วมมือ ร่วมคิด ร่วมทำ มีส่วนร่วมในการดำเนินการกับคณะผู้นำหรือไม่ 4) กลุ่มต่าง ๆ มีการจัดการโปร่งใส มีประสิทธิภาพหรือไม่เพียงใด ทั้งกลุ่มแม่บ้านวิสาหกิจชุมชน กลุ่มเกษตร กลุ่มเยาวชน ฯลฯ

4.5.3.2 ระบบการผลิต การแปรรูป การตลาด (วิสาหกิจชุมชน และ

เครือข่าย) เช่น 1) มีการนำแผนแม่บทชุมชนมาปฏิบัติ ทำให้เกิดระบบการผลิต การแปรรูป การตลาดหรือไม่อย่างไร 2) มีการดำเนินการอย่างไรเกี่ยวกับข้าว อาหาร สมุนไพร ของใช้ ปุ๋ย ซึ่งเป็น 5 เรื่องที่เป็นพื้นฐานการกินการอยู่และการใช้หลักของชุมชน 3) มีการทำโรงสีชุมชนหรือไม่ การเลี้ยงไก่ เลี้ยงหมู การปั้นอิฐ การทำพลังงานทางเลือก เป็นต้น

4.5.3.3 มีระบบทุน (การออม, กองทุนและสวัสดิการ, โครงการรวมพลัง)

เช่น 1) มีระบบการออมอย่างไร มีกลุ่มออมทรัพย์หรือธนาคารหมู่บ้านหรือไม่ 2) มีสถาบันการเงินของชุมชนหรือไม่ 3) มีการออมอย่างอื่นหรือไม่ เช่น ธนาคารข้าว ธนาคารน้ำ ธนาคารควาย ธนาคารต้นไม้หรือพันธุ์ไม้

4.5.3.4 ระบบทรัพยากร สิ่งแวดล้อม และพลังงาน (ดิน, น้ำ, ป่า, พลังงาน ทางเลือก) เช่น 1) มีการทำเกษตรแบบใด 2) มีการใช้สารเคมี ยาฆ่าแมลง ยาฆ่าหญ้ามากน้อย เพียงใด และมีมาตรการป้องกันอันตรายจากสารเคมีเหล่านี้หรือไม่ ทั้งที่ตกค้างในดิน ในน้ำ และ ในอากาศ 3) มีพลังงานทางเลือกในชุมชนหรือไม่ เช่น เตาชีวมวล เตาไร้ควัน เตาเผาถ่านไม้ (ถัง 200 ลิตร) ธนาคารขยะ พลังงานแสงอาทิตย์

4.5.3.5 ระบบสุขภาพ (การป้องกันและดูแลรักษา) เช่น 1) มีการเรียนรู้ เรื่องการกินการอยู่ที่ต้องและช่วยให้สุขภาพดีหรือไม่ เช่น กินปลาเป็นหลัก กินผักเป็นยา กินผลไม้ ออกกำลังกาย 2) มีการส่งเสริมการผลิตอาหารเองหรือไม่ เช่น การปลูกผัก ปลูก สมุนไพร การเลี้ยงสัตว์ต่างๆ การทำเกษตรผสมผสาน การใช้ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ 3) มีการเรียนรู้ และผลิตของใช้เองจากสมุนไพรมากน้อยเพียงใด เช่น ครีม แชมพู สบู่ น้ำยาล้างจาน น้ำยา ซักผ้า ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ ฯลฯ

จากความหมาย แนวคิดที่กล่าวไว้ข้างต้น ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรง รัชกาลที่ 9 มีพระราชดำรัสแก่พสกนิกร ชาวไทย ตั้งแต่ปี 2517 เป็นต้นมา ความพอเพียง หมายถึง พออยู่ พอกิน พอใช้ ความพอประมาณ คือ ไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป ตั้งอยู่ในทางสายกลาง มีเหตุผล คือ การประกอบอาชีพ มีหลักการตามหลักวิชาการ และมีภูมิคุ้มกันตนเอง คือ จะต้องอาศัยความรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง และความรู้คู่คุณธรรม

5. แนวคิดและทฤษฎีการพึ่งตนเอง

5.1 ความหมายการพึ่งตนเอง

โกวิท พวงงาม (2553, หน้า 170) ได้สรุปความหมายการพึ่งตนเองของวัชร อธิธาวัชกุล ดังนี้

5.1.1 เป็นความสามารถที่เป็นตัวของตัวเองในทางความคิด โดยมีทักษะการมอง ปัญหาต่างๆ การตัดสินใจด้วยตนเอง

5.1.2 เป็นการตัดสินใจดำเนินการโดยสถาบันของชุมชน หรือองค์กรชุมชน เพื่อประโยชน์ของชุมชนทั้งในด้านการแก้ปัญหาและในด้านการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน

5.1.3 เป็นการพึ่งตนเองที่ไม่นำไปสู่การพึ่งพา เป็นการพึ่งพาอาศัยกันอย่างรู้เท่าทัน

5.1.4 กรอบการมองจะต้องไม่มุ่งแข่งขันกันหรือไม่มุ่งครอบงำเหนือกว่า แต่เป็นการก้าวสู่ความเป็นไทยต่อกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

เสรี พงศ์พิศ (2553, หน้า 32) ได้กล่าววว่า การพึ่งตนเองเป็นสภาวะอิสระ หมายถึง ความสามารถของคนที่จะช่วยตนเองให้ได้มากที่สุด โดยไม่เป็นภาระของคนอื่นมากเกินไป มีความสมดุล ความพอดีในชีวิต เป็นสภาวะทางกายที่สอดคล้องกับสภาวะทางจิตที่เป็นอิสระ มีความพอใจในชีวิตที่เป็นอยู่ มีสิ่งจำเป็นปัจจัยสี่ เป็นความพร้อมของชีวิตทั้งร่างกายและจิตใจ

การพึ่งตนเอง หมายถึง การมีสวัสดิการและความมั่นคงให้กับชีวิตของตนเอง ในปัจจุบันจนถึงอนาคต สวัสดิการตัวนี้พร้อมที่จะตอบสนองต่อเราทันที โดยที่เราไม่ต้องไปเรียกให้ใครมาจัดสวัสดิการให้ หรือให้ใครมาช่วยเหลือ เราสามารถที่จะช่วยตัวเองหรือพึ่งพาตัวเองได้ในโอกาสนั้น ๆ นอกจากนี้การพึ่งตนเอง หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อม เราไม่ได้ปฏิเสธเทคโนโลยีสมัยใหม่ ถ้าหากสิ่งนี้สนับสนุนให้เรามีเวลามากพอที่จะไปเสริมสร้างสิ่งที่เราทำด้วยความยากลำบากให้มันง่ายขึ้น ฉะนั้นเราจะใช้เทคโนโลยีเพื่อสร้างสิ่งที่เชื่อมต่อที่จะตัดสินใจและกำหนดชีวิตของตนเองได้เลย การพึ่งตนเองแล้วก็เป็นเรื่องถูกต้องด้วย แต่ถ้าเราใช้เทคโนโลยีเพื่ออำนวยความสะดวกจนทำให้เราพึ่งตนเองไม่ได้ ก็ไม่น่าจะถูกต้อง (เสรี พงศ์พิศ, 2555, หน้า 33-34)

5.2 แนวคิดการพัฒนาเพื่อพึ่งตนเองของเกษตรกรอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (Self Reliance)

แนวพระราชดำริเกี่ยวกับการส่งเสริมชุมชนหรือการพัฒนาชนบทที่สำคัญๆ คือ การที่ทรงมุ่งช่วยเหลือพัฒนา คือ การที่ทรงมุ่งช่วยเหลือพัฒนาให้เกิดการพึ่งตนเองได้ของคนในชนบทเป็นหลัก กิจกรรมและโครงการตามแนวพระราชดำริที่ดำเนินการอยู่หลายพื้นที่ทั่วประเทศในปัจจุบันนั้นล้วนแล้วแต่มีเป้าหมายสุดท้ายอยู่ที่การพึ่งตนเองได้ของราษฎรทั้งสิ้น ดังนั้น การที่ราษฎรในชนบทสามารถพึ่งตนเองได้มากยิ่งขึ้นนั้น สืบเนื่องจากแนวพระราชดำริด้านการพัฒนาที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานแก่เกษตรกรทั้งหลาย โดยมีวิธีการพัฒนา ดังนี้ (มูลนิธิชัยพัฒนา, 2560, หน้า 1-2)

5.2.1 ทรงยึดหลักที่ไม่ใช้วิธีการสั่งการให้เกษตรกรปฏิบัติตาม เพราะไม่อาจช่วยให้คนเหล่านั้นพึ่งตนเองได้ เนื่องจากการปฏิบัติงานโดยไม่ได้เกิดจากความพึงใจ ดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า “..ดำริ คือ ความเห็นที่จะทำ ไม่ใช่คำสั่งแต่มันเป็นความเห็น มีทฤษฎีอะไรต้องบอกออกมา ฟังได้ฟัง ชอบใจก็เอาไปได้ ใครไม่ชอบก็ไม่ใช่...”

5.2.2 ทรงเน้นให้พึ่งตนเองและช่วยเหลือตนเองเป็นหลักสำคัญ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมักจะทรงทำหน้าที่กระตุ้นให้เกษตรกรทั้งหลายคิดหาช่องทางที่จะช่วยตนเอง พึ่งตนเอง โดยไม่มีการบังคับการแสวงหาความร่วมมือจากภายนอกต้องกระทำเมื่อจำเป็นจริงๆ ดังพระราช

คำรัสตอนหนึ่งที่ว่า “...คนทุกคน ไม่ว่าจะชาวกรุงหรือชาวชนบทไม่ว่ามีการศึกษามากหรือน้อยอย่างไร ย่อมมีจิตใจเป็นอิสระ มีความคิดเห็น มีความพอใจ เป็นของตนเอง ไม่ชอบการบังคับ นอกจากนั้นยังมีขนบธรรมเนียม มีแบบแผนเฉพาะเหล่ากันอีกด้วย...”

5.2.3 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรง รัชกาลที่ 9 ใช้หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน (People Participation) เป็นจุดหลักสำคัญในการพัฒนาตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ด้วยการดำเนินการเช่นนั้น จักช่วยให้ประชาชนสามารถช่วยเหลือตนเองได้ในที่สุด ดังเคยมีพระราชดำรัสในโอกาสวันขึ้นปีใหม่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2501 กับประชาชนชาวไทยทั้งหลายว่า “...ภาระในการบริหารนั้นจะประสบผลด้วยดีย่อมต้องอาศัยความรักชาติ ความซื่อสัตย์สุจริต ความสมัครสมานกลมเกลียวกัน ประกอบกับการร่วมมือของประชาชนพลเมืองทั่วไป ข้าพเจ้าจึงหวังว่าท่านทั้งหลายคงจะพยายามปฏิบัติกรณียกิจในส่วนของแต่ละท่านด้วยใจบริสุทธิ์ โดยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม ทั้งนี้เพื่อได้มาซึ่งความร่มเย็นเป็นสุขของประชาชนทั่วไป อันเป็นยอดปรารถนาด้วยกันทั้งสิ้น...”

5.2.4 หลักสำคัญอีกประการหนึ่ง ในการแนะนำประชาชนเกี่ยวกับโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ คือ ทรงใช้หลักประชาธิปไตยในการดำเนินการ เห็นได้ชัดเจนในทุกครั้งที่เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมเยียนประชาชนและเกษตรกรร้องทุกข์เกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้น หากเจ้าหน้าที่ทักท้วงสิ่งใดทางวิชาการ กราบบังคมทูลแล้วก็ทรงรับฟังข้อสรุปอย่างเป็นกลาง หากสิ่งใดที่เจ้าหน้าที่กราบบังคมทูลว่าปฏิบัติได้ แต่ผลลัพธ์อาจไม่คุ้มค่ากับเงินที่ลงไป พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงให้เปลี่ยนแปลงโครงการได้เสมอ เห็นได้ชัดเจนจากพระราชดำรัสศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริว่า “...เป็นสถานที่ที่ผู้ทำงานในด้านพัฒนาจะไปทำอะไรอย่างที่เราเรียกว่า ทดลอง ก็ได้ และเมื่อทดลองแล้วจะทำให้ผู้อื่นที่ไม่ใช่ผู้เชี่ยวชาญในวิชานั้นสามารถเข้าใจว่าเขาทำกันอย่างไรเขาทำอะไรกัน...”

5.2.5 ทรงยึดหลักสภาพของท้องถิ่นเป็นแนวทางในการดำเนินงานตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ทั้งด้านสภาพแวดล้อม ทางภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี ของแต่ละท้องถิ่นในแต่ละภูมิภาคของประเทศ เพราะทรงตระหนักดีว่าการเปลี่ยนแปลงใดที่ดำเนินการโดยฉับพลันอาจก่อผลกระทบต่อค่านิยม ความคุ้นเคย และการดำรงชีพในวิถีประเพณีเหล่านั้นเป็นอย่างมาก ดังนั้นจึงพระราชทานแนวคิดเรื่องนี้ว่า “...การพัฒนาจะต้องเป็นไปตามภูมิประเทศของภูมิศาสตร์ และภูมิประเทศทางสังคมศาสตร์ในสังคมวิทยา ภูมิประเทศของสังคมวิทยา คือ นิสัยใจคอของคนเราจะไปบังคับให้คนคิดอย่างอื่นไม่ได้ แต่ถ้าเราเข้าไปแล้วเราเข้าไปดูว่า เขาต้องการอะไรจริงๆ แล้วก็อธิบายให้เขาเข้าใจหลักการของการพัฒนานี้ก็จะเกิดประโยชน์อย่างยิ่ง...”

5.2.6 พระราชดำริที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การสร้างความแข็งแกร่งให้ชุมชน ด้วยการสร้างโครงสร้างพื้นฐานหลักที่จำเป็นต่อการผลิต อันจะเป็นรากฐานนำไปสู่การพึ่งตนเองได้ในระยะยาว โครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญ คือ แหล่งน้ำ เพราะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่ที่ต้องพึ่งพาอาศัยน้ำฝน พระองค์ทรงอธิบายว่า “...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้นตอน ต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมี พอกิน พอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อนโดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับ...”

5.2.7 วิธีการพัฒนาเพื่อให้เกิดการพึ่งตนเองได้นี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงชี้แนะว่าควรจะต้องค่อย ๆ กระทำตามลำดับขั้นตอนต่อไป ไม่ควรกระทำด้วยความเร่งรีบซึ่งอาจเกิดความเสียหายได้ ดังที่รับสั่งกับนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ 11 กรกฎาคม พ.ศ. 2523 ว่า “...ในการสร้างความเจริญก้าวหน้านี้ ควรอย่างยิ่งที่จะค่อยสร้างค่อยเสริมทีละเล็กทีละน้อยให้เป็นลำดับ ให้เป็นการทำไปพิจารณาไป และปรับปรุงไป ไม่ทำด้วยความเร่งรีบตามความกระหายที่จะสร้างของใหม่เพื่อความแปลกใหม่ เพราะความจริงสิ่งใหม่แท้ ๆ นั้นไม่มีสิ่งใหม่ทั้งปวงย่อมสืบเนื่องมาจากสิ่งเก่าและต่อไปย่อมจะต้องกลายเป็นสิ่งเก่า...”

5.2.8 การส่งเสริมหรือสร้างเสริมสิ่งที่ชาวชนบทขาดแคลน และเป็นความต้องการอย่างสำคัญ คือ ความรู้ ด้านต่าง ๆ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักว่า ชาวชนบทควรจะมีความรู้ในเรื่องของการทำมาหากิน การทำการเกษตรโดยใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมโดยทรงเน้นถึงความจำเป็นที่จะต้องมี ตัวอย่างแห่งความสำเร็จ ในเรื่องการพึ่งตนเอง พระราชดำริที่เกี่ยวข้องกับการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยในการพัฒนาว่า “...การใช้เทคโนโลยีอันทันสมัยในงานต่างๆ นั้น ว่าโดยหลักการควรจะให้ผลมากในเรื่องประสิทธิภาพ การประหยัดและการทุ่มเทแรงงาน แต่อย่างไรก็ตามก็คงยังจะต้องคำนึงถึงสิ่งอื่นเป็นพื้นฐานและส่วนประกอบของงานที่ทำด้วย อย่างในประเทศของเราประชาชนทำมาหากินเลี้ยงตัวด้วยการกสิกรรมและการลงแรงทำงานเป็นพื้น การใช้เทคโนโลยีอย่างใหญ่โตเต็มรูปหรือเต็มขนาดในงานอาชีพหลักของประเทศย่อมจะมีปัญหา...”

5.2.9 ทรงนำความรู้ในด้านเทคโนโลยีการเกษตรที่เหมาะสมเข้าไปถึงมือชาวชนบทอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง โดยทรงมุ่งเน้นให้เป็นขบวนการเดียวกับที่เป็นเทคโนโลยีทางการผลิตที่ชาวบ้านสามารถรับไปและสามารถไปปฏิบัติได้ผลจริง

5.3 องค์ประกอบของการพึ่งตนเอง

โกวิท พวงงาม (2553, หน้า 171-172) ได้สรุปกรอบความคิดว่าชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ จะต้องประกอบด้วย การพึ่งตนเอง 5 ด้าน ดังนี้

5.3.1 ด้านเทคโนโลยี (Technology : T) มีลักษณะเหมาะสมในสภาพชนบท ซึ่งอาจรวมถึงเครื่องมือเครื่องใช้พื้นบ้าน และเทคโนโลยีที่มีความทันสมัยหากแต่ควบคุมได้และควรเป็นเทคโนโลยีที่ผ่านการวิจัย และพัฒนาภายในประเทศ

5.3.2 ด้านเศรษฐกิจ (Economic : E) อยู่ในลักษณะที่สามารถสร้างภาวะสมดุลให้เกิดขึ้นระหว่างความต้องการและขีดความสามารถการสนองความต้องการเป็นระบบเศรษฐกิจที่มีพัฒนาการต่อเนื่องมีประสิทธิภาพในการแข่งขันกับภายนอก สามารถในการออมและการลงทุน สามารถรวมกลุ่มเพื่อการผลิตและการตลาด ตลอดจนมีการวางแผนสำหรับอนาคตด้วย

5.3.3 ด้านทรัพยากรธรรมชาติ (Resource : R) ควรใช้อย่างอุดมสมบูรณ์หรือสามารถนำมาใช้ได้อย่างมีคุณภาพของระบบนิเวศน์ และอยู่ในสภาพที่สามารถฟื้นฟูได้

5.3.4 ด้านจิตใจ (Mental : M) คนในชุมชนควรมีจิตสำนึกในการพัฒนาตนเองมีจิตใจใฝ่รู้ใฝ่พัฒนา มีความรู้และความสามารถในการประยุกต์ มีคุณภาพ อดทนอดบอย และมีความขยันหมั่นเพียร

5.3.5 ด้านสังคมวัฒนธรรม (Social : S) ชุมชนมีภาวะผู้นำดี การมีส่วนร่วมสูง มีความเป็นปึกแผ่นทางสังคม มีองค์กรทางสังคมที่เข้มแข็ง รวมทั้งมีความรู้และข่าวสารที่เท่าทันต่อโลกภายนอก

การพึ่งตนเองทั้ง 5 ด้านนี้ จะต้องมีกระบวนการสร้างขีดความสามารถของชุมชน 3 ประการ ดังนี้

1. การสร้างความสมดุลของสาระการพึ่งตนเอง (Balance : B) เป็นความสอดคล้อง ความกลมกลืนระหว่างเทคโนโลยี เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ จิตใจและสังคมวัฒนธรรม

2. การสร้างความสามารถในด้านการจัดการ (Ability : A) เป็นการวิเคราะห์ การวางแผนและการจัดระบบชุมชน โดยเฉพาะเรื่องสาระพึ่งตนเอง ทั้งนี้ชุมชนอาจขอความช่วยเหลือจากภายนอก เพื่อขอความเห็นและการสนับสนุน

3. การสร้างเครือข่ายการทำงาน (Net-Working : N) เป็นความสัมพันธ์ของชุมชน และองค์กรเครือข่ายให้ชุมชนมีพลังในการจัดการชุมชนเพื่อความสมดุลของการพึ่งตนเองในการดำเนินกิจกรรมเพื่อนำไปสู่การพึ่งตนเองนั้น ต้องมีจุดเน้นที่การสร้างเสริมเข้มแข็งให้ชุมชนและมีความเข้มแข็งแกร่งพอที่จะต่อสู้กับแรงกดดันที่มาจากภายนอกชุมชนได้

5.4 หลักการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ และมีความสุข

หลักการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ และมีความสุข มีลักษณะสำคัญ ดังนี้ (สนธนา พลศรี, 2545, หน้า 54-56)

5.4.1 มีจิตสำนึกชุมชน (Community Conseciousness) หรือเป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณ (Spirituality) คือ สมาชิกสำนึกว่าตนเองเป็นเจ้าของชุมชน มีความตั้งใจที่จะเข้าร่วมรับผิดชอบปัญหาต่าง ๆ กับบุคคลอื่น ๆ อย่างเท่าเทียมกันและมีมิตรภาพ ยอมรับในศักยภาพซึ่งกันและกัน มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาชุมชนร่วมกัน

5.4.2 มีจิตวิญญาณชุมชน (Community Spirituality) คือ การที่สมาชิกมีความจงรักภักดีต่อชุมชน เสียสละทำงานเพื่อชุมชน ห่วงแหนชุมชน มีสิ่งยึดเหนี่ยวร่วมกัน เช่น วัตถุประสงค์ หรือความสัมพันธ์ทางสังคมแบบต่าง ๆ นำให้ชุมชนมีชีวิตจิตใจเหมือนเป็นสิ่งมีชีวิตอย่างหนึ่ง ทำให้สมาชิกในชุมชนมีจิตใจแข็งแกร่ง มีความพร้อมที่จะร่วมพลังเพื่อพัฒนาชุมชนของตนต่อไป

5.4.3 ชุมชนเรียนรู้ (Community Learning) คือ สมาชิกช่วยกันเรียนรู้ หรือเรียนรู้เป็นกลุ่ม มีความตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา รู้ข่าวคราวในด้านต่าง ๆ ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ซึ่งอยู่นอกชุมชน การเป็นชุมชนเรียนรู้ ทำให้สมาชิกมีการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการดำเนินงานพัฒนาชุมชนร่วมกัน เพราะผลการเรียนรู้จะนำไปสู่การคิดหาวิธีการ ที่จะร่วมกันพัฒนาชุมชนของตนเอง

5.4.4 มีองค์กรชุมชนเข้มแข็ง คือ ประชาชนรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นด้วยจิตสำนึกชุมชนและจิตวิญญาณชุมชน ผนึกกำลัง เพื่อช่วยกันแก้ไขปัญหาของชุมชน ซึ่งมีผลมาจากการเรียนรู้ร่วมกัน ไม่ใช่ต่างคนต่างทำ

5.4.5 มีการจัดการชุมชนที่ดี (Community Management) คือ สมาชิกของชุมชนมีความสามารถในการจัดการตนเองและชุมชนได้ วางแผน จัดกระบวนการ ดำเนินงานและประเมินผล การพัฒนาชุมชนของตนเองได้ ทำให้องค์กรชุมชนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

5.4.6 มีเครือข่ายชุมชน คือ มีกระบวนการเชื่อมโยงสมาชิกในกลุ่มและองค์กรชุมชนต่างๆ เข้าด้วยกัน ด้วยระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและการประชาสัมพันธ์ด้วยความสมานฉันท์ ทำให้เกิดการรวมจิตสำนึกและจิตวิญญาณของสมาชิกและองค์กรชุมชนต่าง ๆ ให้มีพลังเข้มแข็ง

5.4.7 มีภาวะผู้นำชุมชน (Community Leadership) คือ ผู้นำเป็นผู้ประสานความคิดของสมาชิกให้มีโอกาสได้แสดงความคิดเห็น ไม่ผูกขาดความคิดหรือเป็นเจ้าของชุมชนเพียงผู้เดียว พร้อมทั้งจะเรียนรู้แลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็นกับผู้อื่น ดังนั้น ผู้นำที่ทำให้ชุมชน

เข้มแข็ง คือ ผู้ที่เชื่อมประสานแนวความคิดต่าง ๆ ของสมาชิกและองค์กรชุมชน เพื่อนำไปปฏิบัติ ได้อย่างเหมาะสมนั่นเอง

5.4.8 เป็นชุมชนพึ่งตนเองได้ คือสมาชิกและองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน มีความเข้มแข็งจะช่วยเหลือหรือพึ่งตนเองได้ ทั้งในทางเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง สังคมและวัฒนธรรม ทั้งในยามปกติและประสบภาวะวิกฤตต่าง ๆ อันเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืนที่พึ่งประสงค์

5.4.9 เป็นชุมชนสงบสุข ชุมชนเข้มแข็งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการพัฒนาคนให้มีคุณธรรม และมีความสุข เมื่อคนมารวมกันเป็นชุมชน และสร้างชุมชนให้เข้มแข็งได้ก็ทำให้ชุมชนมีความสงบสุข บรรลุเป้าหมายของการพัฒนาชุมชน

5.4.10 เป็นการพัฒนาแบบยั่งยืน ชุมชนเข้มแข็งมีลักษณะดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ชุมชนดำรงอยู่และดำรงต่อไปได้ โดยไม่ล่มสลาย อันเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืนนั่นเอง

5.5 หลักการพึ่งตนเอง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 มีพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสเกี่ยวกับหลักการพึ่งตนเอง สรุปได้ดังนี้ (รงค์ ประพันธ์พงศ์, 2550, หน้า 38)

5.5.1 พึ่งตนเองทางจิตใจ หมายถึง คนที่มีจิตใจเข้มแข็ง ต่อสู้ชีวิตด้วยความสุจริตธรรม แม้ไม่ประสบความสำเร็จในชีวิต แต่ก็มิได้ท้อแท้

5.5.2 พึ่งตนเองทางสังคม หมายถึง การสร้างชุมชนหรือสังคมด้วยการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทุกคนทำหน้าที่อย่างเต็มที่เพื่อให้งานรุดหน้าพร้อมเพรียงกัน

5.5.3 พึ่งตนเองทางทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง การส่งเสริมความสามารถของผู้นคนในท้องถิ่นในการแสวงหาทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด

5.5.4 พึ่งตนเองทางเทคโนโลยี หมายถึง การส่งเสริมให้มีการศึกษาทดลอง และทดสอบเพื่อให้ได้มาซึ่งเทคโนโลยีใหม่ ๆ และสามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม

5.5.5 พึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ หมายถึง สามารถอยู่ได้ด้วยตนเองในระดับเบื้องต้น แม้ไม่มีเงินทรัพยากรในท้องถิ่น เช่น ข้าว ผัก ปลา และผลไม้เพื่อการยังชีพ และสามารถนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจต่อไป

5.6 ทฤษฎีการพึ่งตนเอง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ได้มีพระราชดำริ และพระราชดำรัสเกี่ยวกับการพัฒนาและการพัฒนาแบบพึ่งตนเองไว้หลายวโรกาส ซึ่งอาจสรุปได้ ดังนี้ (สนธยา พลศรี, 2545, หน้า 225-226)

5.6.1 ความหมายของการพัฒนา ทรงให้ความหมายของการพัฒนากับคณะเยาวชนจังหวัดปทุมธานี เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2513 ว่า หมายถึง ทำให้มั่นคง ทำให้ก้าวหน้า การพัฒนาประเทศ ก็คือ การทำให้บ้านเมืองมั่นคง มีความเจริญ ชีวิตของแต่ละคน มีความปลอดภัย มีความเจริญ มีความสุข

5.6.2 ประเภทของการพัฒนา พระราชทานคำอธิบายไว้ในพระบรมราโชวาทพระราชทานแก่บัณฑิตมหาวิทยาลัยศิลปากร เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม พ.ศ. 2520 ว่า ความเจริญหรือการพัฒนามี 2 ประเภท คือ การพัฒนาทางวัตถุกับการพัฒนาทางจิตใจ การพัฒนาทางวัตถุอาศัยวิชาการทางด้านวิทยาศาสตร์ ส่วนการพัฒนาทางจิตใจอาศัยศิลปะ ศิลธรรมจรยา เป็นปัจจัยสำคัญ ซึ่งการพัฒนาทั้งสองประเภทนี้ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ เพราะต่างก็มีความสำคัญ จึงต้องทำการพัฒนาไปพร้อม ๆ กัน

5.6.3 จุดมุ่งหมายของการพัฒนา มีพระราชดำริเมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2517 ว่า จุดมุ่งหมายของการพัฒนา คือ ต้องสร้างพื้นฐานความพอมีพอกินพอใช้ ให้ประชาชนสามารถพึ่งตนเองได้ก่อน จึงค่อยสร้างเสริมความเจริญก้าวหน้าในระดับที่สูงขึ้นไป โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัดแต่ถูกต้องตามหลักวิชา

5.6.4 เป้าหมายของการพัฒนา มีพระราชดำริเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2540 เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษา ครบ 70 พรรษาว่า เป้าหมายของการพัฒนา คือ การมีเศรษฐกิจแบบพอเพียง (Self-Sufficient Economy) เพื่อให้ชุมชนเข้มแข็ง พึ่งตนเองได้และพร้อมที่จะรับความเจริญจากโลกภายนอก โดยการพยายามพึ่งตัวเอง ช่วยตัวเองให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ให้ “พอมี พอกิน” โดยเฉพาะอาหารที่อยู่อาศัย ส่วนที่ไม่สามารถผลิตเองได้ก็แลกเปลี่ยนและซื้อจากภายนอกบ้าง แต่ควรซื้อและใช้จากของที่ผลิตได้ในท้องถิ่นหรือประเทศให้มากที่สุดก่อนนี้ให้น้อยที่สุด มีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย และพอใจในสิ่งที่ได้รับมาโดยชอบธรรม ไม่ฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย หรือมีรายจ่ายไม่เกินรายรับ

จากความหมาย แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า การพึ่งตนเอง หมายถึง การมีเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยการพึ่งตนเอง ช่วยตนเอง ทำกินทำใช้ในครัวเรือน มีชีวิตความเป็นอยู่แบบพออยู่พอกิน ซึ่งจะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและประสบความสำเร็จในการพัฒนา

6. แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน

6.1 ความหมายการมีส่วนร่วม

โกวิท พวงงาม (2553, หน้า 197) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมนั้นเป็นอำนาจในการตัดสินใจของบุคคล กลุ่มองค์กร ในการเข้าร่วมกระบวนการทำงานที่อาศัยความพร้อมเพรียงกัน เพื่อสร้างพื้นที่ทั้งด้านการงานและจิตใจที่จะมุ่งไปสู่ความสำเร็จตามที่กำหนดไว้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ สภาพความคิด ระบบความเชื่อและความยึดมั่นถือมั่นภายในตัวตนของแต่ละบุคคล แต่ละหน่วยงานแต่ละองค์กร อีกทั้งยังขึ้นกับกาลเวลาแต่ละยุคแต่ละสมัยอีกด้วย หากจะกล่าวว่ามี การมีส่วนร่วมเป็นหัวใจของการเสริมสร้างพลังการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม (Teamwork) ที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนา ก็คงไม่แปลกเพราะการมีส่วนร่วมทำให้ผู้เกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนร่วมทั้งหมดสามารถเข้าใจสถานการณ์โดยภาพรวมทั้งหมด โดยเฉพาะการทำให้รู้สึกว่าเขเป็นส่วนหนึ่งของหน่วยงาน กลุ่ม องค์กร ที่มีอยู่ในกระบวนการคิดริเริ่ม ตัดสินใจ วางแผนงาน และดำเนินงาน เป็นต้น ที่ส่งผลให้เกิดการอุทิศตนในการปฏิบัติงานนั้น ๆ มากยิ่งขึ้น เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาไปตามแนวทางที่ได้วางไว้

กรมชลประทาน (2552, หน้า 13) หมายถึงกระบวนการที่ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องมีโอกาสดำเนินการรับรู้ ทำความเข้าใจร่วม แสดงทัศนะ ร่วมเสนอปัญหา/ประเด็นที่เกี่ยวข้อง ร่วมคิดแนวทาง ร่วมการแก้ไขปัญหา ร่วมในกระบวนการตัดสินใจ และร่วมกระบวนการพัฒนาในฐานะหุ้นส่วนการพัฒนา

เฉลิม บุรีภักดีและคณะ (2545, หน้า 114) ได้กล่าวไว้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่ประชาชนหรือชุมชนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการกำหนดนโยบายพัฒนาท้องถิ่น อันเป็นกระบวนการขั้นต้นของการวางแผนในการพัฒนาท้องถิ่นที่เป็นที่อยู่อาศัยในการดำรงชีวิตของตน นอกจากนั้น หลังจากที่ได้กำหนดวัตถุประสงค์และแผนงานร่วมกัน และปฏิบัติงานตามแผนงานของโครงการดังกล่าวร่วมกันแล้วยังมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์จากการบริการ รวมทั้งมีส่วนร่วมในการควบคุมประเมินผลโครงการต่าง ๆ ของท้องถิ่น ซึ่งอาจจะเป็นไปโดยทางอ้อม คือ ผ่านกระบวนการที่เป็นฝ่ายบริหารงานของหมู่บ้านหรือเป็นไปโดยตรง คือ ได้เข้ามามีส่วนร่วมด้วยตนเอง

เสรี พงศ์พิศ (2553, หน้า 37-38) การมีส่วนร่วมของประชาชนมีความหมายสำคัญวันนีที่ว่า การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในการกำหนดนโยบาย การบริหารจัดการทรัพยากร การบริหารจัดการชุมชน คน ทุนของชุมชน จึงต้องมีการแยกแยะเนื้อหาและรูปแบบของ “การมีส่วนร่วมของประชาชน” ให้เหมาะสมกับแต่ละเรื่องพร้อมทั้งวิธีการและกระบวนการที่เหมาะสม การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การแสดงออกถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของชุมชนในการจัดการทุน

ชุมชน จัดการชีวิตของตนเอง

กล่าวโดยสรุป การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง ประชาชนมีโอกาสเข้าร่วมในกระบวนการพัฒนาชุมชนของตนเอง เริ่มตั้งแต่การคิด การวางแผน การตัดสินใจการปฏิบัติ การติดตามผล และการรับประโยชน์ เพื่อให้ชุมชนเกิดการพัฒนาย่างเข้มแข็งและยั่งยืน

6.2 หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน

จินตวีร์ เกษมสุข (2557, หน้า 7) ได้สรุปหลักการมีส่วนร่วมของกรมอนามัย ไว้ดังนี้

6.2.1 การมีส่วนร่วมของประชาชนครอบคลุมการสร้างโอกาสที่เอื้อให้สมาชิกทุกคนของชุมชนและของสังคมได้ร่วมกิจกรรมซึ่งนำไปสู่และมีอิทธิพลต่อกระบวนการพัฒนา และเอื้อให้ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน

6.2.2 การมีส่วนร่วมสะท้อนให้เห็นถึงการเกี่ยวข้องโดยสมัครใจ และเป็นประชาธิปไตยในกรณีการเอื้อให้เกิดการพัฒนา การแบ่งสรรผลประโยชน์จากการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน การตัดสินใจเพื่อกำหนดเป้าหมาย นโยบายและการวางแผนดำเนินการ โครงการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม

6.2.3 การมีส่วนร่วมเป็นตัวเชื่อมระหว่างประชาชนและทรัพยากรเพื่อพัฒนา กับประโยชน์ที่ได้รับจากการลงทุนดังกล่าว กล่าวอีกนัยหนึ่ง ก็คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจ ไม่ว่าจะระดับท้องถิ่น ภูมิภาค และระดับชาติจะช่วยก่อให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่ประชาชนลงทุนลงแรงกับประโยชน์ที่ได้รับ

6.2.4 การมีส่วนร่วมของประชาชนอาจแตกต่างกันไปตามสภาพเศรษฐกิจของประเทศ นโยบาย และโครงสร้างการบริหาร รวมทั้งลักษณะเศรษฐกิจสังคมของประชากร การมีส่วนร่วมของประชาชนมิได้เป็นเพียงเทคนิควิธีการ แต่เป็นปัจจัยสำคัญในการประกันให้เกิดกระบวนการพัฒนาที่มุ่งเอื้อประโยชน์ต่อประชาชน

หลักการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนของสังคมได้เข้ามามีส่วนร่วมกับภาคการานั้น International Association for Public Participation ได้แบ่งระดับของการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็น 5 ระดับ ดังนี้ (กลุ่มพัฒนาระบบบริหาร สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข, 2549, หน้า 1-2)

1. การให้ข้อมูลข่าวสาร ถือเป็น การมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับต่ำที่สุด แต่เป็นระดับที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นก้าวแรกของการที่ภาคการจะเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าสู่กระบวนการมีส่วนร่วมในเรื่องต่าง ๆ วิธีการให้ข้อมูลสามารถใช้ช่องทางต่าง ๆ เช่น เอกสาร

สิ่งพิมพ์ การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผ่านทางสื่อต่าง ๆ การจัดนิทรรศการ จัดหมายข่าว การจัดงาน แอลงข่าว การติดประกาศ และการให้ข้อมูลผ่านเว็บไซต์ เป็นต้น

2. การรับฟังความคิดเห็น เป็นกระบวนการที่เปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลข้อเท็จจริงและความคิดเห็นเพื่อประกอบการตัดสินใจของหน่วยงานภาครัฐด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น การรับฟังความคิดเห็น การสำรวจความคิดเห็น การจัดเวทีสาธารณะ การแสดงความคิดเห็นผ่านเว็บไซต์ เป็นต้น

3. การเกี่ยวข้อง เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานหรือร่วมเสนอแนะทางที่นำไปสู่การตัดสินใจ เพื่อสร้างความมั่นใจให้ประชาชนว่าข้อมูลความคิดเห็นและความต้องการของประชาชนจะถูกนำไปพิจารณาเป็นทางเลือกในการบริหารงานของภาครัฐ เช่น การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อพิจารณาประเด็นนโยบายสาธารณะ ประชาพิจารณ์ การจัดตั้งคณะทำงานเพื่อเสนอแนะประเด็นนโยบาย เป็นต้น

4. ความร่วมมือ เป็นการให้กลุ่มประชาชนผู้แทนภาคสาธารณะมีส่วนร่วม โดยเป็นส่วนหนึ่งกับภาครัฐในทุกขั้นตอนของการตัดสินใจ และมีการดำเนินกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เช่น คณะกรรมการที่มีฝ่ายประชาชนร่วมเป็นกรรมการ เป็นต้น

5. การเสริมอำนาจแก่ประชาชน เป็นขั้นที่ให้บทบาทประชาชนในระดับสูงที่สุด โดยให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจ เช่น การลงประชามติในประเด็นสาธารณะต่าง ๆ โครงการกองทุนหมู่บ้านที่มอบอำนาจให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจทั้งหมด เป็นต้น

6.3 ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน

โควิทย์ พวงงาม (2553, หน้า 200-20) ได้สรุประดับการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังที่ถวิลวดี บุรีกุล ได้กล่าวไว้ ดังนี้

6.3.1 ระดับการให้ข้อมูล เป็นระดับที่ต่ำที่สุดและเป็นวิธีการที่ง่ายที่สุดของการดำเนินการเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม เป็นการให้ข้อมูลกับประชาชนเพื่อประกอบการตัดสินใจ แต่ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นสะท้อนกลับมาแนวทางในระดับนี้มีหลายวิธี เช่น การแถลงข่าว การแจกข่าว การจัดนิทรรศการ เป็นต้น

6.3.2 ระดับเปิดรับฟังความคิดเห็นของประชาชน เป็นระดับที่สูงกว่าระดับแรก กล่าวคือ มีการเริ่มรับข้อมูลสะท้อนกลับจากประชาชน เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาแสดงความคิดเห็น แนวทางการดำเนินการในระดับนี้ ส่วนใหญ่จะเป็นการสำรวจความคิดเห็นและการบรรยายให้ความรู้โดยมีข้อซักถามได้ในประเด็นที่มีความสงสัย

6.3.3 ระดับของการให้คำปรึกษาหารือ เป็นระดับการมีส่วนร่วมที่สูงขึ้น เป็นการเปิดรับฟังความคิดเห็นของประชาชน และการเจรจาอย่างเป็นทางการ เพื่อประเมินความ

หัวหน้า และระบุประเด็นหรือข้อสงสัยต่าง ๆ สำหรับแนวทางในการดำเนินการในระดับนี้ เช่น การจัดประชุม การจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการ เป็นต้น

6.3.4 ระดับการวางแผนร่วมกัน เป็นระดับการมีส่วนร่วมที่สูงขึ้นจากระดับของการให้คำปรึกษาหารือ ซึ่งมีขอบเขตไปถึงการร่วมกันวางแผนดำเนินและความรับผิดชอบ ผลการดำเนินงานร่วมกัน ซึ่งจะพบว่า มีประเด็นความซับซ้อนและมีข้อโต้แย้งมากมาย สำหรับแนวทางในการดำเนินการในระดับนี้ เช่น การใช้กลุ่มที่ปรึกษา ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหาข้อขัดแย้งร่วมกัน เป็นต้น

6.3.5 ระดับการร่วมปฏิบัติ เป็นระดับที่สูงกว่าระดับการวางแผนร่วมกัน กล่าวคือ เป็นระดับที่ผู้ดำเนินการกับประชาชนร่วมกันดำเนิน โครงการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้

6.3.6 ระดับการร่วมตรวจสอบ ติดตามประเมินผล เป็นระดับที่มีประชาชนเข้าร่วมน้อย แต่มีประโยชน์ต่อการดำเนินงานเป็นอย่างมาก แนวทางในการดำเนินการในระดับนี้ คือ การจัดตั้งคณะกรรมการติดตามและประเมินผลที่มาจากหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

6.3.7 ระดับการควบคุมโดยประชาชน เป็นระดับสูงสุดของการมีส่วนร่วมโดยประชาชน เพื่อแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้งที่มีอยู่ทั้งหมด เช่น การลงประชามติ เป็นต้น

จากความหมาย แนวคิดที่กล่าวไว้ข้างต้น ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง ประชาชนบ้านโป่งถนน ตำบลบ้านโป่ง อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี มีส่วนร่วมในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงของตนเอง ประกอบด้วย ร่วมกันคิด ร่วมกันวางแผน ร่วมกันตัดสินใจ ร่วมกันปฏิบัติ ร่วมกันประเมินผล และร่วมกัน รับผิดชอบต่อสิ่งที่เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้าน/ชุมชน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วิทยา จันทรแดง (2558, หน้า 123-125) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน ผลการวิจัยพบว่า 1) นโยบายการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้เพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง มีการดำเนินการในด้านการเพิ่มศักยภาพขององค์กรชุมชน การส่งเสริมการมีส่วนร่วม การจัดการความรู้ และการเรียนรู้ของคนในชุมชน 2) ชุมชนมีการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารจัดการชุมชน การประกอบอาชีพ การจัดการทรัพยากรในชุมชน และการพัฒนาองค์กรในชุมชน 3) รูปแบบใหม่ที่ค้นพบ คือ การบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็งแบบบูรณาการตามแนว

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการวิจัยในครั้งนี้นำไปสู่ข้อค้นพบใหม่ คือ 1) การมีส่วนร่วม ที่สนับสนุนให้ชุมชนเข้มแข็งแบบไตรภาคี ได้แก่ องค์กรชุมชน องค์กรภาครัฐ องค์กรภาคีสนับสนุน 2) ระบบสนับสนุนชุมชนเข้มแข็ง ได้แก่ ระบบความรู้ ระบบข้อมูล ระบบความสัมพันธ์ และมีแนวทางในการนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง 3) แนวทางในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง คือ แนวทางด้านการฟื้นฟูชุมชน แนวทางด้านการปรับตัวของชุมชน และแนวทางด้านการดำรงอยู่ของชุมชน

นิติต คำหล้า, อนันต์ พลธานี และ อรุณี พรหมคำบุตร (2557, หน้า 112-114) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง บทบาทของการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน : กรณีศึกษาอำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น ผลการศึกษา พบว่ากระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มเกษตรกรเกิดจากกระตุ้นกระบวนการเรียนรู้ผ่านการสะท้อนกระบวนการผลิตที่ล้มเหลวในอดีตอยู่ในกับดักของวงจรหนี้สินการผลิตที่เอาเงินเป็นตัวตั้งทำให้ทรัพยากรเสื่อมโทรมนำไปสู่ความล้มเหลวในครอบครัวการใคร่ครวญอย่าง แยกคาย ถึงอดีตปัจจุบันและอนาคตนำไปสู่การสร้างความรู้ สร้างแรงบันดาลใจ และการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ การนำหลักธรรมมาปรับใช้คือ หลักอริยสัจ 4 อิทธิบาท 4 พรหมวิหาร 4 และ สิล 8 (กลุ่มปราชญ์) นำไปสู่ฐานแห่งการรู้จักตนเองและพึ่งพาตนเองและเห็นทางแก้ปัญหาชีวิต มีการออกแบบชีวิตโดยมีปราชญ์ คนต้นแบบ และใช้หลักสัมมาทิฐิเป็นฐานในด้านแนวคิดและแนวปฏิบัติ ผลที่ตามมานำไปสู่การสร้างระบบการเรียนรู้ของกลุ่ม เกษตรกร มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ชีวิต การสังเกต การระดมสมอง การสะท้อนเส้นทางชีวิตและมีการสร้างการเรียนรู้ระหว่างเกษตรกรเพื่อแก้ปัญหาเพื่อตอบโจทย์ชีวิต ซึ่งความรู้ที่สร้างขึ้นสามารถยกระดับคุณภาพชีวิต ช่วยในการจัดการ ด้านครอบครัว ทรัพยากร เศรษฐกิจและชุมชน ตลอดมีหลักที่ดึงมาของชีวิตไปปฏิบัติ การบูรณาการความรู้ท้องถิ่นและความรู้สมัยใหม่ ทำให้สามารถยืนหยัดได้ในกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งการเรียนรู้นำไปสู่การสร้างหลากหลายทางชีวภาพ มีอาหารพอเพียง มีความอยู่ดีมีสุข ลดภาวะหนี้สิน เพิ่มรายได้ครัวเรือน และมีการสร้างเครือข่ายต่อเนื่อง

ศุภนุช ตรีเนตร (2557, หน้า 119-123) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ : กรณีศึกษาหมู่บ้านวังแสงใต้ ตำบลวังแสง อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น ผลการศึกษา พบว่า 1) สภาพการดำเนินงานการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ มี 6 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านการเรียนรู้ มีการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการนำภูมิปัญญามาใช้ในชีวิตประจำวัน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวัน 2) ด้านความเอื้ออาทร มีการช่วยเหลือคนยากจน คนพิการ ในชุมชน โดยการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการเพื่อช่วยคนพิการ คนยากจน คนด้อยโอกาสในชุมชน รวมถึงคนในชุมชนบ้านวังแสงได้มีความรู้รักสามัคคีกัน เช่น การจัดประชาคม เพื่อการจัดทำแผนชุมชน การประชุม เพื่อวางแผนติดตามและแก้ไขร่วมกัน

3) ด้านการลดรายจ่าย ครั้วเรือ่นมีการปลูกพืชผักสวนครัว เลี้ยงสัตว์ หรือถ้ำเหลือจากการบริโภค จะนำไปจำหน่าย คนในชุมชนมีการลด ละ เลิกอบายมุข 4) ด้านการเพิ่มรายได้ นอกจากอาชีพหลัก คือ อาชีพทำนาแล้วคนในชุมชนยังประกอบอาชีพเสริม คือ การปลูกผักปลอดสารพิษ การเลี้ยงสัตว์ ฯลฯ ซึ่งทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้นและครั้วเรือ่นได้ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม เช่น การใช้เครื่องทุ่นแรง ในการประกอบอาชีพทางการเกษตร ซึ่งผลที่ได้ทำให้สามารถ ทุ่นเวลาในการผลิต ลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ให้กับคนในชุมชน 5) ด้านการประหยัด ครั้วเรือ่นในชุมชนได้มีการออมเงิน กับกลุ่มออมทรัพย์ของชุมชน ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อให้ประชาชนในชุมชนรู้จักการออมเงิน เช่น กองทุนหมู่บ้าน และฝากธนาคาร ซึ่งมีการจัดเก็บเงินออมไว้ทุกเดือนรวมถึงการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายภายในครั้วเรือ่น 6) ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน มีการใช้วัสดุคืบ ในการประกอบอาชีพที่เป็นมิตรต่อธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เช่น การใช้ปุ๋ยหมักชีวภาพ การทำน้ำส้มควันไม้ ทั้งยังช่วยลดต้นทุนในการผลิต รวมถึงชุมชนมีการปลูกต้นไม้ให้ความร่มรื่น ตามที่สาธารณะ 2) ปัญหาและอุปสรรค ในการดำเนินการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ได้แก่ 1) ปัญหาด้านภูมิศาสตร์ เช่น ปัญหาเรื่องการขาดแคลนน้ำในการเกษตร และปัญหาน้ำท่วมบริเวณพื้นที่ทำการเกษตรบางปีที่น่าหลาก และปัญหาสภาพดินไม่อุ้มน้ำ 2) ปัญหาขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน 3) ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ 1) ปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จ ประกอบด้วย ปัจจัยด้านบทบาทของผู้นำชุมชน คือ เป็นนักประสานงานที่ดี มีความเสียสละ มีคุณธรรม มีความขยัน มีวิสัยทัศน์และมีความรู้ ความสามารถ เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับชุมชน 2) ปัจจัยด้านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน มีการส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคนในชุมชนและเครือข่ายชุมชนหรือหมู่บ้านอื่น 3) ปัจจัยการสร้างภาคีเครือข่ายในระดับชุมชน ซึ่งมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้ความช่วยเหลือซึ่งกันละกัน โดยภาคส่วนราชการได้ให้การส่งเสริมสนับสนุนในด้านต่าง ๆ 4) ปัจจัยด้านความหลากหลายทางอาชีพ ของชุมชนบ้านวังแสงได้ เช่น การเกษตร รับราชการ รับจ้าง กลุ่มอาชีพ 2) ปัจจัยสนับสนุน ประกอบด้วย ปัจจัยทุนทางสังคม มีการปลูกจิตสำนึกให้คนในชุมชนรักบ้านเกิด ปัจจัยด้านความเชื่อจารีตประเพณีท้องถิ่นที่เอื้อต่อปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การนำปรัชญาทางพุทธศาสนาไปใช้ในการดำเนินชีวิต ปัจจัยของชุมชนเข้มแข็ง มีการตั้งกฎระเบียบขึ้นภายในชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหายาเสพติด อบายมุขต่างๆ มีการจัดตั้งกองทุนในรูปแบบกองทุนหมู่บ้าน และกลุ่มออมทรัพย์ 4) ปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติ ภายในชุมชนได้มีการรณรงค์ปลูกต้นไม้ทดแทนเป็นประจำทุกปี และได้รับการสนับสนุนจากภาคส่วนราชการในด้านต่าง ๆ จากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง สรุป แนวทางในการพัฒนาและขับเคลื่อนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ คือ ควรมีการเปิดโอกาสให้ผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ และผู้ที่มีความสนใจ ได้เข้ามามีส่วนร่วม แลกเปลี่ยนเรียนรู้และสามารถขยายผลอย่างต่อเนื่องสู่ชุมชนอื่น

และเพื่อร่วมพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ และเป็นการสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนให้กับหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ และมีการเพิ่มทักษะความรู้ สร้างแนวคิดและประสบการณ์ใหม่ ๆ รวมถึงความรู้ในด้านการตลาดให้กับผู้นำชุมชนและคณะกรรมการและสมาชิกที่ดำเนินปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และสามารถขยายผลอย่างต่อเนื่องสู่ชุมชนอื่นต่อไป

ปราโมทย์ น้อยวัน (2556, หน้า 133-136) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดศูนย์การเรียนรู้ชุมชน อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการจัดศูนย์การเรียนรู้ชุมชน แยกตามราย ด้านทั้ง 4 ด้าน คือด้านบุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์และด้านการบริหารจัดการอยู่ในระดับมาก โดยด้านบุคลากร ควรจัดให้มีเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่น มีการพัฒนาบุคลากรอย่างสม่ำเสมอ ด้านงบประมาณ ควรได้รับการจัดสรรจากรัฐและภาคชุมชนอย่างเหมาะสม ด้านวัสดุอุปกรณ์และอาคารสถานที่ ควรจัดให้เพียงพอต่อความต้องการ ด้านบริหารจัดการ ควรเป็นในรูปแบบคณะกรรมการที่ได้รับเลือกจากชุมชน และมีการแบ่งโครงสร้างการทำงานอย่างเป็นระบบ

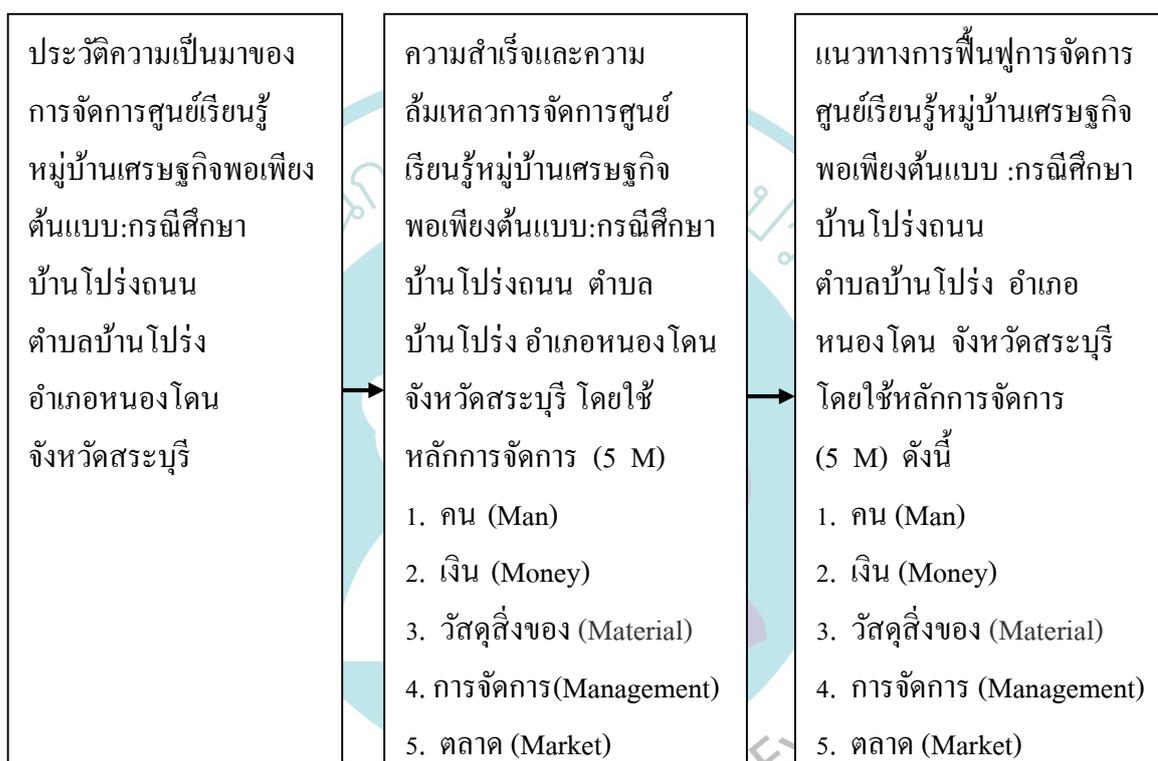
สิริอร นิยมเดช (2556, หน้า 139-144) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการดำเนินกิจกรรมตามโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบปี 2555 บ้านหนองอ้อ หมู่ 3 ตำบลมะขาม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี” ผลการศึกษา พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการดำเนินกิจกรรมตามโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบปี 2555 บ้านหนองอ้อ หมู่ 3 ตำบลมะขาม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก คือ ด้านการร่วมรับผลประโยชน์ รองลงมา คือ ด้านการร่วมคิดและตัดสินใจ ด้านการร่วมในการประเมินผล และด้านการร่วมปฏิบัติตามกิจกรรม เป็นอันดับสุดท้าย ผลการทดสอบสมมติฐาน เพื่อเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการดำเนินกิจกรรมตามโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบปี 2555 บ้านหนองอ้อ หมู่ 3 ตำบลมะขาม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่า ตัวแทนครัวเรือนที่มีเพศ อายุ สถานภาพ การศึกษา และรายได้ ต่อเดือนต่างกัน มีส่วนร่วมต่อการ ดำเนินกิจกรรมตามโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ปี 2555 บ้านหนองอ้อ หมู่ 3 ตำบลมะขาม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย และตัวแทนครัวเรือนที่มีอาชีพต่างกัน มีส่วนร่วมต่อการดำเนินกิจกรรม ตามโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบปี 2555 บ้านหนองอ้อ หมู่ 3 ตำบลมะขาม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี แตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัย

สุชาดา แสงดวงดีและ มาริษา สุจิตวนิช (2555, หน้า 127-131) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง สถานภาพการมีส่วนร่วมและความต้องการในการให้บริการของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ในภาคการเกษตรตามความต้องการของชุมชนตำบลคำพญา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ผลการศึกษาพบว่า การจัดกลุ่มสถานภาพการมีส่วนร่วมกับศูนย์เรียนรู้ฯ มี 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ร่วมคิดและพัฒนาศูนย์เรียนรู้ 2) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ใช้บริการศูนย์เรียนรู้ ส่วนความต้องการในการให้บริการ พบว่า ฐานเรียนรู้ที่กลุ่มตัวอย่างต้องการมากที่สุด ได้แก่ การจัดฐานเรียนรู้การผลิตปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก ส่วนการจัดกิจกรรมต่างๆ ของฐานเรียนรู้ ที่ต้องการมากที่สุด คือ การถ่ายทอดความรู้การทำเกษตรตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง งานวิจัยชี้ให้เห็นความสำคัญของการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างศูนย์เรียนรู้ฯ กับชุมชน ในทุกมิติ ทั้งในฐานะผู้ร่วมใช้ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมพัฒนา และการปรับฐานเรียนรู้และกิจกรรมที่ช่วยเสริมสร้างความรู้ที่เป็นรูปธรรมในการทำการเกษตรตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

กรอบความคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร ตำรา แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชื่อเรื่องวิจัย ได้กำหนดขอบเขตของเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยได้กรอบความคิดในการวิจัย เป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ภาพที่ 2.1 กรอบความคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การจัดการศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ: กรณีศึกษา บ้านโปรงถนน ตำบลบ้านโปรง อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ:กรณีศึกษาบ้านโปรงถนน ตำบลบ้านโปรง อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี 2) เพื่อศึกษาความสำเร็จและความล้มเหลวการจัดการศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ:กรณีศึกษาบ้านโปรงถนน ตำบลบ้านโปรง อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี และ 3) เพื่อศึกษาแนวทางการฟื้นฟูการจัดการศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ:กรณีศึกษาบ้านโปรงถนน ตำบลบ้านโปรง อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี ผู้วิจัยมีวิธีดำเนินการวิจัยตามขั้นตอน ดังนี้

1. รูปแบบในการวิจัย วิธีการและเทคนิคที่ใช้ในการวิจัย
2. ประชากรเป้าหมาย วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างและขนาดตัวอย่าง
3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในการเก็บรวบรวมข้อมูล
4. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล
5. สถานที่ในการวิจัย
6. ระยะเวลาการดำเนินการวิจัย
7. ปฏิทินการปฏิบัติงาน

รูปแบบในการวิจัย วิธีการและเทคนิคที่ใช้ในการวิจัย

รูปแบบการวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยให้กลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยทุกขั้นตอน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ จากเอกสาร (Document Study) แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และภาคสนาม (Field Study) ประกอบด้วย แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์ สังเคราะห์และสรุปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ประชากรเป้าหมาย วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างและขนาดตัวอย่าง

1. ประชากรเป้าหมาย

ประชากรเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ประธาน คณะกรรมการ สมาชิกศูนย์เรียนรู้ฯ ผู้นำชุมชน และประชาชนทั่วไป ในเขตอำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย โดยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และยินดีเข้าร่วมกระบวนการวิจัยในครั้งนี้ จากประชากรบ้านโป่งถนน หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านโป่ง อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานวิจัยในเขตอำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี ประกอบด้วย 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ และกลุ่มผู้ปฏิบัติ รวมจำนวน 32 ราย/1 รูป ดังนี้

2.1 กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ราย/1 รูป ดังนี้

2.1.1 เจ้าอาวาสวัดบ้านโป่งถนน จำนวน 1 รูป

2.1.2 สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดสระบุรี(สจ.) เขตอำเภอหนองโดน

จำนวน 1 ราย

2.1.3 พัฒนาชุมชนอำเภอหนองโดน จำนวน 1 ราย

2.1.4 ที่ปรึกษาศูนย์ จำนวน 2 ราย

2.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลการปฏิบัติ (Casual Informant) จำนวน 28 ราย ดังนี้

2.2.1 คณะกรรมการศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านโป่งถนน

จำนวน 15 ราย

2.2.2 ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 1 ราย

2.2.3 ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 2 ราย

2.2.4 ชาวบ้านโป่งถนนที่มารับบริการศูนย์เรียนรู้ฯ จำนวน 5 ราย

2.2.5 ประชาชนทั่วไปที่มาศึกษาดูงาน จำนวน 5 ราย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ทั้งมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง แบบสังเกตทั้งแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม และการสนทนากลุ่ม มีรายละเอียดของเครื่องมือ ดังนี้

1. ประเภทเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1.1 แบบสัมภาษณ์ (Interview Form) เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structure Interview) และแบบไม่มีโครงสร้าง (Non Structure Interview) เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interview) กับกลุ่มตัวอย่าง ทั้ง 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลการปฏิบัติ (Casual informant)

1.2 แบบสังเกต (Observation Form) ใช้เป็นแบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และแบบไม่มีส่วนร่วม (Non Participant Observation) เพื่อใช้ตรวจสอบสภาพทั่วไปของชุมชน ด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการสังเกตการดำเนินงานการจัดการของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านโปรงถนน

1.3 แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เป็นการกำหนดประเด็นการสนทนากลุ่ม เพื่อใช้ในการสนทนากลุ่มของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับทุกกลุ่ม ซึ่งเป็นตัวแทนของแต่ละกลุ่มเข้าร่วมในการสนทนากลุ่ม

2. วิธีการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต และแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยมีวิธีการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล รายละเอียดดังนี้

2.1 แบบสัมภาษณ์ มีขั้นตอนวิธีการสร้างแบบสัมภาษณ์ ดังนี้

2.1.1 การศึกษาวัตถุประสงค์การวิจัย

2.1.2 การศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างแบบสัมภาษณ์

2.1.3 การศึกษาแบบสัมภาษณ์จากงานวิจัย

2.1.4 การวิเคราะห์ประเด็นที่ต้องการสัมภาษณ์

2.1.5 ดำเนินการสร้างแบบสัมภาษณ์

2.1.6 นำแบบสัมภาษณ์เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

2.1.7 นำแบบสัมภาษณ์ไปทดลองใช้กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง

2.1.8 การแก้ไขปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ให้ถูกต้องสมบูรณ์

2.1.9 นำแบบสัมภาษณ์ไปใช้จริงกับกลุ่มตัวอย่าง

2.2 แบบสังเกต มีขั้นตอนวิธีการสร้างแบบสังเกต ดังนี้

2.2.1 การศึกษาวัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.2.2 การศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างแบบสังเกต

2.2.3 การศึกษาแบบสังเกตจากงานวิจัย

- 2.2.4 การวิเคราะห์ประเด็นที่ต้องการสังเกต
- 2.2.5 ดำเนินการสร้างแบบสังเกต
- 2.2.6 นำแบบสังเกตที่สร้างขึ้นเสนอและขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษา
- 2.2.7 นำแบบสังเกตไปทดลองใช้กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง
- 2.2.8 การแก้ไขปรับปรุงแบบสังเกตให้ถูกต้องสมบูรณ์
- 2.2.9 นำแบบสังเกตไปใช้จริงกับกลุ่มตัวอย่าง
- 2.3 แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม มีขั้นตอนวิธีการสร้างเครื่องมือ ดังนี้
 - 2.3.1 การศึกษาวัตถุประสงค์ของการวิจัย
 - 2.3.2 การศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างแบบสัมภาษณ์
 - 2.3.3 การศึกษาแบบบันทึกการสนทนากลุ่มจากงานวิจัย
 - 2.3.4 การวิเคราะห์ประเด็นที่ต้องการบันทึกการสนทนากลุ่ม
 - 2.3.5 ดำเนินการสร้างแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม
 - 2.3.6 นำแบบบันทึกการสนทนากลุ่มเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
 - 2.3.7 นำแบบบันทึกการสนทนากลุ่มไปทดลองใช้กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง
 - 2.3.8 การแก้ไขปรับปรุงแบบบันทึกการสนทนากลุ่มให้ถูกต้องสมบูรณ์
 - 2.3.9 นำแบบบันทึกการสนทนากลุ่มไปใช้จริงกับกลุ่มตัวอย่าง

3. การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 การตรวจสอบความตรง ผู้วิจัยได้เริ่มพัฒนากรอบความคิดในการวิจัยอย่างเป็นระบบ เป็นขั้นตอนไว้ชัดเจน เช่น การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จากกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลการปฏิบัติ เพื่อเป็นการขจัดความอคติในการทำวิจัยของผู้วิจัย จึงเป็นการตรวจสอบความตรงไปแล้วขั้นหนึ่ง

3.2 การตรวจสอบ โดยอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญ เป็นการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) เมื่อผู้วิจัยดำเนินการจัดสร้างเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลเสร็จสิ้นแล้ว ผู้วิจัยได้นำไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ จำนวน 3 คน

3.3 การนำเครื่องมือการวิจัยไปทดลองใช้ (try out) กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง เพื่อวิเคราะห์หาคุณภาพของเครื่องมือ จากนั้นนำไปปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้องสมบูรณ์ แล้วนำไปใช้จริงในกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยต่อไป

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง เพื่อให้ครอบคลุมตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูล 2 ประเภท ดังนี้

1.1 ข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) เป็นข้อมูลที่ได้จากการศึกษาด้านเอกสาร ตำรา วารสาร บทความวิชาการ แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับงานวิจัย โดยแบ่งกลุ่มเอกสารต่าง ๆ ดังนี้

1.1.1 ข้อมูลจากเอกสารแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1.1.1.1 บริบทชุมชนบ้านโป่งถนน

1.1.1.2 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- 1) แนวคิดการจัดการ
- 2) แนวคิดศูนย์เรียนรู้ชุมชน
- 3) แนวคิดศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ
- 4) แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง
- 5) แนวคิดการพึ่งตนเอง
- 6) แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน

1.1.1.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.1.1.4 กรอบความคิดในการวิจัย

1.1.2 แหล่งที่มาของข้อมูลเอกสาร ดังนี้

1.1.2.1 ห้องสมุดศูนย์ประสานงานเครือข่ายมหาวิทยาลัยชีวิตปากช่อง

1.1.2.2 สำนักวิทยบริการมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

1.1.2.3 สำนักวิทยบริการมหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

1.1.2.4 ห้องสมุดศูนย์เรียนรู้ชุมชน กศน. ตำบลบ้านโป่ง

1.1.2.5 ข้อมูลจากเว็บไซต์ต่างๆ

1.1.2.6 เอกสารต่างๆ จากพื้นที่วิจัย

1.2 ข้อมูลปฐมภูมิ (primary data) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากภาคสนามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต และแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม รายละเอียดดังนี้

1.2.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1.2.1.1 การสัมภาษณ์ (Interview) ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ได้แก่ 1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านโป่งถนน 2) เพื่อศึกษาความสำเร็จและความล้มเหลวการจัดการศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ:กรณีศึกษาบ้านโป่งถนน และ 3) เพื่อแนวทางการฟื้นฟูการจัดการศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ:กรณีศึกษาบ้านโป่งถนน ตำบลบ้านโป่ง อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี โดยทำการสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลการปฏิบัติ (Casual informant) ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์ 2 แบบด้วยกัน ดังนี้

1) การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structure Interview) เป็นการพูดคุยซักถามจากกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ให้ข้อมูลปฏิบัติตามโอกาสที่เหมาะสม ผู้วิจัยเตรียมแนวคำถามการสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้าเพราะสามารถยืดหยุ่นและกระทำได้ง่าย และมีความต่อเนื่องของคำถาม สามารถเจาะลึกแนวคำถาม จึงเป็นการตั้งแนวคำถามหลักไว้ก่อนล่วงหน้า เป็นแบบกว้างๆ เพื่อให้มีจุดและประเด็นที่ต้องการสัมภาษณ์ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกถึงการจัดการศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงบ้านโป่งถนน ตามหลักการจัดการ 5 M ได้แก่ คน เงิน วัสดุสิ่งของ การจัดการ และตลาด โดยแบ่งการสัมภาษณ์ออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

(1.1) ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

(1.2) ตอนที่ 2 ข้อมูลประวัติความเป็นมาของศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านโป่งถนน

(1.3) ตอนที่ 3 ข้อมูลความสำเร็จและความล้มเหลวของการจัดการศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านโป่งถนน

(1.4) ตอนที่ 4 ข้อมูลการหาแนวทางการฟื้นฟูการจัดการศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านโป่งถนน

2) แบบสัมภาษณ์ไม่มีโครงสร้าง (Non Structure Interview) เป็นการพูดคุยซักถามจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักและผู้ให้ข้อมูลปฏิบัติตามโอกาสที่เหมาะสม จากการพูดคุยผู้วิจัยจะสอดแทรกคำถามและเปิดโอกาสให้ผู้สนทนาพูดคุยได้ตามสถานการณ์ต่าง ๆ

1.2.1.2 การสังเกต (Observation) ผู้วิจัยใช้การสังเกตในการเก็บข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการดำเนินงานและกิจกรรมของศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านโป่งถนน โดยการใช้การสังเกต 2 ประเภท ดังนี้

1) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ผู้วิจัยได้เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านโปรงถนน การประชุมของคณะกรรมการ การจัดกิจกรรม การศึกษาคุณงาน เป็นการสังเกตการจัดการ ด้านบุคลากร งบประมาณ วัสดุสิ่งของ การจัดการ และตลาด เป็นต้น

2) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non Participant Observation) ผู้วิจัยจะสังเกตการณ์ดำเนินการจัดการของศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านโปรงถนน อย่างไม่เป็นทางการ ด้วยการเข้าไปในพื้นที่เป้าหมายเป็นระยะ ๆ โดยไม่นัดล่วงหน้า เพื่อไม่ให้กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยรู้ตัว เพราะข้อมูลบางอย่างอาจปรุงแต่งได้ ซึ่งการเข้าไปสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมนั้น เป็นการเข้าไปในพื้นที่เพื่อสร้างความคุ้นเคย สังเกตและสอบถามเป็นรายบุคคลอย่างไม่เป็นทางการแล้วทำการจดบันทึกข้อมูลการวิจัยในครั้งนี้

1.2.1.3 แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยได้ดำเนินการพูดคุยแบบการสนทนากลุ่มๆ ละ 8-10 คน จากตัวแทนกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่ม เพื่อเป็นการทบทวนรับทราบ ยืนยันข้อมูลต่าง ๆ และร่วมกันหาแนวทางการฟื้นฟูการจัดการศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านโปรงถนน ให้มีความเจริญ แข็งแรง และยั่งยืนต่อไป

2. ขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามจากประชากรกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลการปฏิบัติ ดังนี้

2.1 ทำหนังสือจากบัณฑิตศึกษา สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน ถึงผู้ใหญ่บ้านบ้านโปรงถนน และประธานศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านโปรงถนน เพื่อขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูล

2.2 ผู้วิจัยได้ติดต่อประสานงานไปยังกลุ่มประชากรทั้งสองกลุ่ม โดยได้นัดวันเวลา และสถานที่ที่ทำการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม

2.3 ผู้วิจัยลงพื้นที่ภาคสนาม เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยดำเนินการสังเกต การสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มกับกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดด้วยตนเองตามวันเวลาที่กำหนดไว้

2.4 ตรวจสอบความถูกต้อง ครบถ้วนของข้อมูล และนำข้อมูลมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลต่อไป

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ เป็นการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ได้แก่ ข้อมูลจากการศึกษาเอกสารแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการสัมภาษณ์ การสังเกต และการสนทนากลุ่ม มาประมวลผลเป็นภาพรวมแต่ละประเด็น จากนั้นจัดข้อมูลเป็นหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย แล้วสรุปวิเคราะห์และสังเคราะห์ เป็นภาพรวมในแต่ละประเด็นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

สถานที่ในการวิจัย

สถานที่ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ บ้านโปรงถนน หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านโปรง อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี

ระยะเวลาการดำเนินการวิจัย

ระยะเวลาการดำเนินการวิจัย เริ่มตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2560 – 31 ธันวาคม 2560 เป็นระยะเวลา 1 ปี

ปฏิทินการปฏิบัติงาน

ตารางที่ 3.1 ปฏิทินการปฏิบัติงานวิจัย

ที่	รายการกิจกรรม	วัน/เดือน/ปี	ประชากร กลุ่มเป้าหมาย	เครื่องมือวิจัย	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
1	ศึกษาแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่ เกี่ยวข้อง	มกราคม 2560	-ผู้วิจัย	แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัย ที่ เกี่ยวข้อง	ได้หัวข้อ วิทยานิพนธ์
2	นำเสนอชื่อเรื่องและ แต่งตั้งอาจารย์ที่ ปรึกษา	กุมภาพันธ์- มีนาคม 2560	-ผู้วิจัย -อาจารย์ที่ปรึกษา วิทยานิพนธ์	THE1	ได้รับการอนุมัติ ชื่อเรื่อง
3	เขียนโครงร่าง วิทยานิพนธ์	เมษายน - มิถุนายน 2560	-ผู้วิจัย -อาจารย์ที่ปรึกษา	แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัย ที่ เกี่ยวข้อง	เขียนโครงร่าง วิทยานิพนธ์ให้ สำเร็จ
4	สอบโครงร่าง วิทยานิพนธ์	25 กรกฎาคม 2560	-ผู้วิจัย -อาจารย์ที่ปรึกษา และคณะกรรมการ	โครงร่าง วิทยานิพนธ์	สอบโครงร่าง วิทยานิพนธ์ ผ่าน
5	เก็บรวบรวมและ วิเคราะห์ข้อมูล ภาคสนาม	สิงหาคม- กันยายน 2560	-ผู้วิจัย -ประชากร กลุ่มตัวอย่าง	-แบบสัมภาษณ์ -แบบสังเกต -แบบบันทึกการ สนทนากลุ่ม	ได้ข้อมูล มาเขียน บทที่ 4-5
6	สอบวิทยานิพนธ์	10 ตุลาคม 2560	-ผู้วิจัย -อาจารย์ที่ปรึกษา และคณะกรรมการ	รูปเล่ม วิทยานิพนธ์ 5 บท	สอบ วิทยานิพนธ์ ผ่าน
7	จัดทำวิทยานิพนธ์ ฉบับสมบูรณ์ เพื่อ นำเสนอต่อสถาบันฯ	พฤศจิกายน 2560	-ผู้วิจัย -อาจารย์ที่ปรึกษา วิทยานิพนธ์	รูปเล่ม วิทยานิพนธ์ฉบับ สมบูรณ์	สำเร็จการศึกษา

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง การจัดการศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ : กรณีศึกษา บ้านโป่งถนน ตำบลบ้านโป่ง อำเภอนองโค่น จังหวัดสระบุรี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อถอดรหัสองค์ความรู้ของชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ : กรณีศึกษาบ้านโป่งถนน ตำบลบ้านโป่ง อำเภอนองโค่น จังหวัดสระบุรี 2) เพื่อศึกษาความสำเร็จและความล้มเหลวการจัดการศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ : กรณีศึกษาบ้านโป่งถนน ตำบลบ้านโป่ง อำเภอนองโค่น จังหวัดสระบุรี และ 2) เพื่อศึกษาแนวทางการฟื้นฟูการจัดการศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ:กรณีศึกษาบ้านโป่งถนน ตำบลบ้านโป่ง อำเภอนองโค่น จังหวัดสระบุรี ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

ประวัติความเป็นมาของศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ : กรณีศึกษาบ้านโป่งถนน ตำบลบ้านโป่ง อำเภอนองโค่น จังหวัดสระบุรี

1. ความเป็นมา

บ้านโป่งถนน หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านโป่ง อำเภอนองโค่น จังหวัดสระบุรี เป็นอีกชุมชนหนึ่งที่มีโครงสร้างของชุมชนเข้มแข็ง เนื่องจากมีระบบและกลไกในการบริหารจัดการที่ชัดเจน โดยการนำของชุมชนหลายคน และชาวบ้านให้ความร่วมมือในการทำงานเกี่ยวกับการพัฒนาต่าง ๆ ในหมู่บ้าน อีกทั้งบ้านโป่งถนนเป็นสถานที่ศึกษาเรียนรู้การดำเนินชีวิตในการทำมาหากินตลอดช่วง 30-40 ปีที่ผ่านมา จึงทำให้มีความเข้าใจถึงแก่นแท้ของวิถีชีวิตของหมู่บ้านได้เป็นอย่างดี บ้านโป่งถนนเป็นหมู่บ้านที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณเป็นกองทุนหมุนเวียนเพื่อให้ชาวบ้านบริหารจัดการกันเอง ภายใต้กรอบแนวทางที่ทางราชการกำหนด ตั้งแต่ปี 2540 ได้แก่ โครงการแก้ไขปัญหาคาความยากจน (กข.คจ.) ต่อมาปี 2544 ได้จัดตั้งกองทุนหมู่บ้าน 1 ล้านบาท ตามนโยบายของรัฐบาล นอกจากนี้ยังมีกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตซึ่งเป็นกองทุนที่ชาวบ้านรวมตัวจัดตั้งและบริหารจัดการกันเอง โดยจัดตั้งเมื่อปี 2548 การบริหารจัดการกองทุนดังกล่าว

มีชาวบ้านบริหารจัดการกันเองผ่านการเลือกตั้งคณะกรรมการบริหารจากสมาชิกซึ่งกรรมการส่วนใหญ่จะรับผิดชอบหลายอย่าง ซึ่งชาวบ้านนิยมเรียกกันว่า “สวมหมวกหลายใบ” ต่อมาเมื่อมีการส่งเสริมจัดตั้งสถาบันการเงินจากภาครัฐ โดยเฉพาะธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) และกรมการพัฒนาชุมชน กองทุนต่าง ๆ จึงรวมตัวกันจัดตั้งเป็นสถาบันการเงินบ้านโป่งถนนขึ้น โดยใช้กองทุนหมู่บ้านเป็นแกนในการจัดตั้ง แต่การรวมกองทุนในหมู่บ้านทุกกองทุนเป็นสถาบันการเงิน มีปัญหาอุปสรรคอยู่บ้าง ในเรื่องของกฎ ระเบียบของทางราชการ ในช่วงแรกจึงใช้กองทุนหมู่บ้านนำร่องไปก่อน และใช้สถาบันการเงินนี้เป็นจุดเรียนรู้เรื่องการบริหารจัดการกองทุนการเงินของชุมชน โดยมีกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งเป็นกิจกรรมสาขาของสถาบันการเงินชุมชน ต่อมารัฐบาลมีนโยบายในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ ด้วยการขับเคลื่อนวาระแห่งชุมชน ซึ่งประกอบด้วย การขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แผนชุมชนและศูนย์เรียนรู้ชุมชน ดังนั้น ศูนย์เรียนรู้ชุมชนตำบลบ้านโป่งจึงถือกำเนิดเกิดขึ้นนับตั้งแต่นั้นมา (สุชีรา พานพุ่ม, สายัณห์ ปานผา, สมบัติ พานพุ่ม, 2560 : สัมภาษณ์)

2. จุดเริ่มต้นของการเรียนรู้

ชาวบ้านโป่งถนน ได้เริ่มดำเนินชีวิตแบบพอเพียง โดยการศึกษาการทำเกษตรแบบผสมผสาน จากตำรา แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้รู้ทั้งในและนอกหมู่บ้าน ประกอบกับได้ศึกษาแนวทางการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ขององค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ 9 ควบคู่กันไป ทำให้เกิดฐานความคิดในการดำเนินชีวิตที่ชัดเจนยิ่งขึ้น จากนั้นจึงได้เริ่มปรับแนวทางที่ได้เรียนรู้เพื่อให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและงานเกษตรที่ประชาชนส่วนใหญ่ในหมู่บ้านทำ สำหรับอาคารดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ องค์การบริหารส่วนจังหวัดสระบุรี ได้สนับสนุนงบประมาณเพื่อก่อสร้างอาคารถาวรใช้เป็นอาคารอเนกประสงค์ และเป็นศูนย์เรียนรู้ ICT ชุมชนตำบลบ้านโป่ง และใช้เป็นสถานที่ดำเนินการกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต การรับฝากเงินสัจจะที่สมาชิกร่วมมาฝาก กองทุนหมู่บ้าน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องอาชีพ การประชุมต่างๆ นอกจากนี้ส่วนราชการต่าง ๆ ใช้สถานที่แห่งนี้เช่นกัน ได้แก่ เกษตรตำบลใช้เป็นศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตร การศึกษานอกโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) ใช้เป็นสถานที่เรียนหนังสือของนักศึกษา นอกจากนี้พัฒนาชุมชนใช้เป็นสถานที่จัดเวทีประชาคม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ICT และประชุมกลุ่มต่าง ๆ จึงนับได้ว่าบ้านโป่งถนน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันเป็นประจำ และหน่วยงานภาครัฐได้เข้ามาสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง นับได้ว่าอาคารแห่งนี้เป็นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ตลอดเวลา โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดสระบุรี ปี 2554 (สุชีรา พานพุ่ม, ชัยวิรัตน์ ตั้งชัชวรรณา, สายัณห์ ปานผา, และสมบัติ พานพุ่ม, 2560 : สัมภาษณ์) ดังภาพประกอบ

ภาพที่ 4.1 อาคารสถาบันการเงินและข้อมูลข่าวสาร

3. วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ชุมชน

- 3.1 เป็นศูนย์รวมข้อมูลข่าวสารของหมู่บ้าน เช่น จปฐ. กชช.2ค ข้อมูลแหล่งน้ำ ข้อมูลกลุ่มอาชีพ และข่าวสารความรู้จากภาคีการพัฒนาภาครัฐ
- 3.2 เป็นเวทีประชาคม สถานที่พบปะพูดคุยกลุ่มย่อย 5-10 คน
- 3.3 เป็นสถานที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้ การถ่ายทอด/แลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการแก้ปัญหาที่ท้องถิ่นของคนในชุมชน และต้อนรับผู้สนใจนอกชุมชนมาทัศนศึกษาดูงาน
- 3.4 เป็นสถานที่ถ่ายทอดเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบของชุมชน
- 3.5 เป็นสถานที่ที่ภาคีเครือข่ายการพัฒนา เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด(อบจ.) พัฒนาการชุมชน กสน. เกษตรตำบล สาธารณสุข องค์การบริหารส่วนตำบล พัฒนาสังคมและความมั่นคงของจังหวัด และวัฒนธรรมจังหวัด ฯลฯ มาพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวิชาการ และสนับสนุนการพัฒนาหมู่บ้าน (สุชีรา พานพุ่ม, ชัยวิรัตน์ ตั้งชัชวรรณา, สมบัติ พานพุ่ม, เจริญรอดมัลย์ และคนอื่นๆ, 2560 : สัมภาษณ์)

4. แหล่งเรียนรู้ชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง

ชาวบ้านโป่งถนน ยึดอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ การทำนา เป็นอาชีพหลัก เมื่อมีปัญหาจะเรียนรู้ด้วยตนเอง พุดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนเกษตรกรด้วยกัน หรือนำไปปรึกษาหารือกับเจ้าหน้าที่เกษตรตำบล เพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา และชาวบ้านโป่งถนน ได้ยึดแนวทางการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างจริงจัง และทำการเกษตรหลากหลาย ดำเนินชีวิตอย่างมีสติ รอบคอบ ลงมือทำจากของจริง แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทำให้ชาวบ้านโป่งถนนสามารถลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ จากการปลูกพืช โดยปลูกทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ปลูกในบริเวณพื้นที่รอบ ๆ บ้าน เมื่อมีผลผลิตมาก ก็แจกจ่ายให้กับเพื่อนบ้าน เป็นการเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ถ้าเหลือกินเหลือใช้ก็นำไปจำหน่าย สามารถเพิ่มรายได้แก่ครอบครัว พร้อมกับทำบัญชีครัวเรือน ลงรายละเอียดค่าใช้จ่ายประจำวัน เพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขจุดอ่อนในการใช้จ่ายเงินเกินความจำเป็นและฟุ่มเฟือย เมื่อดำเนินการได้ผลเป็นที่น่าพอใจแล้วก็ขยายผลแนวความคิด แนวทางปฏิบัติของตน ไปสู่เพื่อนบ้าน โดยวิธีการพบปะ ปรึกษาหารือ สอบถามเมื่อมีการฝึกอบรมและการติดตามผลการดำเนินงานตลอดเวลา

ศูนย์เรียนรู้ชุมชนบ้านโป่งถนน ได้รับการประเมินจากกรมการพัฒนาชุมชน เมื่อปี 2554 ให้เป็นศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ และได้รับคะแนนประเมินผ่านเกณฑ์ในระดับที่ 1 คือ “พออยู่ พอกิน” เป็นต้นแบบในการใช้ชีวิตพึ่งตนเอง เน้นการปฏิบัติทำกิน ทำใช้ในครัวเรือน เพื่อลดรายจ่าย เพิ่มรายได้และมีการออม โดยมีศักยภาพ 4 ด้าน 23 ตัวชี้วัด ดังนี้

1. ด้านจิตใจและสังคม (สามัคคี มีข้อตกลงข้อมูลหมู่บ้าน มีกองทุน ยึดหลักประชาธิปไตย มีคุณธรรม/จริยธรรม ชุมชนปลอดภัยจากอบายมุข เชื่อมมั่นในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง) 7 ตัวชี้วัด
2. ด้านเศรษฐกิจ (จัดทำบัญชีครัวเรือน ลดรายจ่าย สร้างรายได้ รวมกลุ่มพัฒนาอาชีพ มีการออม มีกลุ่มในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน) 5 ตัวชี้วัด
3. ด้านการเรียนรู้ (มีข้อมูลชุมชน มีและใช้ประโยชน์จากข้อมูลและแผนชุมชน ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสร้างคุณค่า มีศูนย์เรียนรู้ ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม สร้างเครือข่ายการพัฒนา ปฏิบัติตามหลักการพึ่งตนเอง) 7 ตัวชี้วัด
4. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (มีจิตสำนึกในกรอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีกลุ่ม/องค์กรด้านสิ่งแวดล้อม มีการใช้พลังงานทดแทน มีการสร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม) 4 ตัวชี้วัด

ดังนั้น แบ่งศักยภาพการพัฒนาหมู่บ้าน เป็น 3 ระดับ ดังนี้ 1) ระดับ “พออยู่ พอกิน” ผ่านเกณฑ์ 10-16 ตัวชี้วัด 2) ระดับ “อยู่ดี กินดี” ผ่านเกณฑ์ 17-22 ตัวชี้วัด 3) ระดับ “มั่งมี ศรีสุข” ผ่านเกณฑ์ 23 ตัวชี้วัด (สุชีรา พานพุ่ม, สายัณห์ ปานผา, จำปี พรอันประเสริฐ, สมบัติ พานพุ่มและคนอื่น ๆ, 2560 : สัมภาษณ์)

5. วิธีการดำเนินงานของแหล่งเรียนรู้บ้านโปรงถนน

5.1 ใช้กระบวนการคิดร่วมกันของชุมชน คนในชุมชนได้เรียนรู้ปัญหาาร่วมกัน ร่วมกันค้นหาสาเหตุ วิธีการและแนวทางแก้ไข ร่วมกำหนด กฎ กติกา ระเบียบ มารยาท โดยเฉพาะวิธีการดำเนินชีวิตตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของชุมชนสู่การเป็นชุมชนแห่งเรียนรู้

5.2 เวทีประชาคม เป็นหัวใจสำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการในชุมชน ประชาชนทุกคนมีส่วนร่วมในการเสนอปัญหา / แนวทางแก้ไขปัญหา และเรื่องอื่น ๆ ของชุมชน

5.3 ผู้นำชุมชน/แกนนำหลายคน มีความเข้มแข็ง เสียสละประโยชน์ส่วนตน เพื่อส่วนรวม เนื่องจากกระบวนการการเกิด และรูปแบบการดำเนินงาน มีการพัฒนาและดำเนินการอย่างเป็นระบบ ภายใต้การมีส่วนร่วมของผู้นำและประชาชนในทุกขั้นตอน บนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเอง ทำให้มีพลัง มีความเอื้ออาทรต่อกัน

5.4 ใช้แผนชุมชนเป็นกลไกสำคัญ ในการขับเคลื่อนการทำงาน เพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนได้ตรงตามความต้องการ (สุชีรา พานพุ่ม, สมบัติ พานพุ่ม, กิตติพงษ์ อึ้งผิวและคนอื่น ๆ, 2556 : สัมภาษณ์)

6. องค์ประกอบของศูนย์เรียนรู้ฯ บ้านโปรงถนน

6.1 มีสถานที่

สถานที่ทำการศูนย์เรียนรู้ฯ บ้านโปรงถนน เป็นอาคารชั้นเดียวโดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดสระบุรี ปี 2554 จากการติดต่อประสานงานของนายชัยวิรัตน์ ตั้งชัยวรรณ สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดสระบุรี(สจ.) รับผิดชอบเขตอำเภอหนองโดน ดังภาพประกอบ

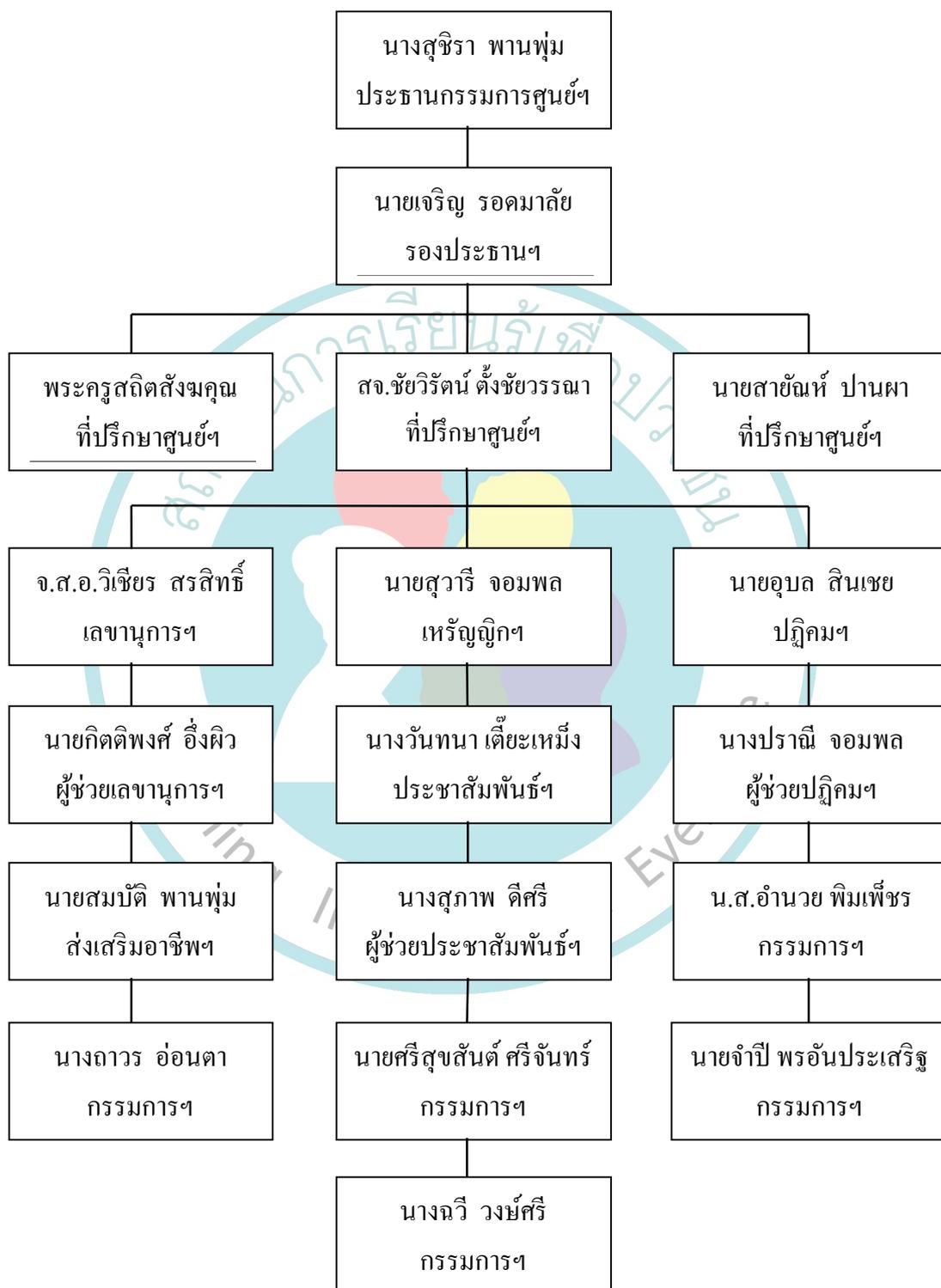

ภาพที่ 4.2 อาคารที่ทำการของศูนย์เรียนรู้ฯ บ้านโป่งถนน

ภาพที่ 4.3 ป้ายศูนย์เรียนรู้และขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงบ้านโป่งถนน

6.2 มีโครงสร้างคณะกรรมการ

ภาพที่ 4.4 แผนผังโครงสร้างการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ฯ

6.2.1 ที่ปรึกษาศูนย์ฯ ประกอบด้วยผู้แทนภาคีการพัฒนาภาครัฐ

6.2.2 มีการกำหนดระเบียบข้อบังคับในการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ฯ

6.2.3 ที่ทำการศูนย์เรียนรู้ชุมชน เป็นอาคารถาวร โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดสระบุรี โดยผู้ติดต่อประสานงาน ได้แก่ นายชัยวัฒน์ ตั้งชัยวรรณ (สมาชิกองค์การบริหารส่วนจังหวัดสระบุรี / สจ.เขตอำเภอหนองโดน) เพื่อเป็นศูนย์รวบรวมข้อมูลข่าวสารของหมู่บ้าน เป็นสถานที่จัดประชุม จัดเวทีประชาคม และเป็นสถานที่ถ่ายทอดความรู้ในการศึกษาดูงานของบุคคลภายนอก

6.2.4 มีปราชญ์ชาวบ้านที่มีลักษณะที่สำคัญ คือ เป็นผู้มีความอดทน ไม่ย่อท้อต่อปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น เป็นผู้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สามารถพัฒนาองค์ความรู้เดิมให้สอดคล้องกับสภาพหมู่บ้านและสิ่งแวดล้อมในชุมชน เป็นผู้ที่มีความสามารถทางการสื่อสาร โดยการถ่ายทอดประสบการณ์แนวคิดต่าง ๆ ที่ได้จากการเรียนรู้ของตนไปสู่ชาวบ้านในชุมชน แม้ว่าบางครั้งจะพูดไม่เก่ง แต่สามารถถ่ายทอดให้ผู้อื่นเข้าใจได้ และเป็นที่มีความน่าเชื่อถือและเป็นที่ยอมรับในชุมชน

6.2.5 มีฐานการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง เป็นฐานเรียนรู้ที่ทุกคนได้สัมผัสมาจากปราชญ์ชาวบ้านที่ได้สั่งสมองค์ความรู้ ทักษะและประสบการณ์มาเป็นเวลานาน ลองผิดลองถูกนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และพัฒนาให้หลากหลายต่อไป โดยฐานเรียนรู้ มีทั้งสิ้น 15 ฐานเรียนรู้

6.2.6 รูปแบบการจัดการศูนย์เรียนรู้ชุมชนด้านเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

6.2.6.1 รวบรวมองค์ความรู้ ประสบการณ์จากภูมิปัญญาของชาวบ้านที่ได้ลองทำมาเป็นเวลานาน โดยลองผิด ลองถูก ปรับปรุงแก้ไข มีการจดบันทึก รวบรวมความรู้เป็นลายลักษณ์อักษร

6.2.6.2 นำองค์ความรู้ ประสบการณ์จากการปฏิบัติจริง มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้พาไปศึกษาดูงานจากสถานที่จริง เพื่อให้ชาวบ้านเกิดการเรียนรู้ โดยฝึกปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอจนเกิดความเข้าใจ และนำไปปฏิบัติ ซึ่งการเรียนรู้เกิดจากการปฏิบัติจริง ลงมือทำ สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ได้นำไปปฏิบัติจนเกิดความชำนาญ โดยใช้วันที่ 6 ของทุกเดือนเป็นวันดำเนินการเพื่อเผยแพร่ความรู้ให้กับคนในชุมชน

6.2.6.3 การค้นหาวิธีการที่ได้ผลจากการปฏิบัติจริง เพื่อให้คนในชุมชนมีแนวทางปฏิบัติที่ดี ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

6.2.6.4 ขยายผลแนวทางที่ปราชญ์ชาวบ้านได้กระทำเป็นผลสำเร็จให้กับคน ในชุมชนสามารถนำไปปฏิบัติได้

6.3 แหล่งการเรียนรู้ 12 แหล่งเรียนรู้

- 6.3.1 แหล่งเรียนรู้ศูนย์เรียนรู้ ICT ชุมชนตำบลบ้านโป่ง
- 6.3.2 แหล่งเรียนรู้สถาบันการเงินบ้านโป่งถนน
- 6.3.3 แหล่งเรียนรู้กลุ่มกล้วยม้วน
- 6.3.4 แหล่งเรียนรู้ปุ๋ยป่นเม็ดชีวภาพ
- 6.3.5 แหล่งเรียนรู้รูปประสาน
- 6.3.6 แหล่งเรียนรู้โรงสีชุมชน
- 6.3.7 แหล่งเรียนรู้กบคอนโด
- 6.3.8 แหล่งเรียนรู้น้ำหมักชีวภาพ
- 6.3.9 แหล่งเรียนรู้สุกรชีวภาพ
- 6.3.10 แหล่งเรียนรู้ทำน้ำยาล้างจาน
- 6.3.11 แหล่งเรียนรู้การเลี้ยงปลาตก
- 6.3.12 แหล่งเรียนรู้การปลูกผักเกษตรอินทรีย์

(สุชีรา พานพุ่ม, ชัยวิรัตน์ ตั้งชัยวรรณ, เจริญ รอดมาลัย และคนอื่นๆ, 2560 : สนนทากลุ่ม)

ภาพที่ 4.5 แผนที่ของศูนย์เรียนรู้ฯ บ้านโป่งถนน

รายละเอียดของฐานเรียนรู้ ดังนี้

1. ฐานเรียนรู้ “ศูนย์เรียนรู้ ICT ชุมชนตำบลบ้านโป่ง”

1.1 ความเป็นมา

จากยุทธศาสตร์รัฐบาล/ภารกิจกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศ (ICT) ซึ่งมีนโยบายในการสร้างสังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ ลดความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และส่งเสริมและพัฒนาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ในปีงบประมาณ 2550 จึงได้เกิดโครงการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ ICT ชุมชนอย่างเป็นทางการทั่วประเทศ ซึ่งตำบลบ้านโป่ง อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี ได้รับคัดเลือกจากหน่วยงานภาครัฐ ให้เป็นสถานที่จัดตั้งโครงการศูนย์เรียนรู้ ICT ชุมชน โดยชื่อเป็นทางการว่า “ศูนย์เรียนรู้ ICT ชุมชนตำบลบ้านโป่ง” ผู้ที่ติดต่อประสานงานเรื่องเอกสารต่าง ๆ กับกระทรวง ICT ได้แก่ นายประคิษฐ์ ศรีคง ครูชำนาญการพิเศษ (ปัจจุบันท่านเสียชีวิตแล้ว) ดังนั้น ทางกระทรวง ICT ได้มอบวัสดุอุปกรณ์เทคโนโลยีสารสนเทศ ดังนี้ (สุชีรา พานพุ่มและคนอื่นๆ, 2560 : สทนทากลุ่ม)

1.1.1 เครื่องคอมพิวเตอร์ตั้งโต๊ะ Dell Pc จำนวน 21 เครื่อง

1.1.2 เครื่องปริ้นเตอร์แบบถ่ายเอกสารได้ จำนวน 1 เครื่อง

1.1.3 กล้องถ่ายรูป Canon จำนวน 1 เครื่อง

1.1.4 เครื่องโปรเจกเตอร์ จำนวน 1 เครื่อง

1.1.5 โต๊ะตั้งคอมพิวเตอร์พร้อมเก้าอี้ จำนวน 21 ตัว

1.2 วัตถุประสงค์

1.2.1 จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ ICT ชุมชนตำบลบ้านโป่ง

1.2.2 ให้ความรู้ความสามารถด้าน ICT

1.2.3 รวบรวมความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และสารสนเทศที่มีประโยชน์

ในชุมชน

1.2.4 เป็นสื่อกลางการแลกเปลี่ยนข้อมูลของคนในแต่ละชุมชน และ

ระหว่างชุมชน

1.2.5 ลดช่องว่างด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

1.2.6 เป็นช่องทางการเข้าถึงบริการภาครัฐ

1.3 คณะกรรมการดำเนินงาน

1.3.1 นางสุชรีรา พานพุ่ม	ประธานกรรมการ
1.3.2 นายสายัณห์ ปานผา	ที่ปรึกษา
1.3.3 นายสมบัติ พานพุ่ม	เหรัญญิก
1.3.4 นายเกษสยาม บุญยงค์	ผู้ดูแล
1.3.5 คุณครูแพรวพรรณ พิมเพ็ชร	ผู้ดูแลศูนย์
1.3.6 นายเอกพล พานพุ่ม	ผู้ดูแลศูนย์
1.3.7 ดร.วงศ์สถิตย์ วิสุทิ	กรรมการ
1.3.8 พันตรีมานะ ทองมี	กรรมการ
1.3.9 ร.ต.อ.หญิงฉวีฐนิชา ทองดีโลก	กรรมการ
1.3.10 นายเจริญ รอดมาลัย	กรรมการ
1.3.11 นางปราณี จอมพล	กรรมการ
1.3.12 นางฉวีฐกรณ์ สัมควงค์	กรรมการ

1.4 กิจกรรมของศูนย์ฯ

- 1.4.1 พัฒนาศักยภาพผู้ดูแลศูนย์การเรียนรู้ ICT ชุมชนตำบลบ้านโป่ง
- 1.4.2 การพัฒนาศักยภาพชุมชนให้เข้มแข็งและยั่งยืน
- 1.4.3 อบรม/สัมมนาเพื่อส่งเสริมความรู้ด้าน ICT แก่เด็ก เยาวชน และประชาชนทั่วไปในชุมชน
- 1.4.4 เป็นแหล่งสืบค้นข้อมูล เพื่อหาความรู้จากอินเทอร์เน็ต และการใช้ประโยชน์จากโปรแกรมต่าง ๆ

ภาพที่ 4.6 ฐานเรียนรู้ ICT ชุมชน

2. ฐานเรียนรู้สถาบันการเงินชุมชนบ้านโป่งถนน

2.1 ความเป็นมา

สถาบันทางการเงินบ้านโป่งถนนได้รับการแนะนำและสนับสนุนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) สาขาบ้านหมอ และสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอหนองโคตร โดยเปิดทำการเมื่อวันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2549 ปัจจุบันมีสมาชิก จำนวน 123 ราย

ภาพที่ 4.7 สถาบันการเงินชุมชนบ้านโป่งถนน

2.2 วัตถุประสงค์

2.2.1 เพื่อเป็นแหล่งระดมทุนของหมู่บ้านและมีแหล่งทุนหมุนเวียนในหมู่บ้าน

2.2.2 เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจพอเพียงในหมู่บ้านให้เข้มแข็งและยั่งยืน

2.2.3 เพื่อเป็นสวัสดิการแก่ชาวบ้าน และไว้ใช้จ่ายในคราวจำเป็น

2.3 คณะกรรมการ

2.3.1	นางสุชีรา พานพุ่ม	ประธาน
2.3.2	นายจำปี พรอันประเสริฐ	รองประธาน
2.3.3	นายกิตติพงษ์ อึ้งผิว	เลขานุการ
2.3.4	นางสุพรรณษา ปานผา	ผู้ช่วยเลขานุการ
2.3.5	นายสุวาริ จอมพล	เหรัญญิก
2.3.6	นายเจริญ รอดมาลัย	กรรมการ
2.3.7	นางอำนาจ พิมเพ็ชร	กรรมการ

2.3.8 นางสาว ดีศรี กรรมการ

2.3.9 นางศิลา วงษ์ละคร กรรมการ

ภาพที่ 4.8 โครงสร้างคณะกรรมการสถาบันการเงินชุมชนบ้านโปรงถนน

ภาพที่ 4.9 สมุดบัญชีเงินฝากของกองทุนฯ สนับสนุนโดย ธนาคาร ธ.ก.ส.

3. ฐานเรียนรู้กลุ่มกล้วยม้วน

4.1 ความเป็นมา

กลุ่มกล้วยม้วนได้รับการสนับสนุนจากโครงการสายใยรักแห่งครอบครัว และกรมการพัฒนาชุมชน โดยมาอบรมให้ความรู้แก่ชาวบ้านผู้สนใจ เมื่อปี 2550 เพื่อให้ชาวบ้านที่ว่างงานมีอาชีพเสริม เนื่องจากชุมชนมีวัตถุดิบ นั่นคือ มีการปลูกกล้วยมาก

4.2 วัตถุประสงค์

4.2.1 เพื่อส่งเสริมให้ชาวบ้านที่ว่างงาน มีอาชีพเสริม มีรายได้เพิ่มขึ้น

4.2.2 เพื่อให้ผู้สูงอายุได้พบปะสนทนากัน จะได้ไม่เหงาหว่าเว

4.2.3 เพื่อการพึ่งตนเองของชุมชน

4.2.4 เพื่อให้มีขนมไว้รับประทานในชุมชน

4.2.5 เพื่อส่งเสริมเป็นสินค้า OTOP ของชุมชน

4.3 คณะกรรมการ

4.3.1	นางสุชีรา พานพุ่ม	ประธาน
4.3.2	นางรำพึง โสภณ	รองประธาน
4.3.3	นางศิลา วงษ์ละคร	เลขานุการ
4.3.4	ครูสมคิด ปานผา	เหรัญญิก
4.3.5	นางฉวี วงศ์ศรี	กรรมการ
4.3.6	นางถาวร อ่อนตา	กรรมการ
4.3.7	นางบันเทิง แก้วจันทร์	กรรมการ
4.3.8	นางทองแดง นานจันทร์	กรรมการ
4.3.9	นางละออง ฝนมี่	กรรมการ
4.3.10	นางบุญนาค รอดมาลัย	กรรมการ
4.3.11	นางสละ ทองม่วง	กรรมการ
4.3.12	นางสาวหรรัน แก้วโสภี	กรรมการ
4.3.13	นางบุญจลอง นาคจัน	กรรมการ
4.3.14	นางคำแพง จินดากุล	กรรมการ
4.3.15	นางสกุล เสาะแสวง	กรรมการ
4.3.16	นางบัวพา พรอันประเสริฐ	กรรมการ
4.3.17	นางคำแพง วงษ์ลี	กรรมการ
4.3.18	นายสมบัติ พานพุ่ม	กรรมการ

4.3.19 นายจำปี พรอันประเสริฐ กรรมการ

4.3.20 นางเสาว วงษ์ลี กรรมการ

4.3.21 นางสมคิด วงษ์ละคร กรรมการ

4.4 ขั้นตอนในการทำ

เตรียมกล้วยดิบมาปลอกเปลือกออก แล้วนำมาแช่น้ำเกลือ จากนั้นนำเครื่องสไลด์กล้วยให้เป็นแผ่น นำมาม้วนใส่ถ้วยมื่อ จากนั้นนำมาใส่ตระกล้า ผึ่งลมให้แห้ง แล้วจึงนำไปทอดในน้ำมัน ต่อจากนั้นนำมาคลุกน้ำเชื่อม จากนั้นนำไปทอดครั้งที่ 2 และคลุกกับงา

ภาพที่ 4.10 กล้วยน้ำหว่า นำมาแปรรูปเป็นกล้วยม้วน

4. ฐานเรียนรู้ปุ๋ยปั้นเม็ดชีวภาพ

4.1 ความเป็นมา

ได้รับสนับสนุนงบประมาณจากโครงการอยู่ดีมีสุข เมื่อปี 2551 จำนวนเงิน 188,000 บาท

4.2 คณะกรรมการ

4.2.1 นางสุชिरา พานพุ่ม	ประธาน
4.2.2 นายสมบัติ พานพุ่ม	รองประธาน
4.2.3 พระครูสถิตตังฆคุณ	ที่ปรึกษาฝ่ายสงฆ์
4.2.4 นายสายัณห์ ปานผา	ที่ปรึกษาฝ่ายฆราวาส
4.2.5 นายชัยวิรัตน์ ตั้งชัยวรรณ	ที่ปรึกษาฝ่ายฆราวาส
4.2.5 นายเจริญ รอดมาลัย	ฝ่ายตรวจสอบ
4.2.6 นายจำปี พรอันประเสริฐ	ฝ่ายตรวจสอบ
4.2.7 นายกิตติพงษ์ อึ้งผิว	เลขานุการ
4.2.8 นายสุวารี จอมพล	เหรัญญิก
4.2.9 นายอุบล สิ้นเซย	กรรมการ
4.2.10 นางสุภาพ ดีศรี	กรรมการ
4.2.11 นางอเนก เตียะเหม็ง	กรรมการ
4.2.12 นายสำรวย วงษ์โกฏ	กรรมการ
4.2.13 นางศิลา วงษ์ละคร	กรรมการ
4.2.14 นางถาวร อ่อนตา	กรรมการ
4.2.15 นางอำนาจ พิมเพ็ชร	กรรมการ
4.2.16 นายธงชัย ดีศรี	กรรมการ
4.2.17 นายศักดิ์ศรี นานจันทร์	กรรมการ

4.3 ขั้นตอนในการทำ

นำวัตถุดิบ ได้แก่ มูลของหมู ผสมกับน้ำหมักชีวภาพ ทิ้งไว้ 1 สัปดาห์ จากนั้นนำมาผสมกับมูลค้างคาว เสร็จแล้วนำไปใส่ในเครื่องปั้นเม็ด จืดน้ำหมักชีวภาพและนำไปยัดเม็ดที่ได้ไปฝั่งให้แห้ง หลังจากนั้นแห้งแล้วนำไปบรรจุกระสอบไว้จำหน่ายต่อไป

ภาพที่ 4.11 ฐานเรียนรู้ปุ๋ยป้อนเม็ดชีวภาพ

5. ฐานเรียนรู้รัฐประศาสน

5.1 ความเป็นมา

ได้รับการสนับสนุนจากกรมการพัฒนาชุมชน เมื่อปี 2551

5.2 คณะกรรมการ

5.2.1 นางสุชรา พานพุ่ม	ประธาน
5.2.2 นายสมบัติ พานพุ่ม	รองประธาน
5.2.3 นายสายัณฑ์ ปานผา	ที่ปรึกษา
5.2.4 นายชัยวิรัตน์ ตั้งชัยวรรณ	ที่ปรึกษา
5.2.5 นายเจริญ รอดมาลัย	ฝ่ายตรวจสอบ
5.2.6 นายจำปี พรอันประเสริฐ	ฝ่ายตรวจสอบ
5.2.7 นายกิตติพงษ์ อึ้งผิว	เลขานุการ
5.2.8 นายสุวารี จอมพล	เหรัญญิก

5.2.9 นายอุบล สิ้นเซย	กรรมการ
5.2.10 นางสุภาพ ดีศรี	กรรมการ
5.2.11 นางอเนก เตี้ยะเหม็ง	กรรมการ
5.2.12 นายสำรวย วงษ์โกฏ	กรรมการ
5.2.13 นายศักดิ์ศรี นานจันทร์	กรรมการ

ภาพที่ 4.12 ฐานเรียนรู้รัฐประสถาน

6. ฐานเรียนรู้โรงสีชุมชน

6.1 ความเป็นมา

ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐ ผ่านกรมการพัฒนาชุมชน

ปี 2551

6.2 คณะกรรมการ

6.2.1 นางสุชีรา พานพุ่ม	ประธาน
6.2.2 นายสมบัติ พานพุ่ม	รองประธาน
6.2.3 พระครูสถิตสังฆคุณ	ที่ปรึกษาฝ่ายสงฆ์
6.2.4 นายสายัณห์ ปานผา	ที่ปรึกษาฝ่ายฆราวาส
6.2.5 นายชัยวิรัตน์ ตั้งชัยวรรณ	ที่ปรึกษาฝ่ายฆราวาส
6.2.6 นายเจริญ รอดมาลัย	ฝ่ายตรวจสอบ
6.2.7 นายจำปี พรอันประเสริฐ	ฝ่ายตรวจสอบ
6.2.8 นายกิตติพงษ์ อึ้งผิว	เลขานุการ

6.2.9 นายสุวารี จอมพล	เหรียญกติก
6.2.10 นายอุบล สิ้นเซย	กรรมการ
6.2.11 นางสุภาพ ดีศรี	กรรมการ
6.2.12 นางอเนก เตี้ยะเหม็ง	กรรมการ
6.2.13 นายสำรวย วงษ์โกฏ	กรรมการ

ภาพที่ 4.13 ฐานเรียนรู้โรงสีชุมชน

7. ฐานเรียนรู้กบคอนโด

7.1 ความเป็นมา

ได้รับการสนับสนุนจากเกษตรอำเภอหนองโดน ปี 2550 โดยให้พันธุ์กบมาจำนวน 500 ตัว

7.2 คณะกรรมการ

7.2.1 นางสุชिरา พานพุ่ม	ประธาน
7.2.2 นายสมบัติ พานพุ่ม	รองประธาน
7.2.3 นายเจริญ รอดมาลัย	เลขานุการ
7.2.4 นายสุวารี จอมพล	เหรียญกติก
7.2.5 นายอเนก เตี้ยะเหม็ง	กรรมการ
7.2.6 นางสุภาพ ดีศรี	กรรมการ
7.2.7 นางฉวี วงษ์ศรี	กรรมการ
7.2.8 นางถาวร อ่อนตา	กรรมการ
7.2.9 นางประภา ทองจันทร์	กรรมการ

7.2.10 นางฉวีวรรณ สัมดวงศ์

กรรมการ

ภาพที่ 4.14 ฐานเรียนรู้กบคอนโด นักศึกษาปริญญาโท ศูนย์นครสวรรค์ ศึกษาดูงาน

8. ฐานเรียนรู้น้ำหมักชีวภาพ

8.1 ความเป็นมา

ฐานเรียนรู้น้ำหมักชีวภาพ ได้รับการสนับสนุนให้ความรู้ในการทำ จากเกษตรอำเภอหนองโคน เมื่อปี 2551

8.2 คณะกรรมการ

8.2.1 นางสุชรา พานพุ่ม	ประธาน
8.2.2 นายสมบัติ พานพุ่ม	รองประธาน
8.2.3 นายเจริญ รอดมาลัย	เลขานุการ
8.2.4 นายสุวารี จอมพล	เหรัญญิก
8.2.5 นายอเนก เต๊ะเหม็ง	กรรมการ
8.2.6 นางสุภาพ ดีศรี	กรรมการ
8.2.7 นางฉวี วงษ์ศรี	กรรมการ
8.2.8 นางถาวร อ่อนตา	กรรมการ
8.2.9 นางประภา ทองจันทร์	กรรมการ
8.2.10 นางฉวีวรรณ สัมดวงศ์	กรรมการ
8.2.11 นางฉวี วงษ์ศรี	กรรมการ

8.3 ขั้นตอนในการทำ

นำวัตถุดิบที่เตรียมไว้ เช่น ผลไม้ หอยเชอร์รี่ เศษปลา หัวกุ้ง มาใส่ในภาชนะที่เตรียมไว้ เติมน้ำขยาย ปิดฝาให้สนิทและเปิดมาคน ทุกๆ 7 วัน

ภาพที่ 4.15 สถานีเรียนรู้ น้ำหมักชีวภาพ

9. สถานีเรียนรู้สุกรชีวภาพ

9.1 ความเป็นมา

เป็นโครงการเลี้ยงสุกรประชารัฐบ้านโป่งถนน เมื่อปี 2559 โดยคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองบ้านโป่งถนน

9.2 คณะกรรมการ

9.2.1 นางสุชีรา พานพุ่ม	ประธาน
9.2.2 นายสมบัติ พานพุ่ม	รองประธาน
9.2.3 นายสายัณห์ ปานผา	ที่ปรึกษา
9.2.4 นายชัยวิรัตน์ ตั้งชัยวรรณ	ที่ปรึกษา
9.2.5 นายเจริญ รอดมาลัย	ฝ่ายตรวจสอบ
9.2.6 นายจำปี พรอันประเสริฐ	ฝ่ายตรวจสอบ
9.2.7 นายกิตติพงษ์ อึ้งผิว	เลขานุการ
9.2.8 นายสุวาริ จอมพล	เหรัญญิก

9.2.9 นายอุบล สิ้นเซย	กรรมการ
9.2.10 นางสุภาพ ดีศรี	กรรมการ
9.2.11 นางอนก เตี้ยะเหม็ง	กรรมการ
9.2.12 นายสำรวย วงษ์โกฏ	กรรมการ

ภาพที่ 4.16 ฐานเรียนรู้สุกรชีวภาพ

10. ฐานเรียนรู้การทำน้ำยาล้างจาน

ไม่มีกลุ่มใครสนใจต้องการเรียนรู้มาทำเอง เพื่อเก็บไว้ใช้ในครัวเรือน
มีวิทยากรมาอบรมให้ความรู้แก่ชุมชน ได้แก่ ครูกศน. อำเภอนองโคน ครูเพชรพรรณ พิมเพ็ชร

ภาพที่ 4.17 การทำน้ำยาล้างจานไว้ใช้ในครัวเรือน

11. ฐานเรียนรู้การเลี้ยงปลา

การเลี้ยงปลากินพืชไม่มีการรวมกลุ่มกันแต่อย่างใด เป็นการทำในครัวเรือนของแต่ละบุคคล โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อมีไว้บริโภคและจำหน่ายในชุมชน แต่ในบางครัวเรือนประกอบเป็นอาชีพหลัก โดยมีตลาดรองรับจากจังหวัดอ่างทอง

ภาพที่ 4.18 ฐานเรียนรู้การเลี้ยงปลา

12. ฐานเรียนรู้การปลูกผักสวนครัวเกษตรอินทรีย์

การปลูกผักสวนครัวไว้กินได้ ไม่มีการรวมกลุ่มแต่อย่างใด มีครัวเรือนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 30 ครัวเรือน เพื่อปลูกไว้บริโภคเป็นหลักและจำหน่ายในชุมชน

ภาพที่ 4.19 ฐานเรียนรู้การปลูกผักปลอดสาร

6.4 องค์กรความรู้ของศูนย์เรียนรู้ฯ บ้านโป่งถนน

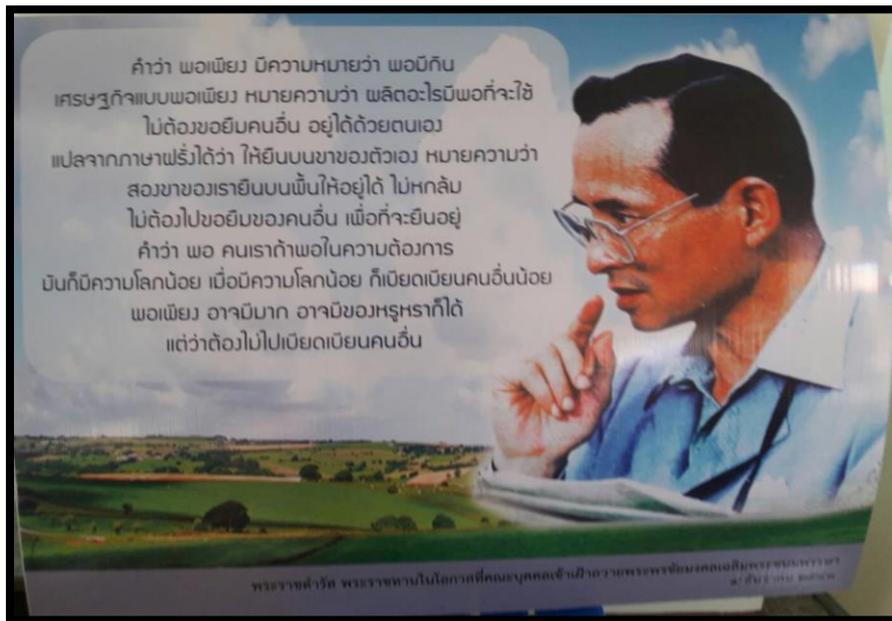
องค์กรความรู้ของศูนย์เรียนรู้ฯ บ้านโป่งถนน ในรูปแบบป้ายไฟวอลล์บอร์ด โดยได้รับการสนับสนุนจากกรมการพัฒนาชุมชน สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอหนองโดน ดังนี้

ภาพที่ 4.20 ป้ายองค์กรความรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ภาพที่ 4.21 ป้ายองค์กรความรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ภาพที่ 4.22 ป้ายองค์ความรู้ ความหมายคำว่า พอเพียง

ภาพที่ 4.23 ป้ายองค์ความรู้ทฤษฎีใหม่

ภาพที่ 4.24 ป้ายองค์ความรู้ทฤษฎีใหม่

ภาพที่ 4.25 ป้ายองค์ความรู้ยุทธศาสตร์ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา”

จากประวัติความเป็นมาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า ศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านโป่งถนน มีประวัติความเป็นมาโดยเริ่มต้นได้รับการสนับสนุนงบประมาณเป็นกองทุนหมุนเวียนภายใต้กรอบแนวทางที่ทางภาครัฐกำหนด ตั้งแต่ปี 2540 ได้แก่ โครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) ต่อมาปี 2544 ได้จัดตั้งกองทุนหมู่บ้าน 1 ล้านบาท

ตามนโยบายของรัฐบาล มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตซึ่งเป็นกองทุนที่ชาวบ้านร่วมตัวจัดตั้งและบริหารจัดการกันเอง โดยจัดตั้งเมื่อปี 2548 ต่อมาเมื่อมีการส่งเสริมจัดตั้งสถาบันการเงินจากภาครัฐบาล โดยเฉพาะธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) และกรมการพัฒนาชุมชน กองทุนต่างๆ จึงรวมตัวกันจัดตั้งเป็นสถาบันการเงินบ้านโปรงถนน ในช่วงแรกจึงใช้กองทุนหมู่บ้านนำร่องไปก่อน และใช้สถาบันการเงินนี้เป็นจุดเรียนรู้เรื่องการบริหารจัดการกองทุนการเงินของชุมชน โดยมีกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งเป็นกิจกรรมสาขาของสถาบันการเงินชุมชน ต่อมารัฐบาลมีนโยบายในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ ด้วยการขับเคลื่อนวาระแห่งชุมชน ซึ่งประกอบด้วยขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แผนชุมชนและศูนย์เรียนรู้ชุมชน ดังนั้นศูนย์เรียนรู้ชุมชนบ้านโปรงถนน จึงก่อกำเนิดเกิดขึ้นนับตั้งแต่นั้นมา โดยมีการดำเนินการจัดการฐานเรียนรู้ทั้งสิ้น 12 ฐานเรียนรู้ ประกอบด้วย 1) ฐานเรียนรู้ศูนย์เรียนรู้ ICT ชุมชนตำบลบ้านโปรง 2) ฐานเรียนรู้สถาบันการเงินบ้านโปรงถนน 3) ฐานเรียนรู้กลุ่มกล้วยม้วน 4) ฐานเรียนรู้ปุ๋ยปั้นเม็ดชีวภาพ 5) ฐานเรียนรู้อิฐประสาน 6) ฐานเรียนรู้โรงสีชุมชน 7) ฐานเรียนรู้กบคอนโค 8) ฐานเรียนรู้น้ำหมักชีวภาพ 9) ฐานเรียนรู้สุกรชีวภาพ 10) ฐานเรียนรู้ทำน้ายา ล้างจาน 11) ฐานเรียนรู้การเลี้ยงปลาดุก และ 12) ฐานเรียนรู้การปลูกผักเกษตรอินทรีย์ โดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งศูนย์ฯ เพื่อเป็นศูนย์รวมข้อมูลข่าวสารของหมู่บ้าน เพื่อเป็นสถานที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้ การถ่ายทอด/แลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการ สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนในชุมชน และต้อนรับผู้สนใจนอกชุมชนมาทัศนศึกษาดูงาน เพื่อเป็นสถานที่ถ่ายทอดเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบของชุมชน และเพื่อเป็นสถานที่ที่ภาคีเครือข่ายการพัฒนา การดำเนินการของศูนย์เรียนรู้ฯ บ้านโปรงถนน มีโครงสร้างการจัดการที่เป็นระบบ ชัดเจน ซึ่งประธานศูนย์ฯ นำโดยอดีตกำนันสุชีรา พานพุ่ม ได้พัฒนาศูนย์ฯ ให้มีความเจริญ เป็นสถานที่ศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ส่งผลให้กรมการพัฒนาชุมชน มาประเมินศักยภาพของศูนย์ฯ โดยผ่านเกณฑ์และตัวชี้วัด ในระดับที่ 1 “พออยู่ พอกิน” และขึ้นป้ายเป็นศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านโปรงถนน

ความสำเร็จและความล้มเหลวในการจัดการศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ต้นแบบ: กรณีศึกษาบ้านโป่งถนน ตำบลบ้านโป่ง อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี

ความสำเร็จและความล้มเหลวในการจัดการศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง
ต้นแบบ : กรณีศึกษาบ้านโป่งถนน ตำบลบ้านโป่ง อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี ผู้วิจัยใช้
หลักทฤษฎีการจัดการ (5 M) ในการถอดรหัสองค์ความรู้ภูมิปัญญาของโครงการและกิจกรรม
ต่างๆ ของศูนย์เรียนรู้ฯ บ้านโป่งถนน ประกอบด้วย คน เงิน วัสดุสิ่งของ การจัดการ และตลาด
รายละเอียดแต่ละประเด็น ดังนี้

1. ความสำเร็จในการจัดการศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านโป่งถนน

1.1 การจัดการคนหรือบุคลากร

1.1.1 แนวคิด

การบริหารจัดการทุกโครงการ หรือทุกหน่วยงาน บุคลากรนับว่ามีความสำคัญที่สุดในการขับเคลื่อนและพัฒนาชุมชนให้ประสบความสำเร็จ เข้มแข็งและยั่งยืน
เมื่อคนมีคุณภาพจะส่งผลให้การทำงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ดังนั้น การจัดการศูนย์เรียนรู้
หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านโป่งถนนเช่นเดียวกัน ผู้นำมีความสำคัญลำดับต้นที่จะ
นำพาหมู่บ้านให้รอด พอเพียง เข้มแข็งและยั่งยืน แต่ก็ต้องอาศัยความร่วมมือจากสมาชิก
โดยร่วมกันคิด ร่วมวางแผน ร่วมกันปฏิบัติ ร่วมกันติดตามผลและประเมินผล ตลอดจนร่วมกัน
รับประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมต่างๆ ศูนย์เรียนรู้ฯ บ้านโป่งถนน มีประธาน ได้แก่ อดีตกำนัน
สุชีรา พานพุ่ม ท่านเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ คิดกว้าง มองไกล ใฝ่เรียนรู้อยู่ตลอดเวลา เป็นผู้นำที่เป็น
ตัวอย่างที่ดีและมีความตั้งใจจริงในการพัฒนาชุมชนของตนเองให้มีความเจริญ ตามหลักปรัชญา
เศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ศูนย์เรียนรู้ฯ มีที่ปรึกษาที่ดีและ
อุทิศตนเพื่อส่วนร่วม ได้แก่ ครูประดิษฐ์ ศรีคง (ปัจจุบันท่านเสียชีวิตแล้ว) นายสายัณห์ ปานผา
และสจ.ชัยวิรัตน์ ตั้งชัชวรรณา ทั้ง 3 ท่านนี้ เป็นผู้วางแผน ทำเอกสารวิชาการ และติดต่อ
ประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐเป็นอย่างดี ส่งผลให้การสื่อสารกับภาครัฐสะดวก รวดเร็วและง่าย
ยิ่งขึ้น ประธานศูนย์เรียนรู้ฯ กล่าวไว้ว่า การจัดการศูนย์ฯ เรื่องบุคลากร นับว่ามีความสำคัญอย่าง
ยิ่งที่ศูนย์จะประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว ได้มอบหมายให้ทุกคนรับผิดชอบงานที่ตนเองทำได้ดี
ที่สุด ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และที่สำคัญมีแนวคิดในการปกครองคน 3 ค. ได้แก่ 1) การครอง
ตน (ประธานเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งต่อหน้าและลับหลัง) 2) การครองคน คือ ทำงานด้วยกันให้รัก
สามัคคีกัน “รักกันเหมือนพี่ ดีกันเหมือนน้อง ประองคองกันเหมือนญาติ” (ใช้หลักธรรมทาง
พระพุทธศาสนา คือ พรหมวิหารธรรม 4 ได้แก่ เมตตา คือ ความรักปรารถนาดี กรุณา คือ ความ

สงสารช่วยเหลือให้พ้นทุกข์ มุทิตา คือ แสดงยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี อุเบกขา คือ วางตัวเป็นกลางไม่ลำเอียง และ 3) การครองงาน (ใช้หลักอิทธิบาท 4 คือ ฉันทะ คือ ความรัก ความชอบในการงานนั้นๆ วิริยะ คือ ความขยันขันแข็ง จิตตะ คือ เอาใจใส่ในงานนั้นๆ วิมังสา คือ พิจารณาตรวจสอบงานนั้นๆ) (สุชีรา พานพุ่ม, สายัณห์ ปานผาและสมบัติ พานพุ่ม, 2560 : สัมภาษณ์)

1.1.2 หลักปฏิบัติ

1.1.2.1 ผู้นำ คือ ประธานศูนย์เรียนรู้ฯ บ้านโปรงถนน ท่านเป็นคน อัครยาศรัยไมตรีที่ดีต่อสมาชิก เพื่อนบ้านและบุคคลทั่วไป มีความตั้งใจจริงในการทำงาน เป็นแบบอย่างทั้งที่หันหน้าและกลับหลัง เสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อส่วนร่วม พุดจริงทำจริง จึงทำให้สมาชิกเกิดความไว้วางใจ เคารพนับถือ และยอมปฏิบัติตามด้วยความเต็มใจ (เจริญ รอดมลายั, จำปี พรอันประเสริฐ, สุภาพ ดีศรี, 2560 : สัมภาษณ์)

ภาพที่ 4.26 สัมภาษณ์ประธานศูนย์เรียนรู้ฯ อดีตกำนันสุชีรา พานพุ่ม

1.1.2.2 โครงสร้างคณะกรรมการ

การจัดการศูนย์เรียนรู้ฯ บ้านโปรงถนน มีโครงสร้างคณะกรรมการที่ชัดเจน โดยแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบตามความสามารถและความถนัดของแต่ละบุคคล ทุกคนทำงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มที่ และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ส่งผลให้ประสบความสำเร็จในด้านนี้

1.1.2.3 การวางแผนการทำงานร่วมกัน

ความสำเร็จด้านการวางแผนการทำงานร่วมกัน ประชาชนและคณะกรรมการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ฯ ก่อนการดำเนินงานทุกครั้งทุกกิจกรรม มีการประชุมปรึกษาหารือ เพื่อวางแผนการดำเนินงานร่วมกันเป็นประจำ เพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมายการทำงาน รูปแบบกิจกรรมต่างๆ เพราะการวางแผนที่ดีมีชัยไปกว่าครึ่ง โดยมีการวางแผนว่าใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไหร่ ทำอะไร และอย่างไร (สุชีรา พานพุ่ม, สายัณห์ ปานผา และสมบัติ พานพุ่ม, 2560 : สัมภาษณ์)

1.1.2.4 การมีส่วนร่วมในการทำงาน

ความสำเร็จของศูนย์เรียนรู้ฯ บ้านโป่งถนน คณะกรรมการมีการปฏิบัติงานเกิดจากการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน เริ่มตั้งแต่ ร่วมกันคิด ร่วมกันวางแผน ร่วมกันปฏิบัติตามแผน ร่วมกันติดตามผลและประเมินผลงานหรือกิจกรรมต่างๆ และร่วมกันรับประโยชน์ที่ได้จากการดำเนินงาน ดังนั้น การมีส่วนร่วมนับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการศูนย์ฯ ให้ประสบความสำเร็จ (สุชีรา พานพุ่ม, สายัณห์ ปานผา และสมบัติ พานพุ่ม, 2560 : สัมภาษณ์)

1.1.2.5 ยอมรับความคิดเห็นของสมาชิก

ศูนย์เรียนรู้ฯ บ้านโป่งถนน ส่งเสริมให้สมาชิกทุกคนกล้าแสดงออก โดยกล้าคิด กล้าพูด กล้าทำ และให้ยอมรับความเห็นที่แตกต่าง เคารพเสียงข้างมาก และให้เกียรติรับฟังเสียงข้างน้อย

1.1.2.6 ความรักใคร่สามัคคี

ความรักใคร่สามัคคีปรองดองซึ่งกันและกัน นับว่าเป็นสิ่งสำคัญที่จะนำพาศูนย์เรียนรู้ฯ แห่งนี้ ประสบความสำเร็จ หรือถ้าขาดความสามัคคีกันแล้วย่อมส่งผลให้ล้มเหลวได้เช่นกัน ดังนั้น กรรมการทุกคน ให้เกียรติ เคารพนับถือ เชื่อฟังซึ่งกันและกัน

1.1.2.7 ปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับ

หน่วยงานทุกองค์กรย่อมมีกฎระเบียบ กติกา และมารยาทที่ต้องปฏิบัติ เพื่อควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกหรือให้ปฏิบัติเป็นแนวทางเดียวกัน เป็นหลักในการปกครองนั่นเอง ศูนย์เรียนรู้ฯ บ้านโป่งถนนเช่นเดียวกัน กรรมการทุกคนต้องเคารพกฎระเบียบ กติกา และมารยาทของศูนย์ฯ อย่างเคร่งครัด แต่ก็ยังสามารถยืดหยุ่นได้ตามสถานการณ์และความเหมาะสมเป็นหลัก

1.1.2.8 การพัฒนาบุคลากร

การพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ ความเข้าใจในงานนั้นๆ เป็นสิ่งจำเป็นต้องได้รับการส่งเสริมและสนับสนุน ประชาชนได้นำคณะกรรมการไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ศึกษาคุณและอบรมจากภายนอกชุมชนเป็นประจำ โดยศึกษาคุณงานศูนย์เรียนรู้ฯ ที่ประสบความสำเร็จใน 3 ระดับ ได้แก่ “พออยู่พอกิน” “อยู่ดีมีสุข” และ “มั่งมีศรีสุข” ตามลำดับ เพื่อเป็นการพัฒนาบุคลากรให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น และนำความรู้ที่ได้มาปรับใช้ในศูนย์เรียนรู้ฯ ของตนเองให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล “รู้เขารู้เรา รบร้อยครั้งชนะร้อยหน”(สุชีรา พานพุ่ม, สายัณห์ ปานผา และสมบัติ พานพุ่ม และสุภกิจน์ หมุนขำ, 2560 : สัมภาษณ์)

1.1.2.9 ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ

ศูนย์เรียนรู้ฯ บ้านโป่งถนนที่ประสบความสำเร็จ ได้รับการประเมินให้เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ จากกรมการพัฒนาชุมชน ในระดับที่ 1 “พออยู่พอกิน” เมื่อปี 2554 นั้น ผู้นำชุมชน และสมาชิก มีศักยภาพเพียงพอต่อการพัฒนาชุมชน ซึ่งหน่วยงานภาครัฐ ทั้งพัฒนาชุมชน เกษตรอำเภอ กศน. ธ.ก.ส. และอื่นๆ ได้สนับสนุนงบประมาณและวิทยากรอบรมให้ความรู้แก่คณะกรรมการศูนย์ฯ นับว่าประสบความสำเร็จ (สุภกิจน์ หมุนขำ, 2560 : สัมภาษณ์)

1.1.3 การติดตามผลและประเมินผล

การทำงานของศูนย์ฯ มีการติดตามผลและประเมินผลการทำงานของคณะกรรมการเป็นประจำและทุกระยะ โดยประชุมเพื่อปรึกษาหารือกัน ว่าประสบปัญหาในด้านใดบ้าง จากนั้นร่วมกันหาแนวทางแก้ไขปัญหานั้นๆ

1.2 การจัดการเงินหรืองบประมาณ

ความสำเร็จของศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงบ้านโป่งถนนด้านการเงินหรืองบประมาณค่าใช้จ่ายต่างๆ ดังนี้

1.2.1 หลักคิด

หลักคิดในการทำงานด้านการเงินหรืองบประมาณ เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ฯ บ้านโป่งถนนแห่งนี้ พบว่า ประธานมีแนวคิดไว้ว่า การที่ศูนย์ของเราจะเข้มแข็งและยั่งยืนและอยู่ได้ด้วยดีด้วยความพอเพียง เราต้องระดมทุนของกรรมการและสมาชิกในแต่ละฐานการเรียนรู้ เพื่อให้สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของ รักและหวงแหนศูนย์ฯ ของตนเอง ซึ่งการลงหุ้นแต่ละฐานเรียนรู้แตกต่างกันออกไป เช่น ฐานเรียนรู้กลุ่มกล้วยม้วน ค่าลงหุ้นขั้นต่ำเพียงหุ้นละ 10 บาทเท่านั้น โดยขึ้นอยู่กับข้อตกลงของประธาน กรรมการและสมาชิก ฐานเรียนรู้อื่นๆ ที่กำหนดตกลงค่าหุ้นกันเอง มีการปันหุ้นกันทุกสิ้นเดือน มีงบประมาณกลางเพื่อใช้ในการบริหารจัดการ นอกจากนี้ยังรับการสนับสนุนจากภาครัฐที่ให้งบประมาณมา เพื่อเป็นการเริ่มต้นหรือต่อ ยอดการดำเนินงานให้ประสบความสำเร็จ แต่ชุมชนต้องพึ่งตนเอง เป็นหลักใน

เรื่องงบประมาณ และที่สำคัญการทำงานเรื่องการเงิน การบัญชีต้องโปร่งใส ตรวจสอบได้ (สุชีรา พานพุ่ม, สมบัติ พานพุ่ม, สุวาริ จอมพลและกิตติพงษ์ อึ้งผิว, 2560 : สัมภาษณ์)

1.2.2 หลักปฏิบัติ

1.2.1 การวางแผน ก่อนการดำเนินงานทุกครั้ง ประธานจะเรียกประชุมเพื่อปรึกษาหารือร่วมกันกับกรรมการและสมาชิก เพื่อเป็นการวางแผนการทำงานล่วงหน้าเอาไว้ ว่าใครมีความรู้ความสามารถด้านการเงิน ทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายเป็น ทางกลุ่มก็จะแต่งตั้งให้เป็นผู้ดูแลรับผิดชอบด้านบัญชี หรือฝ่ายทรัพย์สิน และบุคคลผู้นั้นต้องมีความซื่อสัตย์สุจริตไว้ใจได้นั่นเอง

1.2.2 การปฏิบัติ การดำเนินงานด้านการเงินของศูนย์ฯ พบว่า ทางศูนย์ฯ ได้เงินมาบริหารจัดการประการแรกจากกรรมการและสมาชิกเป็นหลัก เพื่อเป็นการเริ่มต้นก่อตั้งฐานเรียนรู้ต่างๆ การลงหุ้น และปันหุ้น เป็นการกำหนด ตกลงกันเองระหว่างประธานและสมาชิกของฐานเรียนรู้ต่างๆ เช่น ฐานเรียนรู้โรงสีชุมชน อธิปไตยสถาน ปุ๋ยปั้นเม็ด กลุ่มกล้วยม้วน ICT ชุมชน เป็นต้น การแบ่งปันผลกำไรที่เกิดขึ้น โดยจะปันหุ้นตามที่กรรมการและสมาชิกลงหุ้นเอาไว้ ใครลงหุ้นมากก็จะได้มาก ใครลงหุ้นน้อยก็จะได้น้อยตามอัตราส่วน ผู้ที่ได้รับมอบหมายให้ถือบัญชีการเงินจำนวน 2 คน ต้องทำงานด้วยความโปร่งใส ตรวจสอบได้ และสรุปผลรายงานผลการบัญชีรายรับรายจ่ายทุกสิ้นเดือนและทุกไตรมาส เพื่อให้กรรมการและสมาชิกทุกคนได้รับทราบโดยพร้อมกัน การปฏิบัติของศูนย์ฯ จะไม่เน้นกำไรเป็นหลักเหมือนธุรกิจทั่วไป ประธานจะพูดคุยกับกรรมการและสมาชิกอยู่เสมอว่า การดำเนินงานของศูนย์ฯ โดยจะเน้นการผลิตไว้ใช้ในครัวเรือนและชุมชนเป็นหลัก มีไว้สำหรับบริโภคและอุปโภคให้เพียงพอ พออยู่พอกินและพอใช้ เหลือจากนั้นให้ขายนอกชุมชน เน้นเศรษฐกิจพอเพียง และพึ่งตนเองได้ ในชุมชนมีเงินทุนหมุนเวียนเป็นทุนในการทำงาน ได้แก่ สถาบันการเงินชุมชนบ้านโปรงถนน ที่คอยสนับสนุนให้ทุนในการตั้งกลุ่มต่างๆ โดยคิดอัตราดอกเบี้ยไม่แพง ส่วนงบประมาณจากภาครัฐที่มาสนับสนุนนั้น ทางศูนย์ฯก็ยินดีรับเอาไว้ เพื่อเป็นการก่อตั้งหรือต่อยอดฐานเรียนรู้เหล่านั้นๆ ให้เดินหน้าต่อไป โดยจะไม่เน้นทำแต่โครงการเพื่อของงบประมาณจากภาครัฐแต่เพียงอย่างเดียว โดยมุ่งเน้นงบประมาณจากชุมชนเป็นหลัก หน่วยงานภาครัฐเป็นรองเพื่อความเข้มแข็งและยั่งยืน นอกจากนี้ศูนย์ฯเรียนรู้ฯ บ้านโปรงถนน นับว่าประสบความสำเร็จในด้านการเงิน เนื่องจากสมาชิกกลุ่มต่างๆ มีการเรียนรู้การทำบัญชีครัวเรือน บัญชีรายรับรายจ่ายของครอบครัว ทำให้บริหารจัดการเรื่องเงินเป็น มีเงินเก็บมีเงินออม ลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ ขยายการตลาดและเครือข่ายออกไป มีชีวิตแบบพอเพียงตามอัตภาพตนเอง (สุชีรา พานพุ่ม, สมบัติ พานพุ่ม, สุวาริ จอมพล และกิตติพงษ์ อึ้งผิว, 2560 : สัมภาษณ์)

1.2.3 การติดตามและประเมินผล การดำเนินงานทุกกิจกรรมของฐานเรียนรู้ ทุกสิ้นเดือนจะมีการประชุมเพื่อปรึกษาหารือร่วมกัน ในการติดตามผลการทำงานด้านการเงิน ประสบปัญหาอะไรบ้าง บัญชีรายรับรายจ่าย มีการชี้แจง สรุปผลและประเมินผลร่วมกัน ทุกเดือนและสิ้นปี

1.3 การจัดการวัสดุสิ่งของ

ความสำเร็จด้านการจัดการวัสดุและอุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิตสินค้าและไว้บริการของศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านโปรงถนน สรุปได้ดังนี้ (สุชีรา พานพุ่ม, สมบัติ พานพุ่ม, เจริญ รอดมาลัย, วิเชียร ศรีสิทธิ์ และสำรวย วงษ์โกฏ, 2560 : สัมภาษณ์)

1.3.1 หลักคิด

ประธานและกรรมการศูนย์เรียนรู้ฯ ปรึกษาหารือร่วมกัน เพื่อวางแผนมอบหมายภาระหน้าที่แก่ผู้มีความรู้ความสามารถเป็นช่าง เพื่อแต่งตั้งให้ดูแลรับผิดชอบฐานเรียนรู้ นั้นๆ เมื่อเกิดเหตุการณ์ขัดข้องเครื่องจักรไม่ทำงานหรือเสียหาย กรรมการท่านนั้นสามารถซ่อมแซมหรือดูแลเบื้องต้นได้ และที่สำคัญทุกคนต้องช่วยกันรักษาวัสดุและอุปกรณ์ต่างๆ

1.3.2 หลักปฏิบัติ

ศูนย์เรียนรู้ฯ บ้านโปรงถนน มีการแต่งตั้งผู้มีความรู้ความสามารถในด้านช่าง เพื่อดูแลรักษา ซ่อมแซมได้ในเบื้องต้น เมื่อเครื่องจักรขัดข้อง เช่น โรงสีข้าวชุมชน เครื่องปั๊มน้ำเม็ค และอิฐประสาน กรรมการที่มีความรู้ความสามารถ เช่น นายสมบัติ พานพุ่ม มีอาชีพเดิมเป็นช่างมีความสามารถหลายด้าน นายสำรวย วงษ์โกฏ และนายอเนก เตียะเหม็ง มีความรู้ด้านช่าง บุคคลที่กล่าวมานี้สามารถดูแลวัสดุอุปกรณ์ในเบื้องต้นได้ นอกจากนี้ศูนย์เรียนรู้ ICT ชุมชน กรรมการที่ถูกคัดเลือกให้ดูแลรับผิดชอบเครื่องคอมพิวเตอร์และระบบเครือข่าย อินเทอร์เน็ต ได้แก่ ดร.วงศ์สถิตย์ วิสุทิ นายเกษสยาม บุญยงค์ นางแพรวพรรณ พิมเพ็ชร และนายเอกพล พานพุ่ม บุคคลที่กล่าวมานี้ มีความรู้ความสามารถในการดูแลระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์ได้ในระดับเบื้องต้น เมื่อมีเหตุการณ์ขัดข้อง เป็นต้น ในแต่ละฐานเรียนรู้จะมีการแต่งตั้งกรรมการเพื่อรับผิดชอบในการดูแลรักษาวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ให้เรียบร้อย เช่น ทำความสะอาด ปิดกวางเช็ดถู เก็บสิ่งของให้เป็นระเบียบเรียบร้อยเมื่อใช้งานเสร็จสิ้นแล้ว เพื่อความสะดวกในการใช้ครั้งต่อไป หยิบถ่างง่าย หายก็รู้ ดังนั้น สิ่งที่สำคัญที่สุดของการจัดการด้านวัสดุและอุปกรณ์ของศูนย์เรียนรู้แห่งนี้ เป็นหน้าที่ของกรรมการและสมาชิกทุกคนต้องช่วยกันดูแลรักษาทรัพย์สินของส่วนรวมเสมือนเป็นของตนเอง เพื่อให้มันใช้งานได้ยาวนานและคุ้มค่า เกิดประโยชน์แก่ชุมชนต่อไป

1.3.3 การติดตามและประเมินผล

คณะกรรมการมีการติดตามและประเมินผลการจัดการด้านวัสดุและอุปกรณ์อยู่เป็นประจำ ในวาระการประชุมทุกเดือน หัวหน้ากลุ่มหรือผู้รับผิดชอบต้องรายงานความคืบหน้าหรือปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ของวัสดุอุปกรณ์ของฐานเรียนรู้ต่างๆ ว่ามีปัญหาหรืออุปสรรคในด้านใด มีการแก้ไขปัญหาอย่างไร หรือถ้าแก้ไขไม่ได้จะอย่างไร ทุกคนต้องนำเสนอต่อที่ประชุมได้รับทราบด้วยกัน

1.4 การจัดการ

ศูนย์เรียนรู้ฯ บ้านโปรงถนน มีการจัดการ โดยอาศัยหลักคิด หลักปฏิบัติและการติดตามผลและประเมินผล ดังนี้ (สุชีรา พานพุ่ม, สมบัติ พานพุ่ม, ชัยวิรัตน์ ตั้งชัยวรรณ, มานะ ทองมี, 2560 : สัมภาษณ์)

1.4.1 หลักคิด

หลักคิดในการจัดการศูนย์เรียนรู้ฯ บ้านโปรงถนน พบว่า มีหลักคิดในการจัดการปัจจัยการผลิต ประกอบที่ดิน ทู่น แรงงาน และการประกอบการ ความสำเร็จในการจัดการดิน ชาวบ้านหลายครัวเรือนเห็นความสำคัญของดินที่ใช้ทำนา ทำสวน ได้ปรับเปลี่ยนวิถีคิด วิถีปฏิบัติใหม่ จากที่ใช้สารเคมีกันมาก หันมาใช้ปุ๋ยชีวภาพ โดยเข้าร่วมเป็นสมาชิกของศูนย์ฯ ด้านการจัดการทู่น ให้จัดการทู่นที่มีอยู่ในชุมชน ทู่นทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทู่นภูมิปัญญา ด้านแรงงานเน้นแรงงานจากชุมชนเป็นหลัก และด้านประกอบการเน้นความสามัคคีช่วยเหลือกัน มีการจัดการเป็นระบบ ตามกฎกติกา และการจัดกิจกรรมต่างๆ ของฐานเรียนรู้มาจากความต้องการแก้ไขปัญหาของชุมชน ดังนั้น สรุปหลักคิด คือ เน้นให้รอด ไม่ใช่ให้รวย ฟังพาตนเองได้ด้วยความเข้มแข็งและยั่งยืน

1.4.2 หลักปฏิบัติ

หลักปฏิบัติของศูนย์เรียนรู้ฯ บ้านโปรงถนน ในด้านการจัดการมีหลักปฏิบัติ คือ การจัดการปัจจัยการผลิต ประกอบด้วย 1) การจัดการดิน มีการส่งเสริมให้กรรมการสมาชิกและชาวบ้านปรับเปลี่ยนวิถีคิด วิถีปฏิบัติ วิธีให้คุณค่ากันใหม่ โดยลด ละเลิกการใช้สารเคมีในการทำนา ทำสวน และปลูกผักต่างๆ เพื่อเป็นการคืนความอุดมสมบูรณ์แร่ธาตุต่างๆ ในดิน เพราะดินมีความสำคัญที่สุดของเกษตรกรไทย ดินดีมีแร่ธาตุ มีสารอาหารจะปลูกอะไรก็งามไปหมด โดยส่งเสริมให้มาใช้ปุ๋ยอินทรีย์ เพื่อสุขภาพที่ดีและทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไม่ถูกทำลายไปมากกว่านี้ 2) การจัดการทู่น พบว่า ความสำเร็จในด้านนี้ มีการจัดการทู่นของชุมชนเป็นหลัก เช่น ทู่นทรัพยากร ในชุมชนบ้านโปรงถนน ปลูกกล้วยน้ำหว้ากันมาก จึงเป็นเหตุผลทำให้เกิดกลุ่มกล้วยม้วนขึ้นมา เป็นต้น ทู่นทางสังคม ศูนย์เรียนรู้ฯ มีความสัมพันธ์

ที่ดีต่อกันและกัน เป็นสังคมเอื้อเพื่อแบ่งปัน เป็นสังคมความรักสามัคคีมีน้ำใจ ส่งผลให้การทำงานของศูนย์ประสบความสำเร็จ และที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ผู้นำมีศักยภาพสามารถเชื่อมโยงประสานเครือข่ายที่ดีกับหน่วยงานภาครัฐ เพื่อช่วยสนับสนุนอีกแรงหนึ่งทั้งงบประมาณ และวิทยากรอบรมให้ความรู้แก่ชุมชน 3) การจัดการแรงงาน มีหลักปฏิบัติ คือ แรงงานจากกรรมการและสมาชิกมาช่วยกันผลิตสินค้าและบริการจากฐานเรียนรู้ต่างๆ เนื่องจากแต่ละฐานเรียนรู้มีการลงหุ้นและปันหุ้นกัน เพื่อให้ทุกคนมีรายได้เพิ่มจากการทำงาน และ 4) การจัดการด้านการประกอบการ มีการปฏิบัติเป็นรูปธรรมชัดเจน แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบแต่ละฐานเรียนรู้ ศูนย์เรียนรู้ เน้นเศรษฐกิจพอเพียง “พออยู่ พอกิน” ให้ทุกคนใช้ชีวิตพึ่งตนเอง เดินทางสายกลาง ไม่ประมาทในชีวิต เน้นการปฏิบัติทำกิน ทำใช้ในครัวเรือนเป็นหลัก เหลือก็แบ่งให้เพื่อนบ้านและจำหน่ายภายในและนอกชุมชน เพื่อวัตถุประสงค์ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้และมีการออมจากสถาบันการเงินและลงหุ้นจากฐานเรียนรู้ต่างๆ นอกจากนี้การจัดการกิจกรรมในแต่ละฐานเรียนรู้ยึดความเหมาะสมกับบริบทชุมชนเป็นหลัก

1.4.3 การติดตามและประเมินผล

ความสำเร็จการจัดการศูนย์เรียนรู้ฯ มีการแต่งตั้งกรรมการเพื่อทำหน้าที่ในการติดตาม ควบคุมดูแล และตรวจสอบ ตลอดถึงประเมินผลการทำงานของแต่ละฐานเรียนรู้ว่ามีปัญหาและอุปสรรคในด้านใดบ้าง เพื่อจะหาแนวทางร่วมกันในการแก้ไขปัญหาเหล่านั้นให้ลดลงหรือหมดไป

1.5 การจัดการตลาด

ความสำเร็จในการจัดการศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านโปรงถนน สามารถแบ่งการจัดการด้านการตลาด ดังนี้ (สุชีรา พานพุ่ม, ฌัญฐกรณ สัมครวงศ์, ถาวร อ่อนตา, อำนวย พิมพ์เพชรและฉวี วงษ์ศรี, 2560 : สัมภาษณ์)

1.5.1 หลักคิด

ศูนย์เรียนรู้ฯ บ้านโปรงถนน มีหลักคิดในการจัดการด้านการตลาด คือ เน้นการปฏิบัติทำกิน ทำใช้ในครัวเรือน เพื่อลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ขยายโอกาสแก่ครอบครัวและชุมชน และยังมีตลาดภายในและนอกชุมชน ถ้ากลุ่มฐานเรียนรู้ต่างๆ สามารถผลิตสินค้าและบริการเพียงพอต่อการจำหน่ายในที่ต่างๆ โดยเน้นให้รอด ไม่ใช่ให้รวย

1.5.2 หลักปฏิบัติ

วัตถุประสงค์หลักของการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ฯ บ้านโปรงถนน เพื่อเป็นศูนย์ต้นแบบการใช้ชีวิตแบบพึ่งตนเอง เน้นการปฏิบัติไว้บริ โภคและอุปโภคในครอบครัว เพื่อลดรายจ่าย มีรายได้เสริม อยู่อย่างพอเพียง รู้จักประหยัด อุดออม พอประมาณตามอัตภาพของตน

เช่น ผลิตน้ำยาล้างจานทดแทนการซื้อจากท้องตลาด ปลุกผัก เลี้ยงปลา ไว้รับประทาน ผลิตปุ๋ยอัดเม็ดแทนการใช้ปุ๋ยเคมีที่มีราคาแพง และเป็นอันตรายต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีตลาดในชุมชน และตลาดนอกชุมชน

1.5.3 การติดตามและประเมินผล

ทางศูนย์เรียนรู้ฯ มีการติดตามและประเมินผลการตลาดเป็นระยะๆ ถ้าหากมีผู้สนใจสั่งซื้อสินค้าและบริการของทางศูนย์ฯ เป็นเครือข่ายต่างๆ ทางศูนย์มีการประเมินผลในรอบเดือน รอบไตรมาสและรอบปี เพื่อสรุปผลปัญหาและอุปสรรคทางด้านตลาดต่อไป

ภาพที่ 4.27 เกียรติบัตรศูนย์เรียนรู้ชุมชนดีเด่น ระดับจังหวัด ปี 2556

2. ความล้มเหลวในการจัดการศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านโปรงถนน

2.1 ความล้มเหลวด้านการจัดการคนหรือบุคลากร

ความล้มเหลวในการจัดการศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านโปรงถนน สรุปได้ว่า การจัดการเรื่องคนหรือบุคลากร นับว่าเป็นความสำคัญที่สุดของศูนย์ฯ หรือทุกองค์กร เพราะคนเป็นตัวขับเคลื่อนการดำเนินงานทุกอย่าง ประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว

ก็เพราะบุคลากรเป็นหลักและเป็นสิ่งสำคัญลำดับแรก ศูนย์เรียนรู้ฯ บ้านโปรงถนน ได้ดำเนินการมาแล้ว 10 ปี มีความเข้มแข็งเพียง 5 ปี สาเหตุมาจากปัจจัย ดังนี้

2.1.1 ประธานศูนย์ฯ เกษียณอายุราชการ อดีตกำนันตำบลบ้านโปรง นางสุชิรา พานพุ่ม ท่านเป็นประธานศูนย์เรียนรู้ฯ บ้านโปรงถนน ได้เกษียณอายุราชการลงเมื่อปีพ.ศ. 2555 ส่งผลกระทบต่อการดำเนินงานของศูนย์ฯ ทันที เนื่องจากกำนันคนต่อมา ซึ่งเป็นคนละหมู่บ้าน ไม่ใช่คนหมู่ที่ 4 บ้านโปรงถนน และไม่มีการดำเนินการสานงานต่อ เมื่อผู้นำศูนย์ฯ ไม่มีบทบาทหรือบทบาทการทำงานน้อยลง สมาชิกบางรายเกิดความไม่มั่นใจกับผู้นำที่จะมารับช่วงต่อ ทำให้ไม่มีกำลังใจในการทำงานต่อไป และเกิดการถอนหุ้น และลาออกจากการเป็นกรรมการหรือสมาชิก มีหลายรายด้วยกัน อีกประการหนึ่งผู้นำศูนย์ฯ มาจากฐานการเมือง หน่วยงานภาครัฐ ย่อมสนับสนุนงบประมาณผ่านทางกรมการเมืองการปกครอง เมื่อผู้นำหยุดทำงานแล้ว ภาครัฐก็หยุดการสนับสนุนเช่นกัน ในประเด็นนี้ก็สำคัญที่ผู้นำไม่มีบทบาททางการเมืองแล้ว และที่สำคัญไม่มีผู้นำที่จะมาสานงานต่อกองานใหม่ ปรับปรุงแก้ไขให้ดีกว่าเดิม (อำนาจ พิมพเพ็ชร, จวี วงษ์ศรี ,สุภาพ ศิศรี, ณีภูนิชา ทองดีโลกและมานะ ทองมี, 2560 : สัมภาษณ์)

2.1.2 การเปลี่ยนหัวอำนาจทางการเมือง ชุมชนทุกแห่งย่อมมีฐานการเมือง และหน่วยงานราชการเข้ามาดูแลสนับสนุนในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งและยั่งยืน เมื่อผู้นำศูนย์ฯ เกษียณอายุราชการ เป็นการเปลี่ยนถ่ายหัวอำนาจทางการเมือง จึงตกไปอยู่ที่หมู่บ้านแห่งอื่นและอยู่คนละทีมทางการเมือง ส่งผลให้ไม่มีการดำเนินการจัดการศูนย์ต่อ

2.1.3 กรรมการและสมาชิกเกิดความแตกแยก เมื่อผู้นำศูนย์เรียนรู้ฯ ไม่มีแล้ว กรรมการและสมาชิกบางรายมีความเห็นแตกต่างกัน ส่งผลให้เกิดความแตกแยกกันขึ้น และลาออกจากการเป็นกรรมการและถอนหุ้นทันที เมื่อสมาชิกไม่มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันแล้วทำให้การดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ฯ บ้านโปรงถนน เกิดการหยุดชะงักและไม่มีการพัฒนาต่อไป

2.1.4 ขาดแรงงาน เมื่อสมาชิกมีน้อยและไม่มีความตั้งใจในการทำงาน ส่งผลกระทบขาดแรงงานในการผลิตสินค้าและบริการ เช่น ขาดแรงงานในการผลิตปุ๋ยปั้นเม็ด กรรมการบางรายที่เคยทำก็ไม่ทำแล้ว โดยให้เหตุผลว่า ฝุ่นละอองมากเป็นอันตรายต่อสุขภาพ และไม่คุ้มต่อการลงทุน เป็นต้น (สมบัติ พานพุ่ม, เจริญ รอดมัลย์, วิเชียร สรสิทธิ์, 2560 : สัมภาษณ์)

2.2 ความล้มเหลวด้านการจัดการเงิน

ความล้มเหลวในการจัดการเงินหรืองบประมาณค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ฯ บ้านโปรงถนน พบว่า กรรมการและสมาชิกในแต่ละฐานเรียนรู้เกิดผลกระทบต่อรายได้ของกลุ่ม เนื่องจากสมาชิกบางรายขอถอนหุ้นไป กิจกรรมฐานเรียนรู้บางแห่งหยุดการ

ทำงาน ได้แก่ ปุ๋ยป้อนเม็ด และอิฐประสาน ส่งผลทำให้มีรายได้เข้ากลุ่มน้อยลงกว่าเดิมและบางกลุ่มไม่มีรายได้เข้ากลุ่ม เพราะเหตุการณ์เคลื่อนไหว ในส่วนสถาบันการเงินชุมชน เกิดผลกระทบเกิดการถอนหุ้นออกไป เพราะขาดความสามัคคี สมาชิกบางรายส่งคืนและดอกเบี้ยที่ยืมไปโดยส่งคืนไม่ตรงตามเวลาที่นัดหมาย คือ กรรมการเก็บเงินไม่ได้ และทำให้เงินหมุนเวียนเกิดภาวะขาดช่องไปบ้าง (สุชีรา พานพุ่ม, สมบัติ พานพุ่ม, กิตติพงษ์ อึ้งผิว, จำปี พรอันประเสริฐและ สุวารีย์ จอมพล, 2560 : สัมภาษณ์)

2.3 ความล้มเหลวด้านวัสดุสิ่งของ พบว่า การดำเนินการของศูนย์ฯ บ้านโป่งถนน พบว่า ฐานเรียนรู้ที่ประสบปัญหาและเกิดความล้มเหลวในการจัดการ ได้แก่ “ศูนย์เรียนรู้ ICT ชุมชนบ้านโป่งถนน” การดำเนินงานในช่วงที่เข้มแข็ง มีกรรมการผู้ดูแลศูนย์ 2 ราย คือ อาจารย์ ดร.วงศ์สถิตย์ วิสุทิ และนายเกษสยาม บุญยงค์ จากนั้นทั้งสองท่านไปทำงานต่างจังหวัด ได้ปรับเปลี่ยนผู้ดูแลศูนย์ฯ ICT ชุมชนเสียใหม่ ได้แก่ นายสมบัติ พานพุ่ม นายเอกพล พานพุ่ม และครูแพรวพรรณ พิมพ์เพชร ทั้งสามท่านช่วยกันดูแลศูนย์ฯ แต่ถึงอย่างไรก็เกิดปัญหาตามมา เนื่องจากทั้งสามท่านไม่ค่อยมีเวลาในการดูแลศูนย์ฯคอมพิวเตอร์ เพราะมีงานทำประจำอยู่แล้ว เด็กและเยาวชน เล่นคอมพิวเตอร์ตามอำเภอใจ ส่งผลกระทบตามมา กล่าวคือ โต๊ะเก้าอี้ บางตัวเกิดการชำรุดเสียหาย และเครื่องคอมพิวเตอร์เล่นไม่ได้หลายเครื่อง เพราะเยาวชนแอบเล่นเกมที่รุนแรงซึ่งที่ไม่ให้เล่นเกม ดังนั้น ศูนย์ ICT ยังไม่มีข้อยุติว่าจะดำเนินการต่อไปอย่างไร เพราะขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้เรื่องคอมพิวเตอร์และมีเวลาในการดูแลศูนย์ฯ ให้บริการ นอกจากนี้เครื่องปุ๋ยอัดเม็ด ขาดการเดินเคลื่อนมาเป็นเวลานาน อาจจะทำให้เครื่องมีปัญหาหรือขาดช่องได้ (สุชีรา พานพุ่ม, สมบัติ พานพุ่ม, วงศ์สถิตย์ วิสุทิ และเอกพล พานพุ่ม, 2560 : สัมภาษณ์)

2.4 ความล้มเหลวด้านการจัดการ

2.4.1 การจัดการปัจจัยการผลิต

การจัดการปัจจัยการผลิต ได้แก่ ที่ดิน ทุน แรงงาน และการประกอบการ ศูนย์เรียนรู้ฯ บ้านโป่งถนน เกิดการจัดการศูนย์ที่ล้มเหลวหรือผิดพลาดในปัจจุบัน พบว่า 1) ด้านที่ดิน กรรมการ สมาชิกและชาวบ้านบางรายที่ถอนตัวจากการเป็นสมาชิกของศูนย์เรียนรู้ฯ ได้ดำเนินชีวิตแบบดั้งเดิม กล่าวคือ เมื่อไม่มีการผลิตปุ๋ยป้อนเม็ดชีวภาพ ก็หันกลับไปใช้ปุ๋ยเคมีเหมือนเดิมโดยให้เหตุผลว่า ปุ๋ยชีวภาพ มีคุณภาพจริงเมื่อนำไปใส่ในการปลูกข้าวและพืชผักผลไม้ แต่ให้ผลผลิตช้า ซึ่งสู้ปุ๋ยเคมีไม่ได้ที่ให้ผลผลิตเร็วกว่า และได้เงินรวดเร็วทันใจ การจัดการทุนของชุมชน มีหลายประเภทด้วยกัน กล่าวคือ มีทุนทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ทุนภูมิปัญญา ทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม ทุนงบประมาณ ทุนทางวัฒนธรรม เป็นต้น ทางศูนย์ฯ ขาด

แคลนวัตถุดิบในการผลิตกล้วยม้วน เนื่องจากกล้วยในชุมชนขาดแคลน ส่งผลให้ไม่มีกล้วย ที่จะนำมาทำกล้วยม้วน ประชานและกรรมการตลอดถึงสมาชิกได้ปรึกษาหารือกัน โดยรับซื้อกล้วยจากภายนอกชุมชนเข้ามาแทน ผลกระทบตามมา คือ กล้วยลดลงไปจากเดิม เนื่องจากรับซื้อวัตถุดิบจากภายนอกชุมชน ซึ่งถือว่าผิดหลักการจัดการทุนชุมชน ต้องลดการนำเข้าจากภายนอกชุมชน ต้องมีวัตถุดิบในชุมชน เพราะจะได้ไม่เสียดุลการค้ำน้นเอง การจัดการทุนทางสังคม เกิดความล้มเหลว กล่าวคือ สมาชิกของศูนย์ฯ เกิดความแตกแยกออกเป็นสองฝ่าย ตลอดถึงชาวบ้านอีกด้วย เพราะทะเลาะกันจากข้ออำนาจการทางเมืองท้องถิ่น ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้านและสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกล้วย ส่งผลให้ความสามัคคีในชุมชนลดน้อยถอยลงไป ด้านแรงงาน พบว่า ขาดแคลนแรงงานในการผลิตสินค้าและบริการ เช่น แรงงานในการผลิต ปู๊ปปั้นเม็ด การผลิตอิฐประสาน และสุดท้ายการประกอบการ พบว่า กิจกรรมฐานเรียนรู้บางฐาน หยุดการเคลื่อนไหว หรือไม่มีการดำเนินการต่อ เนื่องจากขาดแรงงานในการผลิตนั่นเอง (วงศ์สถิตย์ วิสุทิ, สมบัติ พานพุ่ม, เอกพล พานพุ่ม, อนก เตียะเหม็ง, ตำรวย วงษ์โกฏและกิตติพงษ์ อึ้งผิว, 2560 : สัมภาษณ์)

2.4.2 การจัดการกิจกรรม

ความล้มเหลวในการจัดกิจกรรม พบว่า นำเสียดายเครื่องจักร วัสดุอุปกรณ์ที่พร้อม แต่ขาดคนดำเนินการทำต่อ ได้แก่ อิฐประสาน ขาดแคลนวัตถุดิบ คือ ดินที่นำมาทำ เพราะต้องสั่งดินจากภายนอกชุมชน ฐานเรียนรู้ปู๊ปปั้นเม็ด ขาดแคลนงานในการผลิต ไม่มีแรงงานมาช่วยสานต่อ เยาวชนหนุ่มสาวของชุมชน ไม่เห็นความสำคัญ เพราะคิดว่าไม่คุ้มค่ากับการลงทุน ขาดผู้นำในการดำเนินการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่สร้างสรรค์และขาดการสานงานต่อกองานใหม่ (สุภกฤต ภัทรคุณานนท์, นงนภัส ตาตะเกษม, สุกัญญา ปานคร้าและสุดารัตน์ เลียงชีพวัฒน์, 2560 : สัมภาษณ์)

2.4 ความล้มเหลวด้านการตลาด

ศูนย์เรียนรู้ฯ บ้านโปร่งถนน ได้ดำเนินการบริหารจัดการด้านการตลาด พบว่าความล้มเหลวในประเด็นนี้ มีน้อยมาก เมื่อเทียบกับประเด็นการจัดการอื่นๆ เนื่องจากมีตลาดรองรับสินค้าและบริการของศูนย์ฯ เช่น กล้วยม้วน อิฐประสาน ปู๊ปปั้นเม็ด เพียงแต่ว่าขาดแคลนแรงงานในการผลิตเท่านั้น การเลี้ยงปลาตุ๊ก ก็มีตลาดใหญ่จากจังหวัดอ่างทองมารับซื้อที่บ่อเลี้ยง ส่วนการปลูกพืชผักสวนครัว สมาชิกเน้นการรับประทานในครัวเรือนเป็นหลัก ถ้าผลิตได้มากก็จำหน่ายให้แก่คนในชุมชนมีรายได้เสริมเพิ่มขึ้น (ณัฐภรณ์ สมัครวงษ์, ถาวร อ่อนตา, อำนาจ พิมพ์เพชร และฉวี วงษ์ศรี, 2560 : สัมภาษณ์)

ความสำเร็จในการจัดการศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านโป่งถนน สามารถสรุปได้ว่า 1) การจัดการด้านคน มีหลักคิด คือ การบริหารจัดการเรื่องคน มีรูปแบบโครงสร้างคณะกรรมการที่ชัดเจน มีกรรมการรับผิดชอบแต่ละฐานเรียนรู้ ผู้นำสำคัญที่สุดในการขับเคลื่อนศูนย์ให้ประสบความสำเร็จ และสมาชิกอยู่ร่วมกันด้วยความรักสามัคคีน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ส่วนหลักปฏิบัติ ผู้นำมีวิสัยทัศน์ คิดกว้าง มองไกล ใฝ่เรียนรู้ มีคุณธรรมจริยธรรม บริหารจัดการด้วย 3 ค. คือ การครองคน การครองตน และการครองงาน เป็นแบบอย่างที่ดีแก่สมาชิก โดยให้ทุกคนปฏิบัติงานด้วยความตั้งใจ ขยัน รับผิดชอบงานที่ตนเองรับมอบหมายและการติดตามและประเมินผล โดยให้ทุกคนช่วยกันติดตาม ดูแล ตรวจสอบ และรายงานความก้าวหน้าของแต่ละฐานการเรียนรู้ 2) การจัดการด้านเงิน มีหลักคิด คือ บุคลากรที่ทำหน้าที่ตรงนี้ ต้องมีคุณธรรมจริยธรรม มีความซื่อสัตย์ ได้รับความไว้วางใจจากคณะกรรมการมีความรู้ด้านบัญชีรายรับรายจ่าย การทำงานโปร่งใสตรวจสอบได้ ส่วนหลักปฏิบัติ คือ มอบหมายหน้าที่แก่ผู้ที่เหมาะสมควรมีความรู้ความสามารถในด้านบัญชี มีการรายงานสรุปผลทุกสิ้นเดือนเกี่ยวกับบัญชีรายรับรายจ่าย 3) การจัดการด้านวัสดุอุปกรณ์ มีหลักคิด คือ แต่งตั้งผู้มีความรู้ความสามารถในด้านช่างดูแลรับผิดชอบในฐานเรียนรู้ต่างๆ และทุกคนต้องช่วยกันดูแลรักษาทรัพย์สินทุกอย่างของศูนย์ฯ ส่วนหลักปฏิบัติ คือ กรรมการทุกคนต้องรับผิดชอบในการดูแล รักษา จัดหา ซ่อมแซมวัสดุอุปกรณ์ร่วมกัน ตลอดถึงชาวบ้านที่มาใช้บริการของศูนย์ ต้องช่วยกันรักษาทรัพย์สินของส่วนรวมเสมือนเป็นของตัวเอง และการติดตามผลและประเมินผล ให้หัวหน้าผู้รับผิดชอบในแต่ละฐานเรียนรู้ติดตามผล ตรวจสอบ และประเมินผลการทำงานในรอบเดือน ไตรมาสและรอบปีเพื่อรายงานต่อการประชุมใหญ่ได้รับทราบ 4) การจัดการ มีหลักคิด คือ การจัดการปัจจัยการผลิต ประกอบด้วย การจัดการที่ดิน ความสำเร็จ คือ ลด ละ เลิกการใช้ปุ๋ยเคมี โดยมาใช้ปุ๋ยอินทรีย์แทน การจัดการทุน คือ ให้จัดการทุนชุมชนที่อยู่ เช่น ทุนทางทรัพยากร ได้แก่ นากกล้วยที่มีอยู่มากกล้วยม้วนการจัดการแรงงาน โดยเน้นแรงงานในชุมชนเป็นหลัก และการจัดการ การประกอบการ เน้นบริหารจัดการด้วยความโปร่งใส มีส่วนร่วมทุกขั้นตอน ในส่วนหลักปฏิบัติ คือ การจัดการปัจจัยการผลิต ได้แก่ การจัดการดิน เน้นการบำรุงดิน ด้วยการใส่ปุ๋ยอินทรีย์แทนปุ๋ยเคมี เน้นการจัดการที่ดินให้เหมาะสมการทำเกษตรผสมผสาน การจัดการทุน เน้นการจัดการทุนชุมชนที่มีอยู่ เช่น ทุนทรัพยากร ทุนภูมิปัญญา และทุนทางสังคม การจัดการแรงงาน เน้นแรงงานจากกรรมการ สมาชิก ชาวบ้านในชุมชนเป็นหลัก โดยทุกคนช่วยกันด้วยความขยันขันแข็ง และมีความรับผิดชอบสูงต่องานที่ได้รับมอบหมาย การจัดการด้านการประกอบการ การทำงานด้วยความโปร่งใส ตรวจสอบได้ ทุกคนมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน มีความสามัคคีกัน และ 5) การจัดการด้านการตลาด

หลักคิด คือ เน้นการทำกินทำใช้ในครัวเรือนเป็นหลัก ส่วนไว้จำหน่ายเป็นเป้าหมายรองมา ส่วนหลักปฏิบัติ มีการผลิตสินค้าและบริการต่างๆ ทำกินทำใช้ในครัวเรือนเน้นการพึ่งตนเองเป็นหลัก ลดรายจ่าย คือ ทำกินทำใช้ เพิ่มรายได้ คือ การจำหน่ายผลผลิตตลาดภายในและนอกชุมชน ดังนั้น การดำเนินงานของของศูนย์เรียนรู้ฯ บ้านโป่งถนน ประสบความสำเร็จศูนย์เรียนรู้ฯ มีความเข้มแข็ง ส่งผลให้ได้รับการประเมินศักยภาพหมู่บ้านผ่านเกณฑ์ตัวชี้วัดระดับที่ 1 “พออยู่พอกิน” ปี 2554 จากกรมการพัฒนาชุมชนกล่าวคือ เป็นต้นแบบในการใช้ชีวิตพึ่งตนเอง เน้นการปฏิบัติ เพื่อทำกิน ทำใช้ในครัวเรือน เพื่อลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ และมีการออมและได้รับรางวัลศูนย์เรียนรู้ชุมชนดีเด่นในระดับจังหวัดสระบุรี เมื่อปี 2556

โดยสรุปในภาพรวมทั้งหมดส่งผลทำให้ศูนย์เรียนรู้ฯ บ้านโป่งถนนประสบความสำเร็จ

1. ผู้นำชุมชน โดยมีบทบาทสำคัญ เป็นผู้นำชุมชน เป็นผู้นำทางความคิดเกิดกระบวนการขับเคลื่อนการดำเนินงาน เป็นแกนนำ ชักชวนให้คนในชุมชนเกิดจิตสำนึกในการพึ่งพาตนเอง เปลี่ยนแปลงแบบแผนการผลิตให้เป็นการผลิตแบบผสมผสาน ตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีลักษณะเป็นผู้เชื่อมประสาน มีความจริงใจและจริงจังในการทำงาน มีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ และใฝ่เรียนรู้อยู่เสมอ
2. ผู้นำการเปลี่ยนแปลง ผู้นำของบ้านโป่งถนน ได้ปรับบทบาทใหม่ โดยปรับพฤติกรรมความเคยชินในระบบและวิธีการดำเนินชีวิตแบบเดิม มาเป็นการจัดรูปแบบการเรียนรู้ เพื่อให้คนในชุมชนได้รับรู้ และได้เรียนรู้ร่วมกัน
3. กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เน้นกระบวนการมีส่วนร่วม โดยใช้เวทีประชาคมเป็นกลไกในการดำเนินงาน โดยชุมชนมีส่วนร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นประจำทุกเดือน
4. การสร้างผู้นำรุ่นใหม่ ที่อยู่ในวัยหนุ่มสาว เพื่อสืบทอดเจตนารมณ์ในการดำเนินงานพัฒนาชุมชน มีแนวคิดในการถ่ายทอดพลังความคิด ภูมิปัญญาให้กับคนรุ่นใหม่ ซึ่งอยู่ในขั้นกำลังพัฒนา โดยให้มีส่วนร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้นำในชุมชนเป็นประจำ
5. การผนึกกำลังขององค์กรภาคีพัฒนาและเครือข่าย มีส่วนร่วมในการสนับสนุนและขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยขับเคลื่อนทุกกระบวนการไปพร้อมๆ กัน อาทิเช่น นายอำเภอหนองโดน พัฒนาชุมชน เกษตรตำบล กศน. สาธารณสุข วัฒนธรรม และทุกหน่วยงานที่มีศักยภาพทั้งทางด้านงบประมาณและบุคลากร มีกลุ่มเป้าหมายเดียวกัน ประโยชน์ทั้งหลายจึงตกอยู่กับประชาชนและชุมชนอย่างแท้จริง

6. สมาชิกในกลุ่มมีส่วนร่วมในการตัดสินใจร่วมกันทุกคน ตั้งแต่ผลิตไปจนถึงจำหน่าย และจัดสรรรายได้

7. สมาชิกทุกคนมีสิทธิในการที่จะคิดและกำหนดบทบาทหน้าที่ของแต่ละคน เช่น ร่วมกันคิดตาม ตรวจสอบ เสนอความคิดเห็น ร่วมกันสนับสนุนให้สมาชิกได้รับการพัฒนาตนเอง ตามแนวทางที่กำหนด

8. ความสัมพันธ์ของประชาชนในหมู่บ้าน มีความรักใคร่สามัคคี มีความเป็นอยู่แบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และให้ความเคารพนับถือผู้อาวุโส

9. มีการดำเนินชีวิตแบบเรียบง่าย และมีความกระตือรือร้นในการสร้างอาชีพเสริมรายได้

10. สถาบันทางการเงินได้รับการสนับสนุนทั้งภาครัฐและหน่วยงานต่างๆ เพื่อใช้เป็นทุนในการดำเนินงาน

11. ชุมชนบ้านโป่งถนน มีที่ปรึกษาในการดำเนินงานที่ดี ได้แก่ นายวิรัตน์ ตั้งชัยวรรณ สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดสระบุรี เขตอำเภอหนองโดน (สจ.) นายสายัณห์ ปานผา มรรคนายกประจำวัดบ้านโป่งถนน และอาจารย์ประดิษฐ์ ศรีคง ครูชำนาญการพิเศษ (คศ. 3) โรงเรียนวัดหัวถนน ตำบลบ้านโป่ง อำเภอหนองคอน จังหวัดสระบุรี (ปัจจุบันท่านเสียชีวิตแล้ว)

12. สมาชิกของกลุ่มมีความเข้มแข็ง และให้ความร่วมมือในการดำเนินงานของกลุ่มเป็นอย่างดี

13. มีวัตถุดิบในท้องถิ่นของหมู่บ้าน เพื่อนำมาผลิตแปรรูปเป็นสินค้าต่างๆ เช่น กลัวย เป็นต้น

14. สมาชิกกลุ่มและประชาชนทั่วไป มีความเชื่อถือต่อกิจกรรมต่างๆ ที่กลุ่มผลิตออกมาจำหน่าย

15. กลุ่มมีศักยภาพในการผลิตข้าวคุณภาพดี มีโรงสีชุมชนเพื่อสีข้าว และมีเมล็ดพันธุ์ข้าว ซึ่งเป็นที่ต้องการของคนในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง เนื่องจากข้าวที่ผลิตได้เป็นที่นิยมบริโภคในพื้นที่ อีกทั้งการดำเนินการในการจัดหาปุ๋ยเคมีและสารเคมีทางการเกษตร สามารถลดค่าใช้จ่ายของสมาชิกลงได้ เนื่องจากราคาถูกกว่าราคาร้านค้าในอำเภอและจังหวัด

16. หน่วยงานภาครัฐ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เห็นความสำคัญและให้การสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่มและศูนย์เรียนรู้เป็นอย่างดี ทั้งงบประมาณและวิทยากรให้การอบรมกิจกรรมต่างๆ แก่ชุมชน

ความล้มเหลวในการจัดการศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านโป่งถนน สรุปได้ว่า การจัดการ 5 M ประกอบด้วย คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ การจัดการ และการตลาด พบว่า

1) การจัดการคน เกิดปัญหาและความล้มเหลวตามมา เมื่อประธานศูนย์ฯ เกษียณอายุราชการ จากตำแหน่งกำนันตำบลบ้านโป่ง ส่งผลกระทบต่อการทำงานของศูนย์ทันที กรรมการบางคน ขาดความเชื่อมั่นการทำงาน มีการถอนตัวและหุ้่นออกไป มีความคิดเห็นต่างกัน จึงเกิดความแตกแยกทางการเมือง แบ่งฝ่ายแบ่งพวกขึ้นมา ขาดความสามัคคีกันในกลุ่ม 2) การจัดการเงิน พบว่า มีผลกระทบ เมื่อขาดผู้นำในการทำงาน และขาดความสามัคคีกันแล้ว ฐานเรียนรู้บางฐานหยุดทำงานและเคลื่อนไหว เพราะขาดแคลนแรงงานในการทำ ส่งผลให้กรรมการและสมาชิก มีรายได้ลดลง 3) การจัดการวัสดุอุปกรณ์ พบว่า เมื่อเครื่องจักรหยุดการทำงานไปนาน อาจจะมีส่วนที่ชำรุดหรือใช้งานไม่ได้ ขาดแคลนกล้วยน้ำหว้าที่นำมาทำกล้วยม้วน ขาดแคลนบุคลากร ในการดูแลศูนย์ ICT ชุมชน ส่งผลกระทบไม่มีคนคอยควบคุมดูแล เด็กและเยาวชนเล่นตามอำเภอใจทำให้เครื่องคอมพิวเตอร์และโต๊ะเก้าอี้ใช้งานไม่ได้ 4) การจัดการ พบว่า ปัจจัยการผลิต กรรมการและสมาชิกบางรายกลับไปใช้ปุ๋ยเคมีเหมือนเดิม ทำให้ดินเสื่อมลงไปอีก เป็นอันตรายต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม การจัดการทุน พบว่า ขาดแคลนวัตถุดิบในการผลิต เช่น กล้วย ดินแดงมาผลิตอิฐประสาน มูลค้างคาว ต้องสั่งซื้อจากนอกชุมชน การจัดการแรงงาน พบว่า ขาดแคลนแรงงานในการผลิตปุ๋ยอัดเม็ดและอิฐประสาน กรรมการไม่มีใครไปทำ และการจัดการด้านการประกอบการ เกิดปัญหาขาดความสามัคคีไว้วางใจกัน ขาดผู้นำในการดำเนินงานขับเคลื่อนศูนย์ต่อไป

แนวทางการฟื้นฟูการจัดการศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ : กรณีศึกษา บ้านโป่งถนน ตำบลบ้านโป่ง อำเภอหนองโดน จังหวัดนครราชสีมา

แนวทางการฟื้นฟูการจัดการศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านโป่งถนน ตามหลักการจัดการ ประกอบด้วย คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ การจัดการ และการตลาด รายละเอียดจากการสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม สรุปได้ ดังนี้

1. แนวทางการฟื้นฟูการจัดการด้านคน

1.1 หลักคิด

ควรสรรหาผู้นำใหม่ ที่มีความรู้ความสามารถ ตั้งใจจริงเพื่อการพัฒนาบ้านเกิดของตนเอง ผู้นำต้องได้รับการยอมรับจากกรรมการและสมาชิก เป็นผู้นำที่มีบาร์มี คือ ปฏิบัติตนตนเป็นแบบอย่างที่ดี ส่งผลให้คนเคารพนับถือ ผู้นำที่ดีควรใช้หลัก 3 ค. ได้แก่ การครองตน การครองคน และการครองงาน

1.2 หลักปฏิบัติ

แนวทางในการฟื้นฟูการจัดการคนหรือบุคลากรของศูนย์เรียนรู้ฯ บ้านโป่งถนนจากการสัมภาษณ์ ประธาน กรรมการบริหารจัดการศูนย์ฯ ได้แนวทาง ดังนี้ ควรสรรหาผู้นำที่มีใจรักในการพัฒนาบ้านเกิด ผู้นำที่มีคุณธรรม มีความมุ่งมั่นตั้งใจจริง อุทิศตนเพื่อส่วนรวม และต้องมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล มีความรู้ความสามารถและไฟเรียนรู้ เพื่อมาฟื้นฟูและขับเคลื่อนศูนย์ฯ ให้เดินหน้าต่อไป เมื่อผู้นำศูนย์ฯ ได้รับการยอมรับจากกรรมการและสมาชิกแล้ว มีผู้นำที่ดี มีคุณธรรม บริหารโปร่งใส ใส่ใจธรรมชาติ และที่สำคัญควรมีหลักปฏิบัติ 3 ค. ได้แก่ 1) การครองตน (เป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุคคลอื่น) 2) การครองคน (ใช้หลักเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา) และ 3) การครองงาน (ใช้หลักความชอบพอใจในงานนั้น ความขยันหมั่นเพียร ความเอาใจใส่ และพิจารณาตรวจสอบอย่างรอบคอบ) ซึ่งส่งผลให้มีผู้ตามที่ตั้งใจทำงานเช่นกัน ควรสรรหาผู้นำจากกรรมการของศูนย์ฯ ขึ้นมาเป็นผู้นำคนใหม่ ในด้านขาดแคลนแรงงาน ให้ส่งเสริมและปลูกฝังให้แก่เยาวชนหรือคนในชุมชนเห็นคุณค่าและประโยชน์ที่จะพึงได้รับการขนานนามเอาหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในวิถีชีวิตของชุมชน เพื่อลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ขยายโอกาสหรือขยายกิจการของครอบครัวและชุมชน ให้พึ่งตนเองเป็นสำคัญ เมื่อชุมชนเห็นความสำคัญและได้ตระหนักรู้ถึงความจำเป็นในการนำเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตของครัวครัวตนเองแล้วก็จะมีความมุ่งมั่นเพื่อขับเคลื่อนงานของศูนย์ต่อไป ทุกคนควรมีความสามัคคี เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ไม่ทะเลาะกัน เข้าใจกัน เคารพกัน ให้เกียรติกัน เห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ควรจัดโครงสร้างการทำงานของคณะกรรมการศูนย์ฯ ตามความรู้ความสามารถของแต่ละบุคคลให้ตรงตามลักษณะงาน เพื่อให้กิจกรรมนั้น ๆ ประสบความสำเร็จได้เร็วและมีคุณภาพ มีการอบรมให้ความรู้ ทักษะ และประสบการณ์แก่กรรมการศูนย์ฯ ผู้ที่เข้ามาใหม่ได้รับทราบองค์ความรู้ ระเบียบ กฎกติกา มารยาทต่าง ๆ ในแต่ละฐานเรียนรู้ ควรมีผู้สืบทอดองค์ความรู้จากรุ่นสู่รุ่น เพื่อความเข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป (สุชีรา พานพุ่ม, ชัยวิรัตน์ ตั้งชัยวรรณ, เจริญ รอดมาลัยและคนอื่นๆ, 2560 : สทนทากลุ่ม)

2. แนวทางการฟื้นฟูการจัดการด้านเงิน

2.1 หลักคิด

ควรให้ชุมชนคิดเอง วางแผนเอง จัดการตนเองด้านการเงิน แต่อาจจะให้ภาครัฐคอยเป็นที่ปรึกษาให้ คนที่ดูแลรับผิดชอบด้านการเงิน เป็นผู้ถือบัญชีรายรับรายจ่าย นับว่าสำคัญยิ่งของศูนย์เรียนรู้ฯ หรือทุกหน่วยงาน ควรเป็นผู้ที่ซื่อสัตย์ ทำงานด้วยความโปร่งใส ตรวจสอบได้ รายงานสถานทางการเงินให้สมาชิกได้รับทราบทุกกระยะ

2.2 หลักปฏิบัติ

ควรแต่งตั้งสมาชิกที่ได้รับความเห็นชอบจากประชนและกรรมการทุกคน เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจในการทำบัญชีรายรับรายจ่าย สมาชิกแต่ละกลุ่มตกลงกันเองว่าจะจัดการกลุ่มอย่างไร เก็บค่าหุ้นเท่าไร ปันหุ้นรายเดือน รายไตรมาส หรือรายปี ช่วยกันประชาสัมพันธ์และจำหน่ายสินค้าและบริการของกลุ่ม และที่สำคัญต้องช่วยกันทำงานเพื่อให้มีรายได้เข้ากลุ่ม โดยเน้นพออยู่พอกิน พอใช้ พอเพียง และเหลือก็จำหน่ายภายในหรือภายนอกชุมชน(สุชีรา พานพุ่ม, ชัยวิรัตน์ ตั้งชัชวรรณา, เจริญ รอดมาลัยและ คนอื่น ๆ, 2560 : สนนทากลุ่ม)

3. แนวทางการฟื้นฟูการจัดการด้านวัสดุของ

3.1 แนวคิด

ควรแต่งตั้งผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการเป็นช่าง เพื่อการดูแลซ่อมแซมวัสดุอุปกรณ์ที่ชำรุดเสียหายได้ในเบื้องต้น และช่วยกันดูแลทรัพย์สินทุกอย่าง

3.2 หลักปฏิบัติ

หลักปฏิบัติในการฟื้นฟูการจัดการวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการทำงาน อย่างเช่น เครื่องผสมปุ๋ยปั้นเม็ด เครื่องอัดอิฐประสาน เครื่องจักรโรงสีชุมชน เครื่องคอมพิวเตอร์ของศูนย์ ICT ควรแต่งตั้งผู้รับผิดชอบในด้านนี้ มีความรู้พื้นฐานในการดูแลรักษา ซ่อมแซมได้ในเบื้องต้น เพื่อให้วัสดุอุปกรณ์ใช้งานได้ยาวนานที่สุด ควรมีผู้ดูแลศูนย์ ICT มีความรู้เบื้องต้นในการใช้คอมพิวเตอร์ การแก้ไขปัญหาเบื้องต้นได้ ควรตั้งกฎระเบียบและการปฏิบัติที่เคร่งครัดมากขึ้น ในการให้ประชาชนทั่วเข้าไปใช้บริการคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต มีจุดประสงค์เพื่อเรียนรู้ ค้นคว้าข้อมูล ไม่ใช่มานั่งเล่นเกมไปวันๆ ซึ่งหาประโยชน์และสาระไม่ค่อยได้ มีการเปิดบัญชีรายรับรายจ่าย เพื่อนำมาใช้บริหารจัดการของศูนย์ฯ เช่น จ่ายค่าน้ำ ค่าไฟ และค่าผู้ดูแลศูนย์บ้าง ไม่มากไม่น้อย เพื่อให้กำลังใจในการทำงาน นอกจากนี้วัสดุอุปกรณ์รวมไปถึงอาคาร สถานที่ เครื่องจักรต่างๆ ทุกคนควรช่วยกันดูแล รักษา หวงแหน เปรียบเสมือนเป็นสมบัติของตนเองและครอบครัว ซึ่งเป็นของส่วนรวมต้องช่วยกันอย่างเต็มกำลัง ถ้าไม่สร้างสรรค์ก็อย่าทำลาย (สุชีรา พานพุ่ม, ชัยวิรัตน์ ตั้งชัชวรรณา, เจริญ รอดมาลัยและ คนอื่น ๆ, 2560 : สนนทากลุ่ม)

4. แนวทางการฟื้นฟูด้านการจัดการ

4.1 แนวคิด

การจัดการปัจจัยการผลิต ได้แก่ ดิน ทุน แรงงาน และการประกอบการ ต้องอาศัยความร่วมมือของทุกฝ่าย ร่วมกันคิด ร่วมกันวางแผน ร่วมกันทำ และร่วมกันรับประโยชน์ ส่วนการจัดการด้านกิจกรรม ควรมีกิจกรรมที่หลากหลาย เป็นประโยชน์ต่อชุมชน และเน้นวัตถุดิบที่มีในชุมชนมาผลิตสินค้าและบริการ

4.2 หลักปฏิบัติ

4.2.1 การจัดการปัจจัยการผลิต ประกอบด้วยการจัดการที่ดิน ควรเสริมสร้างจิตสำนึกให้ชาวบ้านรู้ถึงอันตรายและผลกระทบต่อการใช้สารเคมีในการทำงาน ทำสวนต่อคุณภาพชีวิต และทรัพยากรธรรมชาติ การจัดการทุนชุมชน ควรเสริมสร้างให้ชาวบ้านมีความรักใคร่สามัคคีกันมากขึ้น ไม่แบ่งฝ่ายใด ๆ แต่คงต้องการใช้เวลาในการเยียวยาพอสมควร ค่อยๆปรับไปที่ละนิด มีกิจกรรมให้ทำร่วมกันเป็นประจำ เพื่อฟื้นฟูความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันให้กลับคืนมา แต่ละฝ่ายต้องยอมพบกันครึ่งทาง อย่าถือทิฐิมานะจนเกินไป รู้จักให้อภัยซึ่งกันและกัน การจัดการแรงงาน ควรหาแรงงานจากชุมชนเป็นหลัก เพื่อสานต่องานที่ทำไว้ และช่วยกันฟื้นฟูกิจกรรมที่หายไปแล้วให้กลับคืนมาให้ได้ พลังความสามัคคีสำคัญที่สุด และการจัดการในการประกอบการ ควรวางแผนการทำงานอย่างเป็นระบบ รัดกุม รอบคอบ ระมัดระวัง ใช้สติปัญญาในการบริหารจัดการ และการมีส่วนร่วมของสมาชิกในทุกขั้นตอน

4.2.2 การจัดการกิจกรรม กิจกรรมของทางศูนย์หลายฐานเรียนรู้ที่หยุดการเคลื่อนไหว ได้แก่ ฐานปุยปั้นเมล็ดชีวภาพ นำเสียดายอย่างยิ่งที่ขาดแรงงานในการผลิต การฟื้นฟูควรให้กำลังใจแก่สมาชิกที่จะผลิต โดยการป้องกันตนเองด้วยการใส่หน้ากากอนามัยทุกครั้ง การตอบแทนที่เหมาะสมกับการลงทุนไปทำ หรือติดต่อแรงงานต่างชาติมาผลิตร่วมกับชุมชน แต่ต้องเข้ามาประเทศไทยถูกต้องตามกฎหมายบ้านเมือง ไม่ใช่แรงงานต่างด้าวที่หลบเข้ามาทำงาน เพราะถือว่าผิดกฎหมาย ในส่วนการผลิตอิฐประสาน ควรถ่ายทอดวิชาความรู้ให้แก่เยาวชนหรือผู้ที่สนใจรับช่วงต่อไป รื้อจ้างแรงงานต่างด้าวที่ถูกกฎหมายมาผลิต (สุชีรา พานพุ่ม, ชัยวิรัตน์ ตั้งชัยวรรณ, เจริญ รอดมาลัยและคนอื่นๆ, 2560 : สนนทากลุ่ม)

5. แนวทางการฟื้นฟูการจัดการด้านตลาด

5.1 แนวคิด

หลักแนวคิดสำหรับการจัดการตลาด ควรมีแนวคิดเน้นตลาดพอเพียงในชุมชนเป็นหลัก ตลาดครอบครัว ตลาดชุมชน และตลาดนอกชุมชน

5.2 หลักปฏิบัติ

ในหลักการปฏิบัติการจัดการด้านการตลาด ไม่ว่าจะเป็นการปลูกผักสวนครัวรั้วกินได้ การทำน้ำยาล้างจาน การทำปุ๋ยหมักแทนสารเคมี เป็นต้น โดยมีจุดประสงค์เพื่อลดรายจ่าย เพิ่มรายได้แก่ครอบครัวและชุมชน ลดการซื้อสิ่งของที่จำเป็น เพราะเราสามารถผลิตเองได้ เป็นการประหยัดค่าใช้จ่าย อยู่อย่างพอเพียง พึ่งตนเองได้ ถือว่าเป็นตลาดครอบครัว เมื่อผลิตได้มากก็นำไปจำหน่ายแก่เพื่อนบ้านหรือตลาดในชุมชนและขยายออกนอกชุมชน มีเครือข่ายตลาด

เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ต่อไป (สุชีรา พานพุ่ม, ชัยวิรัตน์ ตั้งชัชวรรณา, เจริญ รอดมาลัยและ คนอื่นๆ, 2560 : สนทนากลุ่ม)

จากแนวทางการฟื้นฟูการจัดการทั้ง 5 ประการ ประกอบด้วยด้านคน เงิน วัสดุสิ่งของ การจัดการและตลาด ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า 1) การจัดการคน หลักคิด คือ ผู้นำที่ดีควรใช้หลัก 3 ค. ได้แก่ การครองตน การครองคน และการครองงาน หลักปฏิบัติ คือ มีคุณธรรมจริยธรรม ได้แก่ การครองตน (เป็นแบบอย่างทั้งต่อหน้าและลับหลัง) การครองงาน (มีพรหมวิหารธรรม คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา) และการครองงาน (มีอิทธิบาท 4 คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) คือ หลักปฏิบัติ ชุมชนควรหันหน้าเข้าหากัน พุดคุยกัน ให้อภัยซึ่งกันและกัน จับมือกันเดินไปข้างหน้า เพื่อพัฒนาหมู่บ้านต่อไป 2) การจัดการเงิน หลักคิด คือ การทำงานต้องโปร่งใส ตรวจสอบได้ กรรมการทำหน้าที่นี้ต้องมีคุณธรรมจริยธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต ส่วนหลักปฏิบัติ คือ การแต่งตั้ง กรรมการที่ได้รับความไว้วางใจจากทุกคนให้ทำหน้าที่เหรียญก เป็นผู้มีความรู้ความสามารถด้านบัญชีรายรับรายจ่ายและการออม 3) การจัดการวัสดุสิ่งของ หลักคิด คือ ดูแล รักษาทรัพย์สิน ร่วมกันเพราะเป็นของส่วนรวม แต่งตั้งผู้มีความรู้ด้านช่างเพื่อดูแลซ่อมแซมวัสดุสิ่งของ ส่วนหลักปฏิบัติ คือ ทุกคนช่วยกันรักษา ห่วงแหนทรัพย์สินร่วมกันเสมือนเป็นของตนเอง ในทุกสิ้นเดือน ฐานเรียนรู้แต่ละฐานควรรายงานในที่ประชุมได้รับทราบเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคต่างๆ ของวัสดุ อุปกรณ์ 4) การจัดการ หลักคิด คือ การจัดการปัจจัยการผลิต ได้แก่ ที่ดิน ควรปลูกจิตสำนึกและ ส่งเสริมให้คนในชุมชน เห็นโทษของสารเคมี และประโยชน์จากสารอินทรีย์ ควรปลูกผักสวนครัว ไร่รับประทานในครัวเรือน หลักปฏิบัติ คือ แบ่งที่ดินให้เหมาะสมในการทำเกษตรผสมผสานหรือ ไร่นาสวนผสม การจัดการทุน หลักคิด ควรจัดการทุนชุมชนที่มีอยู่ให้มากที่สุด ฟังทุนนอกชุมชน ให้น้อยที่สุด หลักปฏิบัติ คือ ควรเน้นการจัดการทุนภูมิปัญญา ทุนทางสังคม ทุนทางทรัพยากร ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมให้มีความสมดุล และเหมาะสมกับบริบทชุมชน และ 5) การจัดการ ตลาด ควรมีหลักคิด คือ เน้นให้รอด ไม่ใช่ให้รวย ส่วนหลักปฏิบัติ ควรเน้นทำกินทำใช้ในชุมชน เป็นตลาดพอเพียง พอใช้ พออยู่พอกิน ถ้าเหลือกินเหลือใช้ให้จำหน่ายในและนอกชุมชน เพื่อลด รายจ่าย เพิ่มรายได้ และมีการออม

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง การจัดการศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ : กรณีศึกษา บ้านโปรงถนน ตำบลบ้านโปรง อำเภอหนองโคน จังหวัดสระบุรี โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

- 1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของการจัดการศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ : กรณีศึกษาบ้านโปรงถนน ตำบลบ้านโปรง อำเภอหนองโคน จังหวัดสระบุรี
- 2) เพื่อศึกษาความสำเร็จและความล้มเหลวของการจัดการศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ : กรณีศึกษาบ้านโปรงถนน ตำบลบ้านโปรง อำเภอหนองโคน จังหวัดสระบุรี และ
- 3) เพื่อศึกษาแนวทางการฟื้นฟูการจัดการศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ : กรณีศึกษาบ้านโปรงถนน ตำบลบ้านโปรง อำเภอหนองโคน จังหวัดสระบุรี

ดังนั้น ผู้วิจัยได้สรุปผล อภิปรายผล และ ข้อเสนอแนะ ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

1. ประวัติความเป็นมาของการจัดการศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ : กรณีศึกษาบ้านโปรงถนน ตำบลบ้านโปรง อำเภอหนองโคน จังหวัดสระบุรี

ศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงบ้านต้นแบบบ้านโปรงถนน มีประวัติความเป็นมาโดยเริ่มต้นได้รับการสนับสนุนงบประมาณเป็นกองทุนหมุนเวียนภายใต้กรอบแนวทางที่ทางภาครัฐกำหนด ตั้งแต่ปี 2540 ได้แก่ โครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) ต่อมาปี 2544 ได้จัดตั้งกองทุนหมู่บ้าน 1 ล้านบาท ตามนโยบายของรัฐบาล มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตซึ่งเป็นกองทุนที่ชาวบ้านร่วมตัวจัดตั้งและบริหารจัดการกันเอง โดยจัดตั้งเมื่อปี 2548 ต่อมาเมื่อมีการส่งเสริมจัดตั้งสถาบันการเงินจากภาคราชการ โดยเฉพาะธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) และกรมการพัฒนาชุมชน กองทุนต่าง ๆ จึงรวมตัวกันจัดตั้งเป็นสถาบันการเงินบ้านโปรงถนน ในช่วงแรกจึงใช้กองทุนหมู่บ้านนำร่องไปก่อน และใช้สถาบันการเงินนี้เป็นจุดเรียนรู้เรื่องการบริหารจัดการกองทุนการเงินของชุมชน โดยมีกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งเป็นกิจกรรมสาขาของสถาบันการเงินชุมชน ต่อมารัฐบาลมีนโยบายในการสร้างกระบวนการ

เรียนรู้ ด้วยการขับเคลื่อนวาระแห่งชุมชน ซึ่งประกอบด้วย การขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แผนชุมชนและศูนย์เรียนรู้ชุมชน ดังนั้น ศูนย์เรียนรู้ชุมชนบ้านโป่งถนน จึงก่อกำเนิดเกิดขึ้น นับตั้งแต่นั้นมา โดยมีการดำเนินการจัดการฐานเรียนรู้ทั้งสิ้น 12 ฐานเรียนรู้ ประกอบด้วย

- 1) ฐานเรียนรู้ศูนย์เรียนรู้ ICT ชุมชนตำบลบ้านโป่ง
- 2) ฐานเรียนรู้สถาบันการเงินบ้านโป่งถนน
- 3) ฐานเรียนรู้กลุ่มกล้วยม้วน
- 4) ฐานเรียนรู้ปุ๋ยพื้นเม็ดชีวภาพ
- 5) ฐานเรียนรู้รัฐประศาสน
- 6) ฐานเรียนรู้โรงสีชุมชน
- 7) ฐานเรียนรู้กบคอนโค
- 8) ฐานเรียนรู้น้ำหมักชีวภาพ
- 9) ฐานเรียนรู้สุกรชีวภาพ
- 10) ฐานเรียนรู้ทำน้ำยาล้างจาน
- 11) ฐานเรียนรู้การเลี้ยงปลาตก และ
- 12) ฐานเรียนรู้การปลูกผักเกษตรอินทรีย์ โดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งศูนย์ฯ เพื่อเป็นศูนย์รวมข้อมูลข่าวสารของหมู่บ้าน เพื่อเป็นสถานที่จัดกิจกรรมการเรียนรู้ การถ่ายทอด/แลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนในชุมชน และต้อนรับผู้สนใจนอกชุมชนมาทัศนศึกษาดูงาน เพื่อเป็นสถานที่ถ่ายทอดเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบของชุมชน และเพื่อเป็นสถานที่ที่ภาคีเครือข่ายการพัฒนา การดำเนินการของศูนย์เรียนรู้ฯ บ้านโป่งถนน มีโครงสร้างการจัดการที่เป็นระบบชัดเจน ซึ่งประธานศูนย์ฯ นำโดย อดีตกำนันสุชีรา พานพุ่ม ได้พัฒนาศูนย์ฯ ให้มีความเจริญ เป็นสถานที่ศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ส่งผลให้กรมการพัฒนาชุมชน มาประเมินศักยภาพของศูนย์ฯ โดยผ่านเกณฑ์และตัวชี้วัด ในระดับที่ 1 “พออยู่ พอกิน” และขึ้นป้ายเป็นศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านโป่งถนน

2. ความสำเร็จและความล้มเหลวของการจัดการศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ : กรณีศึกษาบ้านโป่งถนน ตำบลบ้านโป่ง อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี

2.1 ความสำเร็จในการจัดการศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านโป่งถนน สามารถสรุปได้ว่า 1) การจัดการด้านคน มีหลักคิด คือ การบริหารจัดการเรื่องคน มีรูปแบบโครงสร้างคณะกรรมการที่ชัดเจน มีกรรมการรับผิดชอบแต่ละฐานเรียนรู้ ผู้นำสำคัญที่สุดในการขับเคลื่อนศูนย์ฯ ให้ประสบความสำเร็จ และสมาชิกอยู่ร่วมกันด้วยความรักสามัคคีน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ส่วนหลักปฏิบัติ ผู้นำมีวิสัยทัศน์ คิดกว้าง มองไกล ใฝ่เรียนรู้ มีคุณธรรมจริยธรรม บริหารจัดการด้วย 3 ค. คือ การครองคน การครองตน และการครองงาน เป็นแบบอย่างที่ดีแก่สมาชิก โดยให้ทุกคนปฏิบัติงานด้วยความตั้งใจ ขยัน รับผิดชอบงานที่ตนเองรับมอบหมายและการติดตามและประเมินผล โดยให้ทุกคนช่วยกันติดตาม ดูแล ตรวจสอบ และรายงานความก้าวหน้าของแต่ละฐานการเรียนรู้ 2) การจัดการด้านเงิน มีหลักคิด คือ บุคลากรที่ทำหน้าที่ตรงนี้ ต้องมีคุณธรรมจริยธรรม มีความซื่อสัตย์ ได้รับความไว้วางใจจากคณะกรรมการมีความรู้ด้านบัญชีรายรับรายจ่าย การทำงานโป่งใสตรวจสอบได้ ส่วนหลักปฏิบัติ คือ มอบหมายหน้าที่แก่ผู้ที่เห็นสมควรมีความรู้

ความสามารถในด้านบัญชี มีการรายงานสรุปผลทุกสิ้นเดือนเกี่ยวกับบัญชีรายรับรายจ่าย 3) การจัดการด้านวัสดุอุปกรณ์ มีหลักคิด คือ แต่งตั้งผู้มีความรู้ความสามารถในด้านช่างดูแลรับผิดชอบในฐานเรียนรู้นั้นๆ และทุกคนต้องช่วยกันดูแลรักษาทรัพย์สินทุกอย่างของศูนย์ฯ ส่วนหลักปฏิบัติ คือ กรรมการทุกคนต้องรับผิดชอบในการดูแล รักษา จัดหา ซ่อมแซมวัสดุอุปกรณ์ร่วมกัน ตลอดถึงชาวบ้านที่มาใช้บริการของศูนย์ฯ ต้องช่วยกันรักษาทรัพย์สินของส่วนรวมเสมือนเป็นของตัวเอง และการติดตามผลและประเมินผล ให้หัวหน้าผู้รับผิดชอบในแต่ละฐานเรียนรู้ติดตามผล ตรวจสอบ และประเมินผลการทำงานในรอบเดือน ไตรมาสและรอบปีเพื่อรายงานต่อการประชุมใหญ่ได้รับทราบ 4) การจัดการ มีหลักคิด คือ การจัดการปัจจัยการผลิต ประกอบด้วย การจัดการที่ดิน ความสำเร็จ คือ ลด ละ เลิกการใช้ปุ๋ยเคมี โดยมาใช้ปุ๋ยอินทรีย์แทน การจัดการทุน คือ ให้จัดการทุนชุมชนที่อยู่ เช่น ทุนทางทรัพยากร ได้แก่ นำกล้วยที่มีอยู่มาทำกล้วยม้วนการจัดการแรงงาน โดยเน้นแรงงานในชุมชนเป็นหลัก และการจัดการ การประกอบการ เน้นบริหารจัดการด้วยความโปร่งใส มีส่วนร่วมทุกขั้นตอน ในส่วนหลักปฏิบัติ คือ การจัดการปัจจัยการผลิต ได้แก่ การจัดการดิน เน้นการบำรุงดิน ด้วยการใส่ปุ๋ยอินทรีย์แทนปุ๋ยเคมี เน้นการจัดการที่ดินให้เหมาะสมการทำเกษตรผสมผสาน การจัดการทุน เน้นการจัดการทุนชุมชนที่มีอยู่ เช่น ทุนทรัพยากร ทุนภูมิปัญญา และทุนทางสังคม การจัดการแรงงาน เน้นแรงงานจากกรรมการ สมาชิก ชาวบ้านในชุมชนเป็นหลัก โดยทุกคนช่วยกันด้วยความขยันขันแข็ง และมีความรับผิดชอบสูงต่องานที่ได้รับมอบหมาย การจัดการด้านการประกอบการ การทำงานด้วยความโปร่งใส ตรวจสอบได้ ทุกคนมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน มีความสามัคคีกัน และ 5) การจัดการด้านการตลาด หลักคิด คือ เน้นการทำกินทำใช้ในครัวเรือนเป็นหลัก ส่วนไว้จำหน่ายเป็นเป้าหมายรองมาส่วนหลักปฏิบัติ มีการผลิตสินค้าและบริการต่างๆ ทำกินทำใช้ในครัวเรือนเน้นการพึ่งตนเองเป็นหลัก ลดรายจ่าย คือ ทำกินทำใช้ เพิ่มรายได้ คือ การจำหน่ายผลผลิตตลาดภายในและนอกชุมชน ดังนั้น การดำเนินงานของของศูนย์เรียนรู้ฯ บ้านโปรงถนน ประสบความสำเร็จศูนย์เรียนรู้ฯ มีความเข้มแข็ง ส่งผลให้ได้รับการประเมินศักยภาพหมู่บ้านผ่านเกณฑ์ตัวชี้วัดระดับที่ 1 “พออยู่พอกิน” ปี 2554 จากกรมการพัฒนาชุมชนกล่าวคือ เป็นต้นแบบในการใช้ชีวิตพึ่งตนเอง เน้นการปฏิบัติ เพื่อทำกิน ทำใช้ในครัวเรือนเพื่อลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ และมีการออมและได้รับรางวัลศูนย์เรียนรู้ชุมชนดีเด่นในระดับจังหวัดสระบุรี เมื่อปี 2556

โดยสรุปในภาพรวมทั้งหมดส่งผลทำให้ศูนย์เรียนรู้ฯ บ้านโปรงถนนประสบความสำเร็จ

1. ผู้นำชุมชน โดยมีบทบาทสำคัญ เป็นผู้นำชุมชน เป็นผู้นำทางความคิด เกิดกระบวนการขับเคลื่อนการดำเนินงาน เป็นแกนนำ ชักชวนให้คนในชุมชนเกิดจิตสำนึกในการพึ่งพาตนเอง เปลี่ยนแปลงแบบแผนการผลิตให้เป็นการผลิตแบบผสมผสาน ตามแนวทางปรัชญา

เศรษฐกิจพอเพียง มีลักษณะเป็นผู้เชื่อมประสาน มีความจริงใจและจริงจังในการทำงาน มีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ และใฝ่เรียนรู้อยู่เสมอ

2. ผู้นำการเปลี่ยนแปลง ผู้นำของบ้านโป่งถนน ได้ปรับบทบาทใหม่ โดยปรับพฤติกรรมความเคยชินในระบบและวิธีการดำเนินชีวิตแบบเดิม มาเป็นการจัดรูปแบบการเรียนรู้ เพื่อให้คนในชุมชนได้รับรู้ และได้เรียนรู้ร่วมกัน

3. กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เน้นกระบวนการมีส่วนร่วม โดยใช้เวทีประชาคม เป็นกลไกในการดำเนินงาน โดยชุมชนมีส่วนร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นประจำทุกเดือน

4. การสร้างผู้นำรุ่นใหม่ ที่อยู่ในวัยหนุ่มสาว เพื่อสืบทอดเจตนารมณ์ในการดำเนินงานพัฒนาชุมชน มีแนวคิดในการถ่ายทอดพลังความคิด ภูมิปัญญาให้กับคนรุ่นใหม่ ซึ่งอยู่ในขั้นกำลังพัฒนา โดยให้มีส่วนร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้นำในชุมชนเป็นประจำ

5. การผนึกกำลังขององค์กรภาคีพัฒนาและเครือข่าย มีส่วนร่วมในการสนับสนุน และขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยขับเคลื่อนทุกกระบวนการไปพร้อมๆ กัน อาทิเช่น นายอำเภอหนองโดน พัฒนาชุมชน เกษตรตำบล กสน. สาธารณสุข วัฒนธรรม และทุกหน่วยงานที่มีศักยภาพทั้งทางด้านงบประมาณและบุคลากร มีกลุ่มเป้าหมายเดียวกัน ประโยชน์ทั้งหลายจึงตกอยู่กับประชาชนและชุมชนอย่างแท้จริง

6. สมาชิกในกลุ่มมีส่วนร่วมในการตัดสินใจร่วมกันทุกคน ตั้งแต่ผลิตไปจนถึงจำหน่าย และจัดสรรรายได้

7. สมาชิกทุกคนมีสิทธิในการที่จะคิดและกำหนดบทบาทหน้าที่ของแต่ละคน เช่น ร่วมกันติดตาม ตรวจสอบ เสนอความคิดเห็น ร่วมกันสนับสนุนให้สมาชิกได้รับการพัฒนาตนเอง ตามแนวทางที่กำหนด

8. ความสัมพันธ์ของประชาชนในหมู่บ้าน มีความรักใคร่สามัคคี มีความเป็นอยู่แบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และให้ความเคารพนับถือผู้อาวุโส

9. มีการดำเนินชีวิตแบบเรียบง่าย และมีความกระตือรือร้นในการสร้างอาชีพเสริมรายได้

10. สถาบันทางการเงินได้รับการสนับสนุนทั้งภาครัฐและหน่วยงานต่างๆ เพื่อใช้เป็นทุนในการดำเนินงาน

11. ชุมชนบ้านโป่งถนน มีที่ปรึกษาในการดำเนินงานที่ดี ได้แก่ นายวิรัตน์ ตั้งชัยวรรณ สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดสระบุรี เขตอำเภอหนองโดน (สจ.) นายสายัณฑ์ ปานผา มรรคนายกประจำวัดบ้านโป่งถนน และอาจารย์ประดิษฐ์ ศรีคง ครูชำนาญ

การพิเศษ (คส. 3) โรงเรียนวัดหัวถนน ตำบลบ้านโปรง อำเภอหนองคน จังหวัดสระบุรี (ปัจจุบันท่านเสียชีวิตแล้ว)

12. สมาชิกของกลุ่มมีความเข้มแข็ง และให้ความร่วมมือในการดำเนินงานของกลุ่มเป็นอย่างดี

13. มีวัตถุดิบในท้องถิ่นของหมู่บ้าน เพื่อนำมาผลิตแปรรูปเป็นสินค้าต่างๆ เช่น ก๋วยเตี๋ยว เป็นต้น

14. สมาชิกกลุ่มและประชาชนทั่วไป มีความเชื่อถือต่อกิจกรรมต่างๆ ที่กลุ่มผลิตออกมาจำหน่าย

15. กลุ่มมีศักยภาพในการผลิตข้าวคุณภาพดี มีโรงสีชุมชนเพื่อสีข้าว และมีเมล็ดพันธุ์ข้าว ซึ่งเป็นที่ต้องการของคนในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง เนื่องจากข้าวที่ผลิตได้เป็นที่นิยมบริโภคในพื้นที่ อีกทั้งการดำเนินการในการจัดหาปุ๋ยเคมีและสารเคมีทางการเกษตร สามารถลดค่าใช้จ่ายของสมาชิกลงได้ เนื่องจากราคาถูกกว่าร้านค้าในอำเภอและจังหวัด

16. หน่วยงานภาครัฐ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เห็นความสำคัญและให้การสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่มและศูนย์เรียนรู้เป็นอย่างดี ทั้งงบประมาณและวิทยากรให้การอบรมกิจกรรมต่างๆ แก่ชุมชน

2.2 ความล้มเหลวในการจัดการศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านโปรงถนน สรุปได้ว่า การจัดการ 5 M ประกอบด้วย คน เงิน วัสดุสิ่งของ การจัดการ และตลาด พบว่า

1) การจัดการคน เกิดปัญหาและความล้มเหลวตามมา เมื่อประชาชนศูนย์ฯ เกษียณอายุราชการ จากตำแหน่งกำนันตำบลบ้านโปรง ส่งผลกระทบต่อการทำงานของศูนย์ฯทันที กรรมการบางคนขาดความเชื่อมั่นการทำงาน มีการถอนตัวและหันออกไป มีความคิดเห็นต่างกัน จึงเกิดความแตกแยกทางการเมือง แบ่งฝ่ายแบ่งพวกขึ้นมา ขาดความสามัคคีกันภายในชุมชน 2) การจัดการเงิน พบว่า มีผลกระทบ เมื่อขาดผู้นำในการทำงาน และขาดความสามัคคีกันแล้ว ฐานเรียนรู้บางฐานหยุดทำงานและเคลื่อนไหว เพราะขาดแคลนแรงงานในการทำ ส่งผลให้กรรมการและสมาชิกมีรายได้ลดลง 3) การจัดการวัสดุสิ่งของ พบว่า เมื่อเครื่องจักรหยุดการทำงานไปนาน อาจจะมีส่วนที่ชำรุดหรือใช้งานไม่ได้ ขาดแคลนก๋วยเตี๋ยวน้ำที่นำมาทำก๋วยเตี๋ยวม้วน ขาดแคลนบุคลากรในการดูแลศูนย์ ICT ชุมชน ส่งผลกระทบไม่มีคนคอยควบคุมดูแล เด็กและเยาวชนเล่นตามอำเภอใจทำให้เครื่องคอมพิวเตอร์และโต๊ะเก้าอี้ใช้งานไม่ได้ 4) การจัดการ พบว่า ปัจจัยการผลิต กรรมการและสมาชิกบางรายกลับไปใช้ปุ๋ยเคมีเหมือนเดิม ทำให้ดินเสื่อมลงไปอีก เป็นอันตรายต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม การจัดการทุน พบว่า ขาดแคลนวัตถุดิบในการผลิต เช่น ก๋วยเตี๋ยวดินแดงมาผลิตอิฐประสาน มูลค่างควา ต้องสั่งซื้อจากนอกชุมชน การจัดการแรงงาน พบว่า

ขาดแคลนแรงงานในการผลิตปุ๋ยอัดเม็ดและอิฐประสาน กรรมการไม่มีใครไปทำ และการจัดการด้านการประกอบการ เกิดปัญหาขาดความสามัคคีไว้ใจกัน ขาดผู้นำในการดำเนินงานขับเคลื่อนศูนย์ต่อไป และ 5) การจัดการตลาด พบว่า ประสบปัญหาไม่มาก เนื่องจากมีตลาดรองรับอยู่แล้ว เพียงแต่ว่าไม่มีแรงงานในการผลิตสินค้าและบริการต่าง ๆ จุดเน้นที่สำคัญ คือ เน้นทำกินทำใช้ในครัวเรือน

3. แนวทางการฟื้นฟูการจัดการศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ : กรณีศึกษาบ้านโป่งถนน ตำบลบ้านโป่ง อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี

จากแนวทางการฟื้นฟูการจัดการทั้ง 5 ประการ ประกอบด้วยด้านคน เงิน วัสดุ สิ่งของ การจัดการและตลาด ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า 1) การจัดการคน หลักคิด คือ ผู้นำที่ดีควรใช้หลัก 3 ค. ได้แก่ การครองตน การครองคน และการครองงาน หลักปฏิบัติ คือ มีคุณธรรมจริยธรรม ได้แก่ การครองตน (เป็นแบบอย่างทั้งต่อหน้าและลับหลัง) การครองงาน (มีพรหมวิหารธรรม คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา) และการครองงาน (มีอิทธิบาท 4 คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) คือ หลักปฏิบัติ ชุมชนควรหันหน้าเข้าหากัน พุดคุยกัน ให้อภัยซึ่งกันและกัน จับมือกันเดินไปข้างหน้าเพื่อพัฒนาหมู่บ้านต่อไป 2) การจัดการเงิน หลักคิด คือ การทำงานต้องโปร่งใส ตรวจสอบได้ กรรมการทำหน้าที่นี้ต้องมีคุณธรรมจริยธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต ส่วนหลักปฏิบัติ คือ การแต่งตั้งกรรมการที่ได้รับความไว้วางใจจากทุกคนให้ทำหน้าที่เหรียญก เป็นผู้มีความรู้ความสามารถด้านบัญชีรายรับรายจ่ายและการออม 3) การจัดการวัสดุสิ่งของ หลักคิด คือ ดูแล รักษาทรัพย์สินร่วมกันเพราะเป็นของส่วนรวม แต่งตั้งผู้มีความรู้ด้านช่างเพื่อดูแลซ่อมแซมวัสดุอุปกรณ์ส่วนหลักปฏิบัติ คือ ทุกคนช่วยกันรักษา หวงแหนทรัพย์สินร่วมกันเสมือนเป็นของตนเอง ในทุกสิ้นเดือนฐานเรียนรู้แต่ละฐานควรรายงานในที่ประชุมได้รับทราบเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคต่างๆ ของวัสดุอุปกรณ์ 4) การจัดการ หลักคิด คือ การจัดการปัจจัยการผลิต ได้แก่ ที่ดิน ควรปลูกจิตสำนึกและส่งเสริมให้คนในชุมชน เห็นโทษของสารเคมี และประโยชน์จากสารอินทรีย์ ควรปลูกผักสวนครัวไว้รับประทานในครัวเรือน หลักปฏิบัติ คือ แบ่งที่ดินให้เหมาะสมในการทำเกษตรผสมผสานหรือไร่นาสวนผสม การจัดการทุน หลักคิด ควรจัดการทุนชุมชนที่มีอยู่ให้มากที่สุด พึ่งทุนนอกชุมชนให้น้อยที่สุด หลักปฏิบัติ คือ ควรเน้นการจัดการทุนภูมิปัญญา ทุนทางสังคม ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมให้มีความสมดุล และเหมาะสมกับบริบทชุมชน และ 5) การจัดการตลาด ควรเป็นหลักคิด คือ เน้นให้รอด ไม่ใช่ให้รวย ส่วนหลักปฏิบัติ ควรเน้นทำกินทำใช้ในชุมชน เป็นตลาดพอเพียง พอใช้ พออยู่พอกิน ถ้าเหลือกินเหลือใช้ ให้จำหน่ายในและนอกชุมชน เพื่อลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ และมีการออม

อภิปรายผลการวิจัย

1. ความสำเร็จและความล้มเหลวของการจัดการศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง

ต้นแบบ : กรณีศึกษาบ้านโป่งถนน ตำบลบ้านโป่ง อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี

2.1 ความสำเร็จในการจัดการศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านโป่งถนน สามารถอภิปรายผลการวิจัย การจัดการ 5 M ดังนี้

2.1.1 การจัดการด้านคน มีหลักคิด คือ การบริหารจัดการเรื่องคน มีรูปแบบโครงสร้างคณะกรรมการที่ชัดเจน มีกรรมการรับผิดชอบแต่ละฐานเรียนรู้ ผู้นำสำคัญที่สุดในการขับเคลื่อนศูนย์ให้ประสบความสำเร็จ และสมาชิกอยู่ร่วมกันด้วยความรักสามัคคีน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ส่วนหลักปฏิบัติ ผู้นำมีวิสัยทัศน์ คิดกว้าง มองไกล ใฝ่เรียนรู้ มีคุณธรรมจริยธรรม บริหารจัดการด้วย 3 ค. คือ การครองคน การครองตน และการครองงาน เป็นแบบอย่างที่ดีแก่สมาชิก โดยให้ทุกคนปฏิบัติงานด้วยความตั้งใจ ขยัน รับผิดชอบงานที่ตนเองรับมอบหมายและการติดตามและประเมินผล โดยให้ทุกคนช่วยกันติดตาม ดูแล ตรวจสอบ และรายงานความก้าวหน้าของแต่ละฐานการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของนิสิต คำหล้า, อนันต์ พลธานี และ อรุณี พรหมคำบุตร (2557) ที่กล่าวว่า การสร้างความตระหนักรู้ สร้างแรงบันดาลใจและการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ การนำหลักธรรมะมาปรับใช้คือ หลักอริยสัจ 4 อิทธิบาท 4 พรหมวิหาร 4 และ ศีล 8 (กลุ่มปราชญ์) นำไปสู่ฐานแห่งการเรียนรู้จักตนเองและพึ่งพาตนเองและเห็นทางแก้ปัญหาชีวิต มีการออกแบบชีวิตโดยมีปราชญ์ คนต้นแบบ และใช้หลักสัมมาทิฐิเป็นฐานในด้านแนวคิดและแนวปฏิบัติ

2.1.2 การจัดการด้านเงิน มีหลักคิด คือ บุคลากรที่ทำหน้าที่ตรงนี้ ต้องมีคุณธรรมจริยธรรม มีความซื่อสัตย์ ได้รับความไว้วางใจจากคณะกรรมการมีความรู้ด้านบัญชีรายรับรายจ่าย การทำงานโปร่งใสตรวจสอบได้ ส่วนหลักปฏิบัติ คือ มอบหมายหน้าที่แก่ผู้ที่เหมาะสม มีความรู้ความสามารถในด้านบัญชี มีการรายงานสรุปผลทุกสิ้นเดือนเกี่ยวกับบัญชีรายรับรายจ่าย สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศุภนุช ตรีเนตร (2557) ที่กล่าวว่า ด้านการประหยัด ครั้วเรือนในชุมชน ได้มีการออมเงิน กับกลุ่มออมทรัพย์ของชุมชน ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อให้ประชาชนในชุมชนรู้จักการออมเงิน เช่น กองทุนหมู่บ้าน และฝากธนาคาร ซึ่งมีการจัดเก็บเงินออมไว้ทุกเดือนรวมถึงการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายภายในครั้วเรือน

2.1.3 การจัดการด้านวัสดุสิ่งของ มีหลักคิด คือ แต่งตั้งผู้มีความรู้ความสามารถในด้านช่างดูแลรับผิดชอบในฐานเรียนรู้นั้น ๆ และทุกคนต้องช่วยกันดูแลรักษาทรัพย์สินทุกอย่างของศูนย์ ส่วนหลักปฏิบัติ คือ กรรมการทุกคนต้องรับผิดชอบในการดูแล รักษา จัดหา ซ่อมแซมวัสดุอุปกรณ์ร่วมกัน ตลอดถึงชาวบ้านที่มาใช้บริการของศูนย์ ต้องช่วยกันรักษาทรัพย์สินของส่วนรวม

เสมือนเป็นของตัวเอง และการติดตามผลและประเมินผล ให้หัวหน้าผู้รับผิดชอบในแต่ละฐานเรียนรู้ติดตามผล ตรวจสอบ และประเมินผลการทำงานในรอบเดือน ไตรมาสและรอบปีเพื่อรายงานต่อการประชุมใหญ่ได้รับทราบ

2.1.4 การจัดการ มีหลักคิด คือ การจัดการปัจจัยการผลิต ประกอบด้วย การจัดการที่ดิน ความสำเร็จ คือ ลด ละ เลิกการใช้ปุ๋ยเคมี โดยมาใช้ปุ๋ยอินทรีย์แทน การจัดการทุน คือ ให้จัดการทุนชุมชนที่อยู่ เช่น ทุนทางทรัพยากร ได้แก่ นำกล้วยที่มีอยู่มาทำกล้วยม้วน การจัดการแรงงาน โดยเน้นแรงงานในชุมชนเป็นหลัก และการจัดการ การประกอบการเน้นบริหารจัดการด้วยความโปร่งใส มีส่วนร่วมทุกขั้นตอน ในส่วนหลักปฏิบัติ คือ การจัดการปัจจัยการผลิต ได้แก่ การจัดการดิน เน้นการบำรุงดิน ด้วยการใส่ปุ๋ยอินทรีย์แทนปุ๋ยเคมี เน้นการจัดการที่ดินให้เหมาะสมการทำเกษตรผสมผสาน การจัดการทุน เน้นการจัดการทุนชุมชนที่มีอยู่ เช่น ทุนทรัพยากร ทุนภูมิปัญญา และทุนทางสังคม การจัดการแรงงาน เน้นแรงงานจากกรรมการ ชาวบ้านในชุมชนเป็นหลัก โดยทุกคนช่วยกันด้วยความขยันขันแข็ง และความรับผิดชอบสูง ต่องานที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งสอดคล้องกับศุภนุช ตรีเนตร (2557) ที่กล่าวว่าปัจจัยสนับสนุน ประกอบด้วย ปัจจัยทุนทางสังคม มีการปลูกจิตสำนึกให้คนในชุมชนรักบ้านเกิด ปัจจัยด้านความเชื่อจารีตประเพณี ท้องถิ่นที่เอื้อต่อปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การนำปรัชญาทางพุทธศาสนามาใช้ ในการดำเนินชีวิต ปัจจัยของชุมชนเข้มแข็ง มีการตั้งกฎระเบียบขึ้นภายในชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาเสพติด อบายมุขต่างๆ มีการจัดตั้งกองทุนในรูปแบบกองทุนหมู่บ้าน และกลุ่มออมทรัพย์ในส่วนการจัดการด้านการประกอบการ การทำงานด้วยความโปร่งใส ตรวจสอบได้ ทุกคนมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน มีความรักใคร่สามัคคีกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสิริอร นิยมเดช (2556) ที่กล่าวว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก คือ ด้านการร่วมรับผลประโยชน์ รองลงมา คือ ด้านการร่วมคิดและตัดสินใจ ด้านการร่วมในการประเมินผลและด้านการร่วมปฏิบัติตามกิจกรรม และยังสอดคล้องกับสุชาดา แสงดวงดี และ มาริษา สุจิตวนิช (2555) ที่กล่าวว่า การจัดการกลุ่มสถานภาพการมีส่วนร่วมกับศูนย์เรียนรู้ฯ มี 2 กลุ่ม ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ร่วมคิดและพัฒนาศูนย์เรียนรู้ 2) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ใช้บริการศูนย์เรียนรู้

2.1.5 การจัดการด้านตลาด หลักคิด คือ เน้นการทำกินทำใช้ในครัวเรือนเป็นหลัก ส่วนไว้จำหน่ายเป็นเป้าหมายรองมา ส่วนหลักปฏิบัติ มีการผลิตสินค้าและบริการต่างๆ ทำกินทำใช้ในครัวเรือนเน้นการพึ่งตนเองเป็นหลัก ลดรายจ่าย คือ ทำกินทำใช้ เพิ่มรายได้ คือ การจำหน่ายผลผลิตตลาดภายในและนอกชุมชน ดังนั้น การดำเนินงานของของศูนย์เรียนรู้ฯ บ้านโปร่งถนน ประสบความสำเร็จศูนย์เรียนรู้ฯ มีความเข้มแข็ง ส่งผลให้ได้รับการประเมินศักยภาพหมู่บ้านผ่านเกณฑ์ตัวชี้วัดระดับที่ 1 “พออยู่พอกิน” ปี 2554 จากกรมการพัฒนาชุมชนกล่าวคือ

เป็นต้นแบบในการใช้ชีวิตพึ่งตนเอง เน้นการปฏิบัติ เพื่อทำกิน ทำใช้ในครัวเรือน เพื่อลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ และมีการออมและได้รับรางวัลศูนย์เรียนรู้ชุมชนดีเด่นในระดับจังหวัดสระบุรี เมื่อปี 2556 ร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของศุภนุช ตรีเนตร (2557) ที่กล่าวว่า ด้านการลดรายจ่าย ครัวเรือนมีการปลูกพืชผักสวนครัว เลี้ยงสัตว์ หรือถ้าเหลือจากการบริโภคจะนำไปจำหน่าย คนในชุมชนมีการลด ละ เลิกอบายมุข และด้านการเพิ่มรายได้ นอกจากอาชีพหลัก คือ อาชีพทำนา แล้วคนในชุมชนยังประกอบอาชีพเสริม คือ การปลูกผักปลอดสารพิษ การเลี้ยงสัตว์ ฯลฯ

2.2 ความล้มเหลวในการจัดการศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบบ้านโป่งถนน สรุปได้ว่า การจัดการ 5 M ประกอบด้วย คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ การจัดการ และการตลาด พบว่า 1) การจัดการคน เกิดปัญหาและความล้มเหลวตามมา เมื่อประธานศูนย์ฯ เกษียณอายุราชการ จากตำแหน่งกำนันตำบลบ้านโป่ง ส่งผลกระทบต่อการทำงานของศูนย์ทันที กรรมการบางคนขาดความเชื่อมั่นการทำงาน มีการถอนตัวและหันออกไป มีความคิดเห็นต่างกัน จึงเกิดความแตกแยกทางการเมือง แบ่งฝ่ายแบ่งพวกขึ้นมา ขาดความสามัคคีกันในชุมชน 2) การจัดการเงิน พบว่า มีผลกระทบ เมื่อขาดผู้นำในการทำงาน และขาดความสามัคคีกันแล้ว ฐานเรียนรู้บางฐานหยุดทำงานและเคลื่อนไหว เพราะขาดแคลนแรงงานในการทำ ส่งผลให้กรรมการและสมาชิก มีรายได้ลดลง 3) การจัดการวัสดุสิ่งของ พบว่า เมื่อเครื่องจักรหยุดการทำงานไปนาน อาจจะมีส่วนที่ชำรุดหรือใช้งานไม่ได้ ขาดแคลนกล้วยน้ำหว้าที่นำมาทำกล้วยม้วน ขาดแคลนบุคลากรในการดูแลศูนย์ ICT ชุมชน ส่งผลกระทบไม่มีคนคอยควบคุมดูแล เด็กและเยาวชนเล่นตามอำเภอใจทำให้เครื่องคอมพิวเตอร์และโต๊ะเก้าอี้ใช้งานไม่ได้ 4) การจัดการ พบว่า ปัจจัยการผลิต กรรมการและสมาชิกบางรายกลับไปใช้ปุ๋ยเคมีเหมือนเดิม ทำให้ดินเสื่อมลงไปอีก เป็นอันตรายต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม การจัดการทุน พบว่า ขาดแคลนวัตถุดิบในการผลิต เช่น กล้วย ดินแดงมาผลิตอิฐประสาน มูลค่างควา ต้องสั่งซื้อจากภายนอกชุมชน การจัดการแรงงาน พบว่า ขาดแคลนแรงงานในการผลิตปุ๋ยอัดเม็ดและอิฐประสาน กรรมการไม่มีใครไปทำ และการจัดการด้านการประกอบการ เกิดปัญหาขาดความสามัคคีไว้ใจกัน ขาดผู้นำในการดำเนินงานขับเคลื่อนศูนย์ต่อไป และ 5) การจัดการตลาด พบว่า ประสบปัญหาไม่มาก เนื่องจากมีตลาดรองรับอยู่แล้ว เพียงแต่ว่าไม่มีแรงงานในการผลิตสินค้าและบริการต่าง ๆ จุดเน้นที่สำคัญ คือ เน้นทำกินทำใช้ในครัวเรือน

2. แนวทางการฟื้นฟูการจัดการศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ : กรณีศึกษาบ้านโป่งถนน ตำบลบ้านโป่ง อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี

แนวทางการฟื้นฟูการจัดการทั้ง 5 ประการ ประกอบด้วยด้านคน เงิน วัสดุอุปกรณ์ การจัดการและการตลาด ผู้วิจัยอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

2.1 การจัดการคน หลักคิด คือ ผู้นำที่ดีควรใช้หลัก 3 ค. ได้แก่ การครองตน การครองคน และการครองงาน หลักปฏิบัติ คือ มีคุณธรรมจริยธรรม ได้แก่ การครองตน (เป็นแบบอย่างทั้งต่อหน้าและลับหลัง) การครองงาน (มีพรหมวิหารธรรม คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา) และการครองงาน (มีอิทธิบาท 4 คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) คือ หลักปฏิบัติ ชุมชนควรหันหน้าเข้าหากัน พุดคุยกัน ให้อภัยซึ่งกันและกัน จับมือกันเดินไปข้างหน้าเพื่อพัฒนาหมู่บ้านต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของศุภนุช ตรีเนตร (2557) ที่กล่าวว่า ควรมีการเปิดโอกาสให้ผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ และผู้ที่มีความสนใจ ได้เข้ามามีส่วนร่วม แลกเปลี่ยนเรียนรู้และสามารถขยายผลอย่างต่อเนื่องสู่ชุมชนอื่น และเพื่อร่วมพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ และเป็นการสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนให้กับหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ และมีการเพิ่มทักษะความรู้ สร้างแนวคิดและประสบการณ์ใหม่ ๆ รวมถึงความรู้ในด้านการตลาดให้กับผู้นำชุมชนและคณะกรรมการและสมาชิกที่ดำเนินปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และสามารถขยายผลอย่างต่อเนื่องสู่ชุมชนอื่นต่อไป และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของวิทยา จันท์แดง (2558) ที่กล่าวว่า การบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็งแบบบูรณาการตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการวิจัยในครั้งนี้นำไปสู่ข้อค้นพบใหม่ คือ 1) การมีส่วนร่วมที่สนับสนุนให้ชุมชนเข้มแข็งแบบไตรภาคี ได้แก่ องค์กรชุมชน องค์กรภาครัฐ องค์กรภาคีสนับสนุน 2) ระบบสนับสนุนชุมชนเข้มแข็ง ได้แก่ ระบบความรู้ ระบบข้อมูล ระบบความสัมพันธ์ และมีแนวทางในการนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง 3) แนวทางในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง คือ แนวทางด้าน การฟื้นฟูชุมชน แนวทางด้าน การปรับตัวของชุมชน และแนวทางด้าน การดำรงอยู่ของชุมชน

2.2 การจัดการเงิน หลักคิด คือ การทำงานต้องโปร่งใส ตรวจสอบได้ กรรมการทำหน้าที่นี้ต้องมีคุณธรรมจริยธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต ส่วนหลักปฏิบัติ คือ การแต่งตั้งกรรมการ ที่ได้รับความไว้วางใจจากทุกคนให้ทำหน้าที่เหรียญ เป็นผู้มีความรู้ความสามารถด้านบัญชีรายรับ รายจ่ายและการออม

2.3 การจัดการวัสดุสิ่งของ หลักคิด คือ ดูแล รักษาทรัพย์สินร่วมกันเพราะเป็นของส่วนรวม แต่งตั้งผู้มีความรู้ด้านช่างเพื่อดูแลซ่อมแซมวัสดุอุปกรณ์ส่วนหลักปฏิบัติ คือ ทุกคนช่วยกันรักษา หวงแหนทรัพย์สินร่วมกันเสมือนเป็นของตนเอง ในทุกสิ้นเดือนฐานเรียนรู้แต่ละฐานควรรายงานในที่ประชุมได้รับทราบเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ของวัสดุอุปกรณ์ ซึ่ง

สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปราโมทย์ น้อยวัน (2556) ที่กล่าวว่า ด้านวัตถุประสงค์และอาคารสถานที่ ควรจัดให้เพียงพอต่อความต้องการ

2.4 การจัดการ หลักคิด คือ การจัดการปัจจัยการผลิต ได้แก่ ที่ดิน ควรปลูกจิตสำนึก และส่งเสริมให้คนในชุมชน เห็นโทษของสารเคมี และประโยชน์จากสารอินทรีย์ ควรปลูกผักสวนครัวไว้รับประทานในครัวเรือน หลักปฏิบัติ คือ แบ่งที่ดินให้เหมาะสมในการทำเกษตรผสมผสาน หรือ ไร่นาสวนผสม การจัดการทุน หลักคิด ควรจัดการทุนชุมชนที่มีอยู่ให้มากที่สุด พึ่งพุนอกชุมชนให้น้อยที่สุด หลักปฏิบัติ คือ ควรเน้นการจัดการทุนภูมิปัญญา ทุนทางสังคม ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมให้มีความสมดุล และเหมาะสมกับบริบทชุมชน ควรจัดการศูนย์ในรูปแบบคณะกรรมการ มีโครงสร้างการจัดการที่ชัดเจน และได้รับการยอมรับจากสมาชิก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของปราโมทย์ น้อยวัน (2556) ที่กล่าวว่า ด้านบริหารจัดการ ควรเป็นในรูปแบบคณะกรรมการที่ได้รับเลือกจากชุมชน และมีการแบ่งโครงสร้างการทำงานอย่างเป็นระบบ

2.5 การจัดการตลาด ควรมีหลักคิด คือ เน้นให้รอด ไม่ใช่ให้รวย ส่วนหลักปฏิบัติ ควรเน้นทำกินทำใช้ในชุมชน เป็นตลาดพอเพียง พอใช้ พออยู่พอกิน ถ้าเหลือกินเหลือใช้ให้จำหน่ายในและนอกชุมชน เพื่อลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ และมีการออม

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยการจัดการศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ : กรณีศึกษาบ้านโปรงถนน ตำบลบ้านโปรง อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี มีประเด็นที่ผู้วิจัยขอเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปปรับใช้โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1.1 ข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงานราชการ ที่เกี่ยวข้องที่ให้การสนับสนุนงบประมาณ และเป็นพี่พี่กรรรมรวมทั้งให้การแนะนำต่าง ๆ เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ เกษตรอำเภอ องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล และโดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ใกล้ชิดกับชุมชนมากที่สุด ควรหาแนวทางร่วมกันกับชุมชนเพื่อหาแนวทางการฟื้นฟูการจัดการศูนย์เรียนรู้ฯ นั้น ๆ ให้กลับมาเข้มแข็งและยั่งยืน ควรทำความเข้าใจกับชุมชนและชาวบ้านให้เห็นความสำคัญของการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง โดยเน้นพลังความสามัคคี ให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนบ้านเกิด และกระตุ้นเตือนให้เยาวชนคนรุ่นใหม่ให้สนใจเศรษฐกิจพอเพียงกันมากขึ้น

1.2 ข้อเสนอแนะสำหรับชุมชน งานวิจัยฉบับนี้คงจะเป็นประโยชน์ทางด้านวิชาการแก่ชุมชนที่มีสภาพปัญหาใกล้เคียงกับงานวิจัยนี้ หรือยังไม่มีปัญหาเกิดขึ้นก็ตาม เพื่อเป็นแนวทางในการฟื้นฟูการจัดการศูนย์เรียนรู้ฯ และนำไปประยุกต์ใช้ในชุมชนของตนเองต่อไป

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ: ภูมิศึกษาบ้านโปรงถนน ตำบลบ้านโปรง อำเภอนองโตน จังหวัดสระบุรี เพื่อฟื้นฟูให้กลับมาเข้มแข็งและยั่งยืนตลอดไป

2.2 ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการฟื้นฟูการจัดการศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ : ภูมิศึกษาชุมชนที่อื่น ๆ

2.3 ควรศึกษาการประเมินโครงการในการจัดการศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ : ภูมิศึกษาชุมชนที่อื่น ๆ

บรรณานุกรม

1. หนังสือทั่วไป

กรมชลประทาน. (2552). **คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน**. กรุงเทพฯ: บริษัท บুমคัลเลอร์
ไลน์ จำกัด.

กิจจา บานชื่น และกณิกนันต์ บานชื่น.(2559). **หลักการจัดการ**. กรุงเทพฯ :
บริษัท วี.ปรีน (1991) จำกัด.

โกวิทย์ พวงงาม. (2553). **การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.

กระทรวงสาธารณสุข. (2549). **การมีส่วนร่วมของประชาชน**. (เอกสารอัดสำเนา)

ครรชิต พุททโกษา. (2554). **คู่มือการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ระดับสมบูรณ**. [ม.ป.ท.]. [ม.ป.พ.].

จินตวิริ์ เกษมสุข. (2557). **หลักการมีส่วนร่วมกับการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน**. กรุงเทพฯ

สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. (2554). **การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม**. เอกสารประกอบการเรียนรู้ด้วยตนเอง
หมวดวิชางานชุมชนและมวลชนสัมพันธ์ สาขาวิชาการประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีปทุม, [ม.ป.พ.].

จูไรรัตน์ แสนใจรักษ์. (2553). **ชุมชนพอเพียง**. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี.

ถวิลวดี บุรีกุล. (2551). **การมีส่วนร่วม : แนวคิด ทฤษฎีและกระบวนการ**. กรุงเทพฯ: [ม.ป.พ.].

เนตร์พัฒนา ยาวีราช. (2550). **การจัดการสมัยใหม่**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : บริษัททริปเฟลด์ กรุ๊ป.

ปาริชาติ วลัยเสถียร, พระมหาสุทิตย์ ออบอุ้น, สหัทยา วิเศษและคณะ. (2546). **กระบวนการเทคนิค**

การทำงานของนักพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้
เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.) อุษาการพิมพ์.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช. (2544). **การจัดการองค์การและทรัพยากรมนุษย์** พิมพ์ครั้งที่ 2.

นนทบุรี : บัณฑิตศึกษา สาขาวิชาวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช.

รงค์ ประพันธ์พงศ์. (2550). **เศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่**. กรุงเทพฯ: บริษัทเฮลโล่การพิมพ์
(1988) จำกัด.

วรพจน์ บุญราคัมวดี.(ม.ป.ป.). **เอกสารประกอบการสอน วิชาองค์การและการจัดการ**. ปทุมธานี :

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.

วิภาดา คุปตานนท์.(2551). **การจัดการและพฤติกรรมองค์กร : เทคนิคการจัดการสมัยใหม่**.

พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : ส. เจริญ การพิมพ์.

สนธยา พลศรี. (2545). **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ:

สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

สมคิด บางโม.(2555). **องค์การและการจัดการ**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : บริษัท จูน พบลิขซึ่ง.

สำนักงาน กศน.จังหวัดสระบุรี. (ม.ป.ป.). **ชุดการเรียนรู้สาระทักษะการเรียนรู้ รายวิชา คิดเป็น**

กับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ: บริษัท เอกพิมพ์ไท จำกัด.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2553). **คู่มือการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน**. [ม.ป.ท.].

[ม.ป.พ.].

สำนักส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน. (2554). **คู่มือการพัฒนาหมู่บ้าน**

เศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ. กรุงเทพฯ: บริษัท บีทีเอสเพรส จำกัด

สำนักส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพชุมชน กรมพัฒนาชุมชน. (2551). **คู่มือศูนย์เรียนรู้ชุมชน**.

กรุงเทพฯ: บริษัท สุภินิญค์ พรินติ้ง กรุ๊ป จำกัด.

สำนักส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน. (2548). **แนวทางส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง**

ในชุมชนสำหรับเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: หจก.บางกอกบด็อก.

สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน กรมพัฒนาชุมชน. (2556). **คู่มือการดำเนินงานพัฒนา**

ศูนย์เรียนรู้ชุมชน(ฉบับนักพัฒนา). กรุงเทพฯ: [ม.ป.พ.].

สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน. (2557). **เอกสารทะเบียนหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง**

ต้นแบบ ปี 2552 - 2557. กรุงเทพฯ: บริษัท อพทฤษฎี ศรีเอทนิว จำกัด.

สุดารัตน์ พิมพ์รัตนกานต์.(ม.ป.ป.). **เอกสารประกอบการสอน วิชาองค์การและการจัดการสมัยใหม่**.

หลักสูตรบริหารธุรกิจบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการซัพพลายเชนธุรกิจวิทยาลัยโลจิสติกส์
และซัพพลายเชน มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.

เสวี พงศ์พิศ. (2555). **อยู่อย่างมีศักดิ์ศรีและมีกินตลอดชีวิต ผู้ใหญ่วิบูลย์ เข้มเฉลิม บิดาแห่ง**

วนเกษตร วิธีการเรียนรู้สู่การพึ่งตนเอง. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.

_____. (2554). **เศรษฐกิจพอเพียง เกิดได้ถ้าใจปรารถนา**. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.

_____. (2553). **ร้อยคำที่ควรรู้ ฉบับปรับปรุงใหม่ เพิ่มอีกกว่า 100 คำ**. กรุงเทพฯ:

เจริญวิทย์การพิมพ์.

2. วิทยานิพนธ์ / การศึกษาค้นคว้าอิสระ

นิสิต คำหล้า, อนันต์ พลธานี และอรุณี พรหมคำบุตร. (2557). บทบาทของการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน : กรณีศึกษาอำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรเชิงระบบมหาบัณฑิต คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ปราโมทย์ น้อยวัน(2556) แนวทางการจัดศูนย์การเรียนรู้ชุมชน อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

วิทยา จันท์แดง.(2558). การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็งตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน. วิทยานิพนธ์ปริญญาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์

ศุภนุช ตรีเนตร. (2557). การพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ : กรณีศึกษาหมู่บ้านวังแสงใต้ ตำบลวังแสง อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ปริญญา วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น

สิริอร นิยมเดช. (2556). การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการดำเนินกิจกรรมตามโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบปี 2555 บ้านหนองอ้อ หมู่ 3 ตำบลมะขาม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน

สุชาดา แสงดวงดี, มารีษา สัจจิตวนิช และเยาวภา บัวเวช. (2555). สถานภาพการมีส่วนร่วมและความต้องการในการให้บริการของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงในภาคการเกษตรตามความต้องการของชุมชนตำบลลำพญา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม. รายงานการวิจัยโปรแกรมวิชานิติศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.

3. เอกสารอิเล็กทรอนิกส์

มูลนิธิชัยพัฒนา,(ค้นเมื่อ 7 กรกฎาคม 2560) จาก http://www.chaipat.or.th/site_content/70-3/283-self-reliance.html.

4. เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์

คณะกรรมการหมู่บ้านโป่งถนน. (2560). แผนพัฒนาหมู่บ้านโป่งถนน ตำบลบ้านโป่ง อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี ปีงบประมาณ 2560.

สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอหนองโดน (2551). กิจกรรมเชิงรุกเกียรติผู้นำเครือข่ายพัฒนาชุมชนดีเด่น อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี ประจำปี 2551. เอกสารอัดสำเนา.

สำนักงานเกษตรอำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี(2557). ผลการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนดีเด่นระดับอำเภอ วิสาหกิจชุมชนโป่งถนน ปีพ.ศ. 2557. เอกสารอัดสำเนา.

5. รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

กิตติพงษ์ อึ้งผิว.(20 สิงหาคม 2560). สัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม. กรรมการศูนย์เรียนรู้ฯ. ศูนย์เรียนรู้ฯ บ้านโป่งถนน ตำบลบ้านโป่ง อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี

จำปี พรอันประเสริฐ. (20 สิงหาคม 2560). สัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม. กรรมการศูนย์เรียนรู้ฯ. ศูนย์เรียนรู้ฯ บ้านโป่งถนน ตำบลบ้านโป่ง อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี

เจริญ รอดมาลัย. (17 สิงหาคม 2560). สัมภาษณ์. ผู้ใหญ่บ้านและรองประธานศูนย์ฯ. ศูนย์เรียนรู้ฯ บ้านโป่งถนน ตำบลบ้านโป่ง อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี

ชัยวิรัตน์ ตั้งชัยวรรณ. (20 สิงหาคม 2560). สนทนากลุ่ม. สจ. และที่ปรึกษาศูนย์เรียนรู้ฯ. ศูนย์เรียนรู้ฯ บ้านโป่งถนน ตำบลบ้านโป่ง อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี

ณัฐภรณ์ สัมครวงศ์. (20 สิงหาคม 2560). สัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน. ศูนย์เรียนรู้ฯ บ้านโป่งถนน ตำบลบ้านโป่ง อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี

ถาวร อ่อนตา. (20 สิงหาคม 2560). สัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม. กรรมการศูนย์เรียนรู้ฯ. ศูนย์เรียนรู้ฯ บ้านโป่งถนน ตำบลบ้านโป่ง อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี

ทองแดง ข้อนอก. (5 สิงหาคม 2560). สัมภาษณ์. ผู้มาศึกษาดูงาน. ศูนย์เรียนรู้ฯ บ้านโป่งถนน ตำบลบ้านโป่ง อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี

ชนชัย กาลวิโรจน์. (8 สิงหาคม 2560). สัมภาษณ์. ผู้มาศึกษาดูงาน. ศูนย์เรียนรู้ฯ บ้านโป่งถนน ตำบลบ้านโป่ง อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี

- นางณภัฏ ตาตะเกษม. (8 สิงหาคม 2560). สัมภาษณ์. ผู้มาศึกษาดูงาน. ศูนย์เรียนรู้ฯ บ้านโป่งถนน ตำบลบ้านโป่ง อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี
- บุญนาถ รอดมาลัย. (17 สิงหาคม 2560). สัมภาษณ์. กรรมการศูนย์เรียนรู้ฯ. ศูนย์เรียนรู้ฯ บ้านโป่งถนน ตำบลบ้านโป่ง อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี
- ภูธนศ พิมพิภักดิ์. (8 สิงหาคม 2560). สัมภาษณ์. ผู้มาศึกษาดูงาน. ศูนย์เรียนรู้ฯ บ้านโป่งถนน ตำบลบ้านโป่ง อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี
- พระครูสถิตยสังฆคุณ(ทอง รุกขิตฺตธมฺโม). (17 สิงหาคม 2560). สัมภาษณ์. ที่ปรึกษาศูนย์เรียนรู้ฯ. วัดบ้านโป่งถนน ตำบลบ้านโป่ง อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี
- ปราณี จอมพล. (20 สิงหาคม 2560). สัมภาษณ์. กรรมการศูนย์เรียนรู้ ICTฯ. ศูนย์เรียนรู้ฯ บ้านโป่งถนน ตำบลบ้านโป่ง อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี.
- พันตรีมานะ ทองมี. (20 สิงหาคม 2560). สนทนากลุ่ม. กรรมการศูนย์ ICT ฯ. ศูนย์เรียนรู้ฯ บ้านโป่งถนน ตำบลบ้านโป่ง อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี
- แพรวพรรณ พิมเพ็ชร. (20 สิงหาคม 2560). สนทนากลุ่ม. กรรมการศูนย์เรียนรู้ ICTฯ. ศูนย์เรียนรู้ฯ บ้านโป่งถนน ตำบลบ้านโป่ง อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี
- ร้อยตำรวจเอกหญิงฉวีฉวี ภูวนิษา ทองดีโลก. (20 สิงหาคม 2560). สัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม. กรรมการศูนย์ ICTฯ. ศูนย์เรียนรู้ฯ บ้านโป่งถนน ตำบลบ้านโป่ง อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี
- วิเชียร สรสิทธิ์. (20 สิงหาคม 2560). สัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม. กรรมการศูนย์เรียนรู้ฯ. ศูนย์เรียนรู้ฯ บ้านโป่งถนน ตำบลบ้านโป่ง อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี
- ศุภกฤต ภัทธรคุณานนท์. (8 สิงหาคม 2560). สัมภาษณ์. ผู้มาศึกษาดูงาน. ศูนย์เรียนรู้ฯ บ้านโป่งถนน ตำบลบ้านโป่ง อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี
- ศิลา วงษ์ละคร. (20 สิงหาคม 2560). สัมภาษณ์. กรรมการศูนย์เรียนรู้ฯ. ศูนย์เรียนรู้ฯ บ้านโป่งถนน ตำบลบ้านโป่ง อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี
- ศุภกิจจน์ หมุนขำ. (20 สิงหาคม 2560). สัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม. ที่ปรึกษาศูนย์เรียนรู้ฯ. ศูนย์เรียนรู้ฯ บ้านโป่งถนน ตำบลบ้านโป่ง อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี
- สมบัติ พานพุ่ม. (17 สิงหาคม 2560). สัมภาษณ์. กรรมการศูนย์เรียนรู้ฯ. 7 หมู่ 4 บ้านโป่งถนน ตำบลบ้านโป่ง อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี
- สายัณห์ ปานผา. (17 สิงหาคม 2560). สัมภาษณ์. ที่ปรึกษาศูนย์เรียนรู้ฯ. ศูนย์เรียนรู้ฯ บ้านโป่งถนน ตำบลบ้านโป่ง อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี

- สุกัญญา ปานคร้าม.(8 สิงหาคม 2560). สัมภาษณ์. ผู้มาศึกษาดูงาน. ศูนย์เรียนรู้ฯ บ้านโป่งถนน
ตำบลบ้านโป่ง อำเภอนางรอง โคน จังหวัดสระบุรี
- สุชีรา พานพุ่ม.(17 สิงหาคม 2560). สัมภาษณ์. ประธานศูนย์เรียนรู้ฯ. 7 หมู่ 4 บ้านโป่งถนน
ตำบลบ้านโป่ง อำเภอนางรอง โคน จังหวัดสระบุรี
- สุดารัตน์ เลียงชีวะวัฒน์.(8 สิงหาคม 2560). สัมภาษณ์. ผู้มาศึกษาดูงาน. ศูนย์เรียนรู้ฯ
บ้านโป่งถนน ตำบลบ้านโป่ง อำเภอนางรอง โคน จังหวัดสระบุรี
- สุภาพ ศิศรี.(20 สิงหาคม 2560). สัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม. กรรมการศูนย์เรียนรู้ฯ. ศูนย์เรียนรู้ฯ
บ้านโป่งถนน ตำบลบ้านโป่ง อำเภอนางรอง โคน จังหวัดสระบุรี
- สุวารี จอมพล.(20 สิงหาคม 2560). สัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม. กรรมการศูนย์เรียนรู้ฯ.
ศูนย์เรียนรู้ฯ บ้านโป่งถนน ตำบลบ้านโป่ง อำเภอนางรอง โคน จังหวัดสระบุรี
- เอกพล พานพุ่ม.(17 สิงหาคม 2560). สัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม. กรรมการศูนย์เรียนรู้ ICTฯ.
ศูนย์เรียนรู้ฯ บ้านโป่งถนน ตำบลบ้านโป่ง อำเภอนางรอง โคน จังหวัดสระบุรี
- อำนวยการ พิมพ์เพชร.(20 สิงหาคม 2560). สัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม. กรรมการศูนย์เรียนรู้ฯ.
ศูนย์เรียนรู้ฯ บ้านโป่งถนน ตำบลบ้านโป่ง อำเภอนางรอง โคน จังหวัดสระบุรี

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.
แบบสังเกต การวิจัยเรื่อง
การจัดการศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ: กรณีศึกษา
บ้านโปรงถนน ตำบลบ้านโปรง อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี

สถานที่สังเกต.....

วัน เวลา ที่สังเกต.....

ประเด็นการสังเกตศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงบ้านโปรงถนน

1. อาคารที่ตั้งของศูนย์ฯ.....
2. วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในศูนย์ฯ
3. คณะกรรมการของศูนย์ฯ
4. ฐานการเรียนรู้ของศูนย์ฯ
5. ข้อมูลองค์ความรู้ของศูนย์ฯ
6. วิทยากรของศูนย์ฯ
7. สื่อการเรียนรู้ของศูนย์ฯ
8. สภาพความเหมาะสมของศูนย์ฯ
9. การดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ฯ
10. ด้านด้านจิตใจและสังคม.....
11. ด้านเศรษฐกิจ.....
12. ด้านการเรียนรู้.....
13. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.....
14. การจัดการด้านคน.....
15. การจัดการด้านเงิน.....
16. การจัดการด้านวัสดุสิ่งของ.....
17. วิธีการจัดการ.....
18. การตลาด.....

ภาคผนวก ข.

แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง การวิจัยเรื่อง
การจัดการศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ : กรณีศึกษา
บ้านโปร่งถนน ตำบลบ้านโปร่ง อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี

สถานที่สัมภาษณ์.....

วัน เวลา ที่สัมภาษณ์.....

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อสกุลผู้ให้สัมภาษณ์.....
2. เพศ.....
3. อายุ.....
4. การศึกษา.....
5. อาชีพหลัก / อาชีพรอง.....

ส่วนที่ 2 ข้อมูลประวัติความเป็นมาของศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงฯ

1. ประวัติความเป็นมาของศูนย์เรียนรู้ฯ
2. ผู้นำก่อตั้งศูนย์เรียนรู้ฯ
3. วัตถุประสงค์ของการก่อตั้งศูนย์เรียนรู้ฯ.....

ส่วนที่ 3 ข้อมูลความสำเร็จและความล้มเหลวของการจัดการศูนย์เรียนรู้ฯ

1. ความสำเร็จการจัดการศูนย์เรียนรู้ฯ
 - 1.1 การจัดการด้านคน
 - 1.1.1 ประชานศูนย์ฯ คือใคร.....
 - 1.1.2 ประชานศูนย์ฯ มีภาวะผู้นำเป็นอย่างไร.....
 - 1.1.3 มีการจัดโครงสร้างการทำงานอย่างไร.....
 - 1.1.4 มีการแบ่งหน้าที่การทำงานอย่างไร.....
 - 1.1.5 มีวิทยากรประจำฐานเรียนรู้หรือไม่อย่างไร.....
 - 1.1.6 บุคลากร มีการพัฒนาตนเองหรือไม่อย่างไร.....

- 1.1.7 คณะกรรมการบริหารจัดการศูนย์ มีความสัมพันธ์ที่ติดต่อกันอย่างไร.....
- 1.1.8 หลักคิดและหลักปฏิบัติในการจัดการคน เป็นอย่างไร.....
- 1.1.9 มีการติดตามและประเมินผลการทำงานของบุคลากรอย่างไร.....
- 1.2 การจัดการด้านเงิน
- 1.2.1 ความสำเร็จการจัดการด้านเงินเป็นอย่างไร.....
- 1.2.2 มีบัญชีรายรับรายจ่ายที่ทำถูกต้องหรือไม่อย่างไร.....
- 1.2.3 มีหน่วยงานใดบ้างที่เข้ามาสนับสนุนงบประมาณให้แก่ศูนย์เรียนรู้ฯ.....
- 1.2.4 คณะกรรมการ มีการออมด้วยการลงหุ้นกันอย่างไร.....
- 1.2.5 สถาบันการเงินชุมชน มีหลักการออมและให้เงินทุนตั้งตัวอย่างไร.....
- 1.2.6 ผู้ที่ทำหน้าที่เหรียญ ปฏิบัติหน้าที่เป็นอย่างไร.....
- 1.2.7 คณะกรรมการและสมาชิก มีการทำบัญชีครัวเรือนหรือไม่อย่างไร.....
- 1.2.8 การทำบัญชีครัวเรือน มีประโยชน์เป็นอย่างไร.....
- 1.2.9 การทำบัญชีรายรับรายจ่าย ประสบความสำเร็จเป็นอย่างไร.....
- 1.2.10 แต่ละฐานการเรียนรู้ มีการจัดการเงินเป็นอย่างไร.....
- 1.2.11 หลักคิดและหลักปฏิบัติ การจัดการเงิน เป็นอย่างไร.....
- 1.2.12 การติดตามและประเมินผลด้านการเงิน เป็นอย่างไร.....
- 1.3 การจัดการด้านวัสดุสิ่งของ
- 1.3.1 ศูนย์เรียนรู้ฯ มีอาคารที่ทำการหรือไม่อย่างไร.....
- 1.3.2 หน่วยงานใดบ้างที่ใช้งบประมาณในการก่อสร้างอาคารสถานที่.....
- 1.3.3 อาคาร สถานที่มีอะไรบ้าง.....
- 1.3.4 อาคารสถานที่แต่ละฐานเรียนรู้ ได้รับงบประมาณก่อสร้างจากส่วนใด.....
- 1.3.5 ฐานเรียนรู้มีทั้งหมดกี่ฐาน อะไรบ้าง.....
- 1.3.6 วัสดุสิ่งของถ้าเกิดชำรุดเสียหาย มีกรรมการที่เป็นช่างหรือไม่อย่างไร.....
- 1.3.7 มีการแต่งตั้งผู้รับผิดชอบโดยตรงเพื่อดูแลวัสดุสิ่งของอย่างไร.....
- 1.3.8 มีหลักการจัดการดูแล รักษา ซ่อมแซมวัสดุอุปกรณ์อย่างไร.....
- 1.3.9 มีหลักคิดและหลักปฏิบัติ การจัดการด้านวัสดุสิ่งของอย่างไร.....
- 1.3.10 มีการติดตามและประเมินผลการจัดการวัสดุสิ่งของอย่างไร.....
- 1.3.11 วัสดุคิบบที่นำมาผลิตสินค้า มีความเพียงพอหรือไม่อย่างไร.....

1.4 การจัดการ

- 1.4.1 มีหลักคิดและหลักปฏิบัติด้านวิธีการจัดการอย่างไร.....
- 1.4.2 มีการจัดการที่ดินของทางศูนย์ฯ อย่างไร.....
- 1.4.3 มีการจัดการเรื่องทุนชุมชน เป็นอย่างไร.....
- 1.4.4 มีการจัดการเรื่องแรงงาน เป็นอย่างไร.....
- 1.4.5 มีการจัดการเรื่องการประกอบการ เป็นอย่างไร.....
- 1.4.6 มีการจัดโครงสร้างการทำงาน เป็นอย่างไร.....
- 1.4.7 มีการวางแผน การทำงานก่อนหรือไม่อย่างไร.....
- 1.4.8 มีการจัดกิจกรรมอะไรบ้างในแต่ละฐานเรียนรู้.....
- 1.4.9 มีการควบคุม สั่งการ มอบหมายงานเป็นอย่างไร.....
- 1.4.10 ศูนย์เรียนรู้ฯ มีการรวบรวมองค์ความรู้ต่างๆ ไว้เป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่อย่างไร.....

1.5 การจัดการตลาด

- 1.5.1 ศูนย์เรียนรู้ฯ เน้นการจัดการให้รวย หรือเน้นให้รอด.....
- 1.5.2 มีตลาดรองรับสินค้าที่ผลิตหรือไม่อย่างไร.....
- 1.5.3 มีสินค้าอะไรบ้าง ที่ตลาดต้องการ และยังขาดตลาด.....
- 1.5.4 กลุ่มกล้วยม้วน ตลาดจำหน่ายที่ใดบ้าง.....
- 1.5.5 ปุ๋ยปิ่นเม็ดชีวภาพ มีตลาดจำหน่ายที่ใดบ้าง.....
- 1.5.6 อีฐประสาน มีตลาดจำหน่ายที่ใดบ้าง.....
- 1.5.7 จุดประสงค์ของศูนย์เรียนรู้ฯ มุ่งเน้นทำกินทำใช้ในครัวเรือนใช่หรือไม่.....

2. ความล้มเหลวการจัดการศูนย์เรียนรู้ฯ

2.1 การจัดการด้านคน

- 2.1.1 ผู้นำไม่มีบทบาทหน้าที่ดูแล ส่งผลกระทบต่อศูนย์เรียนรู้ฯอย่างไร.....
- 2.1.2 กรรมการมีความสามัคคีกันดีหรือไม่อย่างไร.....
- 2.1.3 การจัดการบุคลากร มีปัญหาหรืออุปสรรคด้านใดบ้าง.....
- 2.1.4 บุคลากร มีเพียงพอต่อการปฏิบัติงานหรือไม่อย่างไร.....
- 2.1.5 เพราะเหตุใด ฐานเรียนรู้บางฐาน ถึงหยุดการทำงาน.....

2.2 การจัดการด้านเงิน

- 2.2.1 การจัดการด้านการเงิน มีการทุจริตหรือไม่อย่างไร.....
- 2.2.2 ผู้รับผิดชอบฝ่ายเหรียญก มีความรู้ความเข้าใจในระบบบัญชีอย่างไร.....
- 2.2.3 กรรมการ และสมาชิก มีการถอนหุ้นไป เพราะเหตุใด.....
- 2.2.4 สมาชิกกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงินชุมชน มีปัญหาอย่างไร.....
- 2.2.5 การนำวัตถุดิบจากภายนอกชุมชนเข้ามา มีปัญหาการเงินอย่างไร.....

2.3 การจัดการด้านวัสดุสิ่งของ

- 2.3.1 ความล้มเหลวด้านการจัดการวัสดุสิ่งของ เป็นอย่างไร.....
- 2.3.2 วัสดุสิ่งของฐานเรียนรู้อะไรบ้างที่ใช้งานไม่ได้.....
- 2.3.3 มีการแต่งตั้งผู้รับผิดชอบดูแลวัสดุสิ่งของหรือไม่อย่างไร.....
- 2.3.4 ศูนย์เรียนรู้ฯ ได้นำวัตถุดิบจากภายนอกเข้ามามีอะไรบ้าง.....
- 2.3.5 ศูนย์เรียนรู้ ICT เครื่องคอมพิวเตอร์ มีปัญหาด้านในบ้าง.....

2.4 การจัดการ

- 2.4.1 ความล้มเหลวด้านการจัดการ มีปัญหาอย่างไร.....
- 2.4.2 ความล้มเหลวของความสัมพันธ์ของสมาชิก เป็นอย่างไร.....
- 2.4.3 ความล้มเหลวด้านความแตกแยก เป็นอย่างไร.....
- 2.4.4 ความล้มเหลวด้านการจัดการที่ดินของศูนย์ฯและส่วนตัว เป็นอย่างไร.....
- 2.4.5 ความล้มเหลวการจัดการทุนชุมชน เป็นอย่างไร.....
- 2.4.6 ความล้มเหลวการจัดการแรงงาน เป็นอย่างไร.....
- 2.4.7 ความล้มเหลวด้านการประกอบการ เป็นอย่างไร.....
- 2.4.8 ความล้มเหลวด้านการจัดกิจกรรม เป็นอย่างไร.....

2.5 การจัดการตลาด

- 2.5.1 การจัดการตลาด ประสบปัญหาอะไรบ้าง.....
- 2.5.2 ตลาดที่รองรับการผลิตสินค้า มีเพียงพอหรือไม่อย่างไร.....
- 2.5.3 มีเครือข่ายตลาดนอกชุมชนอย่างไรบ้าง.....

ส่วนที่ 4 ข้อมูลแนวทางการฟื้นฟูการจัดการศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงฯ

1. การจัดการคน

- 1.1 แนวทางการฟื้นฟูการจัดการคนของศูนย์เรียนรู้ฯ มีหลักคิดเป็นอย่างไร.....
- 1.2 แนวทางการฟื้นฟูการจัดการคนของศูนย์เรียนรู้ฯ มีหลักปฏิบัติเป็นอย่างไร.....

- 1.3 ควรมีการจัดโครงสร้างการทำงาน เป็นอย่างไร.....
 - 1.4 การเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีที่ดีต่อกัน ควรทำอย่างไร.....
 - 1.5 ผู้นำคนเก่าหรือคนใหม่ ควรมีคุณสมบัติเป็นอย่างไร.....
 - 1.6 การแบ่งผู้รับผิดชอบในฐานะเรียนรู้ต่างๆ ควรมีคุณสมบัติเป็นอย่างไร.....
- 2. การจัดการเงิน**
- 2.1 แนวคิดการจัดการเงิน ควรเป็นอย่างไร.....
 - 2.2 หลักปฏิบัติการจัดการเงิน ควรเป็นอย่างไร.....
 - 2.3 แนวทางการแก้ไขปัญหาการติดตามเงินค่าชำระแล้วเก็บเงินต้นไม่ได้.....
 - 2.4 แนวทางการส่งเสริมการออม.....
 - 2.5 แนวทางการทำบัญชีครัวเรือน.....
 - 2.6 การบริหารการเงินอย่างโปร่งใส ตรวจสอบได้.....
 - 2.7 แนวทางการจัดการทุนทรัพยากรในชุมชน.....
 - 2.8 แนวทางการระดมทุนของสมาชิก.....
- 3. การจัดการวัสดุสิ่งของ**
- 3.1 วัสดุสิ่งของที่ไม่ได้ใช้เป็นเวลานาน ควรทำอย่างไร.....
 - 3.2 วัสดุอุปกรณ์ที่ชำรุดเสียหาย ควรทำอย่างไร.....
 - 3.3 ผู้ที่รับผิดชอบดูแลวัสดุสิ่งของ ควรมีคุณสมบัติอย่างไร.....
 - 3.4 ควรมีมาตรการในการดูแลทรัพย์สินอย่างไร.....
 - 3.5 ควรมีเงินกองกลาง ในการซ่อมแซมวัสดุสิ่งของหรือไม่อย่างไร.....
- 4. วิธีการจัดการ**
- 4.1 แนวทางการฟื้นฟูการจัดการ ควรมีหลักคิดหลักปฏิบัติอย่างไร.....
 - 4.2 การจัดโครงสร้างการทำงาน ควรมีหลักการอย่างไร.....
 - 4.3 แนวทางการฟื้นฟูการจัดการที่ดิน ควรมีหลักการอย่างไร.....
 - 4.4 แนวทางการฟื้นฟูการจัดการทุนชุมชน ควรมีหลักการอย่างไร.....
 - 4.5 แนวทางการฟื้นฟูการจัดการแรงงาน ควรมีหลักการอย่างไร.....
 - 4.6 แนวทางการฟื้นฟูการจัดการประกอบการ ควรมีหลักการอย่างไร.....
 - 4.7 แนวทางการจัดกิจกรรม ควรมีหลักการอย่างไร.....
- 5. การจัดการตลาด**
- 5.1 หลักคิดในการฟื้นฟูการจัดการตลาด ควรเป็นอย่างไร.....
 - 5.2 หลักปฏิบัติในการฟื้นฟูการจัดการตลาด ควรเป็นอย่างไร.....

ภาคผนวก ก.
แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม การวิจัยเรื่อง
การจัดการศูนย์เรียนรู้หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ : กรณีศึกษา
บ้านโปร่งถนน ตำบลบ้านโปร่ง อำเภอหนองโดน จังหวัดสระบุรี

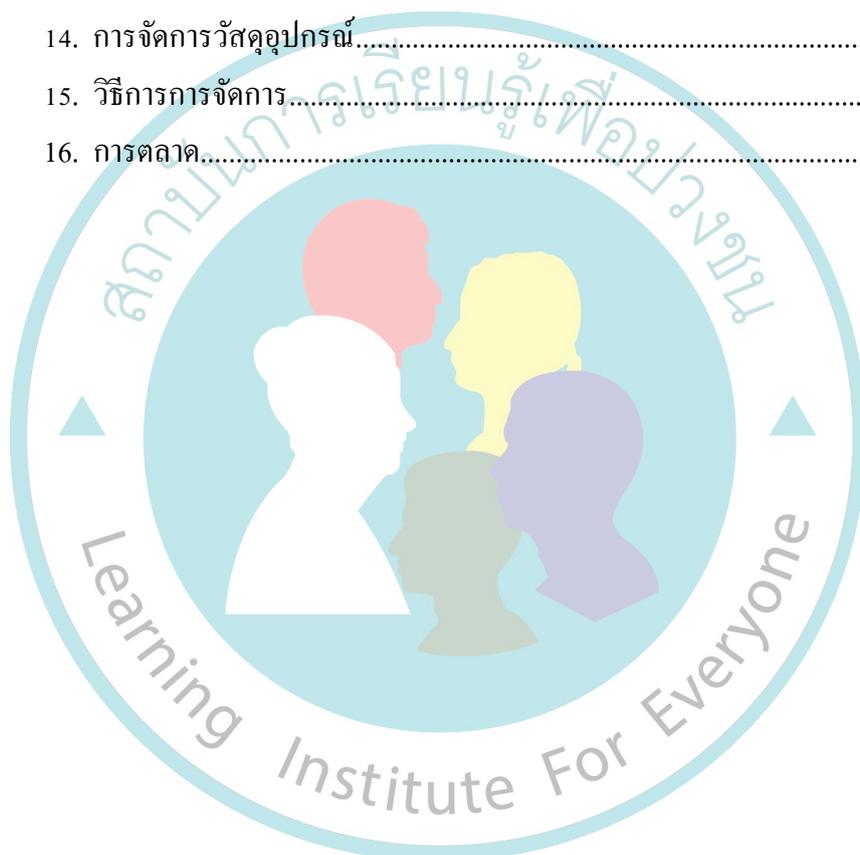
ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1. ชื่อผู้ดำเนินการ
2. ชื่อผู้บันทึกประเด็น
3. สถานที่ทำการสนทนากลุ่ม
4. ผู้ร่วมสนทนากลุ่ม ประกอบด้วย
 - 1.....
 - 2.....
 - 3.....
 - 4.....
 - 5.....
 - 6.....
 - 7.....
 - 8.....
 - 9.....
 - 10.....
 - 11.....
 - 12.....

ส่วนที่ 2 ข้อมูลการสนทนากลุ่ม

1. สภาพปัจจุบันการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ ฯ
2. คณะกรรมการของศูนย์เรียนรู้ ฯ
3. โครงสร้างการบริหารของศูนย์เรียนรู้ ฯ
4. ฐานการเรียนรู้ของศูนย์ ฯ
5. ด้านงบประมาณดำเนินการของศูนย์เรียนรู้ ฯ
6. ด้านวัสดุอุปกรณ์ของศูนย์เรียนรู้ ฯ

7. ด้านข้อมูลองค์ความรู้ของศูนย์เรียนรู้ฯ
8. วิทยากรของศูนย์เรียนรู้ฯ
9. ระเบียบข้อบังคับของศูนย์เรียนรู้ฯ
10. มีการอบรมการใช้ชีวิต + ทักษะอาชีพ.....
11. มีการแบ่งปันหุ้นกันอย่างไร.....
12. การจัดการคน.....
13. การจัดการเงิน.....
14. การจัดการวัสดุอุปกรณ์.....
15. วิธีการจัดการ.....
16. การตลาด.....

ภาคผนวก ง.
ภาพประกอบกิจกรรมภาคสนาม

ภาพที่ 1 สัมภาษณ์พระครูสถิตสังฆคุณ เจ้าอาวาสวัดโปรงอนน (ที่ปรึกษาศูนย์ฯ)

ภาพที่ 2 สัมภาษณ์ประธานศูนย์ฯ และหัวหน้าคณะกรรมการศูนย์เรียนรู้ฯ

ภาพที่ 3 การสนทนากลุ่มประชาชนและคณะกรรมการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ฯ

ภาพที่ 4 ถ่ายภาพร่วมกันกับประชาชนและคณะกรรมการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ฯ

ภาพที่ 5 สัมภาษณ์นายเจริญ รอดมาลัย (ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 4 บ้านโปร่งถนน)

ภาพที่ 6 ผู้ใหญ่เจริญ รอดมาลัย ครัวเรือนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง 30 ครัวเรือน

ภาพที่ 7 สัมภาษณ์นางจวี วงษ์ศรี (ชาวบ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง)

ภาพที่ 8 สัมภาษณ์นางถาวร อ่อนตา (ชาวบ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง)

ภาพที่ 9 สัมภาษณ์นายสมบัติ พานพุ่ม (กรรมการศูนย์ฯ ต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง)

ภาพที่ 10 ฐานเรียนรู้ น้ำหมักชีวภาพ

ภาพที่ 11 ฐานเรียนรู้การเลี้ยงไก่ไข่

ภาพที่ 12 ฐานเรียนรู้การเลี้ยงปลาชุก

ภาพที่ 13 ฐานเรียนรู้การเผาถ่านได้น้ำส้มควันไม้

ภาพที่ 14 ผลผลิตทางการเกษตร

ภาพที่ 15 ฐานเรียนรู้การเลี้ยงกบคอนโด

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - นามสกุล	นายประวิทย์ ภิรมย์ฤกษ์
วันเดือนปีเกิด	28 เมษายน 2505
ที่อยู่	134 หมู่ 6 ตำบลมวกเหล็ก อำเภอมวกเหล็ก จังหวัดสระบุรี
เบอร์โทรศัพท์	086-06223762
อีเมล	HS7XKG@hmail.com
สถานที่ทำงาน	บริษัท ที.พี.ไอ โพลีน จำกัด (มหาชน) ตำบลทับกวาง อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี
ประวัติการศึกษา	ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน ปีที่สำเร็จการศึกษา 2558

